

స్వల్ప హారమును అధిక ప్రయోజనకారిగ చేయుట యెట్లు.

దేశమున ఆహారకారకవల్ల, ప్రస్తుతము కనీస అవసరములవరకు, రేషనులు నిర్వహింప బడుచున్నవి. ఈ రోజులలో అందుచేత, స్వల్ప ఆహారమును అధిక ప్రయోజనకరముగ చేయుట బాధ్యతకల ప్రతి గృహిణియొక్క ధర్మమైయున్నది.

ఇందుకొకటై మీ భోజనపదార్థములు సాధ్యమైనంత రుచికరముగతయారుచేయబడు

నట్లు చూడుడు. స్వస్థిక్ గోవాలిన్ బ్రాండు వనస్పతితో, పూరీలు, చపాతీలు, బజ్జీలు, మున్నగు సకల భోజన పదార్థములు మిక్కిలి రుచ్యములై యుండును. ఉత్తమ శాకముల నుండి తీయబడి శక్తి సమృద్ధమైన ద్రవ్యములతో తయారైన గోవాలిన్ బ్రాండ్ వనస్పతి, దానిగుణమును చెడనియని పరిశుద్ధములైన నీట్లు డబ్బాలలో మీవద్దకు చేరును.

అన్ని స్టోరులలోను 2, 5, 10 పౌనులలో దొరుకును.

స్వస్థిక్ వారి యితర ప్రాదర్భలలో నువాసన ఆముదము, కాంతి సోప్, యితర టాయిలెట్ సబ్బులు, స్వస్థిక్ షేవింగ్ స్పీక్, టబ్బుల సబ్బులు చేరియున్నవి.

SWASTIK VANASPATHI

UNMATCHED FOR QUALITY

SWASTIK OIL MILLS LIMITED, Wadala, BOMBAY.

BE INDIAN

-BUY INDIAN!

SHILPI

నల్మడిపా, మద్రాసు నెం. 14, జి. ప్రింగర్ బిధి, లోక్ సేక్వర్, మద్రాసు.
కీల్బడిపా, రెంగళూరు ఆర్కాట్ క్రివిసానాచారిబిధి, రెంగళూరునెటి.

BHARATI—7TH, MARCH, 1947.

వాహినీ వారి
ఉగాది కానుక

నాగయ్య, లింగమూర్తి
రాజమ్మ, పార్వతీబాయి
నటించిన

వాహినీ వారి

యోగి ఫేమినా

డైరెక్టరు - కె. వి. రెడ్డి. బి. యస్. సి. (ఆనర్స్)

camera
BARTLEY

SOUND
ARASU.

art
NAGOOR & RAMA RAO

STUDIO - NEWTONE

పాం డి య్
ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్
(ఇండియాలో స్థాపితము)

ఉన్నత సేవచేయుచున్నది
అగ్ని, మోటారు, ప్రమాదములు
మొదలగు భీష్ములను నిర్వహించును

మొత్తం అస్తులు రూ. 62, దాటినవి.

హెడ్ క్వార్టర్లు :

మదుర

బ్రాంచీలు :

బొంబాయి, అహమ్మదాబాదు
కలకత్తా, రావల్ పిండి.

ప్రిసిడెంట్ యేజంట్లు :

మెసర్సు ఏ. & ఎఫ్. హార్వీ లిమిటెడ్.
మదుర వగైరా.

మెసర్సు కే. ఎం. ఎన్. అక్మణయ్యర్ అండ్ సన్సు,
మదుర, తిండివనం, మద్రాసు, నగరి, బెజవాడ,
కాకినాడ, విజయనగరం సిటీ.

మార్చి, 1947

భావలహరి—ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	... 205
పారాశర్యవ్యాసుని వేదవిభాగ విధానము—పెండ్యాల వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	... 207
తార్కిక ప్రకృతి—కె. అన్నమరాజశర్మగారు	... 212
సంస్కృతవ్యాకరణంలో ఉన్న విశేషాంశాలు—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు	213
ఆషాఢంలో ఒకనాటి ఉదయం—మహాంతాళి భీమశంకరమూర్తిగారు	... 218
ఒంటరి వక్షులు—తెన్నేటి సూరిగారు	... 219
మనుపరిత్రము : కొన్ని విశేషములు—బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు	... 225
సుముప్తి—సోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	... 227
పద్యంలో రాగం వున్నదా?—శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	... 233
న్యాయం—సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రిగారు	... 237
రాయలసీమ 'గడియారము'—మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు	245
ఆధిపాతిక—చెఱుకుపల్లి జమదగ్నిశర్మగారు	... 251
ఆంధ్రాభ్యుదయము : లలితకళలు—సురభి నరసింహంగారు	... 253
లంకాదహనం—ఖండవిల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు	... 261
వెలుగుగోడలు—'అమరేంద్ర'	... 264
ఆరామంలో పిల్లల పటాలం—ముద్దా విశ్వనాథంగారు	... 280
వేదఋతుల గణితయంత్రము—గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు	283
విజ్ఞానవిశేషాలు పట్టిక—“రాము”	286
భూప్రదక్షిణము—మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు	290
కలగూరగంప	301
విమర్శనము	302

త్రైవర్ణచిత్రము : వేణుగనము- శ్రీమతి సీతాదేవి,

ఈ దిగువ కేంద్రములలో
విజయవంతముగా నడచుచున్నది.

శోభనాచలవారి

గొబ్బామ

★
ప్రెక్షకులు:
సి. పుత్తియ్య
ఇడు:
కోట్నీ
శబ్దం:
వార్క్
పంగికం:
ది సకల్
కళ:
శర్మ

తా గా గణం

- * కృష్ణబేటి
- * అంజీ
- * రఘురామయ్య
- * ఏ.వి.సుబ్బారావు
- * కోటిరత్నం
- * కోటిశ్వరరావు
- * నారీమణి
- * రేలంగి
- * చంద్రకళ

బెజవాడ : మారుతి | రాజమండ్రి : మినర్వా | విజయనగరం : పూర్ణా
గుంటూరు : రాధాకృష్ణ | కాకినాడ : మినర్వా | బళ్లారి : ముఖారక్

బందరు : బృందావనం | ఏలూరు : కేసరి.

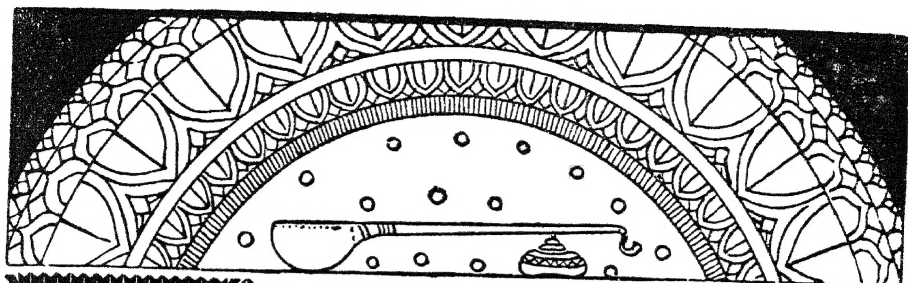
(చ మ్రి యా రి లీ న్)

చారి, మిస్సె ౨౪౧

పేణుగానము
చిత్రకావణి: శ్రీమతి సీతాదేవి

సంపుటము 24

సంచిక 3

భావ రత్న

మార్చి, 1947

వ్యయ, ఫాల్గుణము

భావ రత్న

శ్రీ ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి

నా నిరుపేదవాకిట వినబడె చల్లని వేకువన్ శుభ
స్వాసము; ఏ శిరీషసుమపాదమృదుక్రమమంద్రనాదమో—
వీనుల సోకినంత కనువేదురునన్ పరువెత్తి చూడ నీ
దీనుని కంటిజంట గురుతింపదు శ్రీచరణాంక మొక్కటేన్.

ఔనులే నీ గళానూననూనావళి పరిమళమ్ముల గాలి పొరల నింపె
తెలిసేలేవయ్య నీ దివ్యమంగళమూర్తి తొణకించె నిచట మాధుర్య మేదో ?
కనుకట్టినది లెమ్ము కరుణామృతపు జల్లు కురియించు నీ కనుగొనల చలువ
దొరకిపోయినదిలే తొలిసంజచాయ నీ స్నిగ్ధాధరపు పాలచినుకు నవ్వు
ఎంత తెరచాటులో నలయించి నన్ను - త్రిప్పజూచిన, సీమూర్తి తీయదనము
నిండిపోయిన స్మృతి నా నేత్రయుగళి - కప్పగలదయ్య ? రమ్ము సాగంగనేల ?

వ్యోమజూటమ్ములో నుడురాజరేఖయో శిఖింఛరత్న రోచిర్విధమ్మో ?
మేనిమానిక మాచు మెలగు శ్రీదేవియో పర్వతరాజగర్భమ్ముఫలమో ?
మొలలోని వెలలేని పులికళాసపు సాబగో రమణీయ పీతాంబరమ్ము హూయలొ ?
కరమున మురళికా గానస్రవంతులో డమరు ప్రచండ తాండవరవమ్మో ?

భారతి - వ్యయ ఫాల్గునము

కాద్రవేయడైవేయమో కంఠసీమ? - దివ్యతులసీలలంతికాధీనరుచియో?
మెఱుగుగా కనుమొఱుగుగా తరలిపోయె - ఏది యింకొకసారి కాన్పింపు తండ్రీ!

శిలువయో చిలువయో గళసీమలోగాని కరుణామృతము కంట దొరలిపాఱు
కామాయవసనమ్మొ కనకచేలమొగాని పతితమస్తము తాకు వరదకరము
నెలరేకగురుతో మిన్నులవాక. ఫణితియో నడియెడారుల జీవనమ్ము నింపు
స్రుక్ స్రువద్వితయమో సుఖవేణునాళమో మలగి మాయెద త్యాగమధువు కురియు
ప్రాణి యూర్చిన చోట నేర్పడగ నిలిచి - బుద్ధికదలినబాట నెప్పుడును పొలిచి
కలగు మతపక్షపాతబుద్ధులకు నవ్వి - విశ్వమయరూపమై వెల్లు వెలుగు దలతు.

భావములోని చీకటులు పాయవు ; నైగమమోక్షశాస్త్ర వి
ద్యావిధి, తర్కకర్కశవిధాపరిణాధము, హానయాత్రులై
పోవుదురయ్య సన్మునులు ముట్టరు మూఢుల, నైనసేమి నీ
మోవిని నిల్చు లేనగవు ముక్తిపథాగతకోటిచంద్రకల్.

పారాశర్యవ్యాసుని వేదవిభాగ విధానము

= శ్రీ పెండ్యాల వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి =

వేదవ్యాసశబ్దమునకు వేదములను విస్తరింపజేసినవాడు అను నిర్వచనము మహాభారతమున గలదు. *

వేదములను విస్తరింపజేయుట యనగా వేదములలో జెప్పబడిన యజ్ఞాదీకర్తృములకు సంబంధించిన “విశ్వర్థవదమంత్రా”దులను విస్తరింప జేయుటయే. నాల్గువేదములను యజ్ఞములను ప్రవర్తింపజేయు “హోతృ, అధ్వర్యున, ఉద్గాతృ, బ్రహ్మత్య”ములకు సంబంధించిన యంశములు కలవైయున్నవి.

అందు ఋగ్వేదభాగము హోత యను ఋత్విక్కుయొక్క కార్యములను, యజుర్వేదము అధ్వర్యుని క్రియలను, సామవేదము ఉద్గాతయొక్క గాన క్రియలను, అథర్వవేదము బ్రహ్మ అను ఋత్విక్కుయొక్క క్రియలను అనునగు విద్యర్థవదమంత్రములు కలవైయున్నవి. కేవలము యజ్ఞక్రియలకే గాక వివాహాదిగృహ్యకర్తృములకు సంబంధించినవియు, ఆముష్మికధర్మాచరణమున కనువగునవియు విద్యర్థవదాదులు ప్రతివేదముయొక్క సంహితాబ్రాహ్మణోపనిషత్తులలో నింపుగా నాయాయగములయందు మహర్షులు విస్తరింపజేసినవియన్నారు. వారినే వేదవ్యాసులు అనిరి.

మఱియు నావేదవ్యాసులేకాక భిన్నకాఖ్యాప్రవర్తకులు, మంత్రద్రష్టలు, కాండర్షులు మొదలగు ప్రత్యేక భాగస్వాములును వేదములకు సంబంధించిన మహాముసులున్నారు.

* “వివ్యాస వేదాన్ యస్మాత్ స వేదవ్యాస ఇరి స్మృతః” (ఆది. ౯౩ అధ్యాయం)

మహర్షులు వేదములలో బొందుపఱచిన విశ్వర్థవాదములలో భిన్నభిన్నరూపములు కలవు. వానిని పూర్వమిహంసాశాస్త్రము వివరించియున్నది.

సాధారణముగా సంహితాబ్రాహ్మణములలో ఐహికఫలప్రాప్తికై చేయు యజ్ఞవిశేషాంశములే యుండును. ఎట్లనగా ఐశ్వర్యకాముడు ‘వాయవ్య’ సంజగల శ్వేతపశువుచేతను, పశుకాముడు ‘చిత్తి’సంజగల పశువుచేతను, శ్రేత్రకాముడు సిలిపృష్ఠసంజగల పశువుచేతను జన్మములను చేయవలయును. ఇట్టివిధులు, ఆవిధులకు సంబంధించిన గాథలు (వీనినే అర్థవాదములందురు.) చెక్కులందును.

అర్థవాదములలో ఆయావిధుల ననుసరించి కర్మముల నొనరించి ఫలమునొందుట, కృతిచేకముగా నొనరించి దుష్ఫలము నొందుట మొదలగు నిదర్శనములు చెప్పబడును.

ఇందులకు కొన్ని యుదాహరణములు:—

మంత్రసంస్కరమును సరిగా నుచ్చరింపక హోమ మొనర్చుటచే “తృప్త” అను మునికి అల్పాయుర్దాయము గలిగి ఉద్దిష్టఫలము నందింపజేసి వృత్రాసురుడు జన్మించె ననుటకు “విశ్వరూపుని” అర్థవాదము చెప్పుబడెను. “సోమహరణము” అను విధిని బలపరచుటకై “కదూ” సౌపర్ణి”గాథ చెప్పుబడెను. యజ్ఞదీక్షారంభమున యజమాను ధౌనద్యుకొను ‘తూరరక్త’ప. దేవాసురగాథ ప్రవచింపబడెను. విద్యాభ్యాస మెట్లు పూర్తియగునో దానినిగూర్చి “భారద్వాజుని”గాథయు, ఎట్టితపస్సు మోక్షహేతు పనుటకు “భృగువరుణసంవాదము” మొద

లగు సర్వవాదవిశేషములు కృష్ణయజుర్వేదకాఖ్యలగు తైత్తిరీయసంహితాబ్రాహ్మణోపనిషదారణ్యములలో చిన్నచిన్నవి ఏబది యున్నవి. ఇట్లే ఋగ్వేదమున త్రిత్రియండు హోతగా నుండవచ్చు ననుటకు "దేవాపి శంతిసుల" గాథయు, రాజసూయమున త్రిత్రియపఠింపు లభింపకుండిన బ్రాహ్మణపశువు, అదియు దొరకకున్న రాజసంజ్ఞకలది గాన "సోమలతాఖండినము"గల "అంజ స్సినకర్మము" కల "సనశ్చేపు" గాథయు, త్రిత్రియు నకు సోమపానార్హతలేదనుటకు "కౌస్థ్యి" "మార్గ వేయరాసుల" గాథయు, ఇంక నెన్నియో చెప్ప బడిను. *

అథర్వవేదమునను రాజు యజ్ఞముజూడవచ్చి నపుడు యజ్ఞ మొనర్చువాడు "బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి"అను ఋగ్వక్కుచే జేయింపబడు క్రితులకు సంబంధించిన "పరీక్షిత్తు" "కారవుల" గాథయు, పశువైద్యమునకు "అత్రి, జమరగ్నాగ్నిగుల" శోధనాంశములు, రాజు గుపరిపాలన మొనర్చుటగూర్చియు, రాజు సింహాసన మెక్కినపుడు అగ్వ్యులొనర్చు స్తుతిరూపకగాథ మొదలగునవి యెన్నియో యున్నవి. †

నేను చదివిన సామవేదకాఖ్యలగు "కాధును, జైమిని" సంహితలలో బెక్కు మంత్రములు ఋగ్వేద మంత్రములుగానే యున్నవి. కాన ఋగ్వేదగాథలే

* కాకల్యసంహిత, ఐతరేయబ్రాహ్మణములలో

వైఆర్వచదులు కలవు.

† శానకసంహిత.

‡ వైదికవాఙ్మయమున గల 'అనఘ్టవో' గురు లఘునియును, లేక అష్టాక్షరపదఘటితపాదవశుప్తయ 'మేయిని' 'పింగళధండు'న గలదు. లౌకికచ్ఛందమున గల యనఘ్టవో ప్రతిపాదమునందును ఐదన యక్షరమును, ద్విశ్రీయచక్షరపాదములలో సప్తమాక్షరములను లఘు వులుగా నుండవలయునను నియమ ముండుటచే గానము చేయునపుడు లయవేయుటకును, వీధిపై వాయించుట కును వీలుగా నుండును.

సామసంహితగాథ లనవచ్చును. కాని సామవేద బ్రాహ్మణములగు, "తాండ్య, ఛాందోగ్య, జైమిని" బ్రాహ్మణములలో బౌద్ధాత్రమునకు సంబంధించిన యర్థవాదములు విశేషము గా నున్నవి. అందు ఛాందో గ్యున "మకృలు మరుసగ వచ్చి, మోరల నాకసముపై కెత్తి హేంకార మొనర్చిన వర్షము కురియు"నను గాథయు, తాండ్యమున మహావ్రతమొనర్చు యజమాని అగ్గురు భార్యలు కలవాడై, లేక వేద్యులు కలవాడై గాన మొనర్చుట, "ఉదాత" ఉద్యోల నూగుచు గాన మొనర్చు సంశయ మొదలగునవియు, జైమినిబ్రాహ్మణ మున అన్నము వండుకొనునపుడు, ఎవరలో బియ్యము పోయినపుడు వండువాడు కొన్నిగింజలవైన ప్రాయ్యి లోని అగ్నియందు వేయకపోయినచో భుజించువారు వైజన్యముతో బియ్యపుగింజలుగాను, వండుబడు గింజలు భోక్తలుగాను మరల జన్మించు రను గాథయు నింతకు వర్ణింపబడియున్నవి. ఇట్టివే కొన్ని హాసుగ్రహణాది గాథలు "కష్టిష్ఠాకత, కాన్వాసంహిత"లలోను జైమిని, శతపథాది బ్రాహ్మణములలోను కొన్నిచూర్చుటతో ప్రోక్తములై యున్నవి.

పై వేదగాథలన్నియు భారతరామాయణము లలో జెప్పబడు నొక్కొక్క సాధారణకథకంటె హెచ్చయినవికావు.

ఇట్లుండ, సామవేదద్రవ్యలలో నొకడును తపోమహిమముచే "వాల్మీకి" అను బిరుదము నొందిన వాడు నగు "ప్రాచేతసమహర్షి" హతాస్సిద్ధుడు "నిషాదక్రాంచపక్షి" వృత్తాంతమును గాంచి నిషాదుని తిట్టుచు "వైదికానుష్ఠానధండు"నందు కొంత మార్పుతో నుచ్చరించి ఆహుతిగా పిమ్మట నారదోప దిప్తునుగు రామకథను రామాయాముగా నొనర్చి † తరువాత దానిని రాముని ఆశ్వమేధకాలముననే రాముని పుత్రులును, వాల్మీకిచే కుశీలపులుగాను, వైది కులుగాను శిక్షింపరై న కుశలపులచే వీణలపై బాడించెను. అది రాముడు రాణుని జయించి పట్టాభిషిక్తుడయ్యె నను కథతో పూర్తిగాక "గర్వరతియగు సీతా మహా దేవిని" క్రిరాముడు గంగాతీరారణ్యములలో విడిచి

పెట్టెను* అను కథవరకు నుండుటచే దానిని “జయము” అను సంజ్ఞ గల గ్రంథముగా తరువాత నుండిన (వాల్మీకికి) మహర్షులు తలపెట్టెరి.

మఱియు యజ్ఞకర్మములలో సననాదుల విరమణకాలములయందు జెప్పబడు పూర్వోక్తములగు అర్చనాచములవలె, నొకఫలమును (సీతావియోగకథ) నూచింపబడకపోవుటచేతను, గానరూపకమున నర్థవాదము యజ్ఞక్రియలయందు విహితము కాకపోవుట చేతను రామాయణమును యజ్ఞక్రియలలో వ్రాచిన లుపయోగించినట్లు కాన్పించదు.

కాని పవిత్రముగు సీతారాముల కథ గాయత్రీ మహామంత్రాక్షరఘటిత మొనర్చి గేయమేగాక పాశ్చ్య

* భవభూతిమహాకవి తన యుత్తరరామచరిత్ర నాటకమున “కుసుని” పాత్రచే వాల్మీకిరామాయణమును సీతను శ్రీరాముడు అరణ్యమున విడుచువరకే రచించెనని చెప్పించినాడు.

† రామాయణము తొలుత ‘ననఘ్నమ్’ శ్లోక రూపకమున నిపుడుండినరీతి నుండక చిన్నదిగా నుండెననుటకు బాలకాండదియందు గల కథాసక్రమణిక వలన తెలియనగును. అనుక్రమణికలో గల యంశముల కంటె నిపు డెంతయో భిన్నముగా నున్నది; విశేషముగా డెరిగినవి. ఉదాహరణమునకు స్వల్పముగా జూపెదను. బాలకాండ పదునాల్గవస్తంభ మహాభారతములోని అశ్వమేధపర్యవసందలి ధర్మజాత్యమేధవర్ణనములే. అయోధ్యాకాండలోని ౧౦౦ వ స్తంభ (కచ్చిత్పర్వ) భారతముసభాపర్యవసంలోని ౫ వ అధ్యాయమే. ఇందిలి భారత అను శబ్దము రామాయణమున “రాఘవ” యైనది. అట్లే సుందరకాండ ౧౫ వ స్తంభలోని సీతావర్ణనము అరణ్యపర్యవసంలోని దమయంతీవర్ణనమే. “హైహి” శబ్దమునకు “సీతా” శబ్దము కూర్చబడెను.

‡ యోరాష్ట్రం క్రానుతి సో అశ్వమేధేన యజతే—తై. సం.

“ఏవమభరత ఏవ వః పాంచాలా అయం రాజా” ఇతి కాణ్యవంహితా.

ముగాను, పిమ్మట వివిగృహ్యతాదులతోను, వివిధగాథలతోను గూర్చబడుటచే రామాయణము మహాభారతముతో సమానప్రతిపత్తిని, కొన్నియెడల సంతకంపై హెచ్చగు గౌరవమునే పొందియున్నది.

వ్యాసుని వేదవిభాగవిధానము

‘కృష్ణద్వైపాయనుడు వాల్మీకివలె సామవేద ప్రోక్తకాక సామవేదప్రసక్తకుడుగా (సామవేదమును ప్రచారము చేయువాడు) తాండ్యబ్రాహ్మణమునను, విద్యుత్పరోధకుడుగా (విద్యుక్తువలన గలుగు ఫలము చెప్పువాడు) తైత్తిరీయారణ్యకమునను చెప్పబడియున్నాడు. ఇట్టి వ్యాసముహర్షి వేదములలో నాయా వైదికకర్మములకు సంబంధించిన అర్చనాచరూపకములను నితిహాసముల జూచి అన్నియజ్ఞములలోను సుతక్రొత్తమై, బహుదినములు చేయుటకు అశ్వమేధయజ్ఞమునందుపయోగించదగిన పెద్దదగు నితిహాసము చేసెను. ఇతిహాసము గేయముగా నుండరాదుగాన రామాయణేతిహాసము వైదికకర్మోపయుక్తముగా నుండలేదు.† అశ్వమేధము మహారాజు మరియొక రాష్ట్రము నాక్రమించినతరువాత చేయబడి అశ్వరాష్ట్రాక్రమణ ప్రోత్సాహకార్యవాదయుక్తముగా నుండవలయును. రామకథగల వాల్మీకియొక్క రామాయణము సీతావియోగాంతకథగా చెప్పబడెను. అందువల్ల వ్యాసముహర్షి తాను స్వయముగా నడిపించిన స్వపాత్రులగు పాండవు లశ్వరాష్ట్రముల నాక్రమించి జయముగొన్న కథను ‡ (పాంచాలదేశములుకూడ యుద్ధానంతరము పాండవుల లాక్రమించినట్లున్నది.) జయము అను నితిహాసముగా రచించెను. అది వ్యాసముహర్షి యుద్ధానంతరము మూడేండ్లు స్వకర్మమును నిర్వహించుకొనుచు ౮౦౦౦ శ్లోకములుగా రచించెనని మహాభారతముయొక్క ఆదిపర్వాదియందు చెప్పబడెను. మఱియు భీష్మపర్వాదియందు వ్యాసముహర్షి ధృతరాష్ట్రుని తో రాజోవు మహాప్రదవములజెప్పి నీపుత్రులయొక్కయు, పాండవులయొక్కయు గాథలు శాశ్వతముగా నుండునట్లు చేయుదునని చెప్పబడెనది జయేతిహాసముచేతను నూచనయేగదా.

వ్యాసమహర్షి వాల్మీకివలె గేయముగా జేయక వేదేతిహాసములవలె పాశ్యముగా చేయుటయు, విషాదాంతము (సీతావియోగము) గాథగాగాక పాండవులు విజయము నొందిరి అను స్త్రీప్రస్థాంతకథతో తన జయేతిహాసమును * ముగించుటయు అశ్వమేధ యాగదినములగు అన్ని దినాలలోను యజ్ఞ కర్తృల విరమణ కాలమున జెప్పదగిన విస్తృతమగు నొక యితిహాసముగా జేసెను.

ఈ జయ మను నితిహాసమును వ్యాసమహర్షి వాల్మీకి కుశీలపులగు కుశీలపులచే బాడించినట్లుకాక తనకడ వేదాభిప్రాయచేయు “సుమంత, జైమిని, వైల, వైశంపాయన, కుశులు” అను ఐదుగురు శిష్యులకుగూడ వేదమువలెనే చెప్పగా ఇది యితిహాసమున టచే నందరి గాథలను వృద్దిపరచి లోకమున నానైశంపాయనాదులు వెల్లడిజేసిరి.

మహాభారతయుద్ధానంతరము ఇంచుమించు నూటపదిండ్లకు పాండవప్రాక్రమణ జనమేజయుడు తక్షశిలారాజ్యమును జయించి సర్వయాగ మొనర్చిన పిమ్మట † అశ్వమేధయాగము జేయుట కుద్వ్యమించు కాలమున వ్యాసశిష్యుడగు వైశంపాయనమహర్షి వ్యాసులవారి యానతిచే జయేతిహాసమును జనమేజయ మహారాజునకు చెప్పెను. ఆ యితిహాసమును జనమేజయుడు వినుచు నందరి సందేహములను వైశంపాయను

* వ్యాసకృతజయేతిహాసము ఆదిపర్వమున గల ‘ఉపదేశచరు’ని కథతో ప్రారంభమై, స్త్రీప్రస్థాంతముతో ముగిసినట్లు ఆదిపర్వము ౬౧ అధ్యాయములోని అనుక్రమణికవల్లను, స్త్రీప్రస్థాంతమున గల ఫలశృతి వల్లను తెలియనగుచున్నది.

† యజ్ఞములలో చెప్పబడు ఇతిహాసములకు మారు యాపుగానే పురాణాదితయజ్ఞములగు వ్రతములలోను వ్రతవిరమణకాలములలో కథలు జెప్పబడును. యజ్ఞములలో నితిహాసముల జెప్ప చకోత మొదలగు వారికి విశేషదక్షిణలను యజమాను డిచ్చినటులనే వ్రతకల్పమును, కథను జెప్పవారికి వ్రతముజేయువారు విశేషదక్షిణ నియమలయుగదా.

నడుగుచుండగా వైశంపాయను డిమ్ము ప్రశస్థుత్తరము లచే జయము పెంకి యిరువదివార్లు వేల శ్లోకములు గల భారతమైనది. దీనినే ‘అష్టీకు’ని కథ ప్రారంభమున గల భారత మనవలయును. ఈ భారతభాగము వైశంపాయనుడు జనమేజయుని సంబోధించు ‘భారత’ అను శబ్దముతో విశేషముగా ప్రస్తుటమగుచుండును.

ఆ వైశంపాయనభారతమును సౌతి (వ్యాసుని శిష్యుని పుత్రుడు) విని కొంతకాలమునకు నైమిశారణ్యమున కానకాదులు చేయు దీర్ఘ సత్రమునకు వచ్చి వైశంపాయనోదిత భారతమును జెప్పచు వారి ప్రశ్నలకు విరళముగా ప్రశస్థుత్తరముల నొసగుటలో ఇరువది వార్లు వేల భారతము లక్షశ్లోకములు గల మహాభారతమైనది.

ఆ మహాభారతముననే ధర్మశాస్త్ర, అర్థశాస్త్ర, మోక్షశాస్త్ర, పురాణ, కావ్యముల యంశములు బహుళముగా నిమిషియున్నవి. వై ధర్మశాస్త్రాద్వ్యంశములను భారతగాథలలో నింపుగ నిమిషిన సౌతిప్రతిభ యస్వతీయమైనది.

తొలుత వేదేతిహాసముగా వ్యాసమహర్షి యుద్దేశించి చెప్పిన జయము అను నితిహాసమునందు బహు విధములగు ధర్మశాస్త్రాద్వ్యంశములు ‘సౌతి’కాలమున గూర్చబడుటచే నది పంచమ వేదముగా గాలాంతరమున పరిగణింపబడినది. ఆప్రబుమహర్షి కాలమునకు (క్రీ. పూ. ౭ వ శతాబ్దము) ఇతిహాసము అను గ్రంథము వేఱుగ గలదని అతని ధర్మసూత్రములలో నొకటి రెండుస్థలములలో ఆప్రబుడు చెప్పియున్నాడు. దానిని భారతముగానే “హరదత్తుడు” (ఉజ్జ్వలభాష్యకర్త) గ్రహించుట జయేతిహాసముగానే తలపనగును. ఆశ్వలాయనమహర్షి (క్రీ. పూ. ౪) తన గృహ్యసూత్రములలో (బ్రహ్మయజ్ఞవిధానమున) ‘భారత, మహాభారతధర్మాచార్యులు’ అని వైశంపాయనాదివ్యక్తులను చెప్పియున్నాడు. కాన అప్పటికి జయము భారతాంతర్గతమైయుండును.

పై యాశ్వలామనుని వాక్యమును బురస్కరించుకొనియే, కొందరు విమర్శకులు నేటి మహాభారతము క్రీ. పూ. మూడవ శతాబ్దమున కేర్పడినదని వ్రాసియున్నారు. (సౌతి క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దివాడని సుప్రేపండితుని తలంపు.)

తొలుత జయేతిహాసము బహుదిన ప్రసక్తమును, యజమానుని యన్యరాష్ట్రాక్రమణవిజయుముతో బూరియగు అశ్వమేధయాగముకొరకు ద్వేషించి వ్యాసమహర్షిదానిని తొలుత తన శిష్యుడగు వైశంపాయనునిచే జనమేజయుని సర్వయాగాంతమున తక్షశిలారాజ్యాక్రమణకు పిమ్మట (సర్వయాగము అశ్వమేధయాగమునకు బూర్వకాతికమున యజ్ఞముగా కొక సామవేదబ్రా

* హాత యడిగెడి ప్రశ్నములు యక్షప్రశ్నములుగాను, బ్రహ్మ చెప్పెడి సదుత్తరములు ధర్మజ్ఞాని ప్రశ్నోత్తరములుగాను మహాభారతారణ్యవర్ణమున కేర్పబడినవి. ఈయక్షప్రశ్నములకు మూలము వైత్తిరియసంహితలో గలదు.

హ్మణమున గలదు) ప్రవచింపజేసియున్నాడు. వ్యాసమహర్షి జయేతిహాసమును కైపుకముందు సవనవిరమణకాలములలో హాత ప్రశ్నింపగా బ్రహ్మ యుత్తరము కైప్పనట్టి చిన్నచిన్న వేదగాథ లుండెడివి. * పై జయేతిహాస ప్రోక్తయగుటచేతనే పారాశర్యవ్యాసుడు వేదవిభాగకర్త యైనాడు.

ఆ జయేతిహాసమును వైశంపాయనసౌతులు భిన్నభిన్నాంశములు గూర్చుటచేతనే జయేతిహాసము భారతముగాను, మహాభారతముగాను, పంచమ వేదముగాను ప్రాచీనులు పరిగణించిరి. ఇదియే వ్యాసమహర్షి చేసిన వేదవిభాగము. విభాగ మనగా వేరుగచేయుట, అనగా వేదముకొక వేరుగ చేయబడిన గ్రంథము వేదవిభాగము అనుటచే వేదమునకు సంబంధించి వేరుగ చేయబడినది. వేదములు నేతిహాసములు. అనగా ఇతిహాసములతోహడినవి. ఇది వేరుగ చేయబడిన యితిహాసము. జయమునకు పూర్వము మరియొక వేరుగ చేయబడిన యితిహాసము లేదు. ఇదియే వ్యాసమహర్షి చేసిన వేదవిభాగము.

తార్కి ప్రకృతి

= శ్రీ కె. అన్నమరాజశర్మ =

శారదాకాశమున మనోజ్ఞత వెలార్చి
మొలకనవ్వలఁ గాసారముకురమందు
అందముల దిద్దకొనియెడు చందమామ
కడుపుమసి మచ్చ నేటికో కడిగికొనఁడు?

రాగపులకితసురభిశారణ్యవాటిఁ
గలరవంబున శ్రోతల కైపునేయు
కోకిలాంగన నిజమంజుకూజితముల
మాని హేమంతమున హాస మూననేల?

ఉదయరాగిణిపై మోహ ముట్టిపడఁగఁ
గనకకరపాళి కౌగిలఁటఁ బెనచు తరణి
దుర్భరవియోగమునఁ బ్రియం దూలఁజేసి
మాటదప్ప నేటికి మునిమాపువేళ ?

పలిపపున్ రేకుఁజీరలఁ గులికి, కులికి,
పరువమెడలిన ఛదములఁ బరిహసించు
చివురుజౌంపం బడేటికి శిశిరహతిని
మర్మరధ్వనిఁ బతనమై మ్రగిపోవు ?

శ్యామలవ్యోమసున్నగ్ధసైకతమున
శర్వరీశాంతి పాలించు సమయమందు,
తళతళల్ జిల్గు ఋక్షముక్తాచయంబు
ప్రత్యుపస్థుల నెవ్వని పాలఁ బడునొ ?

ప్రావృడంబుదపుత్రుండు ప్రతిభ మెఱయఁ
గేతకీవ్రతపుటములఁ గీలుకొలుపు
అంబుకణచిత్రితంపు రహస్యలిపిని
సరసభావోదయస్ఫూర్తిఁ జదువునెవఁడు?

సంస్కృతవ్యాకరణంలో ఉన్న విశేషాలు

= శ్రీ గరికిపాటి కృష్ణమూర్తి =

గ్రీకుభాష అని ఒక భాషగా మొట్టమొదట వీడి
తేదు. అనేక స్థానికభాషలు కలిసి గ్రీకుభాష
అయినది. అలాగే ఇటాలిక్ భాషలలోనుంచి
లాటిన్ భాష తయారయినది. ఈభాషలు రాసురాసు
వృద్ధిపొంది కొంతకాలమునకు వ్రాయదగ్గ భాషలుగా
అయినవి. ఇప్పటికీ సరియైన వ్యాకరణం గ్రీకుభాషకు
లేదట. సంస్కృతంకూడా ఒకప్పుడు ఇండోయూరో
పియన్ భాషలలోనిది అని చెప్పి తరువాత ఆభాష
ఒక ప్రత్యేకత సంపాదించుకున్నది అని పాశ్చాత్య
విజ్ఞులు సిద్ధాంతీకరించారు. 'చరతి' (చల్లుచున్నాడు)
అనే క్రియ 'కరతి' అని అయిఉండాలట. అందులోని
'ఎ'కారాలు అన్నీ అకారాలు అయినవట. దీనికి
కారణం గ్రీకులో Queliti అని, లాటిన్ లో Colit
అని ఉన్నదికాబట్టి అని చెప్పారు. 'ఎ'కారము ఉండ
టంవలన కకారము చకారమై 'ఎ' 'అ'గా మారి,
'చరతి' అయినదట. లాటిన్ గ్రీకుభాషలలో ఈవిధ
మైన మార్పులు జరిగినవికాబట్టి సంస్కృతంలోకూడా
అలా మార్పు వచ్చిఉంటుంది అని వారి అభిప్రాయం.
కకారము చకారమగుట చెప్పారు. కాని సంస్కృతం
లో చకారము కకారమగుటకూడా కద్దు. ఈ మార్పు
ఎలాగు సమర్థిస్తారో!

సంస్కృతం ఏనాడో ఇరానీభాషనుంచి విడి
పోయి ఒక ప్రత్యేకమైన భాష అయినదట. వేదకాలం
లో చక్రిని భాషప్రధానమైన కవిత్యం పుట్టినదట.
తరువాత ఒక్కమాదిరిగా వచనం వ్రాయటానికి ఒక

తైలి కల్పింపబడ్డది అని మేకెల్ గారూ అంటారు.
అంటే మొట్టమొదట వచనంకాని, మన రోజులలో
మాదిరి వచనపద్యాలుకాని వ్రాయటం చేతకాక వేద
కాలంలో ఋషులు పద్యాతే వ్రాసుకున్నారు. పాపం.
ఈపద్యాలు రచించే నాటికి వాళ్లకు నోటితో చెప్ప
కొనుటేగాని వ్రాయటం చేతగాదట.

అపవాదులు

పూర్వలంఘనా అనాగరికులు అని నమ్మితే
ఈ వాదం తేలిగ్గా నమ్మవచ్చును. ఇదివరలో తెల్ల
వారే ఈ పరిశోధనలు చేయడంవలన వారి భాషలకు
సంస్కృతభాషను ముడిపెట్టటం తటస్థించినది. ఈ
సిద్ధాంతముచేత సంస్కృతం ఒక అపభ్రంశమైన భాష
కనబడుతున్నది. ఒకప్పుడు గ్రీకుభాషనుమించి సం
స్కృతం పోరగిచేశారు అని ఒక పాశ్చాత్యవిజ్ఞుడు
అన్నాడు. ఇదిగాక జెండెన్స్టా వేదానికి పూర్వ
రూపమని, మెల్లిగా వేదం అందులోనుంచి
బయలుదేరినదని, తత్వశాస్త్రం, ఖగోళశాస్త్రం
గ్రీకులవలనా, గణితశాస్త్రం అరబ్బీలవలనా భారతీ
యులు నేర్చుకున్నారని వాదాలు ఉన్నాయి. జెండె
న్స్టానుంచి వేదం బయలుదేరింది అనుటకు ఎంత
ఆధారమున్నదో అంత ఆధారము వేదమునుంచి జెండె
న్స్టా వచ్చినది అనుటకు ఉన్నది. కాని మొదట ఈ
వాదం లోకంమీద తెల్లవారే వేశారుకాబట్టి అది
కాదు అని ఋజువుచేసుకొనే భారం మనమీద ఉండి
గిలగిలాడుతున్నాము. అరబ్బీలనుండి వేదకాలంనాటి

ఋషులు గడ్డాలూ మిసాలూ చెంచుకొనుట నేర్పు కొన్నారని ఒకవారు లోకంబున వేస్తే, అది నిజం కాదు అని ఎవర ఋషులవైచార్యులరు ?

తద్ధితలు, యజ్ఞ, సన్ క్షరా ప్రత్యేకాలు లేవు. ఇవి సంస్కృతభాషయే ఉన్నది. వీటి ప్రచారనం సంక్షేపముగా రచించుటకు అవకాశము కలిగించుటే.

స మా సా లు

సంస్కృతశబ్దాస్త్రంగో ఒక వైశిష్ట్యం ఉన్నదనీ, అది ఇతర భాషావ్యాకరణాలలో లేదనీ ఏలగో వింటున్నా జ్ఞానాల్ని ఒక్కరాలు ఒక్కరున్నారు. వేదభాష ఒక స్థానికభాష అనీ, అది వైయ్యకరణాలచే సంస్కరించబడి మాటిపోయి సంస్కృతమైనది అనీ మెల్లొకటంటాడు. అయితే ఇతర భాషలకు వచ్చిన మార్పులలో, సంస్కృతానికి వచ్చిన మార్పులలోన ఒక భేదం ఉన్నది. గ్రీకు లాటిన్ భాషలు రామరామ శాస్త్ర రూపాలు, ప్రయోగాలు కలిగి వ్యధిపొందినవి. వేద భాష రామ రామ తగ్గి సంస్కృతభాష అయినది. సంస్కృతభాషలో ౨౦౦౦ భావులున్నవి. ఇప్పుడు ప్రయోగంలో ఏ ౮౦౦, ౫౦౦ లో ఉన్నవి. 'లేట్' (Subjunctive) ప్రయోగం లోకంలో లేనే లేదు, వేదంలోతప్ప. అర్థంకాని మాటలు పతంజలి లోలలోనే చాలా ఉన్నవట. 'బహువ్రీహి శబ్దా యేషా మర్ధా న విజ్ఞానం తే!' జగ్గరి, తుగ్గరిను * అనే రెండు శబ్దాలు అర్థంకానివి పతంజలి ఉదాహరించాడు. కాబట్టి సంస్కృతభాషాప్రయోగ విషయము రామరామ తగ్గరి అని వైశిష్ట్యం పండితుడే ఒప్పుకుంటాడు. ఈ తగ్గ మే భాష వ్యధిపొందటం అని చెప్పవలసివస్తుంది.

లాటిన్ భాష గ్రీకుభాషనుంచి చాలావిషయం గ్రహించింది. గ్రీకుభాషలో శబ్దాలు, ద్విసవనము (ఇది ద్విత్వశబ్దమైన చేళలు, కాడ్లు, క్షరా శబ్దాల లోనే) భావులు, భావులవలన నిష్పన్నమైన భాష, ఒకమాదిరిగా కారకము ఉన్నది. సమాసాలు,

సమాసములే సంక్షేపము అని అగ్రము. వ్రాసేటప్పుడు సమస్తంగానూ వ్రాయవచ్చు, వ్యస్తంగానూ వ్రాయవచ్చు. కాని సమసించినప్పుడు కొన్ని నియమాలు పాటించాలి. 'సవిశేషణాం స్ఫుత్తిర్న, వృత్త్య విశేషణయోగో న'—సవిశేషమైన శబ్దాలకు సమాసంరాదు; సమాసంలో ఉన్నవాటికి విశేషణం ఉండదు. 'రాజపురుషః' అని ఒకసమాసం. ధనికుడైన రాజుగారిమగ్గి అని చెప్పవలసివస్తే 'సమృద్ధస్యరాజ్ఞః పురుషః' అని క్యసమాసే ప్రయోగించాలి కాని 'సమృద్ధ్య రాజపురుషః' అనరాదు. 'రాజపురుష' అనే సమాసంలో ప్రధానమైనది రాజుగారి పురుషుడుగాని రాజుగారు కాదు. విశేషణ మేదైనా వేస్తే ఆ పురుషుడికి వర్తించాలి. 'రాజపురుషః సమృద్ధః' అని అనవచ్చును. 'సమృద్ధ్య రాజపురుషః' అన్నప్పుడు సమాసావయవమైన రాజశబ్దమును ఒక్కదానినే సమృద్ధశబ్దము సాక్షేతకముగా చూపునదికాబట్టి అక్కడ ఏకదేశావయవం కలుగుతున్నది. ఇటువంటి తప్పులూ పూర్వరూపేతర. 'దేవదత్తస్య గురుమలమ్'. కాని ఇక్కడ దేవదత్తరూపేతరం సాక్షేతకములైనప్పటికి దేవదత్తుడి గురువుగారి కులం(పాతకాల) అని అర్థం గమకమానునదికాబట్టి ఇది తప్పుకాదన్నారు. అర్థం గమకమైనప్పటికీ ఇటువంటివి పనికివస్తాయి అన్నాడు భాష్యకారుడు.

ఖట్యూర్వాధః (మంచం ఎక్కినవాడు, అంటే పెల్లిచేసుకొని) అని సమస్తంగా ప్రయోగిస్తే తిట్టుబెడుతుంది. 'అధిత్య స్నాత్వా గురుభి రహజ్ఞాతేన ఖట్యూర్వాధః' అని భాష్యం వేదాధ్యయనము పూర్తిచేసి, సమావర్తనమైన మాచరించి గుర్వహజ్ఞాతుడై గృహస్థాశ్రమము స్వీకరించాలి. చదువుపూర్తిచేసి ఓషిక లేకముందరే పెల్లిచేసికొని మంచంఎక్కిన చుట్టుదిని ఖట్యూర్వాధుడు అనాలి. నిందాగమకం అయి

* జగ్గరి అంటే భర్త; తుగ్గరి అంటే హంతకుడు అని నిరర్థకంగా యాక్రమం నిర్వచించాడు. ఈశబ్దాల సృజనప్రక్రియలు కావు కాబట్టి, పశ్యతి ప్రత్యయభాగం చేసి చెప్పటానికి వీలుగాలేదు కాబట్టి పతంజలి 'ఇవి ఎర్థమగుట నేదు' అని చెప్పియుండవచ్చును అని నాశేశబట్టు అభిప్రాయం.

సప్యజే సమాసం. చదువుకొనే కాలంలో మంచంమీద పడుకోకూడదు. కిందనే పడుకోవాలి. ఏదైనా జబ్బు చేసి మంచంపక్కటే 'ఖట్వా మరూఢః' అని వ్యస్తంగా ప్రయోగించాలి. అప్పుడు నిందలేదు.

'దాస్యాః పుత్రః' అని అలుక్ సమాసం చేసినప్పుడే నింద. దాసీ పుత్రుడు కానివాడిని తిట్టదలచినప్పుడు 'దాస్యాః పుత్రః' అవాలి. వస్తకథనమైతే 'దాసీపుత్రః' అంటేచాలు, వాడివ్యరూపము మనకు తెలుస్తుంది.

కొన్ని శబ్దాలు సమాసభూతితమయినప్పుడు ప్రథమా వయవంగా ఉండాలి. ఇది దంతాలలో రాజు ('శేవము) అని చెప్పినప్పుడు రాజశబ్దము ప్రథమవయవముగా వచ్చి 'రాజదంతం' అని సమాసం వస్తుంది. కొన్ని అటూ ఇటూకూడా వాడవచ్చును. ఆహితాగ్ని అనీ అనవచ్చును; అగ్నిహితాగ్ని అనీ అనవచ్చును. కొన్ని సమాసాలు పాణిని నివృత్తిస్తాడు. ప్రత్యయకు భిన్నంగా సిద్ధమైనరూపము చెప్పటమే నిపాతము. 'వ్యంసకుడు (ధూర్తుడు) ఈ చాక్రము' అని చెప్పాలంటే 'చాక్రత్యంసకః' అని అవాలి. రెండు పదాలు కలిస్తే సమాసం. రెండుపదాలు మైగా ఉంటే ద్వంద్వ సమాసంగానీ, బహువ్రీహిగానీ బొతుంది. ప్రాచీన సంప్రదాయములో నాలుగురకాల సమాసాలు ఉన్నై: ౧. పూర్వపదార్థప్రధానము-అత్యయిభావము. 'సత్యణమ్ అత్రి' డిగ్గి సహా తింటున్నాడు అని అర్థం. ఇక్కడి డిగ్గి మేయటంలో తాత్పర్యంలేదు. ఏమి విడిచి పెట్టకుండా సాకల్యంగా తిన్నప్పుడు 'సత్యణమ్' అని అత్యయిభావం వాడవచ్చును. ౨. ఉత్తరపదార్థప్రధానము-తత్సారము. రాజపురుషః (ఇంగులోనే కర్మధారయకూడా వస్తుంది) ౩. అత్యవదార్థప్రధానము-బహువ్రీహి. 'యవహని' పడుచు పెట్టాంకలవాడు. ౪. ఉభయపదార్థప్రధానము-ద్వంద్వము. కాకోలకమ్-కాకులు, గుడ్లగుబులు. ఈవిభాగం పతంజలిలో కనబడుతుంది. ఈ విభాగాలలోనికి రానివి కొన్ని సమాసాలు ఉండటంచేత నవీనవైయాకరణము సమాసాలను ఆరురకాలుగా విభజించారు.

సమాససహజా ఉన్న ఇబ్బందులు చాలక దాని కొక స్వరకల్పనకూడా చేశారు. 'త్రిమునివ్యాకరణమ్' అన్నప్పుడు 'త్రిమునీ' అనే సమాసం స్వరభేదంచేత అత్యయిభావంగానీ, బహువ్రీహిగానీ చెయ్యవచ్చునట. 'స్థూలపుష్పతీ మనద్యాహీ మాలభేత' అని యాజ్ఞకులు ఒక ఆవుని చంపమన్నారు. ఆ ఆవు 'స్థూలపుష్పతీ' అయి ఉండాలి. ఇక్కడొక సందేహం. 'స్థూలచాసా' పుష్పతీ (బలి నసి, చిత్ర ర్ణమైనది) అని అర్థమా? లేక 'స్థూలని' పుష్పంతి యన్యా స్సా' (వెద్ద చచ్చులగలిది) అని అర్థమా? తొందరపడి ఆవుని చంపక, ముందర ఇక్కడి తత్సారమన్వయమో బహువ్రీహిన్వయమో తెలుసుకోవాలి-యజ్ఞఫలం లభించాలి అంటే. దుష్టస్వరం వలన వచ్చే ప్రమాదం వేదంలో కనబడుతున్నది. "దుష్టః శబ్దః స్వరతో వర్ణతోవా, మిథ్యాప్రయుక్తో నతదర్థ మాహ, సవాగ్యజ్ఞో యజమానంహి నస్తీ, యథేష్ఠ" శక్రస్య స్వరతోఽపరాధాత్" స్వరంచేత దుష్టమైత, వర్ణంచేత దుష్టమైన శబ్దము వృథాప్రయుక్తమై అన్యకమైపోవడమే కాకుండా యజ్ఞం చేస్తున్న యజమానుడిని వ్రజమై హింసిస్తుంది. ఇంద్రశక్రమైన వృశ్రుడు ఇంద్రమానంశోరి యజ్ఞం చేశాడు. 'ఇంద్రశక్ర ర్వర్ధస్య' అని ఏదోఒకమంత్రం చదవటంలో స్వరం తప్పి, 'ఇంద్రుని శక్రుడా, వర్ధిల్లవలసినది' అని అర్థం రావటానికి బదులు, 'శక్రమైన ఇంద్రుడా, వర్ధిల్లవలసినది' అని అర్థంవచ్చి, అంతివనీ జరిగి, వృశ్రుడు పాడై పోయాడు. యజ్ఞయాగాదులవలన కలిగే అదృష్టఫలం ఎట్లున్నా అవి ఇప్పుడు చెయ్యకుండా ఉండటకు తగినంత కారణం కనబడుతున్నది. ఇదేదో యజ్ఞంలో కలిగే బాధ. ఆహితాగ్నికి దినదినమూ గండము ఒకటి కల్పించారు. 'ఆహితాగ్ని రపశబ్దం ప్రయుజ్య ప్రాయశ్చిత్తీయాం సారస్వతీ మిష్టిం నిర్వపేత్'. ఆహితాగ్ని అపశబ్దం ప్రయోగించితే ప్రాయశ్చిత్తంగా సరస్వతీ సంబంధమైన ఇష్టి ఒకటి చేసుకోవాలి. ఈబాధలు పడలేక ఆహితాగ్ని అంతరించిపోతున్నాడు.

'చిత్రగుః' అనేది ఒక బహువ్రీహిసమాసం. చిత్రమైన ఆవులు కలవాడు అని దాని అర్థం. ఈఅర్థం సమాస

మలో ఉన్న పదములనుంచి వచ్చినదా, తేక సమాసం లోని పదములనుంచుంచి ఒక శక్తి-సమాసశక్తి బహులు చేటి వచ్చినదా అని వై యాకరణియా, వై యాయ ములూ వివాదపడ్డారు. చిత్రశబ్దాలో కాని, గోశబ్దంలో కాని (గోశబ్ద సమాసంలో 'అ' అయినది) ఈ గోస్వామి కనబడుట లేదు కాబట్టి ఏకాద్విభావం ఒకటి సమాస శక్తివలన కల్పించి అర్థం చెప్పకోవాలి అన్నారు వై యాకరణియ. వ్యవేషివాదులు వై యాయములు. సమాసంలోని పదములు స్వాతంత్ర్యవహాయములు అయి నప్పటికి ఆకాంక్షాదవశంచేత పరస్పరావ్యయం కలిగి వ్యవేష ఆనే సామర్థ్యం బయలు చేపించింది. అప్పుడు సమాసానికి ఒక అర్థం కలుగుతున్నది అని చెప్పి, 'చిత్రగుః' అన్న పుడుముటుకు చిత్రమైన గోవు లను చెప్పే పదములనుంచి గోస్వామిని చెప్పే అర్థాన్ని అక్షణచేత వై యాయములు సాధించారు. * ఈవిధంగా వీరద్రమా అర్థానికి భావరాకుండా వాదం పెంచుకొన్నారు. సమాసంలో ఎన్నిపదాలు ఉన్నా అది ఒకటేపదం. సమాసంలో ఉన్న పదాలకు ఒక్కొక్కదానికి ఒక్కొక్క స్వరం ఉన్నా అవి అన్నీ పోయి ఒక్క సమాసస్వరమే ఉంటుంది. ఈ విధంగా సమాసానికి వికవద్యం, వికస్వగ్యం వైయాకరణియ కల్పించారు. నిత్యసమాసాలు అని కొన్ని ఉన్నై. అవి వ్యస్తంగా వాడటానికి వీలులేదు. వాటికి విగ్రహం లేదు. సమాసంలోనే ఉండాలి. కృష్ణనర్పం అన్న పుడు ఆహుతు విడిదీయకూడదు. ఒకనల్లని పాము అని కారు దీని అర్థం. ఈసమాసం ఒక సర్వజాతిని తెలియ జేస్తుంది.

త ద్ధి తా లు

తద్ధితప్రకరణంకూడా సంస్కృతవ్యాకరణానికి వై శిష్ట్యాపాదకము. ఇదికూడా సంక్షేపంగా మాట

* Philosophy of Sanskrit Grammar
—Chakravarthi.

† ఈవాక్యాన్నిబట్టి కాత్యాయనుడు దాక్షిణాత్యుడు అని ఒక వాదం ఉన్నది.

చెప్పటానికి ఉపకరిస్తుంది. 'గర్భ' అని ఒకడు. అయిన అపత్యం (కొడుకు) గాగ్గి; గోత్రాపత్యం (మమముడు) గాగ్గ్య. అయినవతరం వాడు, వాడి తండ్రిగాని అన్న గాని బ్రహ్మిఉంటే యువసంజ్ఞ అని ఒకటి వచ్చి వాడు 'గార్హస్థ్యయణః' అని అనిపించుకొంటాడు. అపత్యార్థ మందెకాక ఇంకా అనేక అర్థాలలో తద్ధితప్రత్యయం వస్తుంది. 'కిషాయపురంగు వేసిన బట్టి' అంటే 'కౌషాయం వస్త్రం' అనాలి. వసిష్ఠుడు ఈ సామ మంత్రం చూశాడు అంటే 'వాసిష్ఠం సామ'; ఈ మంత్రానికి పశుపతి దేవత అంటే 'పాశుపతో మంత్రః' అనాలి. జనసమాహం అనటానికి 'జనతా' అంటే చాలు. చక్షుస్సచేత గ్రహించిన రూపం అంటే 'చాక్షుషం రూపం' అనాలి; కాశ్యం యశస్సు కలి గిస్తుంది అన్నప్పుడు 'యశస్యం కాశ్యం' అనాలి. నలు గురు మోసే వాహనాన్ని 'చాతురం వాహనమ్' అనాలి.

ఈవిధంగా అనేక అర్థాలలో తద్ధితప్రత్యయాలు వస్తై. వస్తున్నైగదా అని వికృతంగా తద్ధితప్రత్యయాలు వాడకూడదు. తనది కాని వస్తువు తనది వినది అనే చ్చిప్రత్యయార్థంలో స్వీకరణం అని వస్తుంది. కాని పాణిని 'స్వకరణం' అని సూత్రంలో వాడేశాడు. ఇదేమి అంటే పతంజలి చెప్పాడు—'విచిత్రా వద్ధితవృత్తయః నాతస్తద్ధిత ఉత్పద్యతే' ఈతద్ధితలు విచిత్రమైనవి. ఇక్కడ తద్ధిత పుట్టుదు అన్నాడు. దాక్షిణాత్యులకు ఎప్పుడో పేరుపెట్టాడు పతంజలి—ప్రియతద్ధితా దాక్షిణాత్యాః అని. కాత్యాయనుడు అనవసరంగా తద్ధిత వాడాడు కాబట్టి తద్ధితప్రియలు దాక్షిణాత్యులు † అన్నాడు.

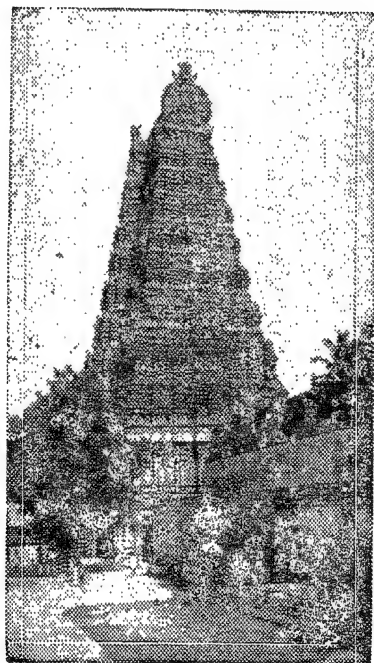
ఇచ్చార్థకమందు సన్ ప్రత్యయము భాతువుకు వస్తుంది. 'విపతివతి'—చదువదలచుకొన్నాడు. అతి శయార్థకమందు, పాపపున్యార్థకమందు యితో అనే ప్రత్యయం భాతువుకు వస్తుంది. 'బోధూయతే'—అతి శయంగా ఉన్నది. ఈఅర్థంలోనే 'యజీలకో' అనే ఇంకొక ప్రత్యయం ఉన్నది. 'బోధవీతి' అని దాని రూపం. ఈ రెండురూపాలూ 'భూ' అనే భాతువు నుంచి వచ్చినవి.

నానుభాతువులని కొన్ని శబ్దమే ధాతువౌతుంది. 'అశ్వస్యతి వడవా'—వడవ (ఆషఙ్గుజ్ఞయ) ఆశ్వాన్ని కొడుతున్నది. 'క్షీరస్యతి బాలః'—పిల్లవాడు పాలు కొరుతున్నాడు. అశ్వ, క్షీర శబ్దాలమీదనుంచి ఈ క్రియలు పుట్టినై.

కృత్ప్రకర్యాలు

భావలోని శబ్దాలు చాలామటుకు కృత్ప్రకర్య యాంతాలు, ఉదాదిప్రకర్యయాంతాలు. ధాతువులనుంచి ఈ ప్రకర్యయాలు పుడతై. అన్ని భావలలోను ఇటువంటి

ధాతుజమైన శబ్దాలు ఉన్నై. కాని ఏధాతువునుంచి ఏప్రకర్యము వచ్చి ఏశబ్దం వచ్చిందో సంస్కృతంలో సుళువుగా తెలుసుకొవచ్చును. తప్పించుకొని ఎగిరి పోకుండా సూత్రములచేత నిర్మింపబడిన అష్టధ్యాయి అనే వలలో శబ్దాలను పాణిని బంధించాడు. ఈపని ఇతరభావలలో ఎవరూ ఇంతబాగా చేయలేదు. 'నివర్తకం శాస్త్రమ్'—తప్పుదారిన పడకుండా చెయ్యటమే శాస్త్రం చేయవలసినపని. ఈపని వ్యాకరణశాస్త్రం చేసినంత బాగా ఇతరమైనది ఏదీ చేయలేదు.

ఆషాఢంలో ఒకనాటి ఉదయం

= శ్రీ మహంకాళి భీషణంకరమూర్తి =

ఆకాశం వాన కురిసి
అంత తెల్లబడింది దిపుడు
కాకిలాంటి నావొళ్లు
కాస్త చల్లబడింది దిపుడు
పొన్నమొక్క- ఒరిగిందని
కన్నెపిల్ల తడబడుతూ
సన్నసన్న గొంతుతోటి
జాలిజాలి పాడింది చెదో.

నీలాంటి మలై బనా
నిలుపుకోలేని ఆకాశం
మల్లెంటుమాటుగా
మలచుకొన్న ఆశీవిషం
తెల్లని వెన్నెల
వెల్లిపోయిన విశేషం
నిమిషనిమిషం నాలో
నెమరుకోలేని ఆవేశం
ఎందుకో చూపునిండా
ఇలా పరచుకొంది దిప్పుడు
అందంలాంటి నీవు లేని-యీ
మందు తిన్న ఉదయాన్ని.

ఏడురంగుల బాణానికి
ఎగిరివచ్చే సూర్యుడు
ఏడుకోట్ల కిరణాలతో
ఎందుకో భయపడుతూ
తెగినదని ఆలోచనతో
తెల్లబోయి నిలుచున్నాడు
అంత దూరదూరాల
వంతగా నాకుమల్లే
అంతగా దుఃఖాన్ని
అణచుకోలేని నాకు మల్లే.

భారత పరిశ్రమల ఆయువు పట్టు ఇంకను
బ్రిటిషువారి చేతులలోనున్నది.

మనమందర మైకమత్యముతో కలిసి కృషిచేసినప్పుడే
అవి మనకు వశము కాగలవు.

తక్కువ పెట్టుబడితో, జాతీయ పరిశ్రమలు నెలకొల్పుటకు
బ్రహ్మాండమైన ప్రణాళిక.

★ మా సోడావాటర్ మెషినులను స్థాపించుడు.

★ పరిమళద్రవ్యములను, టాయిలెట్ వస్తువులను
ఉత్పత్తి చేయుడు.

మేము చిన్నవి, పెద్దవి అన్ని రకముల సోడావాటర్ యంత్రములు,
సుగంధ తైలములకు, టాయిలెట్ వస్తువులకు ఉపకరించే పరికరములు
మిక్కిలి చౌకధరలకు సప్లయిచేయుదుము.

ఉచితముగా మీకు ప్రవీణుల సలహాకూడ నొసంగబడును.

THE ESSENCE & BOTTLE SUPPLY AGENCY,
14, Radha Bazar Street,
CALCUTTA.

Mehhta's...
**SUNDARI
ELIXIR**

గర్భాశయరోగాలకు
ప్రసిద్ధ బలవర్ధకౌషధము
చర్మవిధాలై గ బహిష్కృత చిక్కులకు
అనుపమ నివారిణి
సుప్రసిద్ధ భిషగ్వరులచే
ప్రశంసించబడినది.

K.S.MEHTA & CO. 250, CHINA BAZAAR, MADRAS.

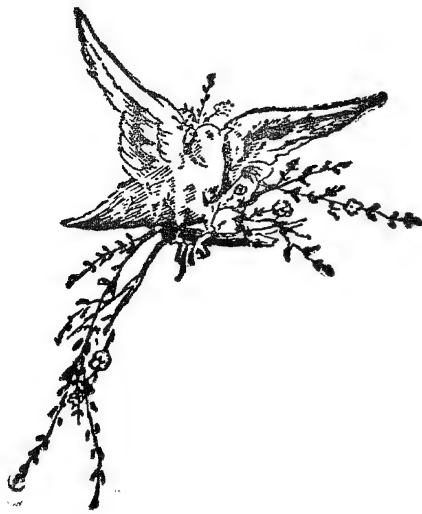

**ఇంతవరకు కూడ
సాటి యెరుగనిది!**

ఇప్పుడు లభించు మంచిగంధం నూనెలన్నింటి
లోనూ మైసూరు మంచిగంధం నూనెమాత్రమే
స్వచ్ఛమైనది. అత్యుత్తమమైనదియైనూ. మం
దులతో ఉపయోగించుకోదానికి. నల్లులను
తయారుచేసుకోదానికి. సువాసననిచ్చు తదితర
వస్తువులను తయారుచేసుకోదానికి. 'మైసూరు'
అని పేరుగల కాండల్వుడ్ ఆయిల్ అత్యు
త్తమమైనది.

మైసూరు

కాండల్వుడ్ ఆయిల్

[కథానిక]

ఒంటరిపక్షులు

= శ్రీ తెన్నేటి సూరి =

సమీ; పూర్వము—

అక్కడ బుడమేరు చాలా పెడల్పుగా వుండి, కాని, వేసవికావటంచేత, నది చిక్కిపోయి, దోటికి మృత్యుగా సన్నటి పాయలోగురించి నీరు ప్రవహిస్తోంది. ఇరువైపులా ఉబ్బెత్తుగా మీటవేసిన యిసుక తిన్నెలకు మధ్యగా ప్రవహిస్తూ, భూదేవి వత్సద్యయూనికి మధ్యనుంచి స్పటికపునూల ప్రేలాడుతున్నట్టుగా వుంది ఆ నెలయేరు. ఆ నీటితరగచాలులలాడ పండు చెన్నెల పడలించి నెమ్మదిగా కన్నులుస్తోంది.

ఒక స్త్రీమూర్తి, ఒక పురుషమూర్తి ఎత్తుగా వున్న దోటిగట్టు దిగి ఆ యిసుకతిన్నెమీదుగా నీటి ఒడ్డుకు నడిచివస్తున్నారు.

“మేరీ !”

“అబ్బా ! ఆ పిలుపు నాకు సిగ్గెత్తావుండది”

“అసలు నీ పేరే రేడే మేరీ ! సిగ్గుదుకు ? ఎంత చక్కని పేరు ! ఆ పేరు పలకటం చాతకాక మరియమ్మ అంటున్నారు — మొరటుతనంగా. నా కల్లా పిలవటం బాగుండదు. మేరీ అనే పిలుస్తాను.”

“ఇదిగనా అలవాటై...నలగుర్లో వుండగా నీ కాపేరు నోరుబాదుద్దేవానిని.”

“మంచిపనేగా !...మన చెన్నుచాటున వాళ్లేదీ గుసగుసలాడుకు చ్చున్నారో, అది వాళ్ళముఖాన కొట్టిపట్టు ఒక్కయ్యకల్లా తెరదించి చెప్పేయ్యి గలుగుతాను...దాంతో ఆ గుసగుస లుబులతై”

“నయం...నువ్వంతవోడివి కావనా ?...నన్ను రచ్చలోకి చూత్రం యాడవమాక...నీ పుట్టే హాయిని నీపాదాలనక మానేటిట్టా తిరగనియ్యి — అదిసాల; ఎవరికీ కాపచకం దా...నీవచ్చే నీయెనకెనకే మనుల్లా వుంటాను, పాణంబోయేదాకా.”

“వ్యవస్థాప్రకృతన ఇలా నిల్చుంటే... నీ నెంతో యెత్తున్నా ననిస్తోంది మేరీ ! చెయ్యెత్తితే ఆకాశమందుతుందా అనిస్తోంది”

అడుగు చెనమ్మ వేసి మేరీ అతణ్ణి ఆపాద మస్తకం తేరిపారజూచింది. ‘అవును...బత్ !... ఎంతెత్తుగా నిల్చున్నాను!’ అతనిపక్కన నిల్చుంటే తనూ ఆకాశంగాకి పెరుగుతున్నట్టునిపించింది. ఏదో, చెప్పరాని ఆవేశంతో తన శరీరమంతా తుణుతుణు విచ్చూకుని తన ఇంకా ఇంకా పెద్ద పెద్దనిగా పెరిగి పోతున్నట్టునిపించింది. ఏదో అదభుతముతోలేని ఉత్సాహంతో వాళ్లు తెలియకుండాపోతోంది. ప్రకృతన నడుస్తున్న మనిషి ‘చక్కా’న ముందుకు అడుగు వేసి అతని గమనాన్ని నిరోధించింది. ఆ స్త్రీ రెండు బాహువులూ అతని నడుం నుట్టూ పాముల్లా పెనవేసుకు పోయినయ్యే.

తన ఆశ్రయం లేంది ఆ ప్రాణి బ్రతక్కోదని తోచింది దతనికి. తన నీడను ఆశ్రయించుకు బ్రదకాలనకునే ప్రాణి ఒకటి యీలోకంలో వుంది. అది చాలు అతనికి. ఆపాదమస్తకం అతనిలో ఏమో ఒక గంభీరమైన తక్కి మేల్కొన్నట్టుయింది. ఈ భూగోళాన్నంతా గెప్పున భజిగ్గండంబిదికి ఎత్తుకొని ఆశ్రయమివ్వాల ఒక మహాకైకే అతని లో విశ్వాస ఆక్రమిస్తూ లేచి ఒడ్లువిరుచుకుంటోంది. ఆ స్త్రీమూర్తిని

భూమినిదలంచి తామరమొగ్గలా చరల్తు పుణికి
పుచ్చుకుకి పూదయానికి హత్తుకుంటున్నాడు—

* * * *

అలసిపోయిన ఆ పుణవమూరిని తొడమీద
పడుకోబెట్టుకు లాలించుతోంది మేరీ. ఆ యిసుక
తిన్నెకు మధ్యగా జలదేవతలా కూర్చునివుంది. కంపులు
తాపిన జారుజిగిసి మేరీమెల్లో చెన్నెలో మెరుస్తోంది.
ఆ దృశ్యాన్నంతా అతను కళ్ళలో మింగేస్తున్నాడు.

“ఈ జిగిసి నా కందుకు తెచ్చావా?”

“ఏం?”

“ఎవురన్నా సుత్తే?”

“బోసిమెడతో ఆడదాన్ని నేను చూశ్చేను మేరీ
...అయినా చూస్తేమటుకు యేం మునుగుతుం
దంటావు?”

“నీ మొండికనం నూత్రే నా కిదంతా బయటేతా
వుండని. ను వెళ్ళువో కుండబద్దలుకొట్టేసేతట్టే పుం
దావు...నీవరీ కిదంతా నాసికమీని కేం మునుగుతిగో?”

“అనవసరంగా భయపడుతున్నావు మేరీ! ఏం
మునుగుతుంది...ఏమీ మునుగుదు.

“నీకేం మారాజువి; మొగరాయుడివి”

* * * *

“ఇదగో!—”

“ఒకమాట పెప్పకోనా?”

అతను ఒక చిరునవ్వు నవ్వాడు—

“పెప్ప; సంకోచంగా వింటాను. వింటమే
గాదు...ప్రాణాలు తాపిన ఈ ఆకాశాన్నంతా చీరమడ
తగా మడిచి నీచేతుల్లోకి అందించుంటా. ఏం పెప్ప;
అందిస్తాను.” అన్నట్లు అతని నొబ్బయం అతని కుడి
కంటికిసలూనుంచి గంభీరంగా కిక్కించుతోంది.

“కేత్తిరేలా...ఇంటికడే చూడరాదు...మద్దాన
పేల పోయి యాడ నాకడ వుండువుగానీ”—

చివుక్కున ముఖం చిన్నబుచ్చుకున్నాడు—

“నిన్ను విసిగిస్తున్నా నా మేరీ?”

నాటికరువుతోంది—

“అదా...అడిగాదు...దొరసాని ఒంటెత్తుగా
ఒకిత్తే...ఎట్లా బతుకుతడి, రాత్రిపేల నీకట్లో!—అ

యమ్మరి నీన్నబుచ్చటం నా కెంకో నాకేతావుండది.
అతిల్లి యెంకేడ తావుండదో నీ కెంకో...వాడజల్మ
అయమ్మరిగాడా నీకాక తావుండదా...నా పాణం
యెందుకు పోదా?!” లోపలమేలు కోసుకుపోతున్నట్లు
బాసగా యేడ ప్రోంది.

అతను చివాల్ని లేచిపోయాడు. ఆత్మే
అరచేతులు కెందు ముఖాన్నంచి విన్నవీతన చేతు
ల్లోకి పుచ్చుకున్నాడు.

“మేరీ! యీవిషయం నీతో ఎప్పుడో చెప్పకో
వలసింది. కాని ఆటకాశం కలగలేదు. ఇప్పుడు కలు
తున్నావను. దొరసానోసం నవ్వు విచారపడకు
మేరీ! దొరసాని నాకోసం విచారపడను; దొరసానికి
నేనక్కలేను. అక్కలేకపోయానా నేనుమటుకు ఈ
యెనివిడింపకత్యాలయంచీ అరిగి పికాచంలా వెంట
బడి కేపుకుతిన్నాను. చివరకిపోకు అనినకు వినుగెతి,
నానిద చిరాకుపడటంలా ప్రారంభించింది. వెళ్ళో
పున్నెగనగదాఅని, తప్పునిపరి కర్నకింద, నాతో
సంసారంజెవ్వటం మొదలుకట్టింది. నిరుస్సహంగా,
ప్రాణ నీ నువ్వొమ్మగా ఆ ఆడదానో సంసా
రంగా?..చచ్చి! అపహ్లాం—(కంటికించుకున్నాడు)—
అమరకాంతం ఆ కత్తికికంటే, ఒక బాప పుచ్చు
కుని చరల్తు దోక్కిలో దించుకుని ప్రాణం కదల
టంగా ఇంకా కొంత ఆడంపుంది. ఆయనయారతన
నేను భరించకను మేరీ! మళ్ళా ఆ నరకకూపంలోకి
ప్రాణాలు కిగబట్టుకు నన్ను నేను బలంతాన తోనేను
కోలేను. మేరీ!—పోనీ...నీకూడా విసుగ్గావుంటే
నవ్వు తప్పకో మేరీ!...ఏం జెవ్వనా?” అన్నాడు
జాలిగా.

అకాశమంత మనిషీ అట్టే నీనమూరిగా
దించుకుపోయి, దిగులుగా కూర్చున్నాడు మేరీకి
గుండె తరుక్కుపోయింది. అవ్యాయంగా దోక్కి
లోకి పొడవుకుని అనునయించుతోంది—

“ఎక్కన్నాను...అంత జాలిబాటా వెండుకు?
...నవ్వంటే నాకు యిసికేత్తదా...ఎంతమాటన్నా
వు?...నాజల్మకి బంగారుకొండే దొరికిందనుంటా
వుండాను. గతిలేని పచ్చిగా యేడతావుండదాన్ని
కనికారంగా ఒళ్ళోకిదీసుకుని బతకమన్నావు. నీ
వొడులుకుంటానా?...నిన్ను ఒకరుల కోవాళ్ళేవోత్తే
నాపాణమే వరుల్తాను. అట్లా మొగం చిన్నబుచ్చుకో
మాక...నీయక తాతావుంటే...నాకేందో...గులులు

గుబులుగా గొంతుతో యేడుపాతావుండది... ఇటు నూత... నాయక నవ్వుతా నూడు. ఎనకటికిములే నాకళ్ళల్లోకి నూసి సంతోషంగా నవ్వు... నా నేడో యొక్కన్నాను. యెందు కంత జాలిబడ్డావు?" చెక్కిల్లు బుచ్చుకు బ్రతిమిలాడుతోంది.

మేరీబిల్లో పసిబిడ్డలా పడుకున్నాను. ఆస్త్రీ అరచేతులు ముసిలిపోతున్న తన కంఠ బుగ్గలకూ మాత్తు కుంటున్నాను. వినిపించినిపించని గొంతుతో నెమ్మదిగా మాట్లాడుకున్నాను.

"నాకు బుద్ధి తెలిసేటప్పటికే మాఅమ్మ చచ్చి పోయింది మేరీ! అప్పటినుంచీ నా జీవితమంతా యీమైపుచేలోనూ, యీ తోటలోనూ గడిపాను. ఈ బుడమేటిగాలికి ఆకులు కదిలి సన్నగా స్వయీచేస్తుంటే, ఆచెట్లు సంతోషంగా నచ్చు పలకరించుకున్నట్టుగానే వుంటుంది. తోటలో పాలో కట్టివే. వన్న ఆ యెడ్లూ, ఆవునూ, కేగలూ-అన్నీ ఆంధ్ర-గా కల్లు ఇంతింతగా విచులుతు; నవ్వుతూ నావంక జూసి, మోరులు వైకెత్తి 'అంభా' అంటూ నన్ను ప్రేమగా పిలుస్తే. ఈయేటిముగిసికి అత్తను చెక్కితే, ఈ సెల యేంకూడా, వ్యూరయమంతా విచులుకొని, కిలకలా నవ్వుతూ నన్ను తనవాణ్ణిగా పలకరించుకుంటుంది అంతిమర మెదుకు— బుగ్గల ముంజే న్యూని, ఇలా నాముందు మానమూరిగా కూర్చున్నావు కాని నీ వ్యూరయం నన్ను పలకరించుతూనేవుంది—"

మేరీ రొమ్ముమీద చెయ్యివేసి చూసుకొంది. ఆశ్చర్యం... అవును... నిజమే... ఇదేమిటి? ... పలక రించుకున్నట్టుగానే వుంది. అవునన్నట్టు ఆశ్చర్యంగా అతనివంక తెచ్చిపోయి చూసింది.

"కాని, ... మీ దొరసానికిమాత్రం నన్ను పలకరించటం చేతగాదు మేరీ! ఆవిడ మాట్లాడుకున్నా, నా కావడ మాట్లాడుకున్నట్టుగావుండదు. ఆహులు వెనక వ్యూరయమండను. గ్రామఫోకరికొద్దరు మల్లే కొంచెంసేపు వింటే ఇట్టే విసిగెత్తిపోతుంది."

"మనస్సు ఆడెల్లి నీతో యెందుకు మాట్లాడుతోనూ?"

"చేతగాక— ఆవిడఫోగజి వింటుంటే, ఆవిడ కేమన్నా కొంచెం పిచ్చే మానసికూడా అప్పుడప్పుడు అనుమానమేస్తుంది— ఆవిడపుట్టింటివాళ్ళు చాలా గొప్ప వాళ్ళట, తన అన్నగారు తాసిల్దారు; వది

హోమ్మోయిం వాయిస్తుందిట; వాళ్ళ అడ్డంను మేడ చాలా అందంగావుంటుంటు; వాళ్ళ పినతండ్రికూతురూ అల్లుడూ నుద్రాసులో బీ.ఎ. పి.కారుజేస్తూంటు; వాళ్ళ మేనమామ చాలా దర్బారులూడట; వాళ్ళంతా రోజుకు డబ్బునూర్లు కాఫీతాగుతారట; వాళ్ళంతా చాలా గొప్పవాళ్ళట; గొప్పవంకంట; వాళ్ళల్లో పుట్టిందిగనుక తనూ గొప్పవేట—

"ఈ పిచ్చువానుడంతా, నోటికి విసుకూ విరా మమూ లేకుండా ప్రార్థనప్రమానమూ తను వా క్కంటూ కూర్చుంటుంది; చుట్టూవున్న వాళ్ళందరినీ వాగమంటుంది. ఎప్పుడన్నా, కాస్త విసిగెత్తి, నే నావానడు వాగలేక కొంచెంసేపు మన్నే, ఆవిడకు ఎక్కడలేని దుగ్గహమూ వచ్చేస్తుంది. మూతిలిగించుకుని ఇక అయిదారుకోజాలు, పిలిచినా పలక్కుండా, సత్య భామూ, అలిగివార్యుంటుంది. ఏయేమాటలు మాట్లాడితే పుస్తాటానన్న ధీమాతో యేడుకున్న మగాడు ఆశ్చర్యంతో చేసుకుచున్నాడో ఆ నూటిపోటీపట్టుకుంటున్న బాతుల్లా యెడాపెడా విసికేస్తుంది. ఇక వంక నన్ను సున్నావ నేనే స్వయంగా తీసుకోవాలివస్తుంది. కానీ... ఇట్టి పుస్తావ నేనే స్వయంగా దింబలోకి తోడుకో వాలివస్తుంది."

"సుఖపడటం ఆమెపికి చేతగాదు. ఇతరలను సుఖపెట్టడం ఆమెపివల్ల నేమాతుంది? ఆన లావిడకు సుఖమిక్కలేదు. ఆ ఆడదాలో సుఖంకావాలని వాంఛించటం అది అజ్ఞానం."

"సుఖాన్ని అనభవింపటంకాదు, ఆ విడకు కావలసింది. తను చాలా సుఖపడుతోందని చుట్టూ వున్నవాళ్ళంతా అనుకోవాలి. తను, కాకిలా, 'సుఖ పడుతున్నా, సుఖపడుతున్నా' అంటూ వాక్కుంటూ వుండాలి; చుట్టూ వున్నవాళ్ళంతా వాగాలి. ఈ 'చక్క'భీషిరంగం సాగుతూవుంటే, ఇదావిడకు చాలా."

"ఆశ్చర్యహాశ్యకేసుకుని, సుఖంకోసం టాఫేటా జ్ఞాజ్ఞాలో, బర్మాకారండల్లూనూ, మేరీనాబీచిలోనూ వెదుకులాడే ఆడదానికి జీవితంలో సుఖం మెక్కడ లభిస్తుంది మేరీ?—అల్లాంటి ఆడదానిలో మొగవాడు సుఖంకోసం చేపుల్లాడటం ఎంత అవివేకం!

"అబ్బా! ఆ సరకమంతా మల్లూ తల్చుకుంటూ వుంటే నా గుండెలు కర్పూరంలా గాలిలోకి వారింది పోతున్నయే మేరీ! ఆవిడయం నన్ను మరిచిపోసి

మేరీ ! కదిలించబోకు; ఆహూహ వదిలెయ్య. పాతాళ కూపంలోకి దిగిబడిపోతున్నాను. జీవచైతన్యంతో తోణికిసలాడుతున్న నీ అంశేయ్య నాకు బరువుగా అండంది పైకి లేవదీసుకో మేరీ ! మల్లా జీవితంలోకి అందివుచ్చుకో; ఇప్పుడు నాచెయ్యి జారవిడవాలని చూడకు—దిగబడిపోతున్నాను.

“అనవసరంగా కంగారుపడి... నాప్రక్కనుంచి అజాతంలోకి ఎగిరిపోవాలని చూడకు... మళ్ళా ఒంట రిగా బ్రతకలేను... నేను ఏకాకిని.”

౨

అనురంభం—

చూడపించేలాంటి శౌలిక మబ్బులు. ఎర్రటి సంధ్యారాగంలో పరుగులు పెడుతున్నాయి. ఆ వెళ్ళిన నీళ్ళంటుకు, ఆకాశం ఆ పెగెకాపెగెకా తగులబడి పోతున్నట్టు కనపించుతోంది. సూర్యబింబం ఆహ్వా లల్లో ఎర్రగా కాలి భస్మమౌతూ, తుగత్తెం భూగర్భంమీద హరించిహరించి పోతోంది. ఆ పొలం మీద వున్న మానూ మానూ అన్నీ మంటలంటుకొని, భగభగా మండిపోతున్నట్టుగా కనపించుతున్నాయి. ఏటిగాలికి ఆకులూ, రెమ్మలూ కదిలి తెపకలు తెపక లుగా మంటలంటుకుపోతున్నట్టు బీభత్సంగా వుంది.

జుట్టు చిక్కగా రేగిపోయింది. చిన్నదొర ఆ మంచెముంగు వాల్చివున్న మడతమంచుమీద ఒక మూలగా గిజాటుగా కూర్చుని ఆదృశ్యంలోకి కోపంగా చూస్తున్నాడు. సంధ్యారాగం పడి, అతని ముఖం నెత్తురు పులుముకున్నట్టు ఎర్రగా భయంకరంగా వుంది. ఆ మూర్ఖడికి మళ్ళీనే తిను ఎవో మంటల్లో వొట్టికాలి తగలబడిపోతున్నట్టు అలజడిగా వున్నాడు.

కట్టుగొయ్యల దగ్గర కట్టేసున్న గొడ్డు కట్టు గొయ్యల దగ్గరే దగాలపడి నిల్చుని అతనికంక బేం గగా చూస్తున్నాయి. పరక కొండకడలేదు. పొలా న్నుంచి వచ్చాక అతను వాటిని కంట జూడలేదు, పంట పనికిరండిలేదు. కనుమూరెద్దు మార వైకత్తి ‘అంభా! అని జాలిగా పిలిచింది. అతను మాట్లాడ లేదు. దాని రెండుకాటికకళ్ళలోనుంచి రెండు నీటి బొట్టు గాజుగోల్లిలా జారి భూమిమీద పడ్డాయి. అతను కన్నెత్తి మూన్నా చూశాడు. వచ్చుగా బుసగట్టింది.

నిల్చున్నయెద్దు నిల్చున్న పశున నీరసంగా శించుకు పొయి నెయ్యదిగా కాళుమడుచుకొని పడుకుంది వట్టి నోరే దిగులుగా నెనురేస్తోంది.

మేకపిల్ల తల్లిపాదుగులోనుంచి నెమ్మదిగా లేచి వచ్చి భయంభయంగా దూరదూరాన నిల్చుని, పెల్లిగా ‘మెహెహె!’ అని అడిగింది.

‘మెహె!... నన్నుగురతారే... ఆ తాగిల్లారు చెల్లెల్నిడగండి! అన్నబ్బ, చిక్కగా కసిరికొట్టినట్టు ఒకచూపు చూశాడు. మల్లా ఆకాశంవైపు ముఖం తిప్పేసుకున్నాడు.

మంటలన్నీ ఒకటొకటే ఆరిపోతున్నాయి. ఆకాశమంతా నల్లగా కమిరిపోయింది. చీకట్లు క్రము టుంటున్నాయి.

చేసుగట్టున వున్న చిట్టికేసరకట్టునిండా గిజ గాడిగుర్రులే వ్రేల్లాడుతున్నాయి. వ్రాద్దుగూకంటప్పటికి ఆ బంగారుపిచ్చుకలన్నీ కొమ్మల్నిండా జేరాయి. ‘కిక్కిక్కిక్కి’ మంటూ ఉండేకంతో వాటిలో అని ఏదో గండరగోతంగా మాట్లాడుకుంటున్నాయి. ‘కిక్కిక్కిక్కి’ ప్రతిపక్షీ తను చెప్పేది వినుమంటుకొని అవతల పక్షీ మాట్లాడే జేమిటో కాస్త విందామ్మ జ్ఞానం అందులో యేపక్షీ వున్నట్టు తోచదు. కిక్కిక్కిక్కి— పిన్నెత్తిపోయేలా ఒకటే రొద; చిక్కగా కూసేస్తున్నాయి.

‘కిక్కిక్కిక్కి—పాపం! మరియమ్మ...యెంత మంచితల్లి; ఇట్లా తడేనా తుంచి అడిలించేది కాదు. ఇంతికి దాని రాతి—’

‘కిక్కిక్కిక్కి— సాహుకారుమరదలు...పికాచి ... ఎంతవని జేసిందీ... అక్కునాకుక్కుగా నిండు ప్రాణాన్ని కూసిచేసింది...’

‘కిక్కిక్కిక్కి—మొన్నదీపావళినాడే; పండగ చేసుకున్నానని పిలిపించింది; పప్పున్నం పెడతానని పిలిపించి వ్రాతం తీసింది—అరిసెల్లో పవం పెట్టింది; ఎంతో సేవారంటూరు!’

‘కిక్కిక్కిక్కి!—పాపం! మరియమ్మంటే దాని కంక కోప మెందికొ?’

‘కిక్కిక్కిక్కి!—ఆ సంగతి నీకు తెలియదా యేమిటి? మొగట్టి నుఖపెట్టుకోటం దానికి చేత

గాను. వాడూ అరీ ఎడమఖం, పెడమఖం; వాడు ఇలాదిసి, ఈ పక్షానంబీ, చీట్లకూడా ఈచాలం లోనే తిరుగున్నాడు'

'జిజ్జోజ్జోజ్జో — చీట్లంటే వాడికి భయం లేదా? అంది, ఒక పక్షున, గూట్లొనంది మేట బయటికి చాచి. దానిమాట యెట్లా వినిపించుకోలేదు.

'జిజ్జో — మరియమ్మ మొరడు?'

'జిజ్జో — అవును, యేహోహో.'

'జిజ్జోజ్జో — అది ఎంతయేడిచినా వినకుండా యుద్ధంగాకి వాయాడు'

'జిజ్జో — అవును, చచ్చాడుగా!'

'జిజ్జోజ్జోజ్జో — వాడు చావటంతో మరిశమ్మ కూడా ఒంటరిపడ్డె తిరగటం ప్రారంభించింది. ఈ యేకాకు లిద్దరూ తాసిల్లారు. ఇద్దరూ కలిసి హాయిగా బుడమేటిపడ్డకు వెన్నట్లొకి నడిచి పోయారు. హాయిగా మల్లా జీవితంలోకి బ్రతుకు తున్నారని.'

'జిజ్జోజ్జో — మొరవక్కలేనిదానికి మరి, మరి యమ్మమీద కోపం దేసికి?'

'జిజ్జోజ్జో — అది మొగుడుకోసం కాదు; అది తాసిల్లారుచెల్లెలట; తాసిల్లారుచెల్లెలి మొరడు ఎరరినో కానిదాన్నంచుకున్నాడంటే తనకూ, తనవార్లకూ తలసంపులుగా వుండిట.'

'జిజ్జోజ్జో — మొరణ్ణి సుఖపెట్టలేని మొప్పె అని లోకులు చెప్పుకుంటుంటే, అది తనకూ, తన వార్లకూ తలసంపులుగా యేమీ లేదుగాబోయి?'

'జిజ్జోజ్జో — కూనీచేసినందుకు ఆపాపిని ఉరి కంబ మొదు కట్టించారుగాదా?'

'జిజ్జోజ్జో — తాసిల్లారుచెల్లెలూ, హామలకారు మరదలూ కూనీచేస్తే ముటుకు దాన్ని శిక్షించే వాడెవడు? పాడుడేశం!'

'జిజ్జోజ్జో — ఇంతకూ, యాయుద్ధం దానికొంప దీసింది!'

'జిజ్జోజ్జో — యేహోహో ఎట్లాగోనా పెంక ముండావాడు లెద్దరూ! యద్దట, వాడి క్రద్ధం! తను చచ్చాడు, దాని ప్రాణం తీసియించాడు.'

'జిజ్జోజ్జోజ్జో — ఛావం! వాడేంజేస్తాడు, పది డబ్బులు సంగాయించి తెచ్చి పెళ్ళానికి పెట్టుకోవా లనుకుని ఆశపడ్డాడు; చస్తా నుకున్నాడా?'

'జిజ్జోజ్జో — హుకు తెలవదు లెద్దరూ... అస లివంతా ఆ అపమర్థపు చిన్నదొరమాలంగా వచ్చింది. ఆకల్లని కాపాడకోశక, ఆపెద్దపులితోటికీ బలిగా అందించాడు — అసహదుడు'

'జిజ్జోజ్జో — సన్నాసి, — చవట —'

'జిజ్జోజ్జో — చచ్చుచెధం'

'జిజ్జోజ్జో — అడుగడుగు! ఆరే! ఇక్కడే కూర్చున్నాడు; మనం చూడ్లేదు. ఏడిగతి ఎప్పుడూ ఇంతే, ఏకా!'

'జిజ్జోజ్జో — ఏడేడి?'

'జిజ్జో — అడుగు, మంచంబాదా!'

'జిజ్జోజ్జోజ్జో — ఏడేడి? అంటూ పడులన్నీ తెలచేలా కొమ్ములవివరలకు వచ్చేసినై.

'జిజ్జోజ్జోజ్జో — వాడే, వాడే, వాడే! అంటూ పిచ్చెత్తిపొయేలా గజిబిజిగా కూనీస్తున్నయ్.

చెదరిపోయిన జాట్లలోకి వేకు పోనిచ్చి, చికాగ్గా వీస్తుంటూ, పిచ్చివాడులా లేచి, ప్రాణం లేని చీటిక్రినీవలా నిస్సృహగా, బుడమేటొడ్డుకు అంకారంలోకి నడిచిపోతున్నాడు.

3

కారయబ్బల కాళంక్రి

కన్నూ కన్నూ పాడుచుకున్నా కనపించ కుండా అంధతమనం! జీమాలాలు ఆకాళంలో పరు గులు తోలుతున్నయ్.

ఆ నిశాగంధంలో గండుగట్లకూ తనాయించి, ప్రపంచాన్నంతా మంచిపాతనే ఉద్వేగంతో కంటా లెగరవేసకంటూ, అల్లకల్లోలంగా, రెల్లదుబ్బుల మీదుగా పొట్టిపోతోంది బుడమేరు.

గట్టుమీద నుంచుని నదీగంధంలోకి చూస్తున్నా డు ఆక్లితి. ఆతిని పూయించుకుడా స్వాధీనం తప్పి కంటాలు లేకి కల్లలమైపోతోంది. ఆ జల వేగాన్ని అనసరిస్తూ రిప్పున... యెక్కడికో —

సన్నగా తుపరపడుతోంది. ఆ ఈడుగారికి చెట్టు జలలదెబ్బలులా అంధకారంలో భయంకరంగా ఊరిపోతున్నాయి.

ఆకాశం ఒక్కసారి విరిగిపడిపోతున్నట్టు ఫెళఫెళా ఒక్క ఉరుమురిమింది; 'వగలో'మరి ఒక మెరుపుతీగ 'సర్'నిన భయంకరంగా అంధకార గర్భాన్ని చీలిపోతేనే మళ్ళా అదృశ్యమైపోయింది.

'ఎన్పు, ఇన్పు, ఎన్పు, ఎన్పు' దూరాన చీకట్లో, సులకరాళ్ల మీద నుట్టెలు మోసుతున్నాయి.

గట్టుమీద నిల్చున్న రద్రమూర్తి చివాల్లు వెనుదిరిగి, సొంపాలూ ఉరిమిచూశాడు.

పసిడిగాజలు బీలుగా మోగినై — 'హూ' అని భయంకరంగా గర్జించాడు. వాయుగర్భం కంపిల్లి పోయింది.

ఎర్రగా మినకుమినకుమంటున్న లాంతర వెలుగులో, మామడిసిందెల పట్టాలతో, చిక్కిపోయిట్టు సన్నగిలి, నాటాగ్గా వున్న, చిన్నిచిన్ని ఆడపాదాలు గట్టెక్కుకున్నై.

"ఎందుకొచ్చావ్?— అంధకారగర్భంలోకి భయదంగా గర్జించాడు.

"మాట్టడవే?—

సన్నగా అడగొంతుయేడుపు వినిపించింది.

"నాక్కూడా అరిసెలు తెచ్చావా?— యిలా తే"—

విలయంగా ఘూర్ణిల్లిపోతున్న ఆనదిలోకి ఆ కోధమూర్తి పెద్దపెద్ద అంగలు వెనుకుంటూ నడిచి పోతున్నాడు.

"అమ్మా! అమ్మా! ఆగండాగండి!... ఆడేమిటి?"

"నదిలోకి అడుగుదెడితే చచ్చావ్"... జలగర్భ ప్రళయంగా ఘూర్ణిల్లిపోయింది. నదిలో ఫర్లాగు

మాగాన, గెండు ఏనుగుశుండాలు నీటికెరటాలమీద దబాదబా బాదుతున్నట్టు శబ్దం వినిపిస్తోంది.

తనూ అరిట్టి వెంబడిస్తుంది; చచ్చినాసరే— నీరు గుండెల్లాకా వచ్చి పడదోనేస్తోంది;

"అమ్మా!—" భయమేసి, అడుగు వెనక్కు తీసుకుంది.

"పోనీ, నీటిలో బడి మునిగిపోతుంటేన్నా వచ్చి కాపాడుకోదూ?...ఎమ్మా..." అనుమానమేసింది.

'చచ్చే చచ్చాను'—తూగి అడుగు ముందుకు వెయ్యతోయింది.

ఒక కంటం 'గయ్యో'మని శబ్దం, పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి, 'ఎడికావ్! మొగవాడికోసం ప్రాణత్యాగం చేసి దైన్యం నీక్కెక్కిడేసింది? ఇదేం మరి యమ్మకు ఎవం బెల్లడనుకున్నావా?' అని, ఫెళ్లన చెంపమీద కొట్టి, సత్తిమీదుగా పొర్లిపోయింది.

పుక్కిలింతలై, మాడిలిపోయి, ప్రాణభీతితో, వెనక్కు గట్టుమీదకి వారిపోతోంది ఆ

నదిలోనుంచి బయటికి శబ్దం అవతలిగట్టుమీద కెక్కుతున్నాడు ఆ రద్రమూర్తి. ఇంతలిగట్టుమీద గజగజా వణుకుతూ నిల్చున్న ఆ స్త్రీనంక భయంకరంగా ఉరిమిచూచాడు.

"పో! ఇంటికి పో! హాయిగా బ్రతుకు, నీకు కావలసింది డబ్బూ, గౌరవం—కావలసినంత నీ మొహాన పారేశాను. నెత్తివేసి కొట్టుకో— మొగాడి జోలి నీకెందుకు?—మేరీని చంపేశానని మటుకు చంకలు గొట్టుకోకు. ఇదుగో మేరీ నా హృదయంలో. కళ్లు తెరుచుకు చూడు". నదిగర్భంమీదుగా ఆకాశంలో విసుపించుకోంది.

ఫెళఫెళా ఒక ఉరు మురిమింది. ఒక మెరుపు మెరిసింది—మేరీని హృదయంలో దాచేసుకుంటున్నట్టు గెండు ముంజేసులూ ఎదురొమ్మ మీద చూడి చేసుకుంటూ పెద్ద పెద్ద అంగలుగా ఆకాశపుటంచు దగ్గిరికి కోపంగా నడిచి పోతున్నాడు.

మనుచరిత్రము: కొన్ని విశేషములు

= శ్రీ బులుసు వెంకటరమణయ్య =

ఆంధ్రకవితా పితామహుడును, అనన్య సామాన్య ప్రతిభాభాసుడును నగు నల్లసాని పెద్దనార్యుని మనుచరిత్ర మాంధ్ర మాత ధరించు కింఠమాలలో దరశమణి యగు చున్నది. కొంచెము డొక్కశుద్ధి యున్న ఏ పల్లెటూరివారిచైనను ఇందలి పద్యరత్నములలో అన్నియో, కొన్నియో కంఠస్థములయి యుండును. ఎక్కువ ప్రచారము గల ప్రబంధములలో నిది ప్రధానము. దీనికి వ్యాఖ్యానములును పెక్కులు. ఇందలి బాగోగులను గూర్చియు, అర్థభేదములనుగూర్చియు, పాఠములనుగూర్చియు పెక్కురువిద్వాంసులు పెక్కుసారులు పెక్కు ప్రతికలలో వ్యాసములను బ్రకటించియున్నారు. నేను మఱల దీనిని గూర్చియే వ్రాయుట చర్చితచర్చణమని కొండఱు తలఁపవచ్చును. కాని ఇది వఱకుఁ బ్రకటించబడని విశేషములను కొన్నింటిని తెలుపుటకే యీ వ్యాస ముద్దేశించి పఱచినదని మనవి. పూజ్యపాదులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఒండు రెండుసారులు 'మనుచరిత్రము' నందలి పాఠభేదములను గూర్చి ప్రకటించి కొన్ని 'గ్రంథగ్రంథు'లను విప్పి ఆంధ్రవాఙ్మయాభిమానులకు మహోపకారమొనర్చిరి. వానిని చదివినపిదప ఈ ప్రబంధము నామూలగ్రముగ వ్రాతప్రతులతో సరిచూచి ఉచితపాఠములను, విశేషములను గ్రహింప మనసుపుట్టినది. పిదప గొన్ని నెలల విషయమునఁ బరిశ్రమించితిని. నాచరిత్రము మూరకపోలేదు. పెక్కు పాఠాంతరములు,

విశేషములును లభించినవి. ఆ విశేషములను మచ్చునకు వెల్లడించుటయే నా సంకల్పము.

౧. ఇందలి ప్రథమాశ్వాసపు ౧ : -వ ద్యమున -

'నావాపతి శకంధర సింధురాధ్యక్షు
లఁగఁపు లెవ్వని ఖరతరాశికి'

అను పదము శ్రీకృష్ణ దేవరాయల సామంత సాభాగ్యము చెప్పనది కలదు. వ్యాఖ్యాత లిట 'శకంధర' పదమునకు 'శకంధర దేవపురాజు' అని అర్థము వ్రాసిరి. ఈ పదము అక్కాలమున గుజరాతు దేశమును పాలించిన 'శిశుందరమ' ప్రభువును తెల్పుచున్నది. వ్యాఖ్యాతలు తలఁచినట్లు శకంధర మనుపేరు గల దేశమును తెలుపుటలేదు.

౨. ఇందలి ద్వితీయాశ్వాసమున (౨౨)

శా. తావుల్ క్రేవలఁ జల్లు చెంగలువకే
దారంబు తీరంబునకే
మావుల్ క్రోవులు నల్లిల్లి కొనుకాం
తారంబునం దైందవ
గ్రావాకల్పితకాయమాన జటిల
ద్రాక్షాగుళుచ్చంబులం
బూవుం దీవెల నొప్పు నొక్కభవనం
బుక గారుడోత్పీర్ణమున్.

పయిపద్యమునందలి 'చెంగలువ కేదార తీరంబునకే' అనుదానికి 'ఎఱ్ఱకలువలుగల వరి మడియొక్క చేరువను' అని వ్యాఖ్యాతలర్థము వ్రాసిరి. ఎఱ్ఱకలువలు నీటియందుఁబుట్టును; పండుగల గట్టులపై పుట్టుట అసంభవము. ఇచటి 'చెంగలువ' పదము ఎఱ్ఱకలువలను బోధింపదు. చెంగలువయనునది తెల్లని - పరిమళించు పూవుల నిచ్చు దుంపజాతి గడ్డి

మొక్క. కొన్ని కొంచెపు నీలిరంగు గల పూలనుకూడ పూచును. ఇయ్యని సామాన్యముగా వరిమళ్ళ గట్లవయిన నాటబడును. ప్రవరుడు చూచిన చెంగలువలు ఇవియేగాని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన ఎఱ్ఱకలువలు కావు. వ్యాఖ్యాతలు 'చెన్ను + కలువ' అని విడదీసి చెన్ను శబ్దమునకు శోణార్థమును గ్రహించి 'ఎఱ్ఱకలువ' అని లక్ష్యమును చెప్పియుండ వచ్చును. ఇచటి 'చెన్ను' రమ్యాకముగాని శోణార్థకముకాదు.

3. ప్రవరుడు వరూధినికి లొంగక పరి శుద్ధఁడై సంధ్యవార్చి గార్హస్థ్యాన్ని నిస్తుతించి "పావక్రసాదలబ్ధాబగు పవనజవంబున నిజమందిరంబున కరిగి" నట్లు ద్వితీయాశ్వాసమునఁ (౭౮వచనము) జెప్పబడియున్నది. ఇచట ప్రవరుడు పవనజవంబున నడిచి వెళ్లెనా? లేక సిద్ధని పాదలేప్రభావముచేతంబలె తలఁచినంతమాత్రమున ఇలునేరియుండెనా? అను సంశయము కలుగుచున్నది. ఒక వ్రాతప్రతిలో నియ్యెడ "పావక్రసాదలబ్ధంబగు హయంబు నెక్కి పవనజవంబున" అను పాఠమున్నది. ప్రవరు డగ్నిని ప్రార్థింపగా నాయగ్నిభట్టారకుడు యోగహయమును ప్రసాదించె ననియు, దన్మూలమున ప్రవరుడు పవనజవమున నిలుసేరెననియు నా పాఠమును బట్టి తెలియుచున్నది. ఇది ఎంతయు నుచితముగ నున్నది.

౪. మాయాప్రవరుడు వరూధినితోఁ బ్రేమముట్టిపడ సంభాషించె ననిన పిమ్మట ఈ క్రిందపద్యము కలదు. (3-౨౦౬)

క. అని యాపగలుగఁ బలికిన
విని చేలుపువెలది మోము వికస్లింగాఁ
దనచేతి చెఱున బిగియం

తెనఁచుచుఁ దలపించి శగవు తెచ్చిఁగఁ బి ౩౩.

పయి పద్యములో 'తనచేతి చెఱుగ్గు' తన చేతఁ బట్టుకొన్న కపట ప్రవరుని యుత్తరీయపుఁ గొంగును; బిగియ = బిగియునట్లు; తెనఁచుచున్ = చేతికిఁ జుట్టుకొనుచు' అని యర్థము వ్రాయఁబడినది. దీనినిబట్టి వరూధిని మాయాప్రవరుని యుత్తరీయమును తన చేతికి గట్టిగాఁ జుట్టి లాగుచుండెనని వ్యాఖ్యాత లభిప్రాయపడినట్లు తెలియుచున్నది. కాని లజ్జనాతియగు నామె యంతటి సాహసమున కొడిగట్టలేదు. అమె తనపైఁబెఱచెఱుగునే తన చేతిచేతికిఁ జుట్టుకొనుచు, నవ్వుచు నతనితో మాటలాడినది. చేతిచేతికిఁ జీరఁచెఱుగును చుట్టుకొనుట లజ్జానూచకమని సహృదయు లెల్లరు నెఱిగిన విషయమే!

గి. రాక్షసుడు గంధర్వుడుగ మాఱి స్వగోచితో మాటలాడఁ బ్రారంభించునెడ మనోరమ యచ్చటికి వచ్చినట్లు తెలుపు పద్యప్రారంభము -

క. అనునెడ వచ్చి మనోరమ

జవమని పాదముల కెరగ్గు— [౫౫.]

అనియున్నది. స్వగోచి యంతకుఁ బూర్వ మామెను ఒక పాదరింట భద్రముగాదాచి యుంచినట్లు చతుర్థాశ్వాసముచివఱఁగల -

క. ఆనయంబున గీర్వా

ఱీసుతుఁ డయ్యంతి నొక్క నికట నికుంజా

వాసమృత నిశి క్రమృతి

చే సురరిపుఁ దాకె.....

అను పద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. గంధర్వుడు మాటలాడఁ ప్రారంభించిన సమయమున మనోరమ యచ్చటికి రానక్కఱలేదు. కాని ఆమాటలు విని తన తండ్రి మాటలే యగుట గుర్తించి, యచటికి వచ్చిననుట బాగు. వ్రాతప్రతిలో 'అనునెడ' కు బదులుగ 'అనవిని' యనియున్నది. ఇది ఎంతయు నుచితము. ముద్రితపాఠ మంతసరసముకాదు.

ను ఎప్పి

~~~~~

❖ శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి ❖

చంద్రశేఖరానికి విచిత్రవిషయాలలో బోక్సం కల్పించుకోవటం చాలా సరదా. ఉపందరకు ఉత్తరమైతే అతనికి దక్షిణమే. పాడుబడ్డ దేవాలయాలలోకే వెళ్ళేవాడు. దయ్యాల మేడల్లానే నివసించేవాడు. మంత్రతంత్రాలు చేసే ఆశవాళ్ళ పూటకాళ్ళ ఇళ్ళల్లానే తిసేవాడు. అంతా విచిత్రంగా ఉంటే రమ్యంగా ఉందని భావించేవాడు. లోకానికి ఇతడూ ఒక పిచ్చివానిలాగానో, దయ్యంలాగానో కన్పించేవాడు. అతనినిద అనేక అవసరాలు వేళారు. కాని అవన్నీ దున్నుపోతుమీద వర్షంకురిసిపోయేటప్పుడు దగ్గరకు రానిచ్చేవారు కాదు. అలాగే ఇతను వచ్చే ఇళ్ళల్లోకి కూడా ఇతరులు వచ్చేవారు కాక.

నరసమయ్య పూటకాళ్ళ ఇల్లు చాలా ప్రఖ్యాతి చెందింది ఆవుగోళ్ళు. ఆవిడ రోజూ ఆర్థరాత్రి స్మశానానికి వెళ్ళివస్తుందినీ, భూతాలతో సంభాషిస్తుందనీ, లోకులంతా భావించి, రాత్రి కాస్త పొద్దుపోతే ఆమె ఎక్కడ కనిపిస్తుందో అనే భయంతో ఇల్లు కదిలేవాళ్ళు కాదు. ఆమె అలా వెళ్ళినా వెళ్ళకపోయినా చంద్రశేఖరం మటుకు పాడుబడ్డ దేవాలయంనుంచీ ఆర్థరాత్రి ఐతేగాని ఆమెఇంటికి భోజనానికి వచ్చేవాడుకాదు. పొద్దుపోయి తిరుగకూడదనీ, ఉల్కో చాలా చెడ్డవాణ్ణిన్నారనీ, పెందలాడే భోజనం చేయటం మంచిదనీ, పగలు తిరికలేకుండా చేసే ఉద్యోగానికి రాత్రి విశ్రాంతి అవసరమనీ ప్రతిరాత్రి అతనికి భోజనంముందు హితోపదేశం చేస్తుంది. ఏమీ

మాట్లాడేవాడు కాదు. చాలా మంచికిల్లలా దని తన కొడుకు లాగానే మాట్లాడుండేది. కాని అతని ప్రవర్తనలో ఏమీ మార్పులేదు. ఆమెకు ప్రాణం విసికింది. ఒక నాటి రాత్రి అతను వచ్చాడు.

“నీకోసం ఎంత నేపో చూసీ చూసీ విడుగు పుట్టింది. నీకాడే లేకపోయింది. నీకు మంచిగా చెప్తే ఏమీ నచ్చటంలేదు. నీకు కాస్తా చేయాలి. లేవటినుంచీ వేళకు రాకపోలే భోజనం వెట్టను.”

అనేసింది. చంద్రశేఖర మేమీ మాట్లాడలేదు. భోజనం చేశాడు. తన దారిన తాను వెళ్ళిపోయాడు. ఈ ఉపన్యాసాలతో కొన్నిగోజులు గడిచిపోయినవి, ఇదంతా మామూలైంది దతనికి. ఒకరోజు భోజనమైనాక అతన్ని నిలవేసింది.

“నేనెవరో నీకు తెలుసునా?” అని అడిగింది.

అతని కాళ్ళకంటే వేసింది. ఇలాంటి ప్రశ్న అతడెప్పుడూ వినలేదు. వస్తుందని అనుకున్నాడేమీ, కాని ఆమెనుండు ఏమీ మాట్లాడినాడూ. మళ్ళీ అదేప్రశ్న వేసింది. కాస్త పస్తాయించి జవాబిచ్చాడు.

“మీరు నరసమయ్యగారని అనుకుంటున్నాను”

“ఇంతేనా నీకు తెలిసింది? లోకుల శ్రమనుకొంటున్నారో తెలుసా?”

“ఆ, తెలియకం ?.....ఎవర్నొసరించి ?”

“నీన్నూ, నన్నూ సరించి.”

“మీరు దయ్యాలతో సంభాషిస్తారనీ, నన్ను మీఅమ్మాయి కిచ్చి వివాహంచేయాలని నన్ను వశం చేసుకొన్నారనీ అంటున్నారు.”

“అదే అవకాలని అనుకొంటున్నాను.”

“ప్రాద్దున ఈసంగతి విశేషాకా విదగ్ధుర ఒక అమ్మాయి ఉందనే నాకు తెలికపోయింది. అందుచేత నాళ్ళపాపాన వాణ్ణి పోతారని ఊహించుకున్నాను.”

“సరేగా, ఆ పాడుబడ్డ దేవాలయానికి రోజూ వెళ్తున్నా వెందుకూ?”

“అది వెనక కాలికాలముం. అక్కడ తపస్సు చేస్తే కాలికాదేవి ప్రత్యక్షమౌతుందనీ, నేనుకూడా కాలికాదాసంతటివాణ్ణి జ్ఞాతాననీ ఆశ.”

“దేవత ఏమన్నా సాక్షాత్కరించిందా?”

“మీ కొక అమ్మాయి ఉందనీ, ఆమెచేత కాలిక అనీ, అందుకనే ఆనడీ! వెళ్తున్నాననీ ప్రాద్దుష్టే నాకు వాళ్లు సాక్షాత్కరింపజేశారు.”

“ఇది అబద్ధమంటావా?”

“ఆ. సుతరాం.”

“ఐతే, కాలికాదేవి అర్ధరాత్రిపోతేనే గుళ్లోకి వస్తుంది. అందుచేత నీవు అర్ధరాత్రినండి అక్కడ ఉండటం మంచిది.”

“వెందలాడే నాకు భోజనంపెట్టి సాగింపటాని కిది ఒక ఎత్తన్నమాట.”

“అసలుసంగతి అది కాదు. అర్ధరాత్రిదాటితే నీకు తగని భయం. కాబట్టి ఇక్కడకు వెంటనే వస్తున్నావు.”

“పోనీలేదీ, ఇక నిద్రిస్తాను. నెలవు తీసుకొంటాను.”

“ప్రాద్దుపోయింది. ఈరాత్రి ఇక్కడే పడుకో. దయ్యాలు ఏమీ రావులే.”

“ఏమండీ, ఐతే మీరు దయ్యాలతో మాట్లాడుతారట నిజమేనా?”

“అత్యరాలా నిజమే.”

“నాకుకూడా వాటిని చూపరూ?”

“అర్ధరాత్రికి తిరిగితిరిగి వచ్చే నీకన్నా పెను భూత మేముంది? ఐనా ఇక్కడ నీద్రవో. దయ్యాలన్నద్యేమో చూద్దాగానీ” అని అంటూ అతన్ని పంచలోకి తీసుకొనివెళ్లి, పక్కవేసి, నిద్రపూర్వకముంది. ఆమెచారిన ఆమె లేచిపోయింది ప్రక్కగదిలోకి. ప్రతిక్షణమూ దయ్యాలు వస్తున్నాయని అనుకొంటూ, వాటిని చూడాలనే కఠూహలంతో, అవేం చేస్తయ్యా అనే భయంతో నిద్రపోకుండానే పడుకున్నాడు. నరసమృతన కేమీ అపాయం రానిద్యుదనే ప్రార్థన తెచ్చుకుంటూ మెలకువతోనే ఉన్నాడు. ఆ దయ్యాల వస్తే వాటి నెలా పలకరించాలా అని ఎన్నో సంభాషణలను మనసులో అల్లుకొంటున్నాడు. ఎంతకాలం గడచినా ఒక్కదయ్యమైనా కనబడలేదు. వాటి కాళ్ళూ చేతులూ వెనక్కి తిరిగి ఉంటయ్యనీ, గోళ్ళు పెద్దలిగా ఉంటయ్యనీ, జుట్టు విరబోసిఉంటుందనీ, తా నిద్రతరుకు విన్న విషయా లన్నింటినీ జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని, వాటిని సరిగా పరీక్షచేయాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు.

కోడికూసింది. నిరుత్సాహపడ్డాడు. కోడికూస్తే దయ్యంరాదు. ఇక ఏం చెయ్యాలి? నిద్రపట్టలేదు. తనకుకూహలమంతా నాశనమైంది. పైన తెల్లవారినాక నరసమృత ఇంట్లోకే మకాంమార్చాడనీ ఇతరులకు తెలిస్తే, ఇంకొక కొత్త అపవాదుకూడా బయలుదేరుతుంది. ఏమీ తోచక, ఎలాగైనా లేచిపోవాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు. కాని ఆమెతో చెప్పి వెళ్ళాలి. ఆమె ఎక్కడ పడుకుందో తెలియదు. ప్రక్కగదిలోకి వెళ్ళినట్లు రాత్రి చూశాడు. సరే, ఆమె అక్కడే పడుకొనిఉంటుందనుకొని వెళ్ళాడు. ఒక్కమంచమే ఉన్నది. దీపంలేదు. ఎవరో గాఢసుఖప్రిలో ఉన్నారు. “నరసమృతగారూ, నరసమృతగారూ” అని పిలిచాడు. కాని ఎవరూ యింకలేదు. ప్రాణంవిడిచేతితో నెమ్మదిగా ముఖం కదిపి మళ్ళా పిలిచాడు. ఎందుకో గుండె వేగంగా కొట్టుకున్నది. “ఆమె లేస్తే ఏమనుకొంటుంది? ఎందుకు లేచివచ్చానంటే ఏమని చెప్పాలి? వెళ్తున్నానని చెప్పటానికి ఆంటే ఆమె ఏముంటుంది?” అని ఏమేమో ఆలోచించుకొని, లాఠం

లేదని, దాహమాతున్నదని అందామని నిశ్చయించుకొని మర్యా లేపాడు. ఫలితం కూన్యమే.

సెమ్మదిగా చేతిమీది కొట్టిలేపాడు. “ఎవరు వారు” అన్నది. “నేనండీ, చంద్రశేఖరాన్ని. దాహమేస్తున్నది. కాసిని మంచినీ ల్లివ్వండి” అన్నాడు. ఆమె లేచి నీళ్లు తీసికొనిరావటానికి రివ్వున వెళ్ళింది. ఆమె నరసమ్మగారి కాలికేమోనని అనడక చూసినాక అతనికి స్ఫురించింది. చాలా భయం వేసింది. నిజంగా ఆమెకూతురే ఐతే, నరసమ్మ ఈసంగతి చూస్తే ఏమంటుందో అని జంకాడు. గబగబా లేచిపోయి తన పక్కదగ్గరకు వెళ్లి కూచున్నాడు. అప్పుడే పొద్దు పొడుస్తున్నది. ఆ అమ్మాయి నీళ్లు తెచ్చి అందిచ్చింది. కాస్త ద్రెస్సు తెచ్చుకొని పట్కరిద్దామనుకొన్నాడు. నీళ్లు తాగలేక తాగలేక ఎలాగో తాగాడు. “ఇంకా కాసిని కావాలా” అని చెల్లి గా అడిగింది. ఆప్రయత్నంగా జవాబిచ్చాడు: “మీసేలేనా కాలిక” “అవునండీ” అన్నది నవ్వుతూ. అతనికి భయం వేసింది. నిజంగా నరసమ్మ తన కీచిదాహం చేయాలని వకేక రణం ప్రయోగించిందేమోనని చాలా దిగుతున్నట్టింది. దీనికి తగ్గట్టు ఆ అమ్మాయికూడా కదలకుండా మెదలకుండా నిలిచిపోయింది. ఇలా ఉంటే శ్రుతిమించి రాగాన పడుతుందని, “క్షమించండి. నిద్రలేపాను. దాహం చాలా అపరిమితంగా వేసింది” అన్నాడు. “అందుకనేనా ఆక్రాసిని నీళ్ళూ తాగలేకపోయారు” అన్నది కొంటెగా. గ్రహించాడు సరస్వతీ. తన భయం ధ్రువపడ్డది. ఇక ఎలా తప్పించుకోవాలి అనే ఆలోచనలో పడ్డాడు “కాదండీ, మీ అమ్మగారు నాకు దహ్యుల్ని చూపిస్తానన్న దీర్ఘాత్రి. చాలా సేపు నిరీక్షించాను. లాభం లేకపోయింది. వైగా దాహం వేసింది. నీళ్లు తాగుతూకూడా, దయ్యాల అదృశ్యమై వస్తయ్యని పరిశీలుస్తూను నాలుగు దిక్కులూ. అందుకని జరపుగా తాగలేదు” అన్నాడు. “దేవతాసాక్షాత్కారం కావాలని మీరు తపస్సు చేస్తున్నారట నిజమేనా?” అని సాఫ్తిప్రాయంగా అన్నది. అవునన్నాడు తడువుకోకుండా. “దేవత క న బ డాల నే వారి కి దయ్యాల క నబడవు”

అన్నది. “ఐతే దేవతకూడా కనబడటంలేదుగా” అన్నాడు. “ఆర్థరాత్రి దాటింతరువాత తపస్సు చేయ్యమని మాఅమ్మ చెప్పిందిగా. అలా చేస్తే కనిపించుమా” అన్నది. “ఏమో”నన్నాడు. “మీ రీరాత్రి చేసిన తపస్సుకు తారాణంగా కాలిక కన్పించిందే” అన్నది కొంటెగా. వెంటనే ఏవో భావం స్ఫురించింది. ఆమెచేయి పట్టుకొన్నాడు. ఆ అమ్మాయి బాగా చేయిచిలింపుకొని రివ్వున లేచిపోయి తనపక్కమీద కూర్చున్నది. అతనూ వెంటడించాడు. సమీపంలో నిలబడి చేతులు జోడించుకొని ముఖమొకసారి చూపించమని ప్రార్థించాడు. కాకుల కూత వినబడ్డది. “మాఅమ్మ లేచే వేళైంది, మీరుపోయి, ఏమీ తెలిసి వారెలాగా పడుకోండి. శేపుకూడా ఇక్కడ ఉంటే, నన్ను స్ఫురించనని వాదానంచేస్తే, ముఖం చూపిస్తా” నన్నది. సతనని చంద్రశేఖరం వెళ్లిపోయి ఏమీరగని అమాయకునిలాగా పక్కమీద పడుకొని సురకలు మొదలు పెట్టాడు.

మర్నాటి రాత్రి చాలా పొద్దుపోయింది. నరసమ్మ చాలాసేపు మేల్కొనిఉన్నది. కాలక్షేపానికి కూతుర్ని పిలిచింది. ఏవేవో మాట్లాడుకుంటూ కాలం గడిపారు.

“ఐతే, అమ్మాయి, పొద్దున చంద్రశేఖరంమంచం దగ్గర మంచినీళ్లు త్రాబున్నదేమిటి? నేను పెట్టినట్లు జ్ఞాపకంలేదే. నీన్నేమన్నా లేపి మంచినీళ్లు డిగాడా” అని అడిగింది.

ఉన్నదున్నట్టుగా కాలిక పూసగుచ్చినట్లు చెప్పింది. నరసమ్మ లోపలలోపల నవ్వుకొంటూ “ఇదేనా అతగాడి గాఢసుషుప్తీ, సురకలూనా” అన్నది. కాసేపు నిశ్శబ్దం.

“ఈరాత్రికూడా అతడు ఇక్కడే పడుకోనేటట్లు చేస్తాను, నీవురాత్రం నేపడుకో నేవోట పడుకో. నేను నువ్వు పడుకొన్నచోట నిద్రపోతున్నట్లు నటిస్తాను. ఏం జరుగుతుందో చూద్దా..”

అన్నది. కాలిక అలాగే నని వెళ్లిపోయింది. ఆర్థరాత్రిదాటిన ఎంతసేపటికో చంద్రశేఖరం భోజనానికి వచ్చాడు. నియమాటమీద, అలవాట్లమీద దీర్ఘపన్నాన పిన్నా భోజనం పెట్టింది. అతడిక

వెళ్ళబోతుంటే, “పొద్దుపోయింది నీ బసకువెళ్ళాలంటే చాలాదూరం. ఇలాగేకూడా ఇక్కడే పడుకో” అన్నది.

“కాదండీ నరసమ్మగారూ, తమింఛండి. వెళ్ళాను. నేను రాత్రి ఇక్కడ పడుకొన్నానని దుర్గార్థ డేకరో అప్పజే గ్రహించి గోలచేస్తున్నాడు. వెళ్ళాను. పైగా రాత్రి దియ్యాలను చూపిస్తానని చెప్పారు. ఒక్క దయ్యమేనా రాలేదు” అన్నాడు.

“కాదు, ఇవాళ తప్పకుండా చూపిస్తాను. వాళ్ళం కి ఇక్కడే పడుకొనితీరాలి” అని బలవంతం చేసి బిప్పించింది.

పోయి పడుకున్నాడు. దయ్యాలను చూడాలని ఒక పక్క కుతూహలం ఉన్నది. కాని దయ్యాలకు బదులు కాళికాదేవతే ప్రక్కగదిలో కనబడుతుందని నీళ్ళయింతుకొన్నాడు. లేచి నెమ్మదిగా వెళ్లి ఆమె పక్కదగ్గర నిలబడి, “కాళికా, ముఖం చూపించునా” అన్నాడు దీపంగా చాలాసార్లు, చివరకు ఆమె లేచి-

“నన్ను ముట్టుకోనంటే చూపిస్తాను” అన్నది.

“ముఖం చూపేదాకా ముట్టుకొను తే” అన్నాడు.

నరసమ్మ లేచి చిన్న దీపం వెలిగించి తెచ్చి బలమీద పెట్టి ఇక ముఖం చూపమన్నది. “అచ్చగా మీ అమ్మలాగానే ఉన్నావు” అంటూ చేయిపట్టు కొన్నాడు. ఏం చేస్తాడో చూడమని, గట్టిగా చేయి విడిచింపలేదు. ఆమెను దగ్గరకు లాక్కొని, కాగలింతు కొని, ముద్దుపెట్టుకొన్నాడు. అప్పటి ఆ ప్రక్రేకంలో తన చేస్తున్నది తప్పని ఆమెకు తోచలేదు.

ఆమెకు ముఘేసి ఘ్నమి. కూతురు పుట్టిన ధర్మనా అని మొగుడు చనిపోయినాడు. అప్పటినుంచి చాలా జాగ్రత్తగా సత్సేవనతో మొగుతూ వచ్చింది.

* * *

కాళికను వివాహం చేసుకోవాలని అతనికి హృదయంలో బాగా నాటుకొనిపోయింది. రోజురోజుకీ ఈ ఉద్దేశం ఎక్కువైపోయింది. ఒక రోజున నరసమ్మతో ఈ విషయం ప్రస్తావించాడు భోజనం చేస్తూ. ఆమెకు నవ్వు, ఏడుపు వచ్చినై. అతని కేమీ తోచలేదు. చాలా కష్టంతో—

“కొద్దిరోజులు గడవనీ, పైగా మీవాళ్ళేమంటారో కూడా తెలుసుకోవటం మంచిది. ఇప్పటికే ఊళ్లో అపనాదులు చాలా ప్రబలమైపోయినవి. జాగ్రత్తగా మెలగాలి”

అని భైరవం శెమ్మకొని అన్నది. కాని చంద్ర శేఖరం లోకంలో ఏకాకి. చంద్రశేఖరానికి ఏదాది తిరక్కముంశే తల్లి దండ్రులు గతించారు. అన్నదమ్ములు, అప్పచెల్లెళ్ళు ఎక్కడూ లేరు. ఉన్న బాధువులు ఆస్తి అంతా యిగ్రహించేకారు. పొరుగిళ్ళవారి ధర్మనా అంటూ కెక్కడవచ్చేదాకా పెరిగాడు. తన సంగతంతా పూసగొన్నవల్లు చెప్పేకాడు. “అలాగేదాంతే” అని మాత్ర మనేసి, కూర్చుని పీలిచింది. ఇద్దరూ అక తలకు వెళ్లి దీర్ఘంగా సంభాషించారు. చివర కామె వచ్చి, “చంద్రశేఖరం, నీవు కాళికా కలిసి ఆహారం చూకొని నీళ్ళయింఛండి” అని చెప్పకే చెప్పలేక చెప్పి వెళ్లిపోయింది.

అతని కేమీ తోచలేదు. ఇలాంటి సంఘటన లలో ఎలా ఎదురుకోవాలి అతనికేమీ తెలియదు. ఏనా ప్రస్తావన మొదలుపెట్టినాడు. కాళిక చాలా దీపంగా దిండుకో నిలబడిఉన్నది. అతని భోజన మైపోయింది. చేతులూ కాళ్ళూ కడుక్కొని, సమీపంలో కూచొని, తన హృదయంలో ఉన్న భావాలను ఆమెకు వెళ్ల బుచ్చాడు. కాళికకు ఏడుపు పొడుకొనివస్తున్నది.

“ఈ వివాహం మీకు శ్రేయస్కరం గాదు” అన్నది.

నిశ్చేష్టుడైనాడు. ఇలా అంటుందని అతడు ఆశతోలేదు. ఏమన్నాడు.

“ఇప్పటికే చాలా అపనాదులున్నవి. లోకు లంతా మా అమ్మను తిట్టిపోస్తున్నారు. నన్ను మీ కిచ్చి వివాహంచేయాలని ఏదో తంతం పన్నుం దంటున్నారు. ఈ పరిస్థితిలో మీ రివ్వరూ వదిలిపెట్టి పోవడం చాలా మంచిది. లేకపోతే ఇక్కడ భోజన మైనా మానేయాలి” అన్నది.

బిల్గంతా లేళ్ళూ, జెర్రలూ పాకినట్లయింది అతనికి. ఏనా—

“లోకంతో నాకేం సంబంధమున్నది కి మీ అమ్మకీ సంబంధం ఇష్టమేకదా?” అని అడిగాడు.

“కాదు” అన్నది. కొయ్యవారిపోయినాడు మనిషి. ఇన్నాళ్లూ నరసమ్మ కూతుర్నిచ్చి తనకు

“పెళ్లి చేయటానికి ఇద్దరు పడుతున్నట్లు కనిపిస్తున్న దతనికి, ఈ పరిణామ మర్థం కాలేదు. “ఎందుకని?” అన్నాడు.

“మా అమ్మ ఎవరో మీకు తెలుసుగాదా?” అన్నది.

“తెలియకే?” అన్నాడు.

“మానాన్న చనిపోయి పదిహేనేళ్ల నన్ను పెంచి పెద్దదానిని చేసింది. పెద్దతనంలో దిక్కులేకుండా పోతుంది. ఏపంచనైనా చేరుదామని లోపల ఆలోచన ఉన్నది.”

ఈ సంభాషణకు, తన భావాలకు సంబంధమేమీ కనపడలేదు.

“ఇదంతా అచ్యుతప్రకంపగా ఉన్నది. మన వినావానికి మీ అమ్మ అంగీకరిస్తే, మనదగ్గిరే ఉంటుంది. ఇంకా భయమెందుకు?”

“ఇదివరకంతా మా అమ్మ మిమ్మల్ని కొడుకులాగా చూస్తూవచ్చింది. ఇప్పుటినుంచీ నేను మిమ్మల్ని ఎలా చూడాలి నాకు బోధపడటం లేదు. అంతా ఆయోమయంగా ఉన్నది. పైగా మీ రెప్పలూ రెక్కలమీదే అధారపడి ఉండాలి కాదా” అన్నది.

అతనికి వెర్రి ఎత్తినట్లున్నది. ఐతే కాళిక తనకు చెల్లెలువరస బోతుంది కాబోలని భావించాడు. వినా ఆదరం చూపటంలో కొడుకుకన్నా అల్లుడిమీదనే కొందర కంటుందని సమాధానపడ్డాడు.

“కొడుకులాగా చూడటం మేమిటి? కొందరు అల్లుణ్ణి కూడా అలాగే చూస్తారు. అంచేత నవ్వునాకు చెల్లెలువరస కావులే. పిచ్చి ఆలోచనలు వద్దు” అన్నాడు.

ఆమెకళ్ళలో గిరున నీళ్లు తిరిగివై. ప్రపంచమంతా వేగంతో తిరిగిపోతున్నట్లు కన్పించింది. చితికిపోయిన ధైర్యాన్ని ఒక్కసారిగా దగ్గరతీసికొని—

“మీకు, నాకు వయస్సులూ ఎంత లేదా ఉన్నదో తెలుసా?”

“ఎడేళ్ళుండేను”

“ఇంతేనా? మీ కీవరకు వినావామెఉంటే నాలంత కూతురే పుట్టిఉండేది” అని అంటూ శోకంతో రివ్వున లేచిపోయింది.

అతడు కూడా వెంట నడిచిపోయాడు. తన పడుకునే సానందగర్భం వెల్లిచూచాడు. పక్క వేసి ఉన్నది. కాని కాళికతో కచ్చితంగా ఏసంగతి లేట్టుకొవాలని నిశ్చయించుకొని లోపలకు వెళ్లాడు. పక్కగదిలో ఎవ్వరూ లేరు. ఆశ్చర్యమూ, భయమూ వేసినవి. పక్కనే పున్న హాలులోకి వెళ్లాడు. మంచం మీద కూర్చొని, ఆమెబుజంమీద చేతితో తట్టూ, ఓదార్పుటం మొదలుపెట్టాడు. కాని ఆమె ఎంత దిగమింగుతున్నా ఏమీపు ఆగలేదు. తన చేతితో ఆమె ముఖాన్ని దగ్గరకుతీసుకున్నాడు. కన్నీటిని తుడిచివేశాడు. అనునయంగా పల్కరించాడు. కాని ఆమె కదలలేదు. మెదలలేదు. పట్టరాని ఆవేశంలో ఆమెను ముద్దుపెట్టుకొన్నాడు. ఇక ఆమె తన భావాలను అణచుకోలేక పోయింది.

“సంద్రశేఖరం, ఆదీపం పెద్దదిచేయ” అన్నది. అతడు కిరనావహించి, చేసి ఆమెను చూచాడు. అతనికి పిచ్చి ఎత్తిపొయినట్లుంది. అప్పుడుగాని ఆమెకూ, కాళికకూ ఉన్న భేద మతనికి బోధపడలేదు. ఇక అక్కడ ఉండలేక, లేచిపోవాలని బయలుదేరాడు. ఆమె అతనిచేతిని గట్టిగా పట్టుకొని పోనీయలేదు. అతనికి తీరని ఆవమానంగా ఉన్నది. కాని ఆమె నవ్వుకూ—

“కాళిక అంతా చెప్పిందా, లేదా?” అని అడిగింది.

నరసమ్మ దీర్ఘంగా మోచనచేసింది మర్రూడంతా. తన సుఖానికి కూతుర్ని బలిఇయ్యాలా వద్దా అనే ప్రశ్న కలతపెట్టింది. కాని అతడు తన కూతుర్ని తప్ప పెళ్లిచేసుకోడు. కాని ఈవిషయమంతా విన్నాడు కనుక, ఇక ఆ ఇంట్లోకే రాడు. మూడు జీవితాలూ నిమ్మమోజునాలవుతాయి. జీవితం చాలా తున్నమని తోచింది. కూతురితో మాట్లాడటానికి కూడా ఆమె కెందుకో భయం వేసింది. ఆనాడు పగలు భోజనానికి చంద్రశేఖరం రాలేదు. పొద్దుకుకవచ్చింది. ఊళ్లో ఎవరన్నా అతని సంగతి అడుగుదామంటే, తనతో ఎవ్వరూ మాట్లాడరు. చీకటిపడేది. అతను రాలేదు. అతనేమైనాడో తెలియదు. కూతురుకు భోజనం పెట్టి నిద్రపూమ్మని పంపేసింది. ఎంతసేపు జాగరణచేసి నాలాభం లేకపోయింది. ఇక లాభంలేదని, కాళికాలయంలో అతడుంటే పట్టుకుతదామని తేల్చుకొని

బయలుదేరిపోయింది. ఆమె వెళ్లిన కానేపటికి చంద్ర కేఖరం వచ్చాడు. తలుపు ఓరవాకిలిగా ఉన్నది. లోపలకు వెళ్ళాడు. తనకోసం నిరీక్షిస్తూ తలుపు వెయ్యి లేచేమోనని, ఇవ్వకుండా తలుపు దగ్గరగా వేళాడు. లోపల అంతా నిశ్శబ్దం. వెళ్ళాడు. ఎవరూ కనబడలేదు. పక్క గదిలోకి వెళ్లి ఆమెను లేపి అన్నం పెట్టించుకుని తిని వెళ్ళాలని వచ్చాడు. అక్కడెవరో పడుకుంటే ఆమె నరసమ్మని లేపాడు. కాళిక లేచింది అతన్ని చూడగానే "పగలు ఉపవాసం చేశారా!" అన్నది. "ఔ" నన్నాడు. "ఎందుకని?" అని అడిగింది. "మీరు చెప్పినట్లుంటే ఎంతవరకూ నిజమే అలా అనిపిస్తున్నాను" అన్నాడు. "అక్షరాలా నిజమే" నన్నది. ఈ సమాధానం విడుగులాగా పడ్డది. ఇలా ఔతుంది అతడెన్నడూ అనుకోలేదు. "ఇక మన వివాహం తుదగూడదుగదా" అన్నాడు. "అంతే" నన్నది. "ఎంతే వెళ్లిపోతా" నన్నాడు. "మా ఆమ్మ ఇదంతా వింటే....." అని అనబోయింది. ఇంతమాత్రా ఆమెనే నరసమ్మగా భావించినవాడు కాస్తా అదిరిపోయి, మంచంమీదనుంచి లేచి నిలబడ్డాడు. అంద తలుపు కట్టించి వినవస్తున్నది. కాళిక లేచింది. బలవంతంగా చేయిపట్టుకొన్నాడు. ఆమె విదల్బుకోబోయింది. కాని లాభంలేదు; తనను కాపాడమని వేడుకొన్నాడు. ఇంతలోకే నరసమ్మ వచ్చి ఈదృశ్యం చూచింది. దైర్యం తెచ్చుకొని—

"చంద్రకేఖరం, ఏం జరిగిందో జరిగింది. అన్నీ మనము అనుకొన్నవాటికి వ్యతిరేకంగానే జరిగినై. ఇక నై నా శాంతంగా కాకుండా గడుపుదాం. కాళికను నీకూతురుగా చూసుకో" అన్నది.

ఏపాపమూ ఎరగని చంద్రకేఖరానికి ఏమూతూ, కోపమూ వచ్చినై. చేయబడ్డప్పుకొని రివ్రస్తన బయట పడ్డాడు. నరసమ్మ వెంటబడించింది. ఎక్కడకు వెళ్ళున్నారో, ఏమాత్రంనీ నని కాళికకూడా బయలుదేరింది. శిశ్రుకాలంలో కాళికాలయంలోనికి చేరారు. అది వరకు అక్కడున్న ఆ పాడుబడ్డ విగ్రహంకూడా కన్నించలేదు. ఇదే తన అవసానకాలానికి తార్కాణమని భావించాడు అంతటా వెదికాడు. ఎక్కడా విగ్రహంలేదు.

"చంద్రకేఖరం, నువ్వు కాళికను ఇన్నాళ్లు ప్రార్థించావు. కాని దేవత నువ్వు ప్రియో ఉన్నది. నీ మొరే ఆలకించలేదు. ఇక లాభమేమింది" అన్నది నరసమ్మ.

అతడు గర్భగుడిలోకి వెళ్లి, చిన్నకొవ్వనత్తి దీపం వెలిగించాడు.

"ఇకమీర వెళ్లండి. రేపుఉదయం మిమ్మల్ని కలుసుకొని మీకు నా నిశ్చయం తెలియజేస్తా" నన్నాడు.

ఇంతవరకూ కాళిక వారికి కనబడకుండా దాక్కుని ఉన్నది. నరసమ్మ మారుమాటాడకుండా ఇంటికి వెళ్లిపోయింది. వెంటనే కాళిక అతని దగ్గరకు వచ్చి చేయిపట్టుకున్నది. అతడు తన వస్త్రంతో ఏమో చేయబోతున్నాడు. వెంటనే కాళిక ముందు నిలబడింది. ఆమెకు భయంవేసింది.

"ఏమిటి విపరీతం? ఇంతమాత్రానికే ఇంత విరక్తి కలగాలా?" అన్నది.

"నన్ను వదలిపెట్టి వెళ్ళు" అన్నాడు.

"ఏలేదు. ఇక్కడ మిమ్మల్ని ఒంటరిగా వదిలితే మీరేం చేస్తారో భయంవేస్తుంది" అన్నది.

"అంతా అంధకారంగా ఉన్నది. ఇలా వినదని నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు" అన్నాడు.

"కాళికాదేవి నువ్వు ప్రియో ఉంది మీకోవర మిచ్చిందన్నది. పూర్వస్మృతి లేదో గీర్తన తిరిగినవి అతని మనస్సులో. నువ్వు ప్రియత్రమే అతనినికూడా ఈ దశలోకి తెచ్చింది.

"ఇప్పటికైనా నా మా ఆమ్మ మీకు భూతాలు చూపించిందా" అన్నది వికటంగా.

చచ్చన లేచాడు. "ఇంటికి పోదాంపద" అన్నాడు. అద్దూ బయలుదేరారు. ఇంట్లో ప్రతేకించారు.

* * * * *

మర్నాడుదయం ఆ ఇంటిముందు జనమంతా మూగినారు. అంతా బూడిదపప్పు ఏమీ కనబడలేదు. ఆ చుట్టుపక్కల ఇళ్లుకూడా కొన్ని నాశనమైవని. నువ్వు ప్రియో. ఉన్నవాళ్లు నువ్వు ప్రియోకూడా లేరు. ఎక్కడనుంచి నిద్ర బయలుదేరిందో ఎవరికీ అర్థంకాలేదు. ఎముకలుకూడాలేవు. కొందరకు బూడిదకూడా కనబడలేదు. ఆ రోజునుంచి ప్రతిరాత్రి కాళికాదేవి అక్కడుకు వచ్చి ప్రళయనృత్యం చేస్తూఉంటుందని అంతా భావించేవారు. కాళికాదేవితో ఇద్దరు స్త్రీలు, ఒక పుత్రుడుకూడా వచ్చి నాట్యం చేస్తూ ఉంటారని కొందరు గమనించారుకూడా. కాని అందరూ అది నువ్వు ప్రియత్రమే. చంద్రకేఖరానికో?

Goodrej' గొడ్రెడ్
'CHAVI'
BRAND **త్రాక**

గో దె జ్జే ట్రాండ్

‘టాయిలెట్’ (స్నాన) సబ్బులతో
 పరిశుభ్రత, ఆరోగ్యం, సౌందర్యము.

శరీరపరిశుభ్రతవల్ల మీకు ఆరోగ్యసౌభాగ్యం కలుగుతుంది. పరిశుభ్రతకలిగి ఆరోగ్యవంతంగానుండే శరీరం సౌందర్యంతో ప్రకాశిస్తుంది. శుష్కములతో అలరారు తోట ప్రదేశాల స్నానము వచ్చే పరిమళము, ప్రయోజనకరమైన వృక్ష తైలాలూ, మూలికలతో అతిశైలుగ్నంగా చేర్చబడి తియరయిన గోడ్రెజ్ ‘టాయిలెట్’ (స్నాన) సబ్బులు పరిశుభ్రత కలిగించి, శరీరానికి హాయి నిచ్చి, సహజ శరీర సౌందర్యాన్ని కలిగిస్తవి.

గోడ్రెజ్ ఇంకా మేవింగ్ సబ్బు (స్రిక్ లేక రౌండు) కూడ తయారుచేయుదురు.

గో డ్రెజ్ సోప్స్, లి.మి.కె.డ్.
 మదరాసు: 164, బ్రాడ్వే; ఎర్నాకులం: 9/278, ల్యాక్ష్మీబి.

ఉజ్జ్వలమైన సతీత్వము

పండితడిగోహలచాప్యలవారి

అరుణ

గర్భాశయరోగ నివారిణి

అరుణ ముదురోషములను పోగొట్టి, పరిపూర్ణ శ్రీత్వమును ప్రసాదించగల స్వయం సంపూర్ణ మగు ఔషధము. అక్షిధావిని విమవక సేవించినట్లయితే, మిమ్ము ఆరోగ్యవంతులను జేయుదుగాక, మీ జీవన పరమావధి యగు అమందానందమును తప్పక యొసంగును.

ఆయుర్వేదాశ్రమం, లిమిటెడ్,
 టి-నగర్... మద్రాసు.

BHARATI—7TH, MARCH, 1947.

ధారకదేశమందలి అన్నిజాతులయందవలె సిక్కులలోకూడా టీ త్రాగుట
ఇప్పుడు జనాదరణీయమైన అభ్యాసముగా ఏర్పడినది బ్రూక్ బ్రాండ్
తేయాకు తాజాగా, కమ్మని వాసనకలిగియుండబట్టి సాధారణముగా ప్రతి
యొక సిక్కుయింటి ఉగ్రాణములో తప్పకుండ కాననగును, కుటుంబము
లోని వారికి, అతిథులకూ సేదదీర్చుటకు ఎల్లప్పుడు సిద్ధంగా నుండును.

బ్రూక్ బ్రాండ్

రెండాకులు ఒకమొగ్గ.

పద్యంలో రాగం వున్నదా?

శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి

వల్లెటూరివిద్యార్థిని “అబ్బీ, ఒక పద్యం చదవరా” అంటే చదవడు; పాడడము మొదలుపెడతాడు. సప్తస్వరాలూ ఒకేమారు తోసుకువచ్చే గొంతుకువచ్చినాసరే, బడిపంతులుకూడా పద్యాన్ని పాడేతర తాడుగాని చదవడు. పెళ్లి ఆరుగులమీద గావంచా పరు చుకుని పడుకున్నే కుషీంభరుడుకూడా ‘భోజనకాలే గోవిందనామస్మరణ’లో పద్యాన్ని పాడతాడు. పారా జీకుడి పక్కన పద్యపాఠము చదివే తోడుపెళ్లి కొడుకు చెవిమీద చెయ్యి పెట్టుకుని పద్యంలో రాగాలు విసికేస్తాడు. సభల్లో, హరికథల్లో, గొల్లకలాపాల్లో, నాటకాల్లో—సర్వత్రానూ పద్యం రాగంతో చేతే ప్రత్యక్షమౌతోంది. పద్యాన్ని పాడే ఆచారం తెలుగుదేశంలో బాగా వేర్లుకన్నుకుంది.

కాని ఈ పాడడంలో ఒక నియమమంటూ ఏదీ కనపడదు. చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటకౌత్త్రుగారు మునుపు మోహనరాగంతో పాడేవారు. నేడు మాయామాళవ గాళలో పాడుతున్నారు. కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు శ్రీరాగమూ, జాషువాగారు మాయామాళవగౌళా, పువ్వాడ శేషగిరిరావుగారూ, రావకొండ నరసింహ మూర్తిగారూ బిలహరీ వాడుతున్నారు. నటుల్లో కూడా ఈ తేడాలు కనపడుతున్నాయి. డి. వి. సుబ్బారావుగారు మధ్యమావరీ, అద్దంకి శ్రీరామమూర్తిగారు బిలహరీ, నిడపనమట్ల కొండలరావుగారు మోహనా, బ్రహ్మాతోట్యల సుబ్బారావుగారు సురటా, బి. వి. నరసింహారావుగారు సరస్వతీ వాడతారు తరుచు. ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క అభిమానరాగమో, బాగా నలీగిన రాగమో, ఏదో ఒకటే బాగానచ్చుతోంది. “ఆ రాగమే ఎందుకు వాడుతున్నారూ?” అని అడిగితే వారు చెప్పగలిగిన ప్రత్యేకసమాధాన మేదీ వుండదు.

“పద్యాన్ని ఈ రాగంలో పాడాలి” అనిగానీ, “ఈ రాగంలో కూడదు” అనిగానీ నియమ మేదీ లేదు. అంటే, పద్యం పాడే ఆచారం నియమబద్ధప్రపంచం లోది కాదన్నమాట.

ఇది కేవలం కృతకమేగాని సహజంగా ఏర్పడ్డది కాదని సుకువుగా కనపడిపోతుంది. ఒక పద్యాన్ని పట్టుకుని బయల్దేరితే, ఆ పద్యానికి వీరు శ్రీరాగముద్రా, వారు బిలహరిముద్రా, ఇంకొకరు మాయామాళవగౌళముద్రా, వేరొకరు సరస్వతిముద్రా, ఇలాగ ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క రాగముద్ర కొడతారు. ఎడమ తప్పిన ఉత్తరముగలే పద్యానికి పట్టుతుంది. ఇక, ఒక స్వక్తిదగ్గరే కూర్చున్నా మనకొండి. ఆతని దగ్గరికి ఏ పద్యం రానివ్వండి దానికి ఒకే రాగముద్ర తగులుతుంది. ఆ పద్యం కందమైనా, వృత్తమైనా, నీసమైనా సరే—అదే రాగముద్ర! అది శృంగారసంబంధి కాని వ్యంధి, కరుణాసంబంధి కానివ్యంధి—దానికి అదే రాగముద్ర పడుతుంది! కృతకత్వ మన్నది ఇంతకంటే జాగు ప్పాకరంగా వుండగలదా?

పద్యం పాడే ఆచారం తెలుగునాటిలోనే కాదు, భారతీయములైన బాతు లన్నిటిలోనూ వుంది. అంటే ఈ సంస్కృతులు కన్నీటికి తల్లి అయిన సంస్కృతమునుంచే ఈ ఆచారము దిగుమతి అయిఉంటుందని ఊహించేయవలసివస్తోంది. సంస్కృతపండితులు కూడా స్తోత్రాన్ని పాడుతునేవున్నారు. ఈ ఆచారమే దేశభాషానికూడా పాకిఉండవచ్చు ననుకోడము విపరీతపుటూహకాదు. అయితే స్తోత్రాన్ని పాడే ఆచారం ఎలా వచ్చింది?

సంస్కృతాలంకారికులు ఎవరూ పద్యానికి ఉపయోగించవలసిన రాగమును గురించిన జిజ్ఞాస చేయ

లేదు. ఒక్కొక్క అలంకారాన్ని పట్టుకొని దాని రూపభేదాన్ని గురించి అధ్యాయంపాడుననీ చర్చ సాగించిన అలంకారముల్లో కవచసంగరించి ఏమీ ఎద్దుకొనేలేదంటే, అసలు స్లోకాన్ని రాగముమాత్రమే చేర్చి పాడే ఆచారం ఇటీవల సంక్రమించినదేకాని ప్రాచీనం కాదేమోననిపిస్తోంది. ప్రామాణిక సంగీత వేత్తలు భరత, దత్తీల, మతంగ, నారదాదులు కూడా స్లోకమును పాడడముగరించి ఏమీ వ్రాయలేదు. ఒక్క స్వరమూ, రెండు స్వరాలూ, మూడు స్వరాలూ, నాలుగు స్వరాలూ, అయిదు స్వరాలూ ఉపయోగించి పాడినవాటికి ఆర్పిక, గాధిక, సామిక, స్వరాంతర, జైడవము లని పేర్లు పెట్టి గౌరవమిచ్చిన సంగీతశాస్త్ర కారులు రాగాన్ని పూర్తిగా ఇమిడ్చి పాడిన పద్యగా నాన్ని పేర్కొనకపోడము చిత్రంగానేవుంది. గీతాలా ప్రబంధాలూ గురించి వివరిస్తూ శార్దూలేవుడు తన సంగీత రత్నాకరంలో రెండ్ర స్లోకాలు లిఖించాడు. అవి ఇవి:

“పల్లడో మాత్రికశ్చేతి కలహంసో ద్విధా మతః,
గద్యాత్మాచేత్ స్వరాన్ గీత్యా తతః పదని
వేశసం. (అరం వ స్లోకం)

అనిబధా నిబధాచ ద్విధా సా గద్య-పద్యజా,
గాతవ్యానియతై ర్నిత్యం గీర్వాణగణకల్పభా”

అంటే అర్థము ఇది: “కలహంస అనే ప్రబంధ ములో వర్ణధంధన్ను వాడతారు, మాత్రాధంధన్ను వాడతారు” అనీ, “దానిలో అనిబధమైన గద్యా, నిబధ మైన పద్యమూకూడా ఉంటాయి...దాన్ని గీర్వాణ గణము శ్రీతితో పాడుతునేవుంటారు” అనీనీ. ఈ స్లోకాల్నిబట్టి (కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి)లుగా రన్నట్టు) లోకంలో వున్న గద్యంతా పాడవలసినదే అనడానికి ఏలుకోదనుకుంటాను. పాడడముకోసమే కూర్చుబడ్డ కలహంసవంటి గద్యప్రబంధాల్ని పాడాలి గానీ, “గద్యవంతటిసీ పాడుకొనవలసినదే” అన్నదే పై స్లోకాలయొక్క అభిప్రాయ మని బుకాయించడానికి నాకు దమ్ము చాలదు. గద్యనిమిద్దిన పాటలకోసము శార్దూలేవుడాకా మనము పోనక్కరలేదు. త్యాగరాజు రచించిన “సమయానికి తనమాట లాడే” అనే ఆరభి

రత్నంలో “రంగేశుడు సద్ధంగా జనహరు సంగీతసా హిత్యబోలుడు” అని గద్య వుంది. ఈగద్యని స్వరాలు చేర్చే పాడతారుగాని వితాళముగా మాత్రం పాడరు. ఈగద్యగానీ, ‘కలహంస’లోని పద్యముగానీ సంగీతా నికి అనుగుణంగా తాళబద్ధం చెయ్యబడే వున్నాయి గాని మనము వ్యాసాల్లో రాసుకునే గద్యలాగ విశ్చం ఖిలంగా లేవు. ఏతావతా తేలే దిది. పద్యాల్ని (రాగముమాత్రమే చేర్చుకుని) గానీ, గద్యాల్నిగానీ వితాళముగా పాడే ఆచారము ప్రాచీనకాలంలో లేదు.

శారదాతనయుడు ‘భావప్రకాశము’లో “వైతా లికులు తెరలోనుంచి తాళములేమందా అపరవక్త్రీ-వక్త్రీ వృత్తాల్ని పాడతారు” అన్నాడట (డాక్టరు వి. రాఘవకాగారు చెప్పారు). ఈ మాటల్నిబట్టి, తాళ ముతో పాడే ఆచారమే వాడుకలో నున్నట్లున్నూ, వితాళముగా పాడేవారికి వైతాళికులని పేరువచ్చి నట్లున్నూ తెలుస్తోంది. అంటే నేటివిధముగా వితాళ ముగా స్లోకాల్ని, పద్యాల్ని పాడే ఆచారము వైతాళి కుల దన్నమాట! మెల్ల మెల్లగా ఈ ఆచారము వక్త్రీ, అపరవక్త్రీ వృత్తాల్నిదాటి తక్కిన (స్లోక,స్థగరాది ఇతర) వృత్తాల్నికూడా ఆక్రమించిందేమో! స్లోక గానాన్ని సంగీతలాక్షణికులూ, సాహిత్యలాక్షణికులూ ఆమోదించలేదు. దీన్ని ఆచారంలోకి దించినవారు తెర వైసుక ఉండే వైతాళికులు! శూచాస్. గొప్పవాళ్లనే అనుసరిస్తున్నాం!

శ్రీకృష్ణమూర్తి కుశలపులచేత రామాయణ కావ్యాన్ని పాడించినట్లు రామాయణంలో వుంది. మూడుచోట్లగాబోలు ఈ ప్రశంస వచ్చింది. “పాద బద్ధోత్తరసము స్తంత్రిలయనమన్వితః” అని ఒకమారూ ; “పాశ్యే గేయేచ మధురం ప్రమాణై స్త్రిభి రన్వితం, జాతిభి స్సప్తభిర్నధం తంత్రిలయనమన్వితం” అని రెండోమారూ; “స్తంత్రిలయనదిత్యర్థం విశ్రుతార్థ మగా యతాం” అని మూడోమారూ కనపడుతుంది ఈ గాన ప్రశంస. మూడుచోట్లకూడా తంత్రిలయనమన్వితం గానే పాడినట్లు చెప్పాడు అదికవి. అంటే తంత్రిమీద వాయిస్తూ పాడే రన్నమాట! అంటే రాగతాళాలు.

“అందు ఉన్నాయన్నమాట, కాని రాగముమాత్రము చేర్చి లాగేయలేదు ! కుశలపుట పాడిన పదతి వేరూ, మనవారు పాడుతున్న పదతి వేరూను. మనవారి పద్యంపాటలో లయ ఎక్కడ ఉంది? లేనేలేదు. కాబట్టి ఇప్పటిపదతిలో నడిచే పద్యగానాన్ని సమర్థించడానికి వాల్మీకిని దింపడంలో సబబులేదు.

అయితే వాల్మీకి చేసినది ఏమిటి? వాల్మీకిది ఆదికావ్యం అన్న సంగతి జ్ఞాపకానికి తెచ్చుకుంటే నాకిది ఒక లాగ ఆర్యమవుతోంది. అంతకుముందు గానానికే ప్రాముఖ్యత ఉండేది. ‘పాశ్చేయ మధుర’ మైన కావ్యం వాల్మీకినే మొదటిది. క్రాంతపతనం చూచి ఆయన స్లోకాన్ని పాడేయలేదు. ‘అబహిష్టేడు ! ఆ స్లోకంలోని గతిని చూసుకుని ఆశ్చర్యపడుతూంటే, ఎవరో రావడమూ, కావ్యం రచించమనడమూ జరిగేయి. “ప్రజలు ఈ నూత్నపుష్టిని ఆమోదిస్తారో, గానముగ్ధ చాపల్యంచేత పెరివిరిస్తారో!” అని ఆలోచించి స్లోకానికి లయ ఏర్పరచి, గానము చేర్చి ‘గేయేచ మధురం’గాకూడా చేశాడు ఆదికవి!

అభినవగుప్తుడు భరతుని నాట్యశాస్త్రానికి అభి నవభారతివ్యాఖ్య వ్రాస్తూ, పద్నాలుగో అధ్యాయంలో ఛందోప్రశంస చేస్తూ “దోఢక, తోటకవృత్తాలు పాడితే బాగుంటాయనీ, స్లోకమూ, ద్రగ్ధరా పతిస్తే బాగుంటాయ”నీ అన్నాడట. అంటే మత్రాధందస్సులపాడితే బాగుంటాయనీ, అక్షరధందస్సులు పతిస్తే బాగుంటాయనీ అయిన అభిప్రాయము అన్నమాట. స్లోకాల్ని పాడకూడదనే వెట్టి అభినవగుప్తునికీకూడా వుండేన!

బాహ్యసాత్వ్యము పద్యగానాన్ని నిలబెట్టు లేదు. అధ్యంతరసాత్వ్యంకూడా అంతే. కీర్తనకి రాగనిర్ణయం ఉంది. ఎక్కడో తప్పిచారి, దేవామృత వర్షణిలో వున్న కీర్తన ఒకటి ఖరహరప్రియలో ప్రచారమై పోవడము చిత్రమేగాని సదాచారము మాత్రం కాదు. ఇలాగ రాగాలు మారిపోతాయేమో అనే కాబోలు దీక్షితులవారు రాగాలపేరుల్నికూడా తమ కీర్తనల్లో విగించారు. పద్యానికి అలాంటి రాగనిర్ణయం కనబడదు. తెలుగు (స్తోత్ర) నాటకప్రదర్శనాల లోలి

రోజుల్లో రాగాల పేరులు ఇమిడ్చి చాలామంది సీస పద్యాలు రాశారు. ఆసీసపద్యంలో నాలుగు పాదాలూ మంచుకోళ్ల లాగు ఒకేరీతిగానే వుంటాయి. (సామాన్యంగా అలాగే వుంటున్నాయికూడాను!) వాటికి నాలుగురాగాల్ని తగిలించడములో పాప మా కవులు, ఏదో, పాదంలోని అభిప్రాయానికి రాగాలక్షణ కలిసి వచ్చాయని తగిలించారుగాని, ఆ పాదభావానికి ఆ రాగాలు తగివున్నాయని మాత్రం కాదు. రామ రామ! “నా కుశ కేదారగోళ” అని నేటి ఆధివాస్తవికకవి అన్నాడంటే, ఆతనికి కేదారగోళ అంటే ఇది అని తెలుసునని అర్థమ. ‘సంగీత’ నాటకాల్లోని పద్యకారులకుకూడ అంతే!

కీర్తనల్ని వాగ్దేయకారులు పాడుతూనే రచిస్తున్నారు. త్యాగరాజూ, తే.తేయా, రామదాసూ తమ కీర్తనల్ని పాడేశారుగాని, సాహిత్యం మూడు కట్టుకుని స్వరములు వేరే కట్టుకోలేదు. అంటే, కీర్తనలోని రాగం అసల్తోచేరే బయటపడుతోందని నా. అభిప్రాయం. కీర్తనలోనిరాగం పుట్టుకతోనేవుంది. అల్లాగే పద్యాల్లో చేరే రాగాలు రావడము లేదు. వివరంగా మనవిచేస్తున్నా. ఒక్కొక్క కవి ఒక్కొక్కరాగంలో పద్యాల్ని పాడుతున్నట్లు చెప్పేను. ఆకవికి ఆదోక అలవాటుపోయి, (ఎవరో ఆంగ్లవక్త గుండీ తిప్పకుంటూ ఉపన్యాసాలిచ్చినట్లూ మన పండితులు ముక్కుపాడుము పీల్చి శాస్త్రార్థముచేసినట్లూ) కూసు రాగము తీస్తూ పద్యరచన సాగిస్తున్నాడుగాని, రాగంతో చేర్చి పద్యాన్ని ఇవ్వడంలేదు. అన్నట్లు ఈ కవులికి ఉన్న రాగజ్ఞానం ఏబోటిరాగాల్లో పద్యానికి దానికి?

రాగం రాకపోవడము కవికి న్యూనతకాదు. “కవులు కుంచెపట్టుకుని చిత్రాలు రచించగలరా? (‘చ’ అంటున్నాడు నా పక్కన మిత్రుడొకడు. అయితే ఆకవి కవిత్వంలో చిత్రకా, చిత్రకళలో కవిత్వమూ వుంటుంది చూసుకోమంటున్నాను!) గజ్జెలు కట్టుకుని తాండవం చెయ్యగలరా? (సువుస్రాసినది బాగా లేదయ్యా అంటేమాత్రం కొందరు చేస్తారు!) అవి వేరే సంస్కారాలు. కవి నేర్చేది భావ; స్వరాలూ

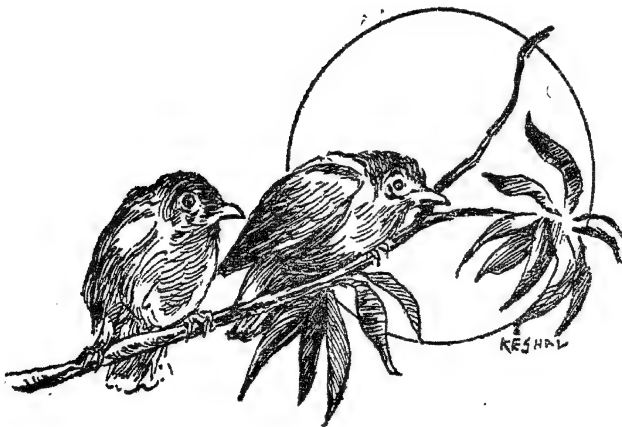

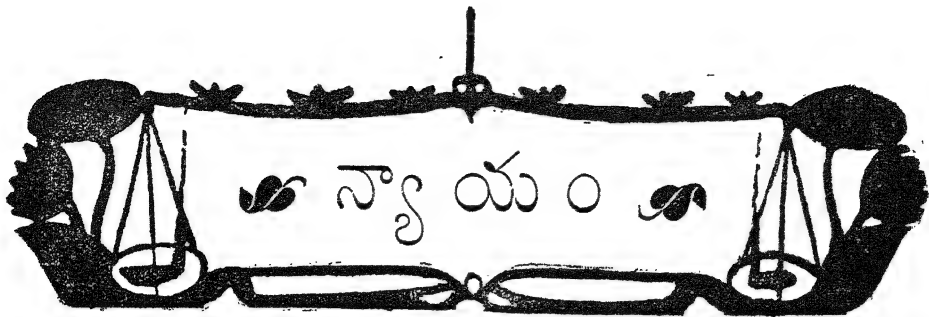
గాంధర్వమూ కాదు. కవిత్వం చెప్పాలంటే గానము నేర్చువుండాలని ఎవరూ అనరకుంటాను. పద్యగచనా సంస్కారంలో రాగరచనాసంస్కారము లేనేలేదు. రాగము ఏమీ పాడలేని కవిసార్వభౌములలో ఉన్నంతగా పద్యరచనాసంస్కారము మరొకరికి లేదేమో! వేరుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు కూడా పాడలేరు. వారి పద్యాలు రసగుళికలు! ఆచార్య రాయప్రోలు, శివశంకరప్రభృతులూ పాడలేరు. * (కాని పాడతారు. అది వినరలివేవారి కర్మం!) కాని వారి పద్యాలు చక్కగా వుంటాయి. వేలకొద్దీ పద్యాలు రచించగల మహాకవులు పాడలేకపోవడముకంటే బలమైన సాక్ష్యం

* నాకు వారి కవిత్వమీద ఉన్న మురుత వారికి విదితమే.

ఏముంటుందీ, పద్యరచనాసంస్కారంలో రాగరచనా సంస్కారము ఎంతమాత్రమూ లేదనడానికి ?

పద్యానికి పుట్టుకలో రాగంతో సంబంధంలేదు. రాజశేఖరుడు తన కావ్యమీమాంసలో కవిత్వావిరూపానికి మరో వింతకథ చెప్తున్నాడు. సరస్వతీదేవి కుమారుడట కావ్యపురుషుడు! ఆమె ఆ కుమారుణ్ణి ఒక చెట్టుకింద (?) పడుకోబెట్టి నీటికి వెల్లిందట. ఆ దారిని పోతున్న వాల్మీకి ఈ బిడ్డణ్ణి చూసి 'నీ పెదరు' అని ప్రశ్నిస్తే, "నేను సరస్వతీదేవికుమారుణ్ణి. కావ్య పురుషుడు నా పేరు" అని స్లోకంలో జవాబిచ్చాడట. భ్రమరకీటన్యాయంగా ప్రాచేతనుడికి పద్యగతి పట్టుబడిందట! ఈ కథనిబట్టి చూచినా, పద్యంలో వున్న గతిని చూచే ప్రాచేతసుడు అక్కజపడినట్టు తేల్చుంది గాని గానప్రళంస లేనేలేదు. పద్యంలో రాగము లేదు.

[నాటకం]

శ్రీ సోమంచి యజ్ఞస్మృతి

[గతసంచిత కరుణా]

మూడో అంక

మొదటి రంగం

[కైలసాశ్రమం దెంటుగారి గది. సూర్యుని దెంటు బుగ్గమీసానో గంభీరంగా వుంటాడు. పక్కని పొద్దువార్తరు నింపునివుంటాడు. అతనిది కొంచెం ముసలి మొహం.]

సూర్య—(రంపలాటి ఓ వస్తువు పరీక్షిస్తూ) తమామగా వుంది పనిముట్టు ! ఎక్కడ దొరికింది ?

పొ. వా.—చెంకడి చాపకింద ! పూచలు కొయ్యలని ప్రయత్నంకాబోలు.

సూర్య—చెంకడా ? పాతదొంగనేమా ?

పొ. వా.—కాకేం ? ఇది నాలుగో మాటు కైలుకి రావడం. నొక్క వాయుగొట్టి నా లాభం లేకుండా వుంది. దెబ్బలకి అలవాటుపడిపోయాడు. ఒక్కమాటు కైలు రుచిమాస్తేసరి, మళ్ళీమళ్ళీ తయారవుతూనే వుంటారు !

(పూట్లాడుతూవుంటే నాకరు ప్రవేశం. "తమరిని చూడాలని ఎవరో వచ్చారు." అంటాడు)

సూర్య—ఎందుకు

నాక— సంచిచెయ్యమని శలవా ?

సూర్య—రమ్మను !

(నాకరు వెళ్లిపోతాడు. మెల్లిగా అడుగులేసు పంటూ రామయ్యప్రవేశం)

రామ—శ్రమిచ్చినందుకు తమిలించాలి. ఇక్కడున్న ఓ కుట్టాడి విషయంలా.

సూర్య—ఇక్కడ కుట్టాళ్లు కావలసినంత మందన్నారు !

రామ—నాకు కావలసింది ఒక్కడే లెండి. పేరు మోహన రావు. ఫోర్టరీనేరం. (సూర్యుని దెంటు గారికి తన విజిటింగ్ కార్డు అందిస్తూ) రాఘవయ్యగారి పొద్దుగుమాస్తాని. రాఘవయ్యగారి పేరు విననివారు పట్నంలా వుండరుగా ?

సూర్య—(విసుగుతో) సరే. ఇప్పుడు నాతో మాట్లాడలసిన పనేమిటి ?

రామ—నేను అసలు ఇక్కడికి రావలసినవాడిని కాదు. కాని అతని అప్పగారు నాదగ్గర కొచ్చి బతిమాలుకుంది. తల్లి, తండ్రి లేరు పాపం ! అడవాళ్లు దుఃఖపడితే నేను చూసి పూరుకోలేను. మోహన రావంటే నాకు మొదటిసంసీ అభిమానం. నాచేతికింద పనిచేకాదు. ఓకాఖవాళ్లం...రాక తప్పిందికాదు.

సూర్య—అతన్ని ఎవరూ చూద్దానికి వీలేదండీ. ప్రస్తుతం చీకటికొట్టులా వున్నాడు.

రామ—ఏకటికొట్టులోనే ? రామరామ ! అత
నలా ఒక్కడూ వుండలేనండీ. నే నెరుగుదునుగా !

నూప—మరేం ఘనవాలేదులెండి. మొదట
కష్టంగా వున్నా, తరవాత అలవాటుయిపోతుంది. ఈ
ఫైదీల సంగతి నేనూ ఎరుగుదునుగా !

రామ—చాలా జాలేసింది మొన్న చూసి
నప్పుడే. ఇంకా కుట్టాడేకాదండీ. “శాంతంగా వుండ
వోయి” అన్నా. “శాంతంగానా ? జైలులో ఒక్క
రోజు వైస సంతకర్నం పెట్టు ! అలా చనలతో తల
బద్దలయిపోతోంది. నా ఖర్చు మింతే.” అని ఏడ్చాడు.
మొగాడు ఏడిస్తే ఏమి బాగుంటుంది ?

నూప—పెళ్లయిందా ?

రామ—లే...ను, గా...ని...అలాటి లంప
టమే మరోటుంది. అదంతా మరోగాథ.

నూప—ఊ. తాగుదూ, ముండా లేకపోతే
జైళ్లన్నీ మూసెయ్యొచ్చును.

రామ—అవునుకొండి...ఆ సంగతే చెబుదా
మనుకున్నాను, అతను మహావేదనపడుతున్నాడు. మూ
డేళ్లు జైలులో వుండిపోవాల్సి. ఒక్కమాటు...

నూప—వీల్లేదండీ. రూల్సుకి వ్యతిరేకంగా నడవ
డానికి వీల్లేదు.

రామ—అతని మనస్సుతా చెదిరిపోతుందిమరి.
మైగా ఒక్కణ్ణి ఏకటికొట్టులో పారేశారని చెప్పారు !
...అయితే, తెలిక అడుగుతాను, కొట్టడంలాటిది ఏమీ
జరగడకదా !

నూప—అవసరమయితే కొట్టానూ కొట్టాలి :
శిక్ష అనుభవించడాని కొచ్చాడుగాని, అత్తవారింటికి
రాలేదుకదా !

రామ—శ్రీ రామచంద్ర, శ్రీ రామచంద్ర ! ఇహ
ఆకుట్టాడు బతికి బయటపడే చిలగ ?

నూప—ఇలాటివాళ్లని ఎంతమందిని చూశాం
కాదండీ...చిదిచిపెట్టినతరవాత ఆరు నెలల్లో ఇక్కడికి
మళ్ళీ తయారవడూ !

రామ—జైలుతరిఫీదు అందుకే పనికొచ్చే
టట్టుంది చూస్తే. ఇదేం శిక్షండీ ! మన పెంపుడు

కుక్కపిల్ల మన్ని బరికిందనుకొండి. కొట్టులో పడేసి
బాదుతామా ?

నూప—నేరక్షకు, కుక్కపిల్ల కాదు, చూశా
రా ! మంచిచెడ్డలు తెలుసుకునే జ్ఞాన ముంది ఆతనికి !

రామ—కొట్టి జ్ఞానం తెప్పించగలరండీ, ఎక్క
డన్నా ? ఇదిగాదు పదతి...

నూప—మీకేమన్నా జైళ్ల అనుభవ ముందా !

రామ—కుక్కల్ని చూడండి, దయగా చూస్తే,
ఏ పని చూపించినా చెప్పాయి. ఒంటికి పారేసి
బాధిస్తే, క్రూరమృగాలకింద తయారవుతాయి.

నూప—జైళ్ల విషయంలో మాకు ఎక్కువ అను
భవ ముంది. ఫైదీలకి ఏది అవసరమో మాకు తెలుసు.
మీరు అవసరంగా జోక్యం కిలగజేసుకుని ప్రయోజనం
లేదు.

రామ—కాని నాకు ఇతన్ని తెలుసు. “ఎక్క
డమ్మా నీకు బాధ” అన్నా. “నే చెప్పలేనండీ, రామయ్య
గారూ ! కాని ఒక్కొక్కప్పుడు తల గోడకేసి కొట్టు
కోవాలని బుద్ధివుడుతుంది.” అన్నాడు. ఏమీ బాగా
లేదు వరస !

నూప—(డ్రాయరులోనించి కాగితాలు తీసి
వెదుకుతూ) అతని కొచ్చిన ప్రమాదం ఏమీ లేదు.
డాక్టరు రిపోర్టు బాగానే వుంది. తునిక తగ్గలేదు.
రెండుపూటలా భోజనం బాగానే చేస్తున్నాడు !

రామ—అతని మనస్సు పాడయిపోతుందేమో
నని నా బాధ !

నూప—మరేమీ భయంలేదు. కొత్తగనక అస్త్ర
మానమూ విచారిస్తూకూచుంటాడుగాని, కొద్దికోజాల్లో
అలవాటుయిపోతుంది.

రామ—అదే నా గొడవ. జైలుకి అలవాటుయి
పోతే, నేరాలకి అలవాటుయిపోతారు. ఇంక వాడి
గలేమిటి ?

నూప—నేరం చేసినప్పుడు ఆ సంగతి అలా
చింతలేకపోయాడా ?

రామ—తుమించాలి. మీతో ఘర్షణపడడం నా
కిష్టంలేదు. వెళ్లిస్తా. శలవు. (హె. వార్డరువై

తిరిగి కలవు, (అని కొంచెం దూరం వెళ్లి మళ్ళీ తిరిగివచ్చి) చూడండి. ఒక్క మనవి. ఈ స్త్రీ వుండే... ఒక్కమాటు అతన్ని చూడనిస్తే... ఇద్దరికీకూడా పండుగ. ఈ ఒక్కమాటూ కరుణించలేకే!

నూప—కరుణించలేమండీ, మేం కరుణించకేం. మేం దయతలచి, శ్రద్ధలందరినీ పూరిమిద విడిచిపెడితే ఇహ మీరు బతికనట్టే!...

రామ—పూరిమిద విడిచిపెట్టమనలేదుగా నేను చెందయ్యాగా చూస్తే...

నూప—దయగా చూస్తే మరీ పేట్రేగిపోతాడు బాబూ, మీరు తెలీదు. జైలుదర్శివలూ నాబుర్ర పండిపోయింది. నాకు పాతంచెయ్యతానంటా లే మిటి మీరు? చెబ్బకి చెబ్బుండు యుక్తంవండీ... ముద్దెట్టుకుంటానంటే, ముక్కుంటుకుంటుంది!

రామ—(నొచ్చుకుంటూ) సరేలేండి. మిమ్మల్ని అనవసరంగా కష్టపెడుతున్నాను. క్షమించండి... (అని బయటికి వెళిపోతాడు.)

నూప—ఏం మనిషి. బొత్తిగా లోకజ్ఞానం లేకేం?... (హె. వా. తో) అలిసిపోయా నితనితో మాట్లాడి... కాస్త కాఫీ త్రెమ్మని చెప్ప.

[తెర]

రెండో రంగం

[జైలుకొట్టు. సింగిల్ నెల్లు. పక్కపక్కని మూడునాలుగు కొట్లు కనిపిస్తూవుంటాయి, ఒకదాంట్లో వెంకడు, మరోదాంట్లో మోహనరావు. యితరకొట్లలో కూడా కొట్టుకే ఒకడుచొప్పున మనసులున్నారు.)

మోడ్డువార్డు వెంకడున్న గదితలుపు తాళం తీస్తాడు. వెంకడికి నిజంగా నల్లభేయేళ్లు దాటలేదుగాని, అరవయ్యేళ్లమనిషిలా కనిపిస్తాడు. కొట్టులో అడ్డంగా పడుకునివుంటాడు. చచ్చకుండా కళ్ళెత్తిచూస్తాడుకొని లేవడు]

హె. వా—ఏరా, వెంకా! మరీ పొగరెక్కిపో తోందే? నూపరించెంటుగా రొచ్చినా కూడా లేవడం

చూసేశావే? (అని వెంకడిని ఒక్కతన్ను తన్నుతాడు) బయటికి రా!

వెంక—నెగసేపండావున్నాను బాబయ్యా!

హె. వా—లోగనూ? లే!

వెంక—బొమకలు యిరగపొడిసేసినారు బాబయ్యా.

హె. వా—ఈ దొంగవేషాలకేమిటే? (అని కళ్ళతో ఒకటి కొడతాడు. వెంకడు 'అమ్మమ్మో' అని మూలుగుతూ లేవలేక లేవలేక లేస్తాడు.)

నూప—(రంపం చూపిస్తూ) ఇదేమిటా? ఏమిటి కళ్ళ?

వెంక—నాసేం ఎరగను బాబయ్యా.

నూప—నువ్వరక్కపోతే నీగదిలో ఎలా దొరికిందిరా, వెళ్ళవా? నాలుగుమాట్లు జైల్లో వున్నావు. నిన్ను విడిచిపెట్టినా, మళ్ళీ సేరంజేసి జైల్లోకొస్తావు గదా, పారిపోవాలని పాడుకుంటే!

వెంక—మీపాదాలతోదు బాబయ్యా, నాసేం ఎరగను!

నూప—ఇది నీ కెలా వొచ్చిందో చెప్ప! నిజం చెబితే శిక్ష కొంత తక్కువచేయస్తా!

వెంక—నిజం బాబయ్యా! నిజమే నెలుకుండా! నాసేం ఎరగను.

నూప—అయితే నీఖర్చం! పాతికకొరడా డబ్బులు కొట్టిచేతికి కాళ్ళకి కలిపి సంకెళ్లు వెయ్యండి. (హె. వా. తో) తీసుకుపో వీణ్ణి.

వెంక—ఇప్పటికే కానా కొట్టేసినారు బాబయ్యా, మీపాదాలెట్టుకుంటాను బాబయ్యా. ఇహ బతకను (అని నూప, కాళ్ళమీద పడబోతూవుంటే ఓ వార్డు ఒక్క తోపు తోస్తాడు. దాంతో వెంకడు 'వింగ్'లో వెళ్లి పడతాడు. వార్డు వెంకడిని ఓతన్ను తంతాడు. "చచ్చాను బాబయ్యా" అని వెంకడు మూలుగుతాడు)

నూప—ఇలాటి డెబ్బ లెన్ని తిన్నావో యిది వరకు. మరేమీ చావవు... పో.

(చెంకడిని వార్దరు బయటికి ఈడ్చుకుపోయాడు. దూరంనించి మూలుగుస్తాను...మో. వార్దరూ, నూప. మోహనరావున్న గదిదగ్గర కొస్తారు. ఆతని గది తలుపు తీసి, ఆతనిని బయటికి తీసుకొస్తాడు వార్దరు)

నూప—తల గోడనేసి కొట్టుకుంటున్నా వని వార్దరు ఫీర్పారుచేతారు! ఏం, బుద్ధిలేమా? తలతో రాతిగోడని బద్దలుకొట్టి పారిపోవాలని చూస్తున్నావేం?

మోహ—(వోణుకుతూ) నేనా? పారిపోవాలనా? నే నెక్కడికి పారిపోగలను?

నూప—మరి తల గోడనేసి ఎందుకు బాదుకోడం?

మోహ—రాత్రిళ్ళ నిద్దరట్టంలేదు. చీకటి పడే సరికి అమ్మ భూతాల్లా కనిపిస్తున్నాయి. “నా కీజన్యలో విడుదల కాదేమో; నే నీక్షెల్లో చచ్చిపోతానేమో” నన్న భయం పట్టుకుంటోంది.

నూప—మరేం భయంలేదు. కాని జాగ్రత్త! తల గోడనేసి కొట్టుకోడం జైలురూట్టుకి వ్యతిరేకం! ఇక్కడ డిస్ట్రిక్టుకి ఏ విధంగానూ భంగం రానివ్వకూడదు. మళ్ళీ ఇంకో మాటు సుత్రస్థ తలకొట్టుకున్నావని తెలిసిందా, నీక్కూడా శిక్ష చెయ్యవలసామంది తెలిసిందా?

మోహ—తెలుస్తూనేవుంది.

నూప—పో. లోపలికి పో.

(మోహనరావు ‘బతికాను జీవుడా’ అను కన్నట్టు తన గదిలోకి ఒక్కఉరుకు ఉరుకుతాడు. వార్దరు పైన తాళం వేస్తాడు. నూపరిండెంటూ, వార్దరూ మెల్లిగా నడిచి వెళ్ళిపోతారు. ఒక్కనిమిషం నిశ్శబ్దం. ప్రేజిడిద్ ఎవరూ వుండరు. పైన కొరడా చెబ్బల ధ్వని. నేలమీద కూచునివున్న మోహనరావు గాభరావడిపోతూ లేస్తాడు. ఫులి బోనులో తిరిగినట్టు అటూ యిటూ తిరగడం ప్రారంభిస్తాడు. పైన మళ్ళీ కొరడాచెబ్బ. “అమ్మో, అమ్మో” అని కేకలు. మోహనరావు అటూ యిటూ పరుగు ప్రారంభిస్తాడు. మళ్ళీ పైన చెబ్బలచప్పుడు. “బాబోయి” అని పెద్ద అర్తనాదం. ఆ తరవాత పెద్ద మూలుగు. మోహనరావు

ఇంక ఆపుకోలేకపోతాడు. అతని కిరీరమంతా కంపించి పోతోంది. తల గోడనేసి బాదుకోడం ప్రారంభిస్తాడు.)

నా లు గో అం కం

[ప్రేక్షకుల గారి ఆసీను. సరిగ్గా మొదటి అంకంలో లాగే ఏర్పాట్లు. రామయ్య ఒక్కడూ కూచుని న్రాసు కుంటూవుంటాడు. సుందరమ్మ మెల్లిగా లోపల ప్రవేశిస్తుంది. కట్టుకున్న చీర మాసింది; బహుపురాతన మయింది. స్థితి ఏమీ బాగులేదని నూచించే దుస్తులు. రామయ్య తన రాతగొడవలో వుండి సుందరమ్మ రావడం కనిపెట్టలేదు. అవిడ శాంతనేత్ర నించుని, ఆయనదృష్టి మల్లించడానికి చిన్న దగ్గ దగ్గకుండి. రామయ్య తలెత్తిచూసి సుందరమ్మని సుర్రపడతాడు.]

రామయ్య—నువ్వేనా? సుర్రపట్ట లేక పోయాను. చూసి రెండేళ్ళ దాటిపోయినట్టుంది? కూర్చో. అందరూ కులాసాగా వున్నారా?

సుంద—అ. నేను ఇదివరకున్న చోట వుండడం లేదు.

రామ—కానిపని ఏమీ చెయ్యలేదుకా! మోహనరావుని ఈపాటికి విడిచిపెట్టేవుండాటిక్కారా? నీకు కనిపించాడా?

సుంద—అ. నీన్న ఆకస్మాత్తుగా కలుసుకున్నాం!

రామ—కులాసాగా వున్నాడా?

సుంద—ఎక్కడా పనిదొరకడం లేదట. భయం కరంగా తయారయ్యాడు. మీరేమైనా సహాయంచేస్తే...

రామ—నేనా? నే నేం చెయ్యగలను?...

సుంద—మళ్ళీ ఈ ఆఫీసులో ఉద్యోగం దొరికితే.. అమ్మని సరించి మీకు తెలియనిదేమీ లేదుగా?...

రామ—(నిర్ఘాంతపోయి) ఈ ఆఫీసులోనే!

సుంద—(కన్నీళ్ళు పెట్టుకొని) ఇంక ఎవరి దగ్గిరకి వెళ్ళడానికి అసలే లేదు. ఎప్పుడైనా చేస్తే మీరే సహాయం చెయ్యాలి!

రామ—స్నేహగారితో మాట్లాడుతా ననుకో.
కానీ లాభముంటుందని తోచదు.

సుంద—నాతో వచ్చి, నైన నించున్నాడు.

రామ—(గభరాపడుతూ) వొడ్డొడ్డు. పిలిచే
దాకా లోపలికి రావద్దు. సంగతి సందర్భాన్ని
కనుక్కుకమునుపే స్నేహరుగారి కంట బడితే మొద
టికే మొప్పంరావచ్చు.

సుంద—మరిచిపో కండి. మీమేల మరచిపోను.
(ఆని బయటికి వెళిపోతుంది. రామయ్య మళ్లీ రాసు
కోడం ప్రారంభిస్తాడు. ఇంతలో మోహనరావు
మెల్లిగా లోపలికిస్తాడు. మాసి, చిరిగిపోయిన
చొక్కా. పంచెకూడా అదేసితిలో వుంది. వై నో
పాతఖండునా. తనొచ్చినట్టు తెలపడానికి ఓ చిన్న
దగ్గ దగ్గతాడు. రామయ్య తలెత్తి చూసి పెదివి
విరుస్తాడు.)

రామ—వొడ్డని చెప్పిపంపించినా, మాట విని
పించుకోకుండా వొచ్చేకావుగదా! సరేలే, రానే
వచ్చావు, కూర్.

మోహ—(భయంభయంగా స్నేహరుగారి గదివై వు
చూస్తాడు.)

రామ—ఇంకా రాలేదు. ఎలా వున్నావు?

మోహ—ఏవో ప్రాణాలతో వున్నా.

రామ—(పరధ్యానంగా) ప్రాణాలతో వున్నా
వు? చాలా సంతోషంగా వుంది. స్నేహరుగారితో
నీ విషయం మాట్లాడతానని మాటిచ్చాను. నెమ్మదిమీద
కార్యం కావాలి కాని తొందరపడితే లాభంలేదు.

మోహ—నాకు మరొక్క అవకాశ మివ్వండి.
చాలు. చేసిన తప్పుకు వెయ్యిరెట్లు శిక్ష అనుభవించాను.
జైల్లో వున్నప్పుడు తూకం పెరిగినట్లుంటారు. మతిచెడి
పోయినా, తూకం పెరిగితే చాలు వాళ్ళకి.

రామ—నీకు అలాటి జబ్బేమీ పట్టుకోలేదు
గదా, కొంపతీసి!...సరేగాని నీ కేదో వుద్యోగం
దొరికిందనుకున్నాను.

మోహ—దొరికిందిగాని, నన్ను పోలీసువాళ్లు
బతకనిస్తేనా! పిళ్ల పదిమాట్లు నా చుట్టూ తిరిగేసరికి
యజమానునికి గాభరావేసి, నన్ను పొమ్మన్నాడు.
దొంగని ఆఫీసులో పెట్టుకోడం ఎవరికైనా భీతిగానే
వుంటుంది చూడండి.

రామ—అనవసరంగా తిట్టుకుని ఏం ప్రయో
జనం...నిన్ను శనిపట్టుకు వేధిస్తున్నాడోయ్...మీ నా
శ్లైషరూ నీకు సహాయంచెయ్యరూ?

మోహ—మా ఆక్రమికి ఒక రైకి తుయ. లేవలేని
సితిలో వుంది. రెండోదాని మొగుడు...

రామ—అవుతవును. నే విన్నా...

మోహ—నే మొన్న వాల్లింటికి వెళ్లేసరికి, వా
ళ్లప్పుడే భోజనానికి కూచున్నాను. నన్ను చూసి మా
ఆక్రమియ్య లేవబోయింది కాని మా బావ నగ్నరచేసే
సరికి కూలుచులసాచ్చింది. “ఎందుకొచ్చినట్టు” అన్నాడు
మా బావ. మానాభిమానాలు చంపుకుని “భోజనానికి
కూర్చో మనవుటోయి” అన్నాను. “దానికేం లే, మన
మేదో నిర్ధారణకి రావాలి. నువ్వు నా కొంపమీదికి
ఎలానూ వొస్తావని అనుకుంటూనేవున్నా. పాతిక
రూపాయ లిస్తాను. తీసుకు రంగూనకి వెళ్లిపో”
అన్నా దామహాదాత. “నీ పాతికరూపాయలూ నీ దగ్గరే
వుంచుకో. మళ్లీ నిన్ను బాధపెట్టక తే” అని వొచ్చే
శాను. స్నేహమంటే అలా వుండాలి!

రామ—(ఓదార్చినట్టుగా) పోనీలేగాని, ఆ
సామూహి నే నిస్తాను, ప్రచ్ఛకుంటావా?

మోహ—ఏం? పనిదొరకేటట్టు లేదా?

రామ—నీ ఆకారం చూస్తూనే...

మోహ—వారం రోజులనించీ నిద్రాహారాలు
తిన్నగాలేవు.

రామ—నిన్ను చూస్తే మా అందరికీ చాలా
జాలిగానేవుంది!

మోహ—అదేవండీ, అందరూ జాలిగా వుందని
కబుర్లు చెప్పేవారేగాని నే దగ్గర కొస్తే, ఏయిపో
తామోనని భయపడతారు, ఏం?

రామ—దైవ్యంగా వుండాలియో!

మోహ—చెప్పడం సులభమేనండీ! నాలా అధోగతిపాలయితరవాత ప్రయత్నించి చూడండి, కబుర్లకే!

రామ—నువ్వేం ఏ సోపలిస్తువో అయిపోలేదు కదా! ధోరణి చూస్తే...

మోహ—(ఏకటంగా నవ్వుతాడు.)

రామ—నీమంచికోసమే చేశారుగాని, నీకు హానిచేయ్యాలని ఎవరి ఉద్దేశమూ కాదుగా! (అంటూ వుంటే, రాఘవయ్యగారూ, రాజారావు లోపలి కొస్తాడు. రామయ్య మొదట కొంచెం గాభరాపడతాడుకాని వెంటనే తేరుకుని)...జ్ఞాపకముందనుకుంటాను...మన మోహనరావు...

రాజా—ఎలా వున్నావోయ్...

రామ—(రాఘవయ్యగారితో) మీతో ఒక్క నిమిషం మాట్లాడాలి. మోహనరావు! నవ్వు గదిలో వెళ్లి కూచో అమ్మా. (మోహనరావు లేచి లోపలి గుమాస్తాలగదిలోకి వెలిపోతాడు.)

రాఘ—ఏం! నువ్వీ ఎందుకు రానిచ్చా విక్కడికి?

రామ—పాపం. చాలాబాధలు పడుతున్నాడు. ఎక్కడి వుద్యోగం దొరికినా, పోలీసులు ఇతనివెనక జడ్జింగ్లు, వుద్యోగం వూడిపోతోంది. జైలునుంచి వొచ్చేసినతరువాతికూడా పోలీసులు ఎందుకు విడిచి పెట్టకో తెలియకపోతుంది! ఒక్కమాటు వాళ్ల నోటినుంచీ పడితే...

రాఘ—ఇప్పుడు నన్నేం చెయ్యమంటావు!

రామ—మనకి ఇతని సంగతంతా తెలుసుకొనక, మనకి పోలీసుల భయమేమీ వుండదు. ఇప్పుడు మన కొనుస్తూ కావాలిగా!

రాఘ—(ఝంకపోయి) మన ఆఫీసులోనే...

రామ—మనమే సహాయం చెయ్యలేకపోతే... అతన్ని చూసేవాళ్లెవరూ లేరు ఈ లోకంలో, మాడి చచ్చిపోతాడు.

రాఘ—బాధ్యతంతా మనమీద వున్నట్టు మాట్లాడితే యెలా? నేరం చెయ్యమని మనమేమీ బతిమాలలేదుకదా!

రాజా—తామపాముపగపడితే ఎలానాన్నా? పశ్చాత్తాప పడుతున్నాడుగా!

రామ—చేసిన తప్పుకి తగిన శాస్త్రీయింది. నిజంగా చాలా పశ్చాత్తాపపడుతున్నాడు పాపం!

రాఘ—ఇతను లేవదీసుకుపోదలుచుకున్న ఆడ చేమయింది?

రామ—(బుగ్గ గోళ్ళుంటూ) మీదగ్గర దాపరికం పనికిరాదు. ఇంకా వుంది.

రాఘ—ఇప్పుడు మోహనరావుతోటే వుంటోందా?

రామ—వార్కింటి వ్యవహారాలు మనకెందుకు? లోకంలో లక్షజరుగుతూవుంటాయి.

రాఘ—మన ఆఫీసులో పనికావాలన్నప్పుడు ఆసంగతి మనకి కావాలి. దాని సంబుధం వొదులుకుంటేనేగాని, ఈ ఆఫీసులో కాలెట్టడానికి వీలేదు.

రామ—మోహనరావుని పిలవనా? మీమాట వినేటట్టు చెయ్యగలను!

రాఘ—నేనే ఇబుతా. వీలు.

(రామయ్య గదిలోకెళ్లి, మోహనరావుతో తిరిగొస్తాడు)

రాఘ—(నిర్భయరూపంగా) ఏమోయ్, ఇలా చూడు. మా అబ్బాయి, నేనూకూడా నీకు మరో అవకాశం ఇవ్వాలనుకుంటున్నాం. కాని రెండు సంగతులు నీకు స్పష్టంచెయ్యాలి. లోకమంతా నీమీద కక్షగట్టిందనే దురిభిప్రాయం పెట్టుకుని బాధపడితే లాభంలేదు. నీ కేడో అన్యాయం జరిగిందన్న అనుమానం వొదలుకో. ఇప్టమొచ్చినట్టు అవినీతికరింగా ప్రవర్తించి, ఫలితం తెప్పించుకుతిరుగుదామంటే మధరదు. దాని యోగక్షేమాలు అనుకట్టుంచుకోకపోతే ఇంక సంఘంకేనే చూసే దెబ్బ?

మోహ—అవును...కాని నేనోరెండుముక్కలు చెప్పాచ్చా?

రాఘ—హే.

మోహ—అన్ని గతాలవాళ్లువుంటారు. మొదటి మాటు మమ్మల్ని కొంచెం దయగా చూసి, మా యోగ క్షేమాలు విచారించేవారి చేతికింద బెకితే జైల్లో కాకుండా, ఇప్పుడున్న వాళ్లలో పాతికమందయినా జైలుకి పోరు.

రాఘ—(పెద్ది చప్పరించి) నాకేం నమ్మకం లేదు!

మోహ—(పశిం బాగలు జ్ఞాపకం తెచ్చుకుని, (ఉక్రేకంతో) నా ప్రాణం తినేసింది నే నదివరకటి మనిషినిగాను!

రాఘ—నీ భోరణి మాకేం ప్రాత్యాహారంగా లేదు.

రామ—అహహా. మాట్లాడే పద్ధతి తెలియక అడ్డదిడ్డుగా మాట్లాడుకున్నా డంటే.

రాఘ—పాతసంగతులన్నీ మరచిపోయి, మంచి పేరు సంపాదించుకోవడానికి ప్రయత్నించాలి. రెండోది: ఈ స్త్రీతో సంబంధం ఏరీ పెట్టుకోవని వాగ్దానం చెయ్యాలి. ఇదే శీటంతాన్ని పాడుచేసింది. ఈ లంపటం వొడిచింపుమంటే నేనాని, నవ్వు బాగుపడవు!

మోహ—కానీ...ఇన్నాళ్లు అవిడయిద ఆశతోనే నేను బతుక్కున్నాను. అదీ పోతే నేను బతికేం లాభం!

రాఘ—(కొంచెం మెత్తపడి) కష్టమేననకో. కానీ ఇలాటి ఆఫీసులో కళ్లు మూసుకుని ఏ దెబ్బ జరిగితే మాకేం అని వుండడానికి వీలేదు.

మోహ—నేను ఈ జన్మలో అవిడని విడిచి పెట్టను.

రాఘ—నీ క్షేమం కోరిన మనిషయితే, అవిడకే అరచువునుండి! ఇంకా అధోగతికి ఈడవదు. నవ్వు పెట్టి చెసుకోవడానికి అవకాశంంటే, అప్పటిసంగతి వేరనకో. పెల్లకి వీలేదయ్యే...పెనిమిటివున్న మనిషి.

రాజ—మహమ్మదీయమతంలో కలిస్తే సరి. విడాకులిచ్చేసుకుని వివాహం చేసుకోవచ్చు.

రామ—తురకల్లానే!...క్రి రామచంద్రా.

రాజా—తిరిగి హిందువులయిపోవచ్చునోయ్.

రాఘ—అవిడనిపిలు. (మోహనరావు బయటి కిల్లి సుందమృగో కలిసి లోపలికొస్తాడు) నీతో ఓ సంగతి చెప్పాలి పిలిపించాను. మోహనరావుయిద జాతికొద్దీ అతనికి మళ్లీ ఉద్యోగమివ్వాలని వుంది. నీకు ఇతనంటే ఇష్టమేనా?

సుంద—ఆ!

రాఘ—ఇతని పురోభివృద్ధికి అడ్డుపడతాడా!

సుంద—అవసరమయితే, ప్రాణమిస్తా.

రాఘ—అయితే ఇతన్ని విడిచిపెట్టి వెళ్లిపో. ఇదే సువ్ర చెయ్యాల గొప్పమేలు.

సుంద—(తెల్లబోతుంది.)

మోహ—నిన్ను నా ప్రాణమండగా వొదలను.

రాఘ—మరోదారి లేదు.

సుంద—నాగతి ఇంటే అన్నమాట.

రాఘ—అతని పురోభివృద్ధికి నీ త్యాగం అవసరం!

(పైన అలుకుడు)

రాఘ—నివరక్కడి?

రామ—(సుం|| మో||లతో) మీరిద్దరూ లోపలికి వెళ్లిండి. (ఇద్దరూ లోపలికి వెళ్లిపోతారు. వెళ్తు తూవున్నప్పుడు, మోహనరావు తన ఖండువా మరచిపోతాడు. అదెవరూ గుర్తించరు.)

(పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు ప్రవేశిస్తాడు)

పో. ఇ—ఇక్కడ ఇదివరకు ఆరెవ్వరినూ గమనిస్తా...

రాఘ—(ధీమాగా) ఏమిటతనిసంగతి?

పో. ఇ—ఈనాళ్ల కనిపించడం మానేశాడు!

రాజా—రోజూ మీకు కనిపిస్తావుంటా?

పో. ఇ—నేను గుండరి ఆలోకి మాకు తెలియకుండా. ఈమధ్య పోనో దొంగసరి ఫీట్లుతో ఉద్యోగం సంపాదించినట్లు ఫీర్స్ వచ్చింది.

రాజా—అయితే?

పో. ఇ—పాతపోర్టో నేగళ్ళల్నిందరినీ వాకలు చేస్తే దొంగ బయటపడొచ్చు.

రాజా—అంటే ఓమాటు నేరం చేస్తే ఇహ వాళ్ళని నిద్రపోనివ్వకూడదు !

పో. ఇ—మేము చేసే దేముంది ? తీసుకెళ్లి, ప్రశ్నించి, అనుమాన తీరిపోతే పంపించేస్తాముగా !

రాజా—చూళ్ళో ఎక్కడపోర్టో నేరం జరిగినా, ఇతనిమీదికి రావలసిందేనా ?

పో. ఇ—చూపని మేం చేసుకోకపోతే ఎలా చెప్పండి ! అత నే మన్నా మీకు కనిపించాడా ?

రాఘ—మేం ఇప్పుడు చాలా పనితోందరలా వున్నాం... తిరవాత మళ్ళీ కనిపిస్తే...

పో. ఇ—నేరపుణ్ణి దాచితే...

రాఘ—(శతినంగా) నే నెవరినీ దాచలేదు. అనవసరప్రశ్నలకి జవాబు చెప్పవలసిన బాధ్యత లేదు.

(పోలీసుఇన్స్పెక్టర్ గద్దప్పి మోహనరావుఖండువా మీద పడుతుంది. “సరేలేండి. వెళ్లి వస్తా” అని పైకి వెళ్ళుకున్నట్టే బయలుదేరి అకస్మాత్తుగా వాళ్ళున్న లోపలిగదిలోకి వెళుతాడు.)

రామ—(గాభరాపడుతూ) అది గాదు దారి... యిటు, యిటు.

(లోపలినించి “ఎవరు వారు” అని ధ్వని. అర నిమిషం అంతా నిశ్శబ్దం. మోహనరావుని చేతిలో ఇరి కిండుకొని పో. ఇ. వైకొస్తాడు.)

రాజా—ఈ మాటుకి వదిలెయ్యండి !

పో. ఇ—నా కా అధికారం లేదు.

రాజా—మళ్ళీ పట్టుకున్నారంటే అతని పనయి పోతుంది. జన్మంతా ఇలా జరగవలసిందే.

మోహ—ఆ భయం లేదులేండి ! మొదటికితే ఎప్పుడు పడిందో, అప్పుడే నాకేనమయిపోయాను. (అని వికటంగా నవ్వుతాడు)

(పోలీసు ఇ. మాట్లాడకుండా మోహనరావుని పట్టుకుని ముందుకి సాగిపోతాడు. ఓ నిమిషం అంతా నిశ్శబ్దం. పైన “దబ్బు”న పడిన చప్పుడు. “రామరామ” అని పోలీసు ఇ. మాట వినిపిస్తుంది. రామయ్య బయటికి పరుగెడితాడు. రామయ్య, పో. ఇ. దెబ్బతిన్న మోహనరావుని మోసుకొస్తాడు. బట్టలమీద రక్తం చిమ్మి వుంటుంది.)

రాఘ—ఏమయింది ?

పో. ఇ—కిందికి ఉరికాదు. తలకి బలమైన దెబ్బ తగిలింది.

రాజా—ఏంపని చేశావోయ్ !

పో. ఇ—వైట్ తనం ! పైగా-ఏమి ముంచుకుపోయింది ? ఓవేళ కిత్తుపడినా, ఓయేడో, రెండేళ్లలో పడును. అంతేగా !

రాజా—అంటే అంటారా ?

(ఈ గడబిడ విని లోపలినుంచి సుందరమ్మ వైట్ కొస్తుంది. ఈదృశ్యం చూసి నిర్భాంతపోతుంది.)

సుంద—అంతా అయిపోయింది. చివరికి చంపే కారూ ?

రామ—చేతులారా నిండుప్రాణాన్ని తీసుకున్నాంగదా ! మొదలే తుమించి పూరుకుంటే ఇంతవరకూ రాకపోను.

(సుందరమ్మ కూచుని, మోహనరావుతల తన వొడిలో పెట్టుకొని ప్రాణ ముందో తేదో నని పరీక్ష చేస్తుంది. రామయ్య అడుర్దాగా చూస్తాడు. సుందరమ్మ పెదవివిరుస్తుంది.)

సుంద—అంతా అయిపోయింది ! ఒక్క తప్పుకే ప్రాణం బలితీసుకుంటే, ఏమి సంఘం ! ఏమి న్యాయం ?

రాయలసీమ గడియారము

= శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి =

౧౯౩౩ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము 'గడియారము' పేరికల శేషశాస్త్రియనిన పేరు తెలుగువారిలో నెఱిగినవాఁడేకాదట. నాపుట్టుకునేను వారినిగూర్చి విన్నవాఁడను గాను. ఎన్నఁడో నాపుట్టుకకుఁ బూర్వము ఆయన 'కవధానపంచానన' అని బిరుదు మిచ్చి పండితులు మెచ్చుకొనిరట. ఆపేరైనను రాయలసీమ దాఁటిరాకేను. మావెన్నాపివారు, జేవులపల్లివారు తిరుపతిపేరికలకుఁ బులు ఆనాఁడు అవధానపుగారడీతో నురూరఁజేరుగాంచిరి. వారిని జూచి, అందును విశిష్ట తిరుపతికవులను జూచి కవిత చెప్ప నేర్పినవాఁడెల్ల నవధానము చేసినఁగాని యుక్తిలేదుకొని ఆకళ నభ్యాసముచేసినాఁడు. అప్పటి యా తెలుగులోకము గతానుగతికము.

పలువురతోపాటు శేషశాస్త్రిగారును విద్యాధ్యయనమై పిమ్మట, సహజకవితలో మెఱుంగులు జేఱుకొరువాత, శతావధానన్యాయమును చేసిరి. మఱొకకవితోడు తీసికొనిగాని, అవధానములనేయుట నాఁడు తప్పక. అప్పటి యావారప్రకారము తన కన్నింట సరిసాటియగు శ్రీ దుర్గాక రాజశేఖరకవితో జతపడి శేషశాస్త్రి గారవధానముల కుపక్రమించిరి. అది ౧౯౨౦-౧౯౩౦ సంవత్సరముల నడిమికాలము. ౧౯౩౨ నుండి శేషశాస్త్రిగారికి ప్రాద్దుటూరు ముని సిపలుపాఠశాలలో పండితపదవి కుదురుపడినది. నాలుగుదానములు చేసినంతమాత్రమున, పాతకాలలోఁ బండితులైనంతమాత్రమున, అనుకరణభోంజిలో నేవో ప్రబుధములు గ్రాసినంతమాత్రమున శేషశాస్త్రి గారి ప్రతిభోన్నతి తెలుగుజగ మేమి యెఱుంగును?— ఎఱుంగకుండుటలో దానితప్పేమి?

వసంతకుమరఁగాని రసాలనువైపు తుమ్మెదలు చూడవు; కోకిలము గొంతెత్తదు. "వృక్షస్య సంపుష్పి

తస్య మూరాద్దాఢో వాతి"—పేరుబ్రతిష్ఠలకు దేశ కాలములు ప్రధానకారణము.

౧౯౩౩ లో 'శ్రీ శివభారతము' వెలువడినది. ఆ కృతి చూచి తెలుగుమహాపులెల్లఁ జెలఁపెల్లవోయిరి. "ఇట్టి మహాకవి యీనాఁడు బుట్టలేదని" కాదు. ఇన్నాళ్ల దాఁక నీకవిభావసంకుఁ జేసెందులో దాఁగి యుండెనని. క్రమముగా నేటికి గడియారము శేషశాస్త్రి నెఱుంగని పండితుఁడు, తెలియని కవి, వినని తెలుగురసముఁడు లేడన్నచో నమ్ముఁడు! ఆయన శివభారతకవిత సాహిత్యసభలలో గానముచేయుచున్నారు. హరికథలలోఁ బాడుచున్నారు. పురాణముగాఁ బారాయణముగావించుచున్నారు. నేను విన్నంతలో కన్నంతలో శేషశాస్త్రిగారి శివభారత మరనీ శివకంపము గావించనివాఁడు లేడు. నేఁడు శాస్త్రిగారి యీడు అయిదవపక్షిలో నున్నది. శివభారత మించుమించు నాలుగుదశాబ్దుల భారతీతపస్సు పంట. శతాబ్దులు, సహస్రాబ్దులు తెలుగువారి కడుపులు నిండించు రాయలసీమపంట. గ్రంథకర్తవిజ్ఞప్తి యిటు లున్నది :

".....ఈ గ్రంథరచనపఱకు నది యొక కవితాతపస్సు. మూడువర్షముల ప్రాయముతో అరణ్యఆశ్లాతవాసముల సంస్కారముతోఁ బక్వమయిన భారతిగాఢ అది. సోమయాజికవిత్యమున ఉత్తర గోగ్రవాణముతో విధిగా నీ శివభారతరచన యారంభమైనది. ఇంతయు ధర్మదేవతావరసాదము. అప్పటి నా యితరకృతులు లోక మెన్నఁడో చదువనచ్చును. నాకవిత్య మనుపేర నిప్పటి కీ శివభారతము చాలు. ...."

ఈపలుపలు విలువగట్టలేనివి, శివభారతకృతి యెల నొకయెళు. ఈ యక్షరములన్నియు నొక

యెక్కును. ఇది చిత్రవర్ణిగా వ్రాసినదాట. వారి కృతి పూర్తిగఁ జదివిమాచి నాలో నే ననుకొంటిని:—
 “శేషశాస్త్రిగారూ ! నన్నయమార్త్యం తరమగు సోమయాజుల మీరు ? కవిత్రియభారతియనె ‘జగము లున్నంతవఱ కెల్ల జనులు చని తనియుటను’ శివాజీ ప్రబంధము రచించి శివభారత మని పేరు పెట్టుకొంటిరా ? ఎంత గడుసుఁదనము ! ఔను, తిక్కనభావనా శక్తి, తిక్కనరలుకుబడిసాంపు, తిక్కన కళావేత్తృత్వ, తిక్కన రాజ్యముపరిజ్ఞానము మీ లొక్కరే తక్కించుకొంటిరాకాబోయి ! కానిచో, గ్రంథాదిజ్ఞాప్తిలో అటుగా వ్రాసికొనుట కన్నిసుందె లుండివలె ?” అని.

శాస్త్రిగారు ‘నాంది’లో నన్నయార్చిస్రాక్ష నాద్యశవాంధ్రకవుల నభిమతించినవిమ్మటఁ బ్రత్యేకించి సోమయాజి కీచంపకము కాన్గించిరి:

చ. హరిహరనాథశాంతమధు

రాకృతి లోపలిమాపునన్, బుర

చరితకపఃఫలం బుధను

సత్కవిమిత్రృత వల్ల, ధ్యాతత

త్పరుఁడయి భాంతాగము

వల్లెడు తిక్కనవాక్కువెంటఁ ద

త్కరమునఁ దాండరించు వర

దాయిని లేఖని నే భజించెదన్.

ఈ కవినరఁడు తిక్కనర్జునకుఁబడి యొర వడిగ, ఒక్కొక్కయొక సూతనభావములు మొదటిగ “ఉభయమార్గ సమన్వయభిరణిసంజగ్ధ్యయమగ” భార తామ్నాయమదీబుగ శివభారతము సంతరించి ‘హత్వ పితృత్వాజానుమన్రజంబు’ చేసి కృతకృత్యుఁడైన వాఁడు. ఈ ‘శివభారత’మన్నది యెనిమిదాశ్వాసముల మహాకావ్యము. మొత్తము, దీనిలో నిండుమిఁదుగ ౨౦౦౦ పద్యము లున్నవి. ఈ కృతి కుహాధాతము వ్రాసిన శ్రీ రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మగారి హృదయ రహస్య విట్లు బయటఁబడినది:

“ఆధునికాంధ్రసాహిత్యమందు నాకుఁ గల యల్పసంభవములో మహాకావ్య మనుపేరన కింత రేగిన గ్రంథము నేఁ జూడలేదు.....ఈ భారతభావ

గొప్పవృత్తసృజో ప్రసన్నమధురముగా ప్రవహించు చున్నది. పలుచోట్ల తెలుఁగు కింత లగుప్రతిసపు కలదా యని యాశ్చర్యకరమట్లు చేయు నదికారము లిందుఁ గలవు.....”

శాస్త్రిగారికి నశమైన కవిభావ యెట్టిదో యాపద్యము పుష్టపఱుచును:

చ. పరహిత, మాతృనిర్వృత్తి య

పారయశోధన గౌరవాదివి

స్ఫురణము లందఁడేసి యిహ

మున్ బరము నెల్లయుంచి మానవున్

ధరఁ జరితార్థుఁ జేయు కవి

తాకళ్ళ నావశేషాటఁ బంచమ

స్వరమున నాలపించెద వ

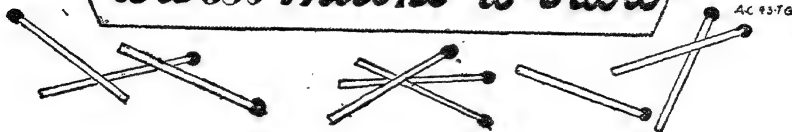
సంతపనాంత రసాలశాఖలన్.

‘శివభారతము’ వసంతకోకిల పంచమధ్వరాలా పము. దాని మధురము ‘ఇదమిష్టిమనుట వీలుకానిది. అయినను, నాహృదయము విప్పక మానలేను.

‘శివభారతము’ ఆదినండి తుదిదాఁక నొకే తీరుఁ దీయము గల కవితలో సాగినది. గ్రంథమంతయు రస ఘటిక. విశేషించి లుకజే-జీశియాల సంభాషణము, ఓక్కనలలో బహుమనీరాజ్యముల, తత్పరిపాలనస్థితి, శివాజీ పునహాగ రాజ్యాంగశిక్షణము, దానోజీచరమ దళ, శివాజీచరమదళ, శివాజీకృతజ్ఞుతి, రామదాసు దృవము, ధన్వంతరీశము, సయీబాముసలహా, భనానీ స్రాగవము, శివాజీ పాదుషా కుత్తరము వ్రాయుట, షాకిండుదల, బాజీప్రభుయరణము, శివాజీసాంధ్యుతి, షాజీయరణము, శివాజీచారము, శివాజీ పాదుషా కొవ్వన కేంద్రుట, తానాజీప్రసిద్ధి, సింహగడము లగ్గ పట్టుట, నూర్జాజీ సింహగడము గెల్పుట, తానాజీ నిర్మాణము, శివాజీసంతాపము, షట్కాభిషేక పూర్వ రంగము, శివాజీ భవాంశోవల కేగి చేసిన విన్నపము— ఇవన్నియు బహురసవదటములు.

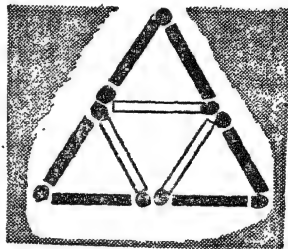
జాతీయపునఁదులు వాడుటలో, చిక్కనిపలుకు లేటికొని పాదుగుటలో, వైపుపాటులు లేటిగి పద్యములు నడపుటలో, నడుమనడుమఁ బానకములో మిరి

చిన్నవస్తువు నుండి ఎక్కువ ఉపయోగమును పొందుట

సమస్య:— కొమ్మిడి అగ్గిపల్లలతో 5 ముక్కలను ఏర్పరచుడు.

జవాబు:— అగ్గిపల్లలను పటములో తెలుపబడినట్లు ఏర్పరచుడు. గీతగీచిన పల్లలచే బడవ ముక్కలను కలుగును.

ప్రస్తుతముండు ధరలనుబట్టి, ఆహారము, బట్టలు, విద్య విషయములో ఏదో ఒక పద్ధతి ప్రకారము కాకుండా, ఇవ్వచువచ్చినట్లు ఖర్చుపెట్టుట మూలముగా కొద్ది ధనమునుండి ఎక్కువ లాభమునుపొందుట సాధ్యము కాదు. కుటుంబ ఆదాయవ్యయములను తారుమారు చేయు అవసర సందర్భములకుగాను ముందుగా ఎందుకు ఏర్పాటు చేసికొనగూడదు? పట్టుదలతోను, క్రమముగాను దాచు కొన్నయెడల మీకు ఎప్పుడును నిలువధనము ఉండగలదు. ఈ దాచుకొన్న టైకముతో నేపనలో సేవింపు సర్టిఫికేట్లను, స్టాంపులనుకొనుట ఉత్తమమైన పెట్టుబడిమార్గము.

నేపనల్ సేవింపు సర్టిఫికేట్లు

వీటివలన కలుగు ముఖ్యమైన లాభములు ఏవనగా:—

1. మీరు నేపనల్ సేవింపు సర్టిఫికేట్లను 5, 10, 50, 100, 500, 1000, లేక 5000 రూపాయలకు కొనవచ్చును.
2. ఒక కుటుంబములోని ప్రతిమనిషియు (తొడువచ్చిన మనిషి లేక మైనరు) 5,000 రూపాయలవరకు కొనవచ్చును. ఇద్దరుకలిసి 10,000 రూపాయలవరకు కొనవచ్చును.
3. 12 సంవత్సరములలో ఏటి వలన 100 ₹ 50 వంతులు పెరుగును. పెట్టుబడిచేయు ఒక్కొక్కరూపాయ రూ. 1-8-0 లు అగును. ఇది గవర్నమెంటు పత్రముల మీద ఇవ్వబడు అత్యధిక వడ్డీ.
4. వచ్చే వడ్డీమీద ఇకాంటాస్మెంట్ల వసరములేను.
5. 2 సంవత్సరములు దాటిన తరువాత ఏటిని కొక్కమునకు మార్చుకొనవచ్చును. (5 రూపాయల సర్టిఫికేట్ల విషయములో 18 మాసములు దాటిన చాలెంసు)
6. కొద్ది మొత్తములను దాచుకొనగలవారు 1 రూపాయకు, 2 ఆదాలకు లేక 4 ఆదాలకు సేవింపు స్టాంపులను కొనవచ్చును. ఇట్లు కొనగా కొనగా, స్టాంపులమొత్తము 5 రూపాయలైనపుడు, దాటికొనబడులుగా ఒక సర్టిఫికేట్లను త్రవ్వకొనవచ్చును.
7. సర్టిఫికేట్లు, స్టాంపులమీద పోస్టానులలో గాని, గవర్నమెంటువారి చేనియమింపబడిన అధికారముపొందిన ఏదైనా వర్తకగాని, సేవింపు బ్యాంకులో గాని దాచవచ్చును.

మీ సేవింపు గ్రూపులో మీరు ఇప్పుడే చేరండి!

త త త త త కండ్లు....

అవి ఆరోగ్యానికి లక్షణాలు. మీ ఆరోగ్యాన్నీ అందాన్నీ కాపాడుకొనేందుకు ఉత్తమ ఆరోగ్యప్రేరేపక రసాయనం శాంతి ఆశోక నేనించండి. దానితోనే రసాయన వస్తువులకు తోడు అనేక శతాబ్దాలనుంచి స్త్రీ వ్యాధులకు ఉత్తమ ఔషధమని ప్రసిద్ధి కెక్కిన దేశీయ ఓషధి 'అశోక' చేరివున్నది.

శాంతి ఆశోక

ఉత్తమ గర్భారోగి రోగినివారిలో

శాంతి కుటీరం

తమకు—పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా,

పోర్ ఏజంట్లు:- శ్రీ కృష్ణ జనరల్ స్టోర్స్, తణుకు.

**స్వర్ణోత్సవ -
ఆగమనసందర్భంగా**

**పాదతడిగపాలావృత్తులవాః
జీవమృతము**

ఏబదియేండ్లుగా ప్రజాలోక
మునకు అమూల్య సేవజేయుచు,
ప్రజల ఆరోగ్యమును పెంపొం
దించుచు, ఆనంద సంతృప్తులను
ఁల్పించి, ప్రజానరంజకమైన
దని నెల్లడించుటకు గర్వింతు
చున్నాము.

**ఆయుర్వేదశ్రమం, ఎ.ఎ.పెటెడ్
అ నగర్... మద్రాసు.**

యవులునువలె సంస్కృతపదములు సంతరించుటలో, వాటి నేటి రాజ్యాంగరహస్యములు సువ్యవహరించుటలో, జైవితి పాటించుటలో శివభారతకవితా గల జగజ్జాణతము మన తెలుగునీలలో నీనాడు పలుచగ నున్నదనుటకు సాహసించును. ఉభయస్మంసముల బలిమితో సారస్వతసాగరములోఁగలు ముట్టి రసామృతకలశమును జేపట్టిన భావుకపులలో మన శేష శాస్త్రీగారు ఒక భావుకమహాకవి. ఇందులకు శివభారతమే జెబుదాయెత్తి నిలబడును.

ఒకటి తన్నుఁ జంపవచ్చినపుడు మాత్రుర జీవితము యనుచున్న మాటలు:—

కెవ్వన మంకరించి యడి

కించెద, వాయున మెత్తినుంటి వీ

వెవ్వరిపై న? నీయెడద

కింత వివేకము చాలదయ్యెనే ?

గువ్వలుఁగూడఁ గాన్పలన

గూరిమిఁ జెను జగంబునందు, నీ

వెవ్వఁడవయ్య! యాదరణ

కక్కరె యల్లఁడు నాఁడుఁడ్డయున్.

కనికర మింతలేని కొటి

కాఁడవు నన్నీటు పెంచసేల? పు

ట్టినయపుడే గళ మృదువు

టించినఁ బోవదె? వెంటనంటి యి

య్యుచువుర వేటలూడ మన

సయ్యెనె? కన్ననిసుంగు మ్రొంగున

రన విడి సర్పకాతికిఁగ

దా! యొక మానవుఁ డిట్లు నేయునే?

అనురాగనిలయ నాజనని మాల్యదేవి

కడుపులోఁ గార్పిచ్చుఁ గనలజేసి

కన్నీటిబుగ్గ బుగ్గల జాఱఁ గుమలిపో

యెడువన్న 'కల్లోతి' యెడఁదఁ ద్రుంచి

తల్లి తెక్కల బ్రోపు తలఁగని సాంబాజి

భావజీవితనాక భంగపఱచి

కమియూఁగిన పండు గగ్గరింప మగల్గి

కఱకుఁగాకల చాలిఁ గ్రాగఁజేసి

యింత ప్రళయంబుఁ గలిగింప నేలవయ్య

కనికరము లేదా! పాపసంకటము రాదా!

కన్నతండ్రి కాదా! యక్కనము పోదా!

వలదు వలదయ్య పచ్చనియిలు రగుల్ప!"

(ప్రథమాశ్వాసము)

జీవితయాత్రాము చంటివిడ్డ శివాజి కుంగుబాలతో, జోలపాటతో పిరచరితములు నూటిపోసినది. దాదోజి గురుత్వమున శివాజి చక్కఁగఁ జగువపు వ్రాయును నేర్పి, అంకగణితము నెఱిగి రాజ్యాంగపు మెలఁకు వలు తెలిసికొనెను. మాతృపదేశము కరడుకట్టిన శివాజికి మతముమీఁద—చేశముమీఁద నున్నంత యభిమానము, పట్టుదల శాస్త్రముమీఁద ఉండకపోవుట వింతగాదు.

ను. కలఁతం జెందెడు నాత్మదేశమతముల్

గాపాడ, శస్త్రాస్త్రని

ద్యులుఁ జాణగృతపంబున్ జదువు వి

ద్వాంసుల్, మహారాష్ట్రాపి

రులు వేదాంగములై త్రియధముల మా

ర్పందీగ్న చిర్పించు తా

తల తాటాకులమీఁదగంటముల వ్రాఁ

తల్ కోఁతలు న్నెక్తురే?

ఈనాలుగుబంతుల పద్యములోను గవిగారికి దేశస్వాతంత్ర్య కాంక్ష యెంత కలదో వెల్లడియగుచున్నది. వేదములు, వేదాంగములు, కళలు అన్నీయు నొక మెట్టు. ఆత్మదేశసంతోష మొక మెట్టు. శేష శాస్త్రీగారి రీఘట్టమును శివాజీయై వ్రాసియుండిరి

ఘనహోదా దాదోజి శివాజీకి రాజ్యాంగ పద్ధతులు శిక్షించినాడు. తత్క్రమ మిట్లున్నది:

నీ, ప్రత్యూషపవనముల్ పారాఁడ జలవల్నా

రిన వాలుకొవిరికిరయందు

ఫలితోపవనవాటికల శీతలచ్ఛాయ

లలమిర హరితశాదవ్యలములందు

పరువంపు వెన్నెలల్ వాటి చుక్కలు డేలు

పఱపైని పేడయువ్వరిగలందు

పొగఁజోపి విజయవల్లె లెగఁద్రోసి చమురుదీ

పా లిడ్డ పిథిపోఁపాలయందు

గీ. శివ్యగణముతో శివరాజు జేర్చి కొనుచు
భారతాదుల భావనంపడలఁ దెలిపి
ఘనఁడు దాదోజి తన విమర్శనము లిచ్చి
నవ్యసాహిత్యమోధసంతకుల నడిచె.

సీ. అవులించినమాత్రం బ్రేవు లెంచఁగ నేర్చి
నీటిలో జూపలు నెనుక నేర్చి
పాలు నీరును వేలుపలుచు నానెను నేర్చి
కనుపాపనీపలఁ గాంచనేర్చి
బాలెంత బెబ్బలిపాలు పించఁగ నేర్చి
దశము లంటక తేనెఁ ద్రావనేర్చి
యెండసోఁకుల దప్పి నెడలించఁగా నేర్చి
శిలకు గిడిగింత గొలుప నేర్చి

గీ. పొత్తమునఁగాక ప్రకృతిలోఁ బులులువిప్పి
పదములనుగాక భావము లో పట్టి తఱచి
యన్వయవ్యతిరేక దృష్టాంతగతుల
నరసి భావుకపండితుం డయ్యె శివుఁడు

ఈ పద్యములలో 'నవ్యసాహిత్యమోధసంతకులు నడిచె'—'భావుకపండితుం డయ్యె శివుఁడు' అనుటలో నెంతో యంతర్యమున్నది. కవిగారి సాహితీ దృష్టి కిపద్యములు రెండును రెండు కన్నులు.

సప్తశత్యాసమున శివాజీ పాదుషా కొలువున
కేఁగినపుడు, వారి యమర్యాద సహింపక—

గీ. పాదుషా యొక్కఁ డొకమాట పల్కుతున్నఁ
గొరువ మా కేమి! తనకేమి గొప్ప కలదు?
నమ్మి కొలువున వారి మనంబులందు
పేలుకొనుఁగాక యిర్వర మేలు, కీడు.

అనెను. అపుడు పాదుషా మండిపడి యెవఁ
డతఁ డనెను. సందుదొరికిన దని రామసింగు పాదు
షాతో—

మ. అమృతప్రాయదరీఘురీవిసినస
వ్యాపైరసంచారధీ
రమహారాష్ట్రయ్యగేంద్రుఁ డీయవనస
మ్రాడంచితాస్థానదు

ద్వసును మ్రదనివాఘదాహులీత
ప్రత్యగ్రధూమాంతాం
గములన్ గర్జిలపాఁగె శీతలకటా
తుం బిందు సారింపుఁడి!

వీరరసపరిస్ఫరకములైన యిట్టి దీర్ఘసమాసములు పాదులవలె నక్కడక్కడఁ బొదిగించిరి. తక్కిన పట్టుల నెక్కడఁ జూచినను జూను తెనుఁగునొడికారమే వీరి కవితలో గౌరవపదమున నున్నది.

తానాజీ సింగపడతువొడికి యుద్ధయాత్ర కట్టుట, కొట్టఁ బ్రాకి లోనికి వెళ్లుట, అక్కడ పెనదీయక ఘోరముగాఁ బెనఁగుట—మొదలగు ఘట్టములు పట్టిచూచినఁ దిక్కనసోమయాజి సవాత్యనామనమ్ముకు తట్టకమానఁడు. తానాజీనిర్వణానంతరము నూర్యాజీ పోరునలుపును. ఆ ఘట్టము మఱియేరు రమణీయతరము. తానాజీమరణము విని శివాజీ పలవించిన ప్రకరణము చదివి కటికవాఁడు కంట నీరుడును. భారతములో అభినువ్యవధ ఘట్ట విట్టిది. ఇదిగో శివాజీ దుఃఖము.

సీ. పరతంత్రతాభుగ్ను భారతోద్ధరణోద్యమమున నా నాయకత్వము వరించి
యెనలేని నీసర్వనజనబలజీవి

తముల సర్వాస్వణ ధారవోసి
రణరంగముల నంగరక్షకతం బొంది
కనుతెప్పవోలె న న్నునుసరించి
దుస్సాధతరవైరి గుర్రభేదనవజ్ర
పాశీపై బహుశాహనముల గెలిచి

యనుచదండు—చమూనాధుఁడంగరక్ష
కుఁడు—బహిఃప్రాణ మనఁగ నన్ గొలుచు నిన్నుఁ
గోలుపోయపుడ నేఁ గోలుపోని
దొడ్డి యున్నదె? తానజీ! యొట్టి నెత్తి.

గీ. శివపతి యెవండు? తానజీ స్థిగ్గహృదయ
బలముఁ ద్రావి పెంపొందిన భద్రమూర్తి
నిజము. తానజీ! యీనాఁడు నీవులేని
శివపతి యెవండా! యెంతలో పలులు — రేయి.

* * * * *

కా. తానా ! నీ విక్క బల్కు; వీహృదయవా

ధరా తీటుతీరేది ? నీ

దీనానాధకుటుంబశోకదహనా

ర్తిం బాపు ప్రాశేది ? నా

పైనం బ్రైకొను శ్రమసంహతులఁ గూ

ల్పం దెంపువెంపేది ? య

న్నా ! నీయొక్కనిలేమి యెల్లకలఁ దా

నైయెంత నుండించెడికే.

కా. నా కీవంత-కొఱంతవో దయన, తా

నా ! నీవు ధన్యుండ; న

జ్ఞాకలో లోకువ లన్నియెన్ దుటిపి పీ

రస్వరముం గంటి; వే

క్షేకస్థాన ముదాత్తవీరపురుష

త్యాగార్హభోగాంకమై

నీ కాహ్వనము వెల్లె; నీల్కానుము తం

డ్రీ ! వీరభోగ్యంబుగన్.

(సప్తమాశ్వాసము)

అప్తమాశ్వాసములో శివాజీరాజు పట్టాభిషేకము, గాంగభట్టు ధర్మనిర్వచనము ఇత్యాదిఘట్టములు కవిగారి శ్రుతిస్మృతి పురాణ నిబద్ధములైన తన సుబ్బీకరించుచున్నవి. ఎట్టి శుక్లవిషయమైన కళిగట్టించి కవితలో లలితమనోహరముగాఁ బెట్టఁగల నేర్పు తీర్పుల శేషశాస్త్రిగారి కతివేలముగా నున్నవి. నిజమునకు, శివాజీచరిత్రములో నచ్చు వ్యక్తుల కన్నిటికి కవిత క్లృత్త కళాశక్తి చాలదు. అయినను, వారెల్ల మన కవినసంకుని చేతిలోఁ బడి శుశుబించి పరిమళించిరి.

పట్టాభిషేక్తుండగు శివరాజు భవనాశోచిల కేఁగి ప్రార్థించిన పద్యములలో నిది యొక స్థావరములకము:

చ. చిలునగ పూరు మోవి, విక

నించిన చెక్కెలు, సోఁగకన్నులున్

సురియు దయామృతంబుబలిక

కుంకుమరేఖయుఁ జంద్రముకళా

పరిగతహాలియు, న్నయన

పర్యమః మది గోచరించి, నా

యరగలిఁ బాపు నీయభయ

హస్తమునీడ భజింతు కాంకరీ !

ఈప్రబంధమునకు 'భారత'మని శేరిడుటలో రెండుమూఁడు విశేషము లున్నవి. ఈ కృతి సెచ్చటఁ గాంచినను భారతగాథకు సంబంధపడిన యుపమలే కలవు. భారతస్వాతంత్ర్యసంపాదన మీ గ్రంథమునకుఁ బరమలక్ష్యము.

కిం బహునా !-శ్రీ శేషశాస్త్రిగారి జీవితప్రబంధమున శివభారతరచనము కీర్తనీయమైన కనకఖండము. దీనిని తొట్టతొలఁతఁ జేర్చుకొనినాని వారి చరిత్ర విషయములు మూర్ఖులగుటలో సాగను లేదు.

శాస్త్రిగారు ౧౮౯౭ లో జన్మించిరి. శివభారతరచననాటికి వారికి ఏఁబదికి రెండు కొఱత యుగ వయస్సు. పదుమూఁడేండ్లు వచ్చినతరువాత 'సెమల్ల దిన్నె'నుండి ప్రొద్దుటూరు వచ్చి, అచ్చట శ్రీ రూపాక్ష తారము శేషశాస్త్రిగారిలో కాశ్యనాటకాలంకాసాహిత్యము, తర్కవ్యాకరణ శాస్త్రవైపుణ్యము సంపాదించిరి. పిమ్మట వడ్డక్కనము వాసుదేవావధానులుగారిని నేమిచి యజ్ఞస్థాపితామూలము, యజ్ఞారాధ్యక్షోపనిషత్తులతో సప్రయోగ స్మార్త సంక్రమము నధ్యయనించిరి. జాతక-ముహూర్త-వాస్తుప్రకరణములు చిదువుకొనిరి. గురువుల క్షేత్రము పడి సంస్కృతసాహిత్యలో గడిచేసిన తరువాత, ఆంధ్రకావ్యములు చూచి, మహాభారతము పారాయణముచేసి, ఛందస్సు నెఱిగి, తొలిజన్మమున వలచి వెంటవచ్చిన కవితాసంపదని గిలిగింతగొలిపి చేరఁదీసికొన్నారు.

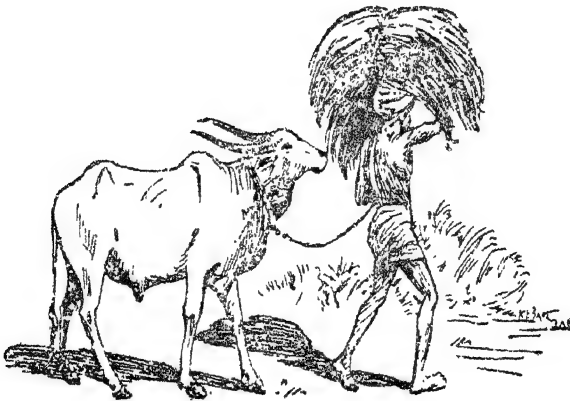
౧౯౧౨-౧౩ సంవత్సరప్రాంతములో శ్రీ దుర్భాక రాజశేఖరకవితో ప్రకృతికవిత సప్రము తలుపు పడినది. 'రాజశేఖర వేంకటశేషకవులు' అను జంట యేర్పడి కవితావ్యాసంగమున క్షుప్రక్రమించినారు. తన స్వన కొకఁడే యుండవలెను. అధ్యయనమున కీరువురున్నఁగాని సనిపడదు. ఈ కవకవులు ౧౯౧౫ లో బృందావనమునకీరస్వరరాత్రుమహోత్సవసందర్భములో జరిగిన కవిత్రపుఁబోటీలోఁ దొలిజహూమానము బడసిరి ఈ కవుల జంట విడనవచ్చుదు 'వీరమతీచరిత్రము' అను

పద్మకాశ్యపు, సీతాపహరణము, కీచకవధ అను నాటకములు సంఘటించియుండిరి. ౧౯౨౦ మొదలు ౧౯౨౬ దాక జరిగినక 'రాజకేళి' వేంకటేశ్వర కవులు' పలుచోట్ల అష్ట-శతాధానములు చేసిరి. గుత్తిపురములో, కడపలో వీరికి సువర్ణకంకణములు కాన్మకొట్టిరి. ఉయ్యాలవాడలో 'అపధానిపంచానా' విరుద మిచ్చిరి. మేటొకచో 'కవింహ'విగద మిచ్చిరి. వేయివిగదము లిచ్చి నాలుగువేల సన్మానసభలు చేయు నిండు-శేషకాస్త్రీగారికిఁ గల 'శివభారతకవి' అన్న విరుదముతో సరిరావు.

శేషకాస్త్రీగారు జన్మస్థూమిలో నుండి పోతన వలె హాళికృత్రి జేసికొనుచు వీలుపడినపుడు పురము లకుఁ బోయి యపధానములు ప్రదర్శించుచు భారవి, మల్లికామరుశము, పుష్పబాణవిలాసము తెలుగు పఠిచిరి. హరికథలు రచించి తమ అన్నగారు వేంకట సుబ్బాకాస్త్రీగారిచే సాహసరమున అచ్చటచ్చటఁ గాలక్షేపము చేయించిరని వినికి. ౧౯౩౦ లో నెమళ్ల

దిన్నె విడిచి ప్రాద్దుటూరు చేరికొని కళ్యాణాపరమేశ్వరీ సంస్కృతపాఠశాలలో అధ్యాపకత నిర్వహించుచు 'బ్రహ్మసందిహి' పత్రికకుఁ బ్రచున్నసంపాదకత సాగించుచుఁ గాలము గడిపిరి. ౧౯౩౨ లో ప్రాద్దు టూరు మునిసిపల్ హైస్కూలున , ఆంగ్లోపాఠశాలయ లుగాఁ బ్రవేశించి నేటికిని ఆ పదవియందే యున్నారు. వీరు వాస్తుజంత్రి, జ్యోతిశాలక్ష్మణము, అనర్హ ఘనము (ఆధీర్ధరణము) మున్నగు రచనలు రచించిరని తెలియవచ్చెను. కొన్ని యనపుగ్రములు; కొన్ని యప్రకటితములు; కొన్ని యుత్పన్నములును. నేటికి సంపూర్ణముగ గణితమై ప్రచురితిమైనది ఒక్క 'శివ భారతమే'. శేషకాస్త్రీగారి కీర్తి తెలుగునఁ గలకాలము నిలుపుట కీ కృతి యొకటి చాలును. ఇటీవల వాడురచించుచున్న 'శ్రీకృష్ణదేవరాయచరిత్ర'కావ్యము కూడ పూర్తియై అచిహ్మితమైనచో, తెలుగువాస కది తొడవుపై తొడవు.

అభిసారిక

= శ్రీ చెఱుకుపల్లి జమదగ్నిశర్మ =

[ఒకనాటి రాత్రి వెన్నెట్లోనూ, వెన్నెల పోయిన తరువాతా గోదావరిని చూచినప్పుడు—]

సిగపూదండలు చల్ల వెన్నెలలకుక్ శ్రీగంధసంవాసనా
భుగభగ్భగ్భగములీ, న్నుదంతసుషమా పూరంబు పారంబు వో
వగ వక్త్రంబు మునుంగ బాఱ, లతికా వ్యామోహ సమ్మోద పా
రగ దేహవృత తారదాంబరము జారన్ దారి నిట్లొంటిమై.

పోయెద వేడకో ముసుగుపోయిన దన్నచె చూడబోవు సం
దో యిది పెద్ద మార్గమె యెదో యది యెంచవు, వక్రరీతి నీ
రేయి పదంబు లెట్లు పడద్రిప్పిన నట్టులె; మందయాన వ
య్యో! యెటు నెట్టెదో తుద కయోమయ మయ్యెడి దీర్ఘయానమున్.

నీ యనురాగవాహిని జనించిన పావనభూమినుండి ని
మ్నాయత సీమలం దొరలునట్టులు నీహృదయమ్ము పొంగులై
చాయలుకట్టి కోరికల చాయలు, వెన్నెల చాలు, మల్లెపూ
డియని తావిచాలు నయి దిద్దెను నీ నడయాడు త్రోవలన్.

ఈ యభిసారికాచరిత మెంతయు వింతగ దోచు లోకమం
దేయెడ గామినీమణు లభీష్టవరప్రదమూర్తులైన త్యా
గాయత హృత్సనాథ పురుషాళులకై చరియింతుకాని, వా
క్యాయములన్ జగద్ధితముకై పయనింతురె యెన్నఁజైననున్.

భవదగాధ హృదంతరాస్వాదనీయ - సాంద్రమధురానురాగ భావ్యన్నవాంశు
జాలముల వోని చంద్రికా జాలములను - మేను గుండెయు సర్వమ్ము మిళితమయ్యె !

నీవు సుధాంశుపూరమున నిల్చి, కనుంగవ మోడ్చి, నాథు సం
భావన నేసినంత బరిపాండురమయ్యె భవచ్ఛరీర, మా

భారతి - వ్యయ శాస్తునము

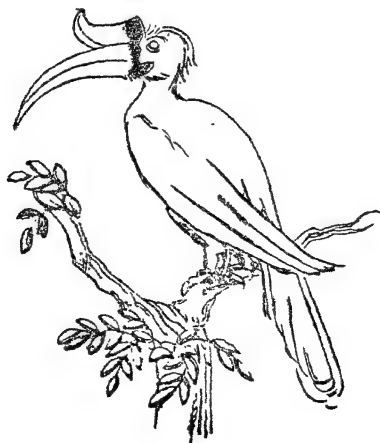
శావధి దోచె రిక్కలు, సుహాసము బర్వె నభోంతరమ్ము, గో
పీ వివృతాధరోష్ఠముల వేణువు నూదె కషాయకంఠుడున్.

వెన్నెలలలోన నీహృది వెల్లువెల్లి - నిన్ను జేయును నవ్యచంద్రికల పాయ;
చీకటులలోన నీహృది లోకమెల్ల - నీవు లేవనునట్లుగా నిన్ను మార్చు.

అసితాంభోదము లంతరంగమున నాస్థోదమ్ము పొంగించియున్
మున్నుగై కప్పిన నీలశాటి బలిమిన్ పోద్రోయగాలేక, తా
మన వేణీధర మాశ్రయించి, యటనున్ మార్గంబు లేకుండుటన్
మస్మజేందీవర లోచనద్వయిని సమ్మానించు దృక్కాంతులన్.

కనగానేర దిదంప్రయత్నముల లోకంబెల్ల నీదారి, పో
యిన త్రోవం గని దుస్తరం బనుచు పోనేపోదు, నీవో! విన్నా
తన మాధ్వాంతర సంయమత్వరిత సత్యప్రేమ భావోదయ
ప్రణవైక్యంబున గన్నుమూసికొని సంరక్షింతు వీ లోకమున్.

ఏవిధు పొందు గోరి చరియింతువా నిత్యము వాడు నేడు నీ
తై వినువీధి కెక్కి కరమందున దివ్యియబూని కన్ను పో
ద్రోవల గాంచుచుండె, ననురూపసపర్యల జేసి, ఓసి! గో
దావరి! మెప్పునొందు మిట దాపరికమ్ము వృథాగదా యికన్.

ఆంధ్రాభ్యుదయము - లలితకళలు

= శ్రీ సురభి నరసింహం =

“ప్రపరాత్పరునినుండి మానవుడు పొందే ఆవేశము యొక్క ఛాతికానువాదమే కళ!” అని ‘ఎరి గ్లీవు’ ప్రవచనం. భగవంతుని ప్రతిబింబమైన ప్రకృతిలో ఏదోఒక దృశ్యమో, భావమో గోచరించి, రసజ్ఞుని హృదయంలో ఒక కళాశక్తి పైకుమిడి స్వరూపం దాల్చిస్తోంది: ఆ స్వరూపం ఒక ఆనందమయస్ఫుటి; ఆస్ఫుటి భాషాస్వరూపం అయితే కావ్యం, వర్ణప్రయుక్తం అయితే ఒక చిత్రం, ఒకమూర్తి దాల్చి నేలమీద, నాదమయం అయితే ఒక గీతం, అంగవిక్షేపమయితే నాట్యం అవుతుంది. ఈ సంగీత-కావ్య-శిల్ప-చిత్ర-నాట్యాలనే “లలితకళలు” అని వ్యవహరిస్తున్నాం. “లలితకళ” అనేది “Fine Arts” అనేదానికి అనువాద మనే అనుకోవచ్చు. “గృహిణీ సచివ స్ఫుటి మిథః ప్రియశిష్యా లలితే కళావిధా” అని రఘువంశకారుడు; “లలితే నమమాచేకలానాం గీతా దీనాం_విధా అనుష్ఠానవిషయే-ప్రియశిష్యా” అని మల్లి నాధనూరివ్యాఖ్యా ఆంధ్రదండల్ల, లలితకళాశబ్దం చాలా ప్రాచీనం, మన సాంఠం అనడంలోనే ఔచిత్యంఉంది!

మానవుడు- లలితకళలు

కృషి, పాశుపాల్యం, చార్యం మొదలైన అరు వది నాల్గు కళలకంటే ఈ లలితకళలు భిన్నమైనవి; అవి లోకాని కుపయోగమైనవి; ఈ లలితకళలు మనోహరత్వం ముఖ్యస్వరూపంగా కల్గివి, ఇవి వేరు. సౌందర్యం కాంక్షించినవా రుండరుదా! అందుకే మానవుని సంస్కృతి, నాగరికత, నానాట అభివృద్ధి అవుతోన్న

* ఇది గడచిన డిసెంబరులో శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాశ్మీగారి అధ్యక్షతన జరిగిన రామ చంద్రపురం- ఆంధ్రాభ్యుదయ-లలితకళాగోష్ఠిలో చదివిన వ్యాసం.

కాలిది, అందచందాలమీదికి (Fashion) బుద్ధి ప్రసరించింది: కేవల నివాసకోసం, గృహాలలోనో, ప్రాసల్లోనో ఉండే నాటి మనిషి నేడు ఎంత పూరిగుడిసె కట్టుకున్నా, నాకొంప “తాజమహలు” లా ఉండాలి అని ఆంతరంలో కాంక్షిస్తాడు. చలిబాధ పోవడం కోసం నాడు ఆకో అలమో చుట్టపెట్టుకొనే మొరటులు, నే డెంత నాదాగుడ్డ కొనుక్కున్నా “రంగులవా” “పువ్వులవా” “కలంకారీ అద్దకమా” “కాశ్మీర కాల్యా” అంటూ యెంచుకొంటున్నారు! ఒకప్పుడు దారీ తెన్ను లేని తెలుగుభాష ఇప్పుడు “దేశభాష లందు తెలుగునెస్స”, “The Italian of the East” అని కితాబులు సంగ్రహించింది. కుక్కనక్కల వికృతారావాలు రసన తీరంగా మారి, నాజాకైన పాటలు వచ్చాయి; ఈ సంగీతం శృంగార-భక్తి- వీరాలతో కలిసి, జానలీలు, కీర్తనలు, నైవికవీరశాయలు పుట్టి అత్యంతోపయోగం అవుతోంది. తప్పత్రాగి తందనాలాడే కొనునాట్యం, నేటి నాగరికుల పెల్లివారి నడకలు, ప్రతీవ్యవహారంలోను- కదలికలోను “పోజ”గా (Pose) మారి తీర్చి దిద్దబడింది. ఇలా మానవుని దైనందినచర్యలన్నిటిలోను అందము, ఆనందము కారణంగా ప్రతీవస్తువు, అరివేణిమండల మీది రంగురేఖలు, రకరకాల ప్రాస్తలు, దారాల అల్లికలు, మంచుమంచి బొమ్మలు, కలలు నాజాలు, రుస్తులు, అటపాటలు శిల్పస్వరూపం దాల్చిస్తోంది. తాకికకళలన్నిటిలోను మానవుని సహజలలితకళోపాసన తెరమరుగుగా కనిపిస్తోంది. మానవునితోపాటు లలితకళలు, లలితకళలతోపాటు మానవుడు పెరిగివచ్చేడు. కాలక్రమంలోమానవుడు లలితకళాస్వరూపాన్ని గుర్తించి, లోకకోపయోగితనుండి దానిని వేరుపరచి, దాని కొక ప్రత్యేకత కల్పించి, విగళితవేద్యాంకితమైన ఆనందాన్ని, అంటే పార

శ్వేతైన హాయిని పొందడం మొదలుపెట్టెడు, కళా ర్థాలకు బయలుదేరేరు. రాజుల ప్రాపకంకోసం సమీకృత లలితకళాప్రజ్ఞలు దుచ్చిపాపించారు; రాజుల మోదించేరు. రాజసౌఖ్యవలన కళాతత్పరత హెచ్చింది. రూపభావానుకరణలు మూలపదార్థాన్ని సమీకరించాయి; నకళ్లను అసర్దుగా భ్రమింపజేసే శక్తి శిల్పకారులకు వచ్చింది; కనులు "అపున" అనేదాన్ని మనస్సు "కారు" అనేలా భేదభ్రంశం నెలకొని చిత్రకారుడు. ఇక్కడ అనుకరణప్రజ్ఞ కొక చిన్నకథ:-

అనుకరణ శక్తికి కథ

ఒకప్పుడొక రాజుగారిచ్చే బహుమతికోసం, నలుగురు చిత్రకారులు వారివారి కళాపానాబలం అంతా వినియోగించి బొమ్మలు వ్రాసేరు. ఒకడు గులాబీపూగుర్తి రచించి రాజుగారి దగ్గర పెట్టిన కొద్దిరిముఠాలకే, దానిమీదకు తుమ్మెదలు ఝుంకరిస్తూవచ్చాయి; "సెబాస్" అన్నాడు రాజు. రెండవవాడు "క్రాక్షునత్తి"బొమ్మ వేసి రాజుకి కొంచెం దూరంలో పెట్టెడు. "అక్క, అక్క" అంటూ చిలకలు వచ్చి పటంపైన రెండుబోట్లు పోడివి రిప్లస్ ఎగిరిపోయాయి. రాజుగా "హోహోహో" అని ముసి ముసి నవ్వేరు; మూడవవాడు తాను చిత్రించిన కుక్క పటాన్ని గొలుసుతో కట్టి ఉన్న రాజుగారి కుక్కకు చూపేడు; అది "భౌభౌ" రావం చేయడం మొదలు పెట్టింది; ఇదంతా చూస్తూ, పాపం, నాలవచిత్రకారుడు విస్మయంగా కూర్చుండిపోయాడు. ఇది చూచి రాజు, "తనబొమ్మ 'నాస్' కాబోలు; ఇత డిల్లా డీలగా కూర్చుండిపోయేడు" అనుకొని, కొంచెం హెచ్చరికగా "ఏదీ నీబొమ్మ? ఈయేం?" అన్నాడు. ఆతడు చేతులు జోడించి, కొంచెం దూరంగా చూపి, "ప్రభూ! ఏలినవారి పవిత్రహస్తాలతో ప్రారంభోత్సవంచెయ్యండి; ఆతెజ ఒత్తిగించాలి: అంటే Opening Ceremony చేయాలి; ఆమెకు నాబొమ్మ దృశ్యమాతుంది!" అన్నాడు. ఆబొమ్మెంత శాగుందో, చచ్చన చూడాలి-అనే తపాతపాతో రాజు తప్పుదిగి వదలి తెజ ఒత్తిగించాలని చెయ్యి చూచేడు. అంత

గనుక్కుచు నివర్తివరగబడి, "ఇది తెజగారు, బొమ్మ!" అని నిశ్చేష్టడైపోయేడు. ప్రక్కచిత్రకారులూ నివ్వబోయి, రాజుమోజు యెలా తిరిగిపోతుందో అని కలవరపడుతున్నారు. అప్పుడు రాజు "వారివారి బొమ్మలు కీటకాలూ, పక్షులూ, జంతువులూ భ్రమపెట్టాయి; నీ 'తెజ' అధికజ్ఞానసంపన్నుడయిన మానవునే భ్రమింప జేస్తోంది; కనుక బహుమతి నీది!" అన్నాడు.

లలితకళలలో భిన్నత్వ-ఏకత్వములు

ఇలా మానవుని ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు అనుకరణ శక్తితోపాటు మిన్నముట్టి, కళానిర్మాణం జరగడం మొదలుపెట్టింది. లలితకళలయొక్క ప్రభావం రాజులు, ప్రజలు గుర్తించారు. కళలో ఉండే అనుకరణశక్తి యెంతటి మూఢురికిని జ్ఞానోదయం చేస్తుంది; యెంతటి తెలివరిని మోసంచేస్తుంది; ఆబాలగోపాలానికి తన్నుతాను తెలుపుకొంటుంది; రాజసంతోషాన జాలిని నశింపజేస్తుంది; శాంతంగా, సత్వంగా, శీఘ్రంగా, కాశ్యంతంగా ప్రజల హృదయాలమీద పనిచేస్తుంది; ఇది విశ్వజనీయమైంది. ఆయాద్రవ్యము, శ్రోతలకు వేనాదివేలమందికి-మత్తుమందు చుల్లినట్లు విద్యోవి వాహంలాగ, ఏకకాలతన్మృతత కలిగిస్తుంది; అనుభోక్తల సంఖ్యనుబట్టి భోజనపదార్థాలూ-ఇది తరుగదు సరికదా, వైచిర్య కర్రకు గౌరవాధిక్యం చేస్తుంది. అన్త్రక్షస్త్రిల్లాగ, 'అటం' బాంబులాగ ప్రపంచనాశనం చేయదు-ప్రబోధంచేస్తుంది; వైతన్యం కలిగిస్తుంది; కనుక, దీనిని కేవలం ఆనందంకోసమే, వినోదార్థమేకాకుండా "మనజాతియొక్క రాజకీయమత సాంఘికాభివృద్ధి, మనజాతి కళ్యాణానికి ఏల ఉపయోగించుకోవడమే?" అనే ప్రశ్నగర్భం కొడవలిలాగ మానవుని హృదయఫలకంలో ఒకప్పుడు నిలిచింది! ఇది కారణంగా, ఆంధ్రరాజాదరణఫలితంగా ప్రతిభావంతులైన శిల్పులు, చిత్రకారులు, కవులు, గాయకులు, నటులు బయలుదేరేరు. చేత ఉలిదాల్చేడు శిల్పబ్రహ్మం! "ఏ విగ్రహాన్ని కావాలిస్తే దానిని, యేభంగిమంలో కావాలిస్తే ఆలాగు సంపూర్ణ స్వరూపంలో అనుకరించే ప్రజ్ఞ నాది: ఒక్క ప్రాణం

హత్రం పొయ్యలేనే!" అని నిట్టూర్చుడు. ప్రాణమే పోయగలనులే, "గారాబుకూతురైగా కానిపని చేయు వనక సంభవుని నెన్నునమువెలితి" మన శిల్పికి యేర్పడునేమో? వెనకటికి, 'వైష్ణవ' దేశంలలో "పిక్కిరియను" అనే శిల్పి ప్రసిద్ధిగ్రహం వ్వికవానిని అత్యంత మనోహరంగా తయారుచేసి, ప్రాణం లేకపోయిందే అని విచారించి, 'వీనవీ'-అంటే మన రతిదేవివంటి దానిని ఆరాధించి, అలోపంకూడా పూర్తిచేసుకొన్నాడు! తీరా! ప్రాణం పోకాక, తన విగ్రహాన్ని తానే మోహించేడట! - అంటే దీనినిబట్టి అనుకరణ శక్తి శిల్పి కెక్కున అని తెలుస్తోంది. ఇంక చిత్రకారుడు కుంచె చేతబట్టి, "శిల్పికంటే నేనే ఘనుడను! ఆతడు అనుకరణలో పూర్ణుడైతే అనుకరణక్షేత్రంలో నేను భాగ్యవంతుణ్ణి; ఆత డేకవిగ్రహాన్ని తయారుచేస్తే, నేను దానికి తోడు దానితోభ కుపాంగాలైన చెట్టుచేరు, సెలయేరుకొండల కాశిలింత, ఆ కాశిలిని తొంగిమోచే చందమామ మొదలైన వైవిధ్యం చూపుతా" నన్నాడు. ఇంక కవి అంటాడూ "నీ అనుకరణక్షేత్రమెంతి, నీ వెంతి? నా విహారాద్యానం అపరిమితమైనది; అది ఈ లోకంనుండి సర్వ లోకాలకూ వ్యాప్తమైనది; అంచేత నా అతిథులకు మనోశీత్రం విప్పి, చిటుకకాలంలో సర్వలోకాలూ త్రిప్పి పరమేశ్వరకూడా చూడగలిగే యోగవమాధిలో నాతోపాటు ముంచెత్తుతాను; చూడు నాతడాఖా!" అని కలం కదిల్చేడు! ఇక గాయకునిమాట- "ఎంత కష్ట పడతారయ్యా! తేనీపానీ కష్టం; అపారమైన అనుకరణ క్షేత్రాలట; దానిలో సుఖదుఃఖనిరూపణట. తాము అనంత కాలం కష్టపడుతారట; ఎదుటివారిని కష్టపెడతారట; అబ్బా! ఈకష్టం, దుఃఖం అనేవే మాకు పనికిరావు! మేము కళాభాదులం; అంతా కాంతిమయం, సంతోషమయం అయింది కావాలి: మేము కుంటి, గ్రుడ్డికూడా ఆనందించి తరించే ఉపాయం చూపుతాం. మావిహారంలో కష్టంలేదు: అసలు కష్టమే లేదు; విహార క్రమ అంతకంటే ముందే లేదు.- ఒక్కమాటుగా, క్షిప్రంగా, ఇక్కడ ఆనందతరంగిణిలో - అక్కడ ఆ ఆనందమయమూర్తిసన్నిధిని చేరడమే

కాదు, వానిలో లీనకూడా అయిపోతారు. మానవుడొక్కడే అన్నమాటేమిటి? క్రూరమైన పాములు చిత్రంగా పడగలువిప్పి నిలబడిపోతాయి; తులలు శిలా విగ్రహాలైపోతాయి; శిలలు ద్రవిస్తాయి; మ్రోడ్లు చిగురిస్తాయి; ఇలా వినండి" అని శ్రుతిలో కంకం కలిపేడు! అప్పని నటరాజు- "ఎందుకోయి వారితో సైసవారో? ఓహో, కాంత గాయకా! ఆందరూ కలిసి మెలిసి ఉంటేనే దేశ సాభాగ్యం; ఆనందప్రపూర్ణత! కుంటి, గ్రుడ్డి, మాగ-అందరూ నీ కొంచెమో ఆనందం పంచుకోవాలి. యేలోపం లేనివారు పూర్తిగా "హాయి హాయి!" అని సంరంపదారి; నీ వెక్కడో ఉండే పరంధామని దగ్గరకు వీరిని తీసికొనిపోవడం కాదు; ఆ పరంధామనే యిక్కడ సాక్షాత్కరింపజేయాలి; సామాజికలను నీపాటి కష్టం పెట్టను: మీరందరూ నా కాస్తబంధువులు; మీరు నాతో పెట్టగట్టాలపడితే "ఇదిగో తాండవరద్రుడు, ఇదిగో మురళీపుష్ప, ఇదిగో హర్షవిహదగ్లావ్యాదిచిత్రవృత్తులన్నీ నాముఖంలో ప్రతిఫలించజేస్తా. చేతనాచేతనా వస్తువువదాయభంగిమాలన్నీ నే నొక్కడినే నిరూపిస్తానుకూడా, చూడు!" అన్నాడు!

లలితకళల లాక్షణికపయోగిత

ఇట్లా కవిగాయకశిల్పిచిత్రకారనటదులు లలిత కళాదేవతను చేయిచేయికలిపి ఆరాధించడం మొదలు పెట్టేరు. ఆంధ్రరాజులుకూడా ఈ కళాప్రపూర్ణుల్ని తమతమ మతప్రబోధంకోసం, ప్రచారంకోసం ఉపయోగించడం మొదలుపెట్టేరు. ఈ లాక్షణికపయోగిత, ఈ కళాప్రయోజనం కనిపెట్టి మొదట అమలలోనికి పెట్టినవారు బౌద్ధరాజులు. "Art is the weapon of the people" అనే చలోపాధ్యాయప్రపంచ నాన్ని వారు నాడే గ్రహించేరు! వారికి మనం తరతరాలా ధన్యవాదాలు సమర్పించవలసిందే! వారు మ్తవ సంభాల్లో, వైశ్యునిహారాల్లో బౌద్ధగాథలు, బౌద్ధసాంఘికచిత్రాలు, బౌద్ధాశ్రమాలూ శిల్పచిత్రరూపకంగా, చిత్రిస్తాయిగా ఉండేలాగ నిర్మింపజేశారు. వారు త్రొక్కి వేసిననే మొదలంతలు రాజవారంగా మలిచి హిందూరాజులు బహుముఖంగా, బ్రహ్మాండ

మైన గుడ్డు - గోవురాలు, రథాలు, గరగకాల భవనాలు, ఉత్పన్న కాన్యా స్పృహి చేరు; కొన్ని చోట చైత్యాలను, పోలాలను శివాలయాలగాను, ఆ జాడగిహాలను శివారాగిగారుగాను మనాయాసంగా మార్చేశారుకూడా! లలితకళలు ఆంధ్ర రాజుల తెలిగొడుగువచ్చులతోనై సర్వగంతాల మెరిసిపోయాయి! కాతవాహనలు, ఇత్యులను, ఆంధ్ర పల్లవులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు, విద్యారణర రాజులు, రెడ్డిరాజులు మొదలైనవారందరూ ఒకరిని మించి ఒకరు నవనవోన్మేయంగా లలితకళాపాదణ చేశారు. వారి మతాభివేషేంద్రులూ అని చరిత్రాధారములైన మతసాంఘికరాజకీయవిషయాలు తెన్నెన్నో చిరస్థాయిగా వెలిసి శిల్పచిత్రాలలో నిలిచిపోయాయి.

కాతవాహనశిల్పం

కాతవాహనశిల్పం ప్రాచీనతమమైనది; క్రీస్తు పూర్వకళాబులలో మొగస్తనీసు ఆంధ్రులను చేసిన ప్రశంసనుబట్టి వారి శిల్పకళాస్పృహ తగ్గిందో చెప్పవచ్చును! డాక్టరు స్వామిరంగురు ఇటీవల దొరికిన ఒక నట్టి గ్రహాన్ని, "హట్టామ్యాయములో ముగ్ధుని"గా క్లాఫించి, మూర్తినిష్ఠాంబలో, సమయగంధీరిమిలో ఈ విగ్రహ మన్నివిధాలా కాతవాహనశిల్పరూపణ సంపన్నమై ఉన్నదన్నారు. "హట్టాభిప్రతప్ర కోట కొమ్ములైన తెలుగుకొండలు నర్తించు" నాటి దేమా? కాతవాహనులది జాడశిల్పం. మొదట నిరాడంబరం, నిరలంకృతం అయి బుద్ధుని పాదాలగానో, ఛత్రంహరిగానో వచ్చి, క్రమక్రమంగా పాపమార్గం, పాప విహించిన యీశిల్పం అమరావతి, జగ్గయ్య పేట, కాగ్గి, నాసిక్ లలో కనబడుతుంది. మధ్యరథకాలలో భోపాలలోని సాంచీస్తూపం, ఆంధ్రకాతవాహన నిర్మాణంలో మధ్యమూటకట్టే కంచెలు, కంచెలలో స్తంభాలు, స్తంభాలలో యశోధలు, నాగములు, బాసవతీతిదృశ్యాలు—ఎన్నెన్నో శిల్పవిషయాలు విత్తనాలుగా విత్తరు.

ఇత్యుకుశిల్పం

వీర తరువాత ఇత్యుకులవాడు కాతవాహన శిల్పానికి నారాబుట్టియై, తెలుగుల నాగార్జునకొండ

శిల్పం తెల్లని పాలరాతిలో వేరిసింది. ఈ ఆంధ్రకార నాట్యశిల్పం అశేషప్రబోధబంధురమైనది. ఆవిర్భవనీయ కారకక ఆధ్యాత్మికశక్తులతో ౧౨౦ యేండ్లు ఆయుర్దాయము బొందనీధృపురుషుడు, కుషాచక్రవర్తి కనిపట్టిన మహామతిపవత్తున విరాజిల్లిన సర్వోత్తముఖపండితుడు, అసీతుహిమాచలము టిబెట్టునకూడ కీర్తివెన్నెలలు వెలయించిన జాడరథపు, రసకాస్త్రమును ప్రపంచములో మొదట రచించిన మహాప్రతిభాకారి, శంకరాచార్యులకు పూర్వమే శాంం సంవత్సరములకే గెండవ బోధిసత్తుడై, అగ్నితమతాభివేషేంద్రజలగా పుట్టించి, అమరావతి, భట్టి ప్రోలు, జగ్గయ్య పేట, వేంగి, ఆహార మున్నగుచోట్ల స్తూపాలు, చైత్యాలు, పోలాల మొలిపించిన సిద్ధనాగార్జునాచార్యుకు మన ఆంధ్రుడైనందుకు మనము గర్వించి, ఆ ఆదర్శమహిమోపేతుని స్మరించి, ఆంధ్రులారందరూమూలన్న అపయశక్తి కడిగి వేసికోదానికి ప్రయత్నింతుమగాక!

ఆంధ్రపల్లవులు

ఇత్యుకులకుపిమ్మట ఆంధ్రపల్లవులు కాతవాహనుల కవడటిది నాలలో దిగజారుమున్న శిల్పకళాతిక్తి ప్రాణంపోసి మహాబలిపురంలోని శిల్పాన్ని ప్రసాదించెరు. నాటి పల్లవరాజులలోనుంచి పుట్టిన ద్వరూపంతో రాతిరథాలు, ఒకేరాతితో చేసిన రథద్వరూపదేవాలయం, కోతులు, గొడుగుపట్టిన పురోహితుడు మున్నగునవి అతిలాటితల్లిసూయ్యవం. కాతయారుచేశారు. వీరితిరువాత కృష్ణునిండిన కాలంలో మన గోదావరీల్లా, దీనికి ఉత్తరమున ఉన్న రక్తిక జిల్లాలన్నీ కలింగగాంగుండిన ఉండే; వారుకూడా శక్తిమన్వితమైన శిల్పాన్ని ముఖింగం, కాళిహొండం, రామకృష్ణాలలో నిలిపేరు.

ఆంధ్రచాళుక్యులు (గంగులు)

తరువాత ఆంధ్రచాళుక్యులు ఉత్తరాన్నుంచి క్రిందికి వచ్చేరికి, మునుటి కొస్తాలో నిలువడిన ఆంధ్రకాతవాహనుల శిల్పాలు అజంతా, ఎల్లోరా గుహలు బోలిచేరు. ఆంధ్రచాళుక్యులు కూడా వాహన

గుహలు దొరికి నూత్న శక్తిని ప్రకటింపచారు. వీరు పల్లవులను జయించి తూర్పున చోళులతో వియ్యాలంది దక్షిణమున తమ ప్రాధనం పెంచి, చాలా బలిష్ఠులై - నాటనాట ఆ విశ్రేణులస్కృతి సంపన్నమైన శిల్పం కంఠకోణం, చిదంబరం మొదలైన దక్షిణ పట్నాలలో నాటేరు. వీరు మొదట జైనలు - తర్వాత వైష్ణవులు. కనుక జైనశిల్పంలోంచి వైష్ణవ శిల్పశాస్త్రబద్ధంగా, ఆంధ్రసంప్రదాయప్రయుక్తంగా నూత్న చాళుక్యులతో ఒక ప్రత్యేక కళ దాల్చి, రాజమహేంద్రవరం, దక్షిణరామడి పంచారామాలు, సింహచలాది క్షేత్రాలలో ఉచ్చస్థితిలో వెలిసింది. గాంధులు ఈ కాలంలోనే, కోనారకాలో దేవాలయ మంతా ఒకేరీతిగా, గుట్టలతో నూతన, అపురూపపు గుమ్మరాన్ని చూపుతూ ఉండేవాన్ని వెలవరించారు.

తదితర శిల్పాలు

తరువాత పాలంపేట, హనుమకొండలలో రస ప్రవాహంలో ముఁకైతే “కైశిక్వతి స్వరూప”మైన లలితాలిలిత శిల్పశైలి, రాజపుత్రశిల్పాన్ని మించిన దానిని, కాకతీయులు తమ రాజ్యమంతా పండించి వేశారు; మనోహర దేవాలయాలు ప్రసాదించారు.

ఇంక రాయలయంగులలో వెలిసిన శిల్పం ఉత్త మోత్తమమై, వస్తువిన్యాసరచనలో, శిల్పసామర్థ్యంలో ‘సభ్యుల’ న భవిష్యతి’ అనిపించుకొన్నది. నేడు భూగర్భంలోకి బరిగిపోయింది...! హంపిశిల్పాలు చూచే ఆంధ్రుడు కన్నీటి కాల్యల నాపుకోగల ధీరుడైతే నేటికిని ఎల్లొరాగంధీరము, ఒరంగల్లాలిలిత్యం, చాళుక్యకళాచతుర్మూర్తి, ఆయావోట్లకు పోనక్కర లేకుండా ఈశిల్పాల్లానే చూడవచ్చు. మహాబలిపుర ఫక్కిని ఉన్న విరూపాక్షరథం; హనుమకొండ-సరస ప్రమంజుల, హంపిలో స్తంభగానం చెయ్యడం, కృష్ణదేవుని తులాస్తంభవిరూఢం, రాజు స్నానంచేసే కమలాకరం, సార్వభౌమభవనం, గణేసుని గుడి, పంపా పతిగుడి, హజారరామునిగుడిలో చక్రవర్తినివేశన శిలా కేడికాశిల్పం - ఇవన్నీ చూడవచ్చు.

తల్లి శిల బిజయనగరానికి సరితల్లి శిల అయినాక (౧౪౬౫) రాయల సేనానాయకులైన “నాయకులు” తంజావూరు, మధుర, రామేశ్వరం, శ్రీరంగం మొదలైనచోట్ల గుడులు బ్రహ్మాండంగా కట్టి చోళ పాండ్యశిల్పానికి వన్నె పెట్టేరు. తిరుమలనాయకు చేయించిన మధురవిమానం ఈయన ఏకశిలానిర్మిత రాజభవనం. ఒక్క మేకుకాని, కట్టకాని లేదట! - అద్భుతం!

కాకతి విచ్చిత్తిపర్వట బిజయనగరభూవంశం గెడ్డిరాజులు కొండవీడు - రాజమహేంద్రవరరాజ్యా లలో కాకతి - చాళుక్యశిల్పాన్ని జోడించి దేవాలయాలు వృద్ధిచేసేరు.

౨

ఇంక చిత్రలేఖనం—

కాతమాహులనాడు అజంతాగుహలు నిర్మించి చిత్రించినవారాంధ్రులే! “అజంతా” అంటే, అది అంత - ‘అద్భుతం’ కాదుకదా? అని కె. టి. మెగారు చతుర్మూరించారు. అజంతా ఉత్తరఆగ్నేయకు, దక్షిణద్రావిడులకు కూడలి; ఆగ్నేద్రావిడ సాగరికతా సమ్మేళన ముండిన ఆంధ్రులచే అచ్చటి చిత్రాలు! ఈ రోజున ప్రాసెట్లుగా ఉంటాయి. అజంతాచిత్ర లేఖనాన్ని వాళ్ళాశ్రయము వివిధంగా మెచ్చుకొన్నారు. “The artists who painted there were giants in execution” అని గ్రీసీక్తుగారి ప్రశంస! దేవాలయవిరూఢం, చిత్రలేఖనం జంటగా ద్వీపదపం క్తులలాగ వెళుతాయి

శివన్నవాల్ తే నగుకాలలో పల్లవచిత్రలేఖన చాళుక్యులు అజంతాసమూహిత్యంతో నిలిచిఉన్నాయి! ఎల్లొరాచిత్రలేఖనం, అజంతాకనుజాతమైనదానిని, రాష్ట్రీకుట్రాల్ల నీతికై కైలాసాలయంలో కాన వచ్చు.

కాకతిచిత్రలేఖనం క్రీడాభిరామంలో ఈవిధంగా అభిగర్భిస్తమై చూత్రమేకుంది. గోవిందవంశవంశ శర్మ టిట్టిగి పెట్టితో యీ క్రిందివిధంగా అంటాడు,—

“జాలవాపునఁ క్రొక్కటిఁ గూడియున్న
గచ్చుచేసిన చిత్రంపు గడ్డెలక
వ్రాసినా రద, మాడరా; వైశ్యరాజ !
శిలబ్రహ్మదీ పీరనాశీరచరిత !”

ఆనాటికే (౧౮ వ శతాబ్దియవఱకు మునుపే) ఓరుగంటిలో ఒక పలనాటి పీఠుల ఆలయం-ఆ ఆలయంలో ఆయాపీఠుల చిత్రములూ ఉండి, “పలిసాటి పీఠపురుష, పరమదైవతేశ్వరింగభవన - టి!” వెలిసిందా? ఇంక మాచిటై “ప్రతాపరద్రురణిశోపాత్త గోష్ఠీప్రతిపాదోగి” ప్రవేశించిన చిత్రకాల “చిత్రజ్ఞని శోంఘి మెలిగించు చిత్రకాల”యట !

రాయలకొలంసాటి చిత్రలేఖనం ఆజంతాకు కొంచెము తీవ్రకట్టునా - ఒక వైశ్యుని కలిగి, లేపాక్షిసగంఠా దేవాలయపు గోడలమీద కన్నదుకుంది.

నేటి చిత్రకళ

నేడు మన ఆంధ్రభూమిలో శ్రీ దామెర్ల రామా రావుగారు చిత్రకళయందు ఒక నూతనకళం స్థాపించి మెరిసిపోయారు ! అసింద్రనాథ సంప్రదాయం అనుసరించి కొందరు, బొంబాయిలో ‘సాల్యన్’ గారి సంప్రదాయాన్ని కొందరు, ప్రమాదకుమారచటోపాధ్యాయుని సంప్రదాయాన్ని శ్రీ అడివి బాపిరాజుగారు, గుఱ్ఱం మల్లయ్యగారు వగైరా కొందరు అవలంబించి అద్భుత కళానైపుణ్యం చూపుతున్నారు; ఇంకా వివిధ పట్టణాలలో పోవకాభావాన్ని కృతీకరించి స్వయం పావనలై, కళాధిదేవత నారాధించేవారు శ్రీ దుర్గవరపు సర్వేశ్వరరావుగారివంటివారున్నాఉన్నారు.

ఆంధ్రశిల్పమైన ఆజంతాచిత్రాలలో ఏదామృదంగాది వాద్యా లండడం, హేలనప్రళి-బృహత్కళలో నాద్యుచిత్రాలు వర్ణన లండడం, పురుకొట్టాస్థానంలో ఆంధ్రపల్ల వరాజులసాటి “మడిమి

1. నాట్యముతీర్పు. 2. నాట్యభేదము (పెక్కణము)

యామలై” పర్యవశాసనంలో సప్తస్వగాలు, శ్రుగులు, కాకలి నిమేదముల పశంస ఉండడం—సంగీతకళ ఆంధ్రులకనాదీభ్రమయినదికాని, తెక్కవెలుగున్నది మాత్రం కాదని ఋజువుచేస్తోంది. ౧౬ వ శతాబ్దిలో శాతావహాన, లేక కర్ణాటసంప్రదాయం స్థాపించి, విద్యానగరరాజుల కొలువు నలుకరించిన “స్వరమేళ కళానిధి” సంస్కృతగ్రంథకర్త రామామాత్యుడు; రాజమహేంద్రవాసి ‘రాగవిభోధి’ అని జ్యోజనక రాగవిభజన చేసిన ప్రథమంధ్ర సంగీతగ్రంథకర్తగా వాసి గొన్న సోమనాథుడు (౧౬౦౯); విజయరాఘవ నాయని కొలువైన విగాజ్జి, తుందిలమృతమీదువులు చిందించే మున్యగోపాలపదాలు రచించిన తేత్రయ్య; పరమభాగవతోత్తముడై ౧౮ వ శతాబ్దాని శ్రీరామనాథాత్మారంతో మహిమాన్వితం చేసిన త్యాగరాజు—మన కర్ణాటసంప్రదాయ సంగీతమహాదేవాలయానికి ఈ నలుగురూ నాలుగు స్వర్ణగోపురాలుగా తత్వజ్ఞులు పరిగణిస్తారు ! ఇంకను పీఠి బాణీ లలవరచుకొని వాగ్గేయకారులనిపించుకొన్న కార్ణాటపురుషు, అహోబలపండితుడు మొదలైన ఆంధ్రుల-విశేషించి అకృతపాదులుచేత సగౌరవంగా ఆహ్వానింపబడి సంగీతంలో ‘షిల్లాపీఠ’వంటి పర్యవమృత సంగీతగ్రంథము రచించిన పుండరీకవిఠల్- లెక్కకు ఖిక్కిరి ఉన్నారు. నే దా సంగీతమహాలయానికి ప్రవేశ ద్వారం మన ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడుగారు!

ఆంధ్రులు నాట్యంలో చాలా గట్టివారండీ ! వట్టిమాటలుకావు, ఇల్లా ఆజంతాచిత్రాలే యోగ్యతా పుత్రం యిస్తున్నాయి. నందికేశ్వర విరచితమైన ‘అభినయదర్పణ’ తెలుగుల సామ్యం మనకు “హాచిత్రాడి” లాగ దక్షిణాదిని “ఉత్తమహాడి” అనే గ్రామంలో మన తెలుగు నాటకాలే నటించే భాగవతులున్నారట ! (మన అరవహేదరులు ఊరిపేరుసహా అనుకరించే నీరండీ !) కంకంటివారి ఉత్తరరామాణంంలో—

నీ. “అభినయంబులు కోపుల రచితీరపుల్
వెలయగా ‘పదచారి’ విధ మొక

లాగు మైసిరియు, బల్గేరియు, క్రియో, జెర్మన్
విల్గిల్లు 'జక్కణి' విధ మొకర్తు
బురుకడు చంక బంగళాబుట్టి తగుజాతి
వినికాగ 'గొరచంకి' విధ మొకర్తు
తీవి దాళము లుగ్గడింపుచో దీక్షచో
వింతగా 'పేరణి' విధ మొకర్తు
నూరి వినిపించ బతి మెచ్చనంత నేవ్య
రిరుపు గనమండు బనియూరురురు ముచ్చ
దిద్ది రరువదినలుపురు పొమ్మగాగ
బంతులై వంతులూని అయ్యింతులై.

ఇంకలూని నృత్యరూపావ, 'కోపు' 'పదచారి'
'పల్లటి', 'కత్తి', 'జక్కణి' 'కొరవంజి' 'పేరణి'
పదా లట్లాకండగా, హల్లిపకాది నృత్యశైలాలు
చేసేరట సీతారాయలు-ఉద్యానిహారము చేస్తూన్న సమ
యంలో. ఆ పారిభాషికపదాలు మన కీనా డర్థ
మవునా ?

నాటకాలు

ఇంక మన నాటకాలకు ఆదిపీఠాలు తోలు
బొమ్మలూలు, వీధినాటకాలు, యక్షగానాలున్నూ,
తూర్పుఇండియావర్తకసంఘంవారు మొదట బొమ్మ
యిగా ఆడిన నాటకాలు చూచి, పారశీకనాటకాలు,
వాటి నమకరించి నేటి మన తెలుగునాటకాలు వచ్చేయి.
నేటి 'సినిమాలోకం' మన నాటకకళలోక నాశనకారి
కాదా ?

ఆంధ్ర లలితకళల వలసలు

ఆంధ్రుల లలితకళాప్రభ తమ దేశపు పొలిమేర
లలో ఆగిపోలేదు. ఆంధ్రరాజుల ప్రతాప మొదాక
వ్యాపించిందో, అందాక లలితకళలూ విజృంభించాయి!
కులాత్తుంగచోళుకు దక్షిణాదిని చిదంబరాది దేవాలయా
లలో ఆంధ్రశిల్పం ప్రాకించాడు; (నన్నయభట్టారక
విరచిత భారత-కూడా తన పితరుల నిధిగా దక్షిణాది)

3. జక్కణి సాధనవిశేషము. 4. 'జక్కణి'-
అను అయ్యింట్లో ఒక అంగము. 5. ఒక దినుసుఅట.
6. పేరణి=భాండోపనివృత్తము.

గొంపోయి చూపకుండునా ?) కాకతీయుల శిల్పం
మైశూరులూని 'నాటేడు'లో నలకసాపెంచుకొంది;
2-౧౧ శక బృహద్రథ్య నాటాదిరీ లను తెలుగు బ్రాహ్మ
ణులు మలయాళం వలసపోయి, అచ్చటివారికి తెలు
గుల 'కథకళి' నాట్యకళ భిక్షుపెట్టెగ; చాళుక్య
కాకతీయులకళ, నాగరికత, సంస్కృతి జానాలూని
బరూబహుదారులూ, బరిద్దీపంలూ, ఇంకా ఇతరవలస
లలో అయిపోయింది. "తెలుగురాజులు రేవురేవుల
మొనసి లంగర్లు దింపినదినా"లలో తోలుబొమ్మలూటలు
కూడా వారిలో లాగుకొనిపోయి, నాటిద్వారా తమ
తమ సాంస్కృతిని అచ్చటి ప్రజలకు అందించేద కా
బోలు! జానాలూ నేటికిని ఆ ఉపకళ 'గామేళా'
పద్ధతిని ఆభివృద్ధిఅయిఉందని వింటున్నాం.

లలితకళల అదృశనదశ

ఇట్లు దేశదేశాల మన లలితకళాజ్యోతి తన
చల్లనికొంతులు వెదకిమ్మి, తాను పుట్టిన చోటమాత్రం
క్రీడేడలు పర్యవేందా? — నేను మచ్చుకైనా,
మందులోకైనా శిలా-దారు-లోహ-శిల్పం మన తెల్లు
నాట కానరానే! ఇంక, చిత్రశిఖన సాంప్రదా
యాలు వివిధమైపోయి, "ఎవరికి వారే యమనాతీత"
అన్నట్లున్నాయే! — ఆయా చిత్రకళానిపుణులతా
కలిసి, సంప్రదించుకొని, ఏకైకాంధ్రసాంప్రదాయాన్ని
సృష్టిస్తే ఆకళలో ఆంధ్రలోకప్రగ్గోతత చారిత్రా
త్వకం ఆవుతుంది; నన్నయభట్టు నిర్మించిన కవితో
ద్యావం యుగయుగాల రకరకాల నుకర్ణమనుమాలు
పూచింది. నే దాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంపుణ్యమా! అని-
చెప్పకండి-ఇంకా సజీవంగానే ఉంది; కాని యింకా
పోషణ, వోహదం తగినంత లేదు! సంశ్లేష-నాట్యా
లను తెలుగుభూమి పులికిగడ్డ కాని తమిళకం తెలుగుల
సంస్కృతి దామకొనే 'మూజీమం' అయిపోయింది!

అయి కే-ఈ లోపాలన్నీ తీరి "ఆంధ్రాభ్యుద
యానికి లలితకళ లేవిధంగా తోడ్పడేటట్లు
చెయ్యిరి?" అనే సమస్య ఒక్కటే మిగిలింది! ఈ
సమస్య పరిష్కారభారం ప్రభుత్వంబాదాప్రజలబాదా
కూడా ఉంది! మనకు ప్రత్యేకం ఆంధ్రలలితకళ

కాలు కావాలి. అవి వికాలమౌనమైనవి, ఆకర్షణీయ పద్మమైనవి సర్వాణాంకావాలి: ఇందుకు ప్రశస్తికం ప్రశస్తికాంధ్రరాష్ట్రం కావాలి. రాష్ట్ర ద్విశిష్యులైన లలితకళానిధులు అప్పుడే అదృష్టమైపోయాయి; ఉదయం లే యింకా మాయమైపోయాయి. అయితే, రాష్ట్రం వచ్చేదాకా మనకు విశ్రాంతి అని కాదు. ప్రజలకై విజృంభిస్తే రాష్ట్రం తనంత సామ్రాజ్యం మవుతుంది. అసలైనంతగా ప్రజలకై వర్తకమయ్యే పనులు విద్యాధిగల చెతుల్లో ఉన్నాయి. ఉదారా రామాలయాలన్నలే గ్రంథాలయాలు, చిత్రశాలలు లేవాలి; పండ్లకులు, ఉద్యానాలు పల్లెటూర్లలో చేరాలి; ప్రజలలో విద్యాభివృద్ధి - విజ్ఞానాభివృద్ధి కావాలి: ఇందుకోసం మెప్పుడో నిర్బంధవిద్యాభివృద్ధి. ప్రభుత్వం పెట్టేదాకా ఉదయోపదం కాదు. మన ప్రాచీనసంస్కృతి నిధులైన ఉపకళలన్నీ పునరుద్ధరణకావాలి! ప్రజాప్రభుత్వపురోజులు కనక నిజంగా ప్రజావిజ్ఞానోదయానికి, ప్రజలకు తోడ్పడే మార్గాలు అక్కర్లేవని చాలి. నేటి బుజ్జకథానాటకం, యక్షగానాలకీ, తోలుబొమ్మలాలకీ శిశువితలో, భావ పల్పగా, భావం సుగమంగా, స్వభావంగా, రంజకంగా ఉండే లాగ, యిప్పటి చరిత్రసమస్యలు గ్రామీణులకు ప్రబోధంకావాలి; మన దేశం పల్లెలైనవి ఆధారపడిఉంది

కనక, వారికి కావలసిన వెన్నెన్నో "క్రాంతిసీలలో ప్రాతపానీయాలు" అన్నట్లు విద్యాధికులు క్రాంతిదనం సృష్టించాలి. మన కెద్దపులిఅటలు, పీర్లవేపాలు, పగటివేపాలు, గొల్లకద్దులు, భాగవతాలు, విప్లవనోది వీధిగారడీవిద్యలు పెంపొందాలి! క్రాంతిక్రాంతి ఉదయపుపాటలు, పెల్లాడే బొమ్మపాటలు, ఆకుపదాలు, నెమ్మ - రామభజనలు - వీటినన్నీటిని క్రాంతి దేశీయ గాథలతో వెలుగించేటందుకు పూనకావాలి! నన్నయ్య "జగద్ధితంగా" భారతం తొలి వ్రాయలేదా? తిక్కన భాషావిప్లవం తెచ్చి తెలుగు పల్కుబడికి ఒరవడిగా వైత సెప్పలేదా? మధ్యయుగంలో ద్వీపదకవిత మొలకెత్తిన దెందుకు? ప్రజలకు శివమెత్తించేటందుకే! ఆ ఏకవిరాడవికథ, ఆ పరమ రామవిజయం, ఆ మామరమ్మ - కామేశ్వరీకథలు జాతిర్లలో ఉపయోగించేటందుకే వెలిసినాయి. అంచేత కవి రాజ్యం నిర్మించాగలడు; నాకయ్యాచేయగలడు; పెంచునగలడు. ఇందుకు పూర్వగాథకే ప్రమాణాలు. కనక కవితాది లలితకళలలో అభిరుచి విరివిగా నిరూపణ అయితేనే మన జాతిసభ్యుల చిరస్థాయిగా ఉంటుంది. దానికి ప్రభుత్వప్రాతాహంతోపాటు ప్రజల కేలూర కళాభివృద్ధిలకు కలగాలి! అనాడే సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రాస్థానము!

BHARATI—7TH, MARCH, 1947.

మానాంబ్ర దాయ
బద్ధిముగ

1946 వ

హృదయ యనకొత్త వ్యాపారము

5.70

రూ॥ కోట్ల మిలీనది

1945 వ

లో 5.50 కోట్ల

నేషనల్

ఇన్స్టిట్యూషన్ కంపెనీ లిమిటెడ్

7, COUNCIL HOUSE STREET, CALCUTTA

మద్రాసు బ్రాంచి : నేషనల్ ఇన్స్టిట్యూషన్ లిమిటెడ్,

382, శైవాజీవారు స్ట్రీట్, ఎస్.ఎస్.ఆర్, మద్రాసు.

సర్ ఆఫీసులు : తెలుగువారు మరియు మధుర.

NO. 5-705

ఆయుర్వేద వైద్యనిలయం వారి

“అంకోరియా క్యూర్”

ప్రీల గర్భాశయ సంబంధమైన సమస్త వ్యాధులను నివారించి ఆరోగ్యవతులనుగా చేయుటలో సాటిలేని దివ్యాచుధము.

90 మాత్రల ప్యాకెటు రు. 2-8-0.

ప్యాకింగు పొట్టే? అదనము.

ఆయుర్వేద వైద్యనిలయం,

రామానాయుడుపేట, మచిలీపట్టణం.

అన్ని మందుల షాపులలో ఆమ్మబడుచున్నది.

కాన్సర్

అన్ని విధములగు దగ్గులు, ఊబ్బసము, ఆయాసము మొదలగు శ్లేష్మవ్యాధులకు ఆమెఘమైనది. సీనా రు.1-12-0. అన్ని మందుల షాపులలో ఆమ్మబడుచు.

గిరిజా అండ్ కో,

దాసవాయిపేట, రాజమండ్రి.

మద్రాసుస్టాకిష్టులు: జె. బాలాభాయి & కో,

చెనాబజార్ రోడ్.

లోధ్ ★★ ★

గర్భాశయరోగనివారిణి

ప్రతి వనితకు, గర్భకోశ సంబంధ మైన వ్యాధులనుండి విముక్తి నొసగి ఆనందం చేకూర్చుతుంది.

కేసరికుటీరం లెమిటెడ్ రామపేట, మద్రాస్.

వై జామ్ రాష్ట్రానికి, ఆంధ్రజిల్లాలకు, తమిళనాడుకు ఏజెంట్లు :

సీతారామ జనరల్ స్టోర్స్,

సికందరాజుడు-బెజవాడ - మధుర.

లంక దహనం

= శ్రీ ఖండవిల్లి అక్ష్మీరంజనం =

ఎవరోహో ! ఎవరోహో !

అమావాస్య నడిరాతిరి

లంకాపురి నిప్పంటించిరి

భగ్గుభగ్గు మంటలూ

గుప్పగుప్ప పొగలరవలు

ఆకాశమందు యెఱ్ఱమంటలూ

పాతాళమందు నీలిమంటలూ

ఉత్తరాదిమంటలూ

దక్షిణాదిమంటలూ

తూర్పుదిక్కు జ్వాలలూ

పడమటిదిక్కు కీలలూ

వాడవాడ మంటలూ

యింటయింట మంటలూ

మంటలంటె మంటలూ

మృత్యుదేవి కంటికెంపులూ

ఎవరోహో, ఎవరోహో.

సీ త

ఏమి చేయుదాననూ

ఎవరు తోడుగాననూ

ఒంటరికత్తెకు సాగునూ

మంటలార్ప బూననూ

ఊరక ఊరక మిన్నకుందునూ

మా-అయోధ్య మిథిల కాదటందునూ.

రాక్షసులైతే మంటకాల్పదా

రాక్షసులైతే మంట పెల్పదా

బలములేని చేతులూ

అబల రెండుచేతులూ

ప్రళయవహ్ని భయదనంద్రమూ

విలయకాల జిహ్వచాపమూ

పారమంట యీదునూ

మధ్య ముగ్ధిపోదునూ

జనకరాజు తనయనూ

వెనుకముందు జూతునూ

మంటలార్పలేక మగ్ధిపోవనూ

ఆహుతగుంటకంటె అందముండునూ

ఎవరోహో ! ఎవరోహో.

ఎవరానవ్వులు ఎవరా లు

ఎవరాకిచకిచలూ, గుసగుసలూ

పెండ్లియిల్లువోలె

లంక

సంజజిలుగువెలుగు చక్కనైన లంక

అగ్నిపరివ్వంగంబున నాక్రందించగ

కాలి కమరి కుమిలి కన్నులు మూయగ

లంకాదహనంబున శంఖము లూడుదురా

లంక కాడుపెట్టి రాజ్యము లేలుదురా !

ఎవరోహో ! ఎవరోహో.

హ స మ ం తు డు

అమ్మా అమ్మా జానకమ్మా
భూమిపుత్రిక, పుణ్యరాశి
అంజనసుతుడను - పదనమమ్మా
నవ్వుచు కేరుచు నాట్యంనల్నే
నమయం యిప్పుడు సంతసముడిగి
విన్నబోయిన చిన్నమోముతో
చింతామానము దాల్చితి వెందుకు
అదుగో అదుగో అక్కడ జూడుము
కన్నులపండువు కాంచగరాదా
లంకానగరము నిప్పంటించితి
వాయుదేవుడూ - పూజ్యపాదుడూ
కొడుకుపనికి కుమ్మకులయినాడూ
వానరమిత్రులు వాధిని యిది
పంజరబంధము లంకకు గట్టిరి
పోతుటీగా బయటికిపోవదు
మిన్ను మన్ను మంటలు లేచెను
రాక్షసమూకల భక్షణసేయను
అవుగో అవుగో! ఆవులు లేగలు
తోకమట్టలు మీదికి యెత్తి
అంబా యనుచు ఆర్పుచు గెంతగ
మంటల మధ్యకు గెంటుదురమ్మా
రాక్షసవనితలు వక్షములదరగ
చంటీ వెంటీ సందిట నిడుకొని
బెడరి చూచుచు కుమిలి యేడ్చుచు
పారిపోవగ కట్టి త్రోతురు
మగువలముందర మగలను గూల్తురు
మగలముందర-మగువల గూల్తురు
మేలీముసుగులు చించివైతురు

కుంకుమబొట్టులు కొంకక తుడుతురు
తాళిబొట్టులు త్రెంచివైతురు
గాజులు బందులు ముక్కలు చేతురు
కోమటి కోమటి ముల్లె తెమ్మని
నెత్తిమొత్తి నేలకు దెత్తురు
మేలు భళా! మేలు భళా
వానరవీరులు - వానరధీరులు
రాముని పగను నగముతీర్చిరి
నీతాళోకము నగముమాన్చిరి
ఎవరోహో, ఎవరోహో.

క

పాపము పాపము పవనతనయుడ
ఘోరము ఘోరము కూడదు తండ్రి
రామచంద్రుడు కరుణాసాంద్రుడు
నిరపరాధుల నీటుగ గాల్చున
నత్యసంగరుడు చాటున పొడుచున
నిత్యశాంతుడు పగ సాధించున
రాముని దండము - రావణ దండమేనా
రాముని కోపము ధర్మకవచము
రాముని శోకము లోకము నవ్వు
రాముని దైవము ప్రజలుకారా
లంకజనములు రాముని ప్రజ కారా
రాముని పూజ ప్రజల కొల్చుట కాదా!
తనువు నల్లనైతే తప్పా తండ్రి
మనసు నల్లనైతే మరి మాన్పవయా
తనువుగూల్చిన ధర్మము నిలుచున
తనువుగూల్చిన ధర్మము మొలచున
పందిరి నేలవ్రాలినా పాదు ప్రాకునయా
పాపము గూల్చి పాపి నిల్వవయా

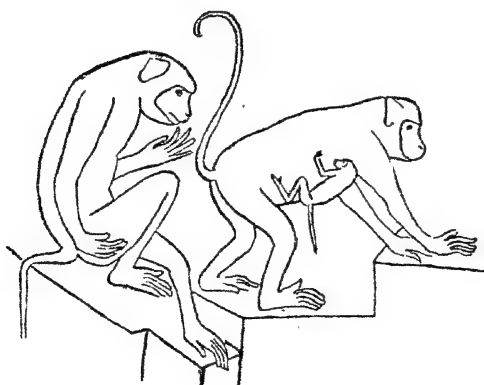
పచ్చని లంకను బూడిదచేసిన
మచ్చదేహము మైథిలి కెందుకు
చిచ్చు దూకికొందూ
మెచ్చు స్వర్గపు పొందూ
ఎవరోహో, ఎవరోహో.

హ స మం తు డు

రామకుటుంబిని జానకితల్లి
లోకమాతవు ప్రేమరూపిణివి
తప్పలు కావుము తనయులమమ్మా
హింసను పుట్టి హింసను పెరుగుదుము
దేవుడు పహ్నుల రోసపునేతిని
ఆహుతిచేసెడు అజ్ఞులమమ్మా
చిచ్చుల నార్చగ చితుకుల వేతుము
శత్రులకొరకు కన్నీ రొల్కెడు
కరుణామూర్తివి ధరణీపుత్రిక
సజ్జనశోకము ముజ్జగహాని

ఒక్క బాష్పము ఊర్చిని వ్రాలిన
అగ్నులు మూడును అప్పుడె యడగును
అరుగో అరుగో వానరవర్యులు
తప్పును తెలిసి తాపము చెంది
ఏతామెత్తి సంద్రము తోడి
మంటల నార్చిరి లంకను నిల్పిరి
సీతాశోకము చిత్రమునల్పెను
వానర రాక్షసవైరము లుడిపెను
గర్భశత్రులు గాఢమిత్రులు
ఏడ్చు లుడిగెను నవ్వులు చెలగెను
పొయ్యిలొ పిల్లి లేచెను లంక
ఆవులు కురిసెను అందరు త్రాగిరి
భూమి యీనెను బువ్వ లందరకూ
ఎవరోహో - ఎవరోహో

అమావాస్య నడురాతిరి
లంకాపురి నిష్పంటించిరి.

లు గు నీ డ లు

[కథానిక]

‘అమరేంద్ర’

మీనాన్నని వాకిట్లో అరుగుమీద పడుకోమని చెప్పండి. ఇరుగో ఈ చాపా, దిండు కూడా యిచ్చిరండి.” అంది సరళి. ఈ మాటలు వినే సరికి శ్రీధరకి కొరడాతో చురుక్కున చురిచిన ట్లని పించింది. భార్యమాటలు తండ్రికి ఎక్కడ వినపడ తయ్యో అని, బదులు చెప్పకుండా, చాపా, దిండు చేత పుచ్చుకుని మెట్టుదిగిపోయాడు. భార్యమాట లొకవేళ తండ్రికి వినబడితే ? తను ఏముఖంతో తండ్రికి ఎదురు పడతాడు ? ఇంత ఇల్లా, ఇన్ని గదులూ, ఇన్ని మంచాలూ, ఇన్ని పరువులూ వుంటే తన తండ్రిని వాకిట్లో అరుగుమీద కుంగచాప పరుచుకుని పడుకోమని చెప్పటానికి నో రెల్లా వస్తుంది? సరళిని తను పెళ్ళాడి నాలుగేళ్ళు చాటింది. ఈనాలుగేళ్ళలో తండ్రి తన యింటికి రావటం యిదే మొదటిసారి. మొదటిసారే సరళి మామగారిని ఈవిధంగా సత్కరింపదలిచింది. తలుచుకోగానే శ్రీధర అపాదమ ప్రకరూ కంపించిపోయాడు. తన ఇంటికి రాకరాకవచ్చిన తండ్రిని పరచేలాగా వీధి వాకిట్లో పడుకోమని ఏముఖం పెట్టుకుని చెబుతాడు ? ఈ సత్కారాన్ని చూసి తండ్రిమనసు ఎంత నొచ్చుకుంటుందో? పోనీ, ఎవరైనా నాకరుచేతి కిచ్చి చాపా, దిండు పంపితే ? అప్పుడు తండ్రికి తనమీద మరీకోపం రావచ్చు. ఆయనమనసు మరింత కష్టపడవచ్చు. పెళ్ళిలో తనకు జరిగిన అగౌరవాన్ని మనసులో పెట్టుకుని ఇంతకాలమూ కొడుకుయింటిగడప లొక్కలేదు, అంత అభిమానం గల మనిషి, అటువంటి మనిషి

యినాటికి చుట్టపుచూపుగా యింటికి వస్తే ఇంట్లో చోటులేనట్లు వీధివాకిట్లో పడుకోమని పురమాయించటమా ? ఇంతమాత్రం తెలుసుకోలేకపోయాడా సరళి? తెలిసి చేయాలనే చేసింది. అవిధంగా పురమాయించటంలో తన వంశంమీదా, తనవారిమీదా ఆమెకున్న నిరాదరణని వెల్లడించింది. అతని గతజీవితమంతటినీ ఆమె అగౌరవించింది. అమాట్లా వున్న అనాదరం శ్రీధరగుండెలో పరాభవశ్వాసల్ని రగిలించింది.

ఒక్కొక్కమెట్టూ దిగుతుంటే ఏదో పాతాళం లోకి దిక్కు తెలియని చీకటిలోకి అణగారిపోతున్నట్లురిపించింది. మాయలేని బరువుతో కుంగిపోతోంది శ్రీధరమనసు. తీరా దిగి కిందికి వచ్చేసరికి తండ్రి కనబడలేదు. ‘నాన్నా’ అని పిలిచాడు. మారులేదు. చుట్టుపక్కలంతా కలయజూశాడు. జాడలేదు. సరళి మాటలు ఆయనకి వినబడినయ్యేమో ? వినటంతోనే అభిమానం వచ్చి వెళ్లిపోయాడేమో ? ఎన్నడూ గడప లొక్కని మనిషి యింటికి వస్తే చేయవలసిన సత్కారమిదేనా ? పోనీ, సరళికి మర్యాదచేయటం తెలియదా? తెలియకేం ? మొన్న వాళ్ళ మేనమామ వస్తే ఎన్ని ఉపచారాలు చేసింది! ఎంత రాజభోగంతో ఆయన్ని గౌరవించింది!! ఏలతిథి వచ్చినా ఎంతో ఆదరిస్తుంది. అటువంటి సరళి తన తండ్రిని ఈవిధంగా చూడటం దేనికి ?

కారణం శ్రీధరకి వెంటనే స్ఫురించింది. శ్రీధర అంతరాళంలో బడవాగ్నివ్యాలు భగభగ రగిలినయ్యే

అవును, అందుకే, అదే కారణం, అవును, ఆవిషయం ఎన్నోసార్లు మాటిపోటిమాటలతో చెప్పనే చెప్పింది. దేవుణ్ణి ఆమె ఎన్నడూ దాచలేదు. తన మాటలవల్ల భర్తగుండెల్లో ఎటువంటి మంట అంటుకున్నా, ఎటువంటి కుపాన చెలరేగినా ఆమెకి భయంలేదు. ఈ విషయంలో భర్తమనసుని గాయపరచటంవల్ల సరళికి ఆనందంకూడా కలగవచ్చు.

లేకపోతే సరళి ఇంత బహిరంగంగా ఎందుకు నిరాదరణని చెల్లడించాలి? అక్కడికికాని ఆమెకి తృప్తి కలగదుకాబోలు. అక్కడే చితికిలపడిపోయాడు శ్రీధర. తండ్రికోసం ఎదురుమానీమానీ నిరాశ చెందాడు. ఆయన వెళ్లిపోయాడేమో ననుకున్నాడు. అక్కడి కయినా వెళ్లి పొద్దుపోయి కస్తాడేమానని ఇండాకటి నుంచీ కూచున్నాడు. అక్కడే చాపవేసుకుని శ్రీధర మేనువాల్చాడు. ఇంత పరాభవంతో, యింటికి వచ్చిన తండ్రి తిరిగివెళ్లిపోయాడనే వ్యథ అతన్ని కాల్చినేసింది. కళ్ళు భగ్గుమంటున్నయి. పసిపిల్లవాడిలాగా ఒక్కసారి గొంతెత్తి 'నాన్నా' అని ఏకీకృతాని ఈ బాధ చల్లారడేమాననిపించింది. ఎందుకో కన్నీర్లు చిందినయి. ఇన్నాళ్ళకీ తల్లి జ్ఞాపకంవచ్చింది. చిన్నప్పుడు తన పెరిగిన పల్లె కళ్ళకుకట్టింది. తమ్రుబ్బు, చెల్లెళ్ళూ అంతా కళ్ళల్లో గంతులువేశారు. ఒక్కసారిగా గతజీవితంలోకి రెక్కలుకట్టుకుని ఎగిరిపోవాలని అతని మనసు తపాతపాలాడింది. 'నాన్నా' అన్న పిలుపు గొంతుకలో కొట్టుకుంటోంది. తను చిన్నప్పుడు జెండా లెగలేన పూరిగుడిసే, తను కోతీశామ్యుచ్చులాడిన పున్నాగచెట్టూ, అన్నీ గొంతెత్తి శ్రీధరని పిలుస్తున్నట్లునిపించింది. ఆనాటి జీవనం వదిలించుకోలేని బండాలు వేసి శ్రీధరని గుంజుతోంది.

అక్కడే దిండుమీద తలవాల్చి కళ్ళు మూశాడు శ్రీధర. నాకరు వచ్చి 'బాబుగారూ' అని పిలిచాడు. శ్రీధర కళ్ళు తెరిచాడు. "బాబుగారూ, నాన్నగారు ఇంటికి వెళ్లిపోయారు. మీతో చెప్పమన్నారు—" అన్నాడు నాకరు.

"ఎప్పుడూ? నీతో ఇంకేమయినా చెప్పారా?"

"లేదు బాబూ. వారు మీతో ఏమైనా మాట్లాడడా మనకున్నారేమో. మేడమెట్లెక్కారూ. మళ్ళీ లోనే కిందికి దిగివచ్చేశారు. నన్ను చూసి మా ఆబ్బాయితో నేను వెళ్ళానని చెప్పమన్నారు."

ఈ మాటలు విన్నేసరికి శ్రీధరప్రాణాలు ఎగిరిపోయినయి. ఇంకేమంది? లెండి సరళిమాటలు విన్నట్లే—అందుకే కుణమైనా వుండకుండా వెళ్లిపోయాడు. ఆమాటలకి ఆయన ఎంత నొచ్చుకున్నాడో! ఆయనమనసు ఎంత చిన్నయిచ్చుకున్నదో... ఆబ్బాయి కనబడకుండా దాచుకోటానికీ! "ఇంకేమీ చెప్పలేదా నీతో?" అని అడిగాడు నాకర్ని. వాడు లేచని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు. అక్కడే కూలబడిపోయాడు శ్రీధర.

మేడమీదనుంచి కేకపెట్టింది సరళి. "ఇదుగో, విన్నుల్లే. పాప లేచి ఏడుస్తోంది మీకోసం." ఆరాత్రంతా అక్కడే బాగారం చెయ్యి లనుకున్నాడు. కాని సుతమియ్య వినబడగానే అతని సంకల్పం సజలిపోయింది. ఇండాకటినుంచీ తాను విహరించిన లోకం నుంచి బలవంతం మరొకలోకానికి గుంజుకుపోతున్నట్లునిపించింది. అక్కడ శ్రీధరని కాశ్చూ చేతులూ కట్టేసి బంచీ చేస్తారు. ఆ బండిఖానాలోంచెవులు సరళిచేతుల్లోనే వున్నయి. కాని ఆబండిఖానాలోకి పోకుండావుండలేడు శ్రీధర. అదే అతని స్వభావంలో వున్న లోపం. ఎంతో ఎదురుతిరగా లనుకుంటాడు; సరళిని కాదని మరంగా పారిపోవా లనుకుంటాడు. కాని తీరా జుగ్గేదేమంటే - శ్రీధర లొంగిపోవటం, సరళి విజయంతో పొంగిపోవటం!

ఆయినా ఆరాత్రిమటుకు శ్రీధరకి ఎక్కడవలెని ధైర్యమూ వచ్చింది. సరళిచేతనలనీ, చెక్కిరింపులనీ సహించే ఓపిక లేదు. ఈ సంగతి సరళి గ్రహించలేదు. ప్రపంచంలో నోరులేకుండా అన్నిటిని భరించే వా రుంటాడు. కాని వారి సహనానికి కూడ ఒక హద్దు వుంది. ఒక మితివుంది. ఆ మితిమీరినప్పుడు చారి సహనంలోంచి ఆసహనం అగ్నిపర్యవలంగా బద్ధలవుతుంది.

“అప్పుడే వచ్చారేం, పాపం! ఇంకా స్నేహ తండ్రికొడుకులు చెవులు కొరుక్కోపోయారా? ఆముతో ఏమంతనాలు చేస్తున్నారు? వాటి కొక అంతూ పొంతూ లేమా?” అని సరళ దురుసలాడుతూ, ఏడుస్తున్న పాపని రెక్కలుపుచ్చుకుని తెచ్చి శ్రీధరమంచమీద కూలవేసింది. “అరుగోనమ్మా, వచ్చారు మీనాన్న. పాపం, బెంగపడిపోతావు నిమిషం కనిపించకపోలే!” అంటూ నాలుగేళ్ళ ఆశని శ్రీధరపక్కలో వడేసింది. శ్రీధర సరళకేసి చూడకుండానే ఆశని ఒళ్ళోకి తీసుకునిజోకొట్టాడు. ఇంచా కటినుంచీ వెక్కిరిస్తూ ఏడ్చిన ఆశ ఒక్కనిమిషం లోనే కొట్టివట్టు నిద్రపోయింది. కొం చెంనేపు ఊరుకుని సరళ మళ్ళీ అందుకుంది. “ఏంరహస్యాలు మాట్లాడారు తండ్రినో? చెప్పకూడదా?” అప్రయత్నంగా శ్రీధర అన్నాడు—“అవసరంలేదు. చెప్పకుంపిన అవసరం లేదు.” భర్త ఇటువంటి సమాధానం చెబుతాడని సరళ అనకోలేదు. వివగానే తుణుంసేపు విస్తుపోయింది. ఒక్కమాటయినా తనమీద ఉంచుకోటం సరళ స్వభావానికే విరుద్ధం. చెబుకే చెబుకొడిలేకేకాని సరళకి కాంతి వుండదు. కోపంతో మండిపడుతూ అడిగింది—“ఏం? ఎందు కవసరంలేదు? ఈ ఇంట్లో నాకు తెలియకుండా ఏదీ జరగటానికి వీలేదు. చెప్పండి, ఏమంతనాలు జరిపివచ్చారో” గడపలోకి వచ్చిన తండ్రిని అగౌరవ పరచటం తోటి సరళకి తృప్తిలేదుకాబోలు. “నీఅమర్త్యాదని సహించి ఇక్కడ ఆయన తుణమైనా వుండలేదు. వెంటనే వెళ్లిపోయారు. ఇంటికీ వచ్చిన అతిథిని బైటికి పంపేకావు” అని నూటిగా సరళకి చెప్పిచెయ్యా లకుకున్నాడు. చెప్పివేసినాకా అతనిలోపలి మంట చల్లారదు. కాని అంతటితో ఊరుకోక సరళ తనముందరే తన తండ్రిని ఇంకా చులకనచేసి మాట్లాడుతుండేమా? అది తాను సహించగలదా? సహించక తాను చెయ్యగలదేమింది? అయినా తాను బదులుచెప్పకుండా వూరుకుంటే సరళ అంతటితో ఆప్రసంగాన్ని కట్టిపెట్టి నిద్రపోతుంది. అందుకనే శ్రీధర మారుపలకకుండా మంచమీద వాలి ఆశని జోలకొడుతూ కళ్లు

మూకాడు. సరళ లోపల రగిలిపోతోంది. భర్త ఇంత పెంకగా, తన మాటకి మారుచెప్పకుండా, తనని చులకనచేసి నిద్రపోటం ఆమె సహించలేకపోయింది. ఎన్నడూ తనమాటకీ ఎదురాడి ఎరగడు భర్త. తను గీసిన గిరిలోనుంచి కదిలిఎరగడు. అటువంటి మనిషి ఇవాళ ఎందు కింత గర్వంగా మాట్లాడాలో? “నీకు చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు.” అని తనముఖాన అనిచేశాడు—ఇంత తెగువ ఎక్కడినుంచి వచ్చింది? తన భర్తకి అతని తండ్రి ఏవో ఎక్కులు పెట్టేవుంటాడు. లేకపోలే ఇంత నిర్లక్ష్యంగా శ్రీధర ఎన్నడయినా తనతో ప్రవర్తించాడా? తలుచుకున్నకొద్దీ సరళకి లోపల రగిలిపోతోంది. అభిమానంతో ఎంతినేపటికీ కంటిమీద కునుకురాలేదు.

కళ్ళు మూసుకున్నాడేకాని శ్రీధరకి నిద్రపట్టలేదు. అతని హృదయం సరళని నూటిగా ఒక్కప్రక్క అడగడలచుకుంది. సరళమాటలవల్ల తను పొందిన బాధనంతనీ ఆ ప్రక్కలో నింపుతుంది. కాని నూటిగా అడగగలనా? అని అతని మనస్సే తటపటాయిస్తోంది. “వద్దు. అడగను. ఇన్నాళ్ళనుంచీ సహించలేదా? ఇల్లాగే కాలం వెళ్ళిపోయింది కష్టమా?” అనకుంటాడు. మరుక్షణంలోనే “అడుగుతాను. ఏమయినాసరే, అడిగి వేస్తాను. సరళా, ఎవరిచ్చారు నీ కీ అధికారం అని నూటిగా అనేస్తాను. ఏంబదులుచెబుతుందో వింటాను. తరువాత ఏం చెయ్యాలో ఆలోచిస్తాను” అనుకుంటాడు. మనసులో మల్లాలల్లాలు పడుతూ తెల్లవారు స్తాడుకాని తెగించి అడగలేదు. నెలకు రెండువేల జీతం సంపాదించే మామగారు, స్టేడరబోర్డు కట్టి చిల్లిగవ్వ సంపాదించలేకపోతున్న తనూ, తనతో సమానంగా కాలేజీలో చదివిన తన భార్య సరళా తలపుకువచ్చే సరికి అతని నోరు నొక్కుకుపోతుంది. తనని చదివించలేక తల్లిదండ్రులు ఏనాడయితే ఈ రెండువేల జీతగానికి అల్లుడిని చేకారో ఆనాడే తన నోరు కట్టుబడి పోయిందికాబోలు. ఆనాడే ఆతని స్వేచ్ఛ అంతమొందిందికాబోలు. అప్పటినుంచీ వేరొకరికి చెప్పుకోలేని మూగబాధ ఒక్కటే అతనికి పీరిందికాబోలు. తన అసహాయరీని తలుచుకోగానే అతని మనసు చివుక్కు

మంటుంది. ఈ బతుకీలా తెల్లవారవలసిందేనని నిస్సహా తోస్తుంది. ఒక్కొక్క సమయంలో అతనికి తల్లి దండ్రులవిదా మితిలేని కోపం వస్తుంది. “తనూ అందరిలానే బతకలేకపోయేవాడా? మిగిలిన ముగ్గురుతమ్ముళ్ళతోపాటు తనూ పెరిగేవాడు కదా? చిచ్చుమెత్తుకుని అయినా స్వేచ్ఛగా బతికేవాణ్ణి కామా? నన్ను ఈ ఇంట్లో ఎందుకు తెచ్చి పడేశారు? ఎందుకు నా కాళ్ళూ చేతులూ విరిచి కట్టేశారు?” అని తల్లిదండ్రుల విదా అతని మనసు దుఃఖించేస్తుంది. చివరికి “నారేం తప్పచేశారా?” అని వాళ్ళని తడిస్తాడు. “నాకు ఈ ఇంట్లో ధనంతోపాటు ముఖం హోవకుం దనుకున్నారు. కాంతి దొరుకుతుం నన్ను గురించి తాను ఇక దినుఃపడనక్కర్లే దనుకు న్నారు. దారిద్ర్యపు యాతనలో నాబరువు తప్పించు కోవా లనుకున్నారు. వారి... ంది?” అనుకుంటాడు.

నిద్రపోతున్న ఆశ అటూ ఇటూ కదిలింది. “తాతయ్య... అరితిపల్లు పెత్తారు” అని కలవరించింది. వెంటనే శ్రీధరకి గురుకిరవ్వింది. తన తండ్రి మనసురాలి చేతుల్లో అరిటిపళ్ళు పెట్టాడు. తనముందే సరళ వాటిని “జబ్బుచేస్తయ్యయ్యా, ఆతా, తినద్దు.” అని వారినిచి దాసిదానికిప్పించివేసింది. తన తండ్రి తెచ్చిన పేదకానుకని తన భార్య ఈవిధంగా చులకనచేయటం తలుచుకోగానే శ్రీధరకడుపులో దేవనట్లయింది. అప్రయత్నంగా తనకి చిన్నప్పకు తల్లి చెప్పిన మంచేలుకి అటుకులకథ గుర్తువచ్చింది. వెంటనే అతనికి తెలియకుండానే లోపలినుంచి “అమ్మా” అని ఆక్రోశం చెలువడింది. ఆశని దగ్గరికి తీసుకుని బోలెక్కొడుకున్నాడు.

ఆశకలవరింత వినగానే సరళ తనని సందాహించుకోలేక పోయింది. తేచి కూచుంది. మొన్న తన తండ్రి పట్టుండుంచి వస్తూ మనసురాలికి ఎన్నో పళ్ళూ, చొక్కాలూ, అటగుస్తువులూ తెచ్చాడు. ఆమధ్య తన తమ్ముడు కలకత్తానుంచి మేనకోడలికోసం రకరకాల బొప్పాయి తెచ్చిపెట్టాడు. వాటినిగురించి ఆశ ఎన్నడయినా కలవరించిందా? అటుంటిది పట్టారినుంచి పేదతాతగారు తెచ్చిన మట్టి అరిటిపళ్ళకోసం కలవ

రించటం వినగానే సరళకి కోపం వచ్చింది. తన ఇంట్లో తనకి విశోధితమైన లేవో చూరి చాటుగా పనిచేస్తున్నాయ్. అవి ఒకనాడు తన కాపురాన్నే తాడుమారుచేసి చెయ్యవుగదా?

“ఇదుగో, మిమ్మల్నే, నిద్రా?” అని సరళ భర్తని పిలిచింది. అప్పటికి కలతనిద్రలో వున్న శ్రీధరకి ఈ పిలుపు వినబడలేదు. వినబడినాడా పలకలేదేమో ననుకుని సరళ కోపంతో పక్కమీద వాలి బలవంతాన నిద్రతెచ్చుకోవాలని కళ్ళుమూసింది.

కాని సరళకి నిద్రపట్టలేదు. కలతనిద్రతోనే తెల్లవారింది. ఎందుకో సరళమనసులో ఆందోళన బయలుదేరింది. తన పెళ్ళిఅయినదగ్గరనుంచి ఈనాటి వరకూ తను పడేన శ్రమ అంతా నిష్ఫలమయిపోతుందేమో? ఇన్నాళ్లనుంచి సరళ ఒక ప్రయత్నంలో మునిగివుంది. తన భర్త వీదవారి బిడ్డ. తాను ధనికుల బిడ్డ. తమబిడ్డరికే పెళ్ళి జరిగింది. అప్పుడు అంతా “ఇదేమి సంబంధం” అన్నారు. “ఈ హోహాహోకృత్య సంబంధ మెక్కడ దొరికింది? నిక్షేపంలాటి పిల్ల! బి. యే. దాకా చదువుకున్న సరళకి ఇంతకంటే మంచిసంబంధమే దొరకలేదా” అని ఆక్షేపించాడు. కాని మరులకోసం వెదకివేసారిన సరళ తండ్రికి శ్రీధర కంటే మంచివరుణ్ణి తేటటు తలమించిన పని అని పించింది. ఆయన శ్రీధరపేదరికాన్ని సరుకుచెయ్యక పెళ్ళిఅయినదగ్గరనుంచి అల్లుణ్ణి తెచ్చి తన ఇంట్లోనే వుంచుకున్నాడు. పెళ్ళిలో బంధువులు చేసిన హోహాలూ, ఆక్షేపణలూ సరళ విన్నవి. అప్పటినుంచి సరళ ఒకవిధానాన్నే అనుసరిస్తూ వచ్చింది. శ్రీధర వీదఇంటి బిడ్డ అనే నంగతి తను మరిచిపోయింది. అంతాన్ని అనిమయం మరిచిపోయేట్లు చేయాలి. శ్రీధరనికూడా ఈనిమయం మరిచేట్లు చేయాలి. అతని గతజీవితాన్ని మరిపించాలి. మనుషటివోలునుంచి వేళ్ళతో పెళ్ళి గించివేయాలి. అతని తల్లి దండ్రులతోనూ, అక్కచెల్లెళ్ళతోనూ, బంధువులతోనూ ఏమీసంబంధంవుండకుండా చెయ్యాలి. అప్పటికిగాని శ్రీధర కొత్తపరిసరాలలో పాతుకోడు. అప్పటికిగాని సరళకి భర్త కాదగిన హోదా అతనికి రాదు. అప్పటికిగాని పెళ్ళిలో బంధువులు

హేళనచేసినప్పుడు తన మనసులో రగిలిన మంట చల్లారదు. ఈ విషయంలో సరళవిజయానికి ఇంకో విషయం కూడా తోడ్పడింది. పెళ్ళిలో శ్రీధర తల్లిదండ్రులకీ, బంధువులకీ తలపంపు కలిగింది. సరళతండ్రిగారి రెండు వేలబీళ్ళతో వియ్యం పొంతటానికి శ్రీధరతండ్రి సముద్రం కాడని పెళ్ళికివచ్చినవారు ప్రతి ఆంశం లోనూ వెల్లడించారు. శ్రీధరతండ్రికి డబ్బులేకపోవచ్చు. కాని అభిమానమాత్రం జాస్తే. అందుకనే శ్రీధరతరపు బంధువు చెప్పరూ ఇంతవరకూ సరళగడప తొక్కలేదు. కాని ఇప్పుడు సరళ కెందుకో భయం... తనపట్ల తప్పిపోతే? తన శ్రీధరా, తన ఆతా తన చెయ్యి జారిపోతే? ఉహూ, జరగదు, అట్లా గిన్నటికి జరగనివ్వదు... కాని...

కొన్నాళ్ళకి టపాలో శ్రీధరకి ఉత్తరంవచ్చింది ఇన్నాళ్ళకి తండ్రి తనకు ఉత్తరం రాసినందుకు శ్రీధర పొంగిపోయాడు. కవరు చింపుతుంటే సంతోషంతో అతని చెయ్యి వణికిపోయింది. చింపి చదువుతుంటే అతనికే తెలియకుండా కళ్ళలో నీరుతిరిగింది. నిజానికి ఆ ఉత్తరంలో విచారపడవలసిన సంగతే లేదు. మైగా సంతోషపడవలసిన విషయం. అందులో తండ్రి రాసిందేమంటే : శ్రీధరతమ్ముడిపెళ్లి నిశ్చయమయింది. “మీ అమ్మ పోయినతరువాత మన యింట్లో ఇదే మొదటి శుభకార్యం. నువ్వు, కొడలూ తప్పకుండా రావాలి. ఇది మీ చేతులవిడుగానే జరగాలి. ఇది చెప్పాలనే మొన్నవచ్చాను. కాని తొందరపనిమీద వెంటనే ఇంటికి వెళ్ళిపోయాను.” అని తనని మరిమరి రమ్మని రాశాడు. తన మనసు నొచ్చుకుంటుందని తండ్రి పని మీద వెళ్ళిపోయా సని అబద్ధమాడుతున్నాడు, పిలవాలని తను మేడమెట్లెక్కినసంగతీ, తన కొడలిమంటలు వని వెంటనే దిగి వెళ్ళిపోయినసంగతీ దాచివేస్తున్నాడు. అనిషయం శ్రీధరకి తెలియదని ఆయన ఊహించివుండవచ్చు. కాని విషయమంతా తెలిసిన శ్రీధర తండ్రి ఉత్తరానికి తట్టుకోలేకపోయాడు. తండ్రి ఎంత బాధ పడ్డాడో? అభిమానంతో ఎంత కుమిలిపోయాడో? దీనికంతకీ తనేకదా కారణం? అవును, నువ్వే నువ్వే

అంటోంది అతని మనస్సు. నీ తండ్రిని నీకళ్ళముందు సరళ అవమానిస్తుంటే నువ్వు చూస్తూ నిలబడ్డావు. ఇది వరకెన్నిసార్లు ఆమె నీ తల్లిదండ్రులనీ, నీ గతజీవితాన్నీ చులకనచేసి హేళన చేసినప్పుడు సహించి వూరుకున్నావు. నీ పెళ్ళి జరిగిన వేసవిలో నీతల్లి చనిపోయిందని మీరందరూ నీలగిరిలో వున్నప్పుడు కలుగు తెలిసింది. అప్పుడు నిన్ను ఇంటికి పోనివ్వకుండా, తను రాకుండా సరళ అడ్డుపెట్టినప్పుడు నువ్వు చేతకాని నాడివై చూస్తూవురుకున్నావు. ఇప్పుడు మాత్రం నువ్వేం చేస్తావు? ఏం చెయ్యదలిచావు? ఏం చెయ్యగలవు? అంటూ అతని మనస్సే అతన్ని పాడుస్తోంది.

ఏమయినాసరే, సరళ వెంటవచ్చినా రాకపోయినా వెళ్ళి తీరాల్సిందే. తనచుట్టూ పన్నిన ఈవలని పటపట తెంపి వైటపడాల్సిందే. “ఆ తరవాత ఏం జరుగుతుందో అలాచించుకున్నావా?” అని అతని లోని పిరికితనం హెచ్చించింది. “ఏం జరగాలో అది జరుగుతుంది. నేనమాత్రం వెళ్ళి తీరాల్సిందే” అనుకుంటూ గదిలోకి వెళ్ళాడు.

“ఎక్కడినుంచి ఉత్తరం?”

“మానాన్న రాశాడు.”

“ఏమని?”

చెప్పటమూ చెప్పకపోవటమూ అని శ్రీధర తీణం నేపు సంగిగంలో పడ్డాడు. ఈసారికూడా సరళ తన వారిని తనముందు చులకనచేస్తుండేమా? అప్పుడు తను ఇదివరకులాగా సహించి వూరుకోవటమేనా? చివరికి “మాతమ్ముడి పెళ్ళిట. మనిద్దరినీ తప్పక రమ్మని రాశారు” అని క్లప్తంగా చెప్పాడు. కొంచెంసేపు తుని సరళ అడిగింది—“అయితే మొన్న ఆయన వచ్చి నన్ను డెందుకు చెప్పలేదు?” అని, వెంటనే సరళకి చురుక్కున తాకట్లుగా “దానికి నువ్వే కారణం.” అనేశాడు శ్రీధర.

నివ్వరబోయింది సరళ. “నేనా? ఆమాట ఆయన రాశారా? ఏదీ?” అని శ్రీధరచేతిలోంచి ఉత్తరం తీసుకుని ఒక్క గుక్కలో చదివేసి, నిద్రత్తుంగా గిర్రాటువేసింది. ఇది చూసేసరికి శ్రీధర పట్టలేకపోయాడు,

సరళ తన సర్వస్వాన్నీ పరాభవించినట్లు లోపల రగిలి పోయాడు. ఇది గమనించలేదు సరళ. శ్రీధరకేసి చూడకుండానే అంది. “ఇంటికి వచ్చి భోజనం చేసిపోవటానికి తీరిక వుంటుంది. పెళ్ళికి పిలవటానికి మాత్రం తొందరపా అడ్డుకొన్నట్లుంటుంది పాపం” —కాబట్టి శ్రీధర తల గిరగిర తిరిగింది. కొంకెంకెపు నోట మాట రాలేదు. పెదవులు వణికిపోయినాయి. ముఖం కంది పోయింది. సమాధానంకోసం ఎదుగుచూస్తూ సరళ శ్రీధరకు ఖాన్ని చూసి కంపించింది. ఇంతలో తనని నిలవరించుకుని శ్రీధర కంటిచే కన్నంతో “నీయింట్లో భోజనానికి ఆకలిపడి మానాన్న ఇంత మారం వచ్చాడనుకున్నావు. ఆయన అంత నీరుతు కాదు. ఆయన చెప్పకుండా పెళ్ళిపోవటానికి ముమ్మాటికీ నువ్వే కారణం.” అని గబగబా వెంట దిగిపోయాడు.

సరళ నిశ్చేష్టరా లయిపోయింది. అంతా అర్థం కాని అయోమయంగా వుంది. శ్రీధరని ఎవరో తనదగ్గర నుంచి దూరంగా లాక్కోబోతున్నారనే భయంతో వణికిపోయింది. తన హృదయం భద్రంగా బంధించాలని ఇన్నాళ్ళూ తాను పడిన ప్రయాస అంతా వ్యర్థమేనా? ఇంతలో ఆకలి గడిగికి వచ్చింది. తల్లి దూరంగా గిరాటువేసిన వుత్తరం ఆకలి ఏరీ చేతవుచ్చుతుంది. తల్లి దగ్గరికి వచ్చి “ఒరే లాళా తే ఉతలం?” అని అమాయకంగా అడిగింది. సరళ పట్టలేని కోపంతో “ఎవరా? దేవుడు!” అంటూ ఆకలిచేసుల్లోంచి ఉత్తరాన్ని లాగి, ముక్కులుచేసి కిక్కిరించి కిడికి పారేసింది. తల్లి కనుడుకునేసరికి ఆకలి బిగ్గరగా ఏర్పటం మొదలుపెట్టింది. కిందిదిగా కూర్చుని శ్రీధర ఆకలి ఏడుపు విని ప్రోవచ్చాడు. తండ్రిని చూడగానే ఆకలి తల్లిమీద నేరం చెప్పింది. “ఎదీ ఉత్తరం? ఇచ్చినా కాల్చాలి.” అని శ్రీధర సరళని గర్జించిఉడిగాడు. “నాకు తెలియదు. మీ ఉత్తరాలన్నీ చాచేటంబుకే కూచున్నానా యేమిటి?” అని పెంకగా జవాబు చెప్పింది. “ఉత్తలం చింపిపాలేచింది నాన్నా” అని ఆకలి తల్లిమీది కోపంతో చెప్పేసింది. “జమేనా? చెప్ప. మాట్లాడవే?” అన్నాడు శ్రీధర. సరళ మరీ బిగ్గర దిగిసి “వును, జమే. చింపాను. పాలేకాను. ఏం చేసారో చెయ్యండి” అంది. ఆగ్గరణి చూసేసరికి శ్రీధరకి చిందులుతోక్కెంటంత సిగపెక్కింది. తన తండ్రి వంశిన భద్రేశ్వరి సరళ ముక్కులుచేందని విశేషంకి అతనికి పట్టరాని దుఃఖంకూడా వచ్చింది. కొంచెంసేపు రాయిలాగా నిలబడిపోయాడు. ఆకలివచ్చి తండ్రిచంక

పెక్కింది. తండ్రిముఖంకేసి, తల్లిముఖంకేసి చూసి బిక్కిముహం చేసింది వారిద్దరినూగూ ఆవరించిన మానం ఎంతబరువైనదో ఆపసినందెనుకూడా తెలిసింది కాబోలు దాన్ని భగంకెయ్యటంకోసమే ఆకలి ఎవరో కొట్టికట్టు ఏడవటం మొదలుపెట్టింది. ఆకలి సమదాయిస్తూ శ్రీధర తన వేదననంతా అణచుకుని ఇల్లా అన్నాడు - “సరళా, ఒకమాట జ్ఞాపకం పెట్టకో. దీని కంటకీ నువ్వు పశ్చాత్తాపం పడవలసిన రోజు వచ్చి తీరుతుంది.” సరళ మారుచెప్పకయిందే శ్రీధర ఆకలి ఎత్తుకుని తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

శ్రీధర తనని తిట్టివా, కొట్టివా సరళకి అంత బాధ కలిగేదికాదు. కాని శ్రీధరనోటినుంచి వచ్చిన ఈమాటలు రెండూ ఆమెని చెప్పలేనంతగా కడలించి వేస్తున్నాయి. అమాటల్లో ఏనో అనుభవం చాగి సరళని భయపెట్టింది. అయినప్పటికీ ఆమె అభిమానమాత్రం ఎదురుతిగిస్తుంది. నేను ఏం చేశానని? నేను ఎందుకు పశ్చాత్తాపపడాటి? అటువంటి అరవడం ఎన్నడూ రారు. రాదు. ఇది శ్రీధర కోపంతో అన్నమాట. తను చెయ్యని నేరం ఆరోపిస్తున్నాడు. చేసినదానికి చింపించవలసిన సమయం కనుపందని భావిస్తున్నాడు. ఇదంతా మగవారి అటు దికి నేను లొంగన. నేన్నటికీ పశ్చాత్తాపపడను...అటువంటి అరవడమే రారు అనుకుంటూ అక్కడే కూర్చుండిపోయింది సరళ.

ఇంతలో తన గుడ్డలన్నీ పెట్టెలో వేసుకుని శ్రీధర పైకి వచ్చాడు. సరళ అతని హడావిడి చూసి ఆశ్చర్యపోయింది. ఎక్కడూలేని ఉత్సాహం ఆతని ముఖంలో చిరులుతోపుకుతోంది. అతని ప్రతి అడుగునూనూ అప్రూప్యమైన ఆనందం కనిపిస్తోంది. ఇది చూసేసరికి సరళమనసులో భయం తలెత్తింది. ఏమిటి సన్నాహమంతా? ఎందుకీ ఆనందమంతా? ఏం జరగబోతున్నదో?

ఆకలి గబగబ పరిగెత్తుకొచ్చింది మేడమీదికి తన గొనలు గండు చిన్న తుగ్గలలో మూటకట్టి మోసుకొచ్చి “అమ్మా, నేనూ యెల్లున్నా ఊరికి” అని సంతోషంతో చెప్పింది. ఈమాట వికేసరికి సరళ ఉలిక్కిపడింది. ఊరికి పోవాలని ఆకలి పడుకున్న ఆరాటం చూసేసరికి ముద్దుపచ్చింది. అనంతం దగ్గరికి తీసుకుని “నన్ను కూడా తీసుకుపోతావా” అంది సరళ. కాని వెంటనే నాలుకకరుచుకుంది. ఈమాట విని శ్రీధర పొంగిపోయాడు. తనతోపాటు తమ్ముడి పెళ్ళికి సరళ

కూడా వస్తుందనే ఆశ ఒక్కసారి మెరిసింది. తనూ, సరళా, ఆశా పెళ్ళివెళ్ళే తండ్రి ఎంత పొంగిపోతాడు! బంధువులంతా ఎంత సంతోషిస్తారు! తన పెద్దకొడుకుచేతియొడిగా పె జరిగిందని స్వర్గంలో తలి ఎంత ఆనందిస్తుంది!

“మృని శ్రీచుకుపోదామా నాన్నా” అని ఆశ తండ్రిని ముద్దగా అడిగింది.

“మీ అమ్మ వస్తుందా?” అని శ్రీధర సరళకి వినపట్టే అన్నాడు. తండ్రిసరళకి ఏం చెప్పాలో తెలియక ఆశ తల్లిముఖంకేసి చూసింది. సరళ ఇక పట్టలేకపోయింది. “ఎక్కడికి ప్రయాణం?”

“మాతమ్మకి పెళ్ళికి.”

“అయితే పెళ్ళిశీరాలా యేమిటి?”

“ఆ. తప్పక వెళ్ళి తీరాలి. నువ్వుకూడా వస్తే అందరికీ సంతోషంగా వుంటుంది.”

“నేనెందుకు? నేను రాకపోతే పెళ్ళి ఆగిపోతుందా? నేను వస్తాననే విలుస్తున్నారా?” అని తల్లి అనేసరికి ఆశ బిక్కుముఖం వేసింది. “నేనూ యెల్లానే నాన్నతో” అని తల్లి కొంగు వుచ్చుకు మారాం చెయ్యి సాగింది. సరళ ఆశచెంపమీద ధర్మన చదివి, ఏడుస్తుం చేనే బలవంతంగా కిందికి ఎత్తుకు వెళ్ళిపోయింది. శ్రీధర అక్కడే నిలబడిపోయాడు. ఆ చెంపతెబ్బ ఆతని గండెలో ఖీరంగి డెబ్బలాగా తాకింది. ఏమిటి చెయ్యటం? ఇక వెనకొడవలసిన పనేలేదు. సరళ వసుందని ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. మరలపోతే కొంతగా కలిగే ఆశాభంగమూ లేదు.

గైలు వెళేయింది. బండి వచ్చి వాకిట్లో నిలబడింది. చెక్కున్నానని శ్రీధర సరళకి చెప్పాడు. సరళ మూడూలేదు. ఆ తండ్రికాళ్ళని చుట్టుకుని విడవలేదు. బండి సాగిపోయింది. దోపకొడుగునా ఆశ తనతో వస్తానని ఏడ్చిన ఏడుపే చెవుల్లో గింగురు మన్నది. స్టేషనుపై వున్న పరిగెత్తిపోతున్న బండికేసి కిటికీలోంచి నూత్న నిలబడింది సరళ. బండి కనుచూపు మేర చాటి మలుపు తిరిగిపోతోంది. దూరం నుంచి శ్రీధర నిల్చు ఉత్తేయం మాత్రమే కనిపించింది. ఎందుకో తెలియదు కాని అక్కడినుంచి కదలలేదు. చూపులు మరణించలేదు. వచ్చి ఎప్పుడీ తిరిగిస్తానో అని ఆమె హృదయం అడుగుతోంది. ఏమో? ఎవరికి తెలుసు?

ఏడ్చి ఏడ్చి ఆశ తల్లి బుజాన నిద్రపోయింది. ఏమీ తోచక సరళ అటూ ఇటూ పచాధుచేసింది. తనకి ప్రియమైన కనువు పట్టుబారిపోతున్నట్లు భయం వేసింది. ఆమెకి తెలియకుండానే శ్రీధర తనకి మారమై పోతున్నట్లు తోచసాగింది.

నాకరు గబగబ పైకి పరిగెత్తుకొచ్చి “నాన్నా గా రొచ్చారు.” అని పేర్చు. ఆరాడే సరళ ఆశని తీసుకొని తండ్రితో కలిసి వుట్టింటి కెళ్ళిపోయింది. ఈ సంగతి శ్రీధరకి తెలిపటం అవసరమని ఆమెకి తోచలేదు.

శ్రీధర పెళ్ళికి వచ్చాడని బంధువులంతా సంతోషించారు. తండ్రి సంతోషానికి మేరలేదు. కాని అందరి మనసుల్లోనూ శ్రీధర ఒంటరిగా వచ్చాడెందుకన్న ప్రశ్న మెదులుతూనే వుంది. భార్యనీ, పిల్లనీ తీసుకు రానికారత అందరికీ కద్దంగానే వుంది. పెళ్ళి నాడు భోజనాలయిపోయినాక ఒంటరిగా వున్న సమయాన తండ్రి అడిగాడు “నాయనా, ఒక్కడివే వచ్చావేం? కొడవ్వి, పిల్లనీ కూడా తీసుకురాకపోయావా?” అని. శ్రీధర బదులు చెప్పలేక తలవంచేసుకున్నాడు. ఆతని కనుకొలుకుల్లో చెచ్చటి కన్నీరు తొడిగింది.

రాత్రి పదిట్లో శ్రీధర ఒక్కడే కూచుని వున్నాడు. అతని చెవుల్లో ఇంకా ఆశ గొంతుబించుకుని ఏడ్చిన ఏడుపు మోగిపోతోంది. అతని కళ్ళెదుట ఇంకా ఆ దృశ్యం కొట్టకచ్చినట్లు కనిపిస్తోంది. దుఃఖంతో పాటు మనసులో ఆనందంకూడా గంతులు వేస్తోంది. తను సంతెళ్ళని పటపట తెంపి వేశాడు. ఊపిరిసలపని చీకటికొట్టించి బైటపడ్డట్లుంది. ఈ గాలీ, ఈ నెలకురూ... ఇప్పుడు తనేం చెయ్యాలి? ఇకముందు తను ఏ బాటలో అడుగు పెట్టాలి?

“బావా” అన్న విలుపు శ్రీధర ఆలోచనలకి అడ్డుపడింది. వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. అవునవును. అదే మెరుపు ముఖంలో. అదే వెలుగు ఆ చిలిపి శృలో. అదే చురుకుతనం. ఆ ఉంగరాల ముంగరులలో. శ్రీధర తన కళ్ళని తనే నమ్మకేసుండా వున్నాడు. ఇక్కడి కల్లా వచ్చింది? ఈ సమయంలో ఎల్లా వచ్చింది? శ్రీధర బదులు చెప్పకమునుపే “ఏంబావా, మరిచిపోయావా?” అని అడిగింది లలిత. “అల్లా అంటా నేమిటి లలితా? ఇంతలోనే మరిచిపోతా ననుకు

న్నావా?" అన్నాడు శ్రీధర. "ఏమో, నాలాటి అభాగిని నీ కింకా గుండెలపైన ఆవర మేయింది? నిజంగా నువ్వు నన్ను మరిచిపోలేదా? బావా, ఎంత దయ నామీద?" అంది లలిత. అంటుండగా ఆమె కంఠం వణికింది. ఆమెకంట కన్నీరు తొణికింది. వెంటనే శ్రీధర చూపు లలితను దుటిమీదికి పోయింది. విచారంతో అక్కడే నిలిచిపోయింది. ఇది గమనించి లలిత దీనంగా తలవంచుకుంది. మంగళవిష్ణుమైన కుంకుమ లేని ఆమెను దుటికేసి, అంచులులేని తెల్ల ఖద్దరపలుకలతో అమృతపంక్తి శ్రీధర చూడ లేకపోయాడు. అతని గుండె చివుక్కుచున్నది. లలితని ఏకంగా పలకరించాలో అతనికి తెలియటం లేదు. ముగ్ధంగా లలితకేసి చూస్తూ నిలబడిపోయాడు. "వెళ్లి కస్తాను బావా. ఇంకా వుంటావా రెండవో జులు?" రేపాకసారి తీరికచేసుకుని మాబడికి వచ్చి చూసివెళ్లాల్సి." బడిపీటునీ, ఎక్కడ వుందనీ అడగ కుండానే "ఓ, అల్లానే వస్తాను," అనేకాడు శ్రీధర.

లలిత వెళ్లి పోయింది. శ్రీధర అక్కడే కూర్చుండి పోయాడు. అతని మనసు తెలియని విచారంతో బరు పెక్కిపోతోంది. చిన్నప్పటినుంచీ లలితా, తనూ ఆట పాటల్లోనూ, చదువుసంధ్యల్లోనూ ఒకళ్ళ నొకళ్ళు విడిచివుండేవాళ్ళు కారు. అతని మేనమామకి చిన్నప్పటినుంచీ లలితని శ్రీధర కిచ్చి పెళ్లిచెయ్యాలని వుండేది. అందరూ అల్లాగే ఆశపడేవారు. కాని చివరికి జరిగింది వేరొకటి. శ్రీధర సుఖపడతాడనీ, చదువు కోటానికి ఆ తనూరు సాయంచేస్తారనీ, అతని భారం వాళ్లే భరిస్తారనీ, శ్రీధరతండ్రి సరళిసంబంధాన్ని ఒప్పు కున్నాడు. శ్రీధరతల్లికి చిన్నప్పటినుంచీ లలితనే చేసు కోవాలని వుండేది. కాని దారిద్ర్యభావ పడిపడి వున్న వారి ప్రాణాలకి సరళి అడ్డుపడెంతగా కనిపించింది. చివరికి ఇంచుమించు తాంబూలాల పుచ్చుకోవటం దాకా వచ్చిన లలితని తోనే సరళి కోడ. చేసుకో వలసివచ్చింది. లలితమీద శ్రీధరకి మక్కువ లేకపోలేదు. కాని సరళి కూడాకెచ్చే అడ్డుస్థాన్ని తృణీకరించి లలితతో వచ్చే పేదరికాన్ని పెళ్ళాడే నీట్టించి అతనికి లేకపోయింది. ఈ పెళ్లి తప్పిపోయినందుకు అంతా నొచ్చుకున్నారు. కాని తప్పవూత్రం తమది కాదని ఎవరికీ నా రనుకున్నారు. ఎన్నోసార్లు వేసినా నో రెత్తకుండా భరించే విధివైతే ఈ బరువునీకూడా వేసి అందరూ తృప్తిపడ్డారు.

అయిపోయినాదమన్న సంబంధం తప్పిపోయింది. తరువాత లలితకు సంబంధం దొరకటం కష్టమయిపోయింది. అదిగులతోనే లలితకల్లి స్వర్గంచెరిగింది. ఆ దిగులతోనే లలితతండ్రికి ఇంచుమించు మతిపోయింది. చివరికి ఆ నిరాశతో ఎవరు కనబడితే వారికే లలిత నిచ్చి తన బరువు వదిలించుకోవాలనే స్థితికి వచ్చాడు. ఒకరోజున వచ్చిపూర్తికొసం ఎదుగ చూస్తున్న మాడో పెళ్లివాడికి లలితనిచ్చి పెళ్ళిచేశాడు. మునుపటి రెండు సంబంధాలకీ ఆయనకు పదిమంది పిల్లలు. మొదటిసం బంధం కూతుళ్ళకి లలితకంటే పెద్దపిల్లలకూడా వున్నారు. తండ్రిమనసు కురుటపడుతుందనే ఆశతో లలిత ఈ పెళ్లికి ఒప్పుకుంది. కాని పెళ్లి అయిన ఆరు నెలలకే ముగ్ధపెళ్ళికొడుగు మృత్యువుతో నాలుగో పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. ఈదుఃఖంతో ఏదాది తిరగక మునుకే లలితతండ్రి ప్రాణంవదిలెకాదు.

ఈ ఘటనల వివరమంతా శ్రీధరకి తెలియదు. కాని కుంకుమలేని లలితను దుటికేసి చూడగానే అతను బెదిరిపోయాడు. అభాగినిగా లలిత తనముందు నిలబడింది. ఆమెముందు శ్రీధర దోషాలయినట్లు చిన్నబుచ్చు కున్నాడు. తను వేసిన తప్పుటడుగుఫలితమంతా లలితలో మూర్తీభవించినట్లునిపించింది. ఆమెజీవితంలోని దుఃఖానికి తను కొంతవరకైనా బాధ్యుడయినట్లు లోలోపల వణికిపోయాడు.

మర్నాడు లలిత మళ్ళీవచ్చింది. ఆమెతోకలిసి బడిచూడటానికి శ్రీధర బయలుదేరాడు. దోవలో ఒక్కమాటకూడా మాట్లాడలేకపోతున్నాడు. లలిత శ్రీధరమానానికి చకిరురాలయింది. "బావా, ఇంత మానం మా అక్కడగర నేర్చుకున్నావా? మునుపు ఎంత మాటకారిం! ఇల్లా మారిపోతానని కలలోనైనా అనుకోలేను." అంది లలిత. బదులుగా శ్రీధర చిరునవ్వు నవ్వి ఊరుకున్నాడు.

లలితబడిని చూడగానే శ్రీధరకి పట్టలేని సంతోషం వేసింది. పిల్లలంతా రాటూని గిరగిరా తిప్పుతూ హిండిపాటలు పాడుకున్నారు. వారి కంకలంతో అతని మనసులోని దుఃఖం దూరంగా పోపోయినట్లుగా వుంది. ఆ పిల్లల ఆనందం ఎంతటి కష్టమయినా, ఎంతటి విచారాన్నయినా మరిచిపోవేస్తున్నాయి. లలితకూడా తన దుఃఖాన్ని ఈసంగంగా పారదోలు కున్న దనిపించింది. దిక్కులేని లలిత ఇంతమంది పిల్లల

అటపాటల్లో తన ఒంటరితనాన్ని మరిచిపోతున్న దనిపించింది.

బడివిడిచినాక పిల్లలంతా నెల్లిపోయారు. 'అక్కా, కెళ్ళకస్తాం' అని ఒక్కొక్కరూ వచ్చి కలవల్సివకు నెల్లిపోయారు. అంతా కెళ్ళిపోయాక శ్రీధర "లలిత" అని పిలిచాడు. "ఏమిటి బావా?" అంది లలిత. "నన్ను కూడా నీబట్టి చేర్చుకుంటావా?" అని అడిగాడు.

"నవ్వు మావలైబూరిబట్టి ఎందుకు చేరతావులే! ఊరికి అంటావుగానీ."

"కాదు లలితా. నిజంగా అంటున్నాను. ఈ ఈపిల్లల అటపాటల్లో అన్నీ వరిచిపోవాలని వుంది. ఈ కాస్ట్రేటిలోనే నా మనస్సు ఎంతో తేలిక పడింది."

"మా అక్కనికూడా తీసుకొస్తే ఇంకా బాగుంటుంది. బడివి ఎంతో పైకి తీసుకురాగలం. ఏం బావా, మాట్లాడవేం?" ఏం చెప్పాలో తెలియక శ్రీధర తల కిందలై పోయాడు. లలిత సరళనిగిరించి అడిగినప్పడల్లా అతని మనస్సు ఎందుకో తికమకపడిపోతోంది. శ్రీధర మాట్లాడకపోవడంతో లలిత మళ్ళీ అంది: "మాట్లాడవేం బావా? మా అక్కకి ఈ పిల్లలూ రావాలని లేదా? అంత చదువుకున్న ఏ.పి. అటువంటివాళ్ళు ఒకట్లన్నా చాలా—పల్లెటూళ్ళు ఎంతో బాగుపడతాయి." నిజమేననిపించింది శ్రీధరకి. కానీ ఏం చెప్పాలో పాలుపోలేదు. ప్రసంగం మార్చి "నిజంగా నన్ను చేర్చుకుంటావా లేదో చెప్పు." అన్నాడు. "ఎందుకు చేర్చుకోను బావా? కిళ్ళ కద్దరుంటాం. మాపిల్లలకి ఇంగ్లీషు చెబుదుగాని, చుట్టరు లేకపోవటంవల్ల హిందీ ఒక్కటే చెబుతున్నాను." అంది లలిత. "బాగుంది. అయితే నాకు హిందీచెబితేనే నేను నీబట్టి చేరతాను." అన్నాడు శ్రీధర. "నాకు ఇంగ్లీషు నేర్చితేనే నన్ను బట్టి చేర్చుకుంటాం." అని లలిత నవ్వుతూ బదులుచెప్పింది.

శ్రీధరజీవితంలో ఇటువంటి మార్పు వస్తుందని కలలోగూడా ఎవరూ అనుకొనివుండరు. కెల్లికి వచ్చినవాడు వెంటనే కెల్లిపోతాడని అంతా అనుకున్నారు. అటువంటి తొందరేమీ శ్రీధరలో కనిపించలేదు. ఆ పిల్లలూరిలోనే తాను ఉండిపోవటానికై

తెలపగానే అంతా ఆశ్చర్యపడ్డారు. అతనికీ, అత్తవారికీ తెగ తెంపులైన గొల్లకుసున్నారై కొందరు. అతనికీ, భార్యకీ మనసులు కలవక విడిపోయారని ఊహించారు కొందరు. ఎవరికీ తోచినట్లు వా రూహించారే కానీ యథార్థం ఎవరికీ తెలియదు.

కానీ శ్రీధరకి మాత్రం బడితప్ప ఇంకా సుపంచమే లేదు. అప్పుడప్పుడు ఆశనికూడా ఈ బళ్ళో వేస్తే ఎంత బాగుంటుంది అనుకునేవాడు. ఎప్పుడూ ఆ కోసమే అతని మనసు కలవరించేది. ఆకోసమే అతనికి ఇష్టం లేకపోయినా సరళకి ఎన్నో ఉత్తరాలు రాశాడు. ఒక్కదానికీ జవాబులేను. చివరికి ఒక నాడు స్వయంగా బయలుదేరి ఇంటికి వెళ్లాడు. దిగిన బండిలోనే మళ్ళీ ఎక్కడలనివచ్చింది. ఇంటికి రాళం. నాకరుకూడా లేదు. తెరిచిన కిటికీగొంచి తను రాసిన తెరనని కనర్చు మళ్ళీగో పార్లాడు. నూకనిపించినయ్య. అతనికి పట్టలేని కోపం వచ్చింది. గిగ్రన వెనక్కి తిరిగి పల్లెటూరికి దోవపట్టాడు. ఆశని చూడాలనే ఆరాటాన్నికూడా అణచుకుంటాడు. కానీ తన మాత్రం ఇక మామగారి గుమ్మం లోక్కాడు. సరళ తనదగ్గరికి రావలసిందేకాని తనుమాత్రం సరళకాళ్ళ దగ్గరికి పోడు. ఏం జరిగినాసరే.

కో: మనమరాల్సిన తీసుకురాకండా శ్రీధర ఒంటరిగా తిరిగిరావటం చూసి అతని తండ్రి నిశ్చర పోయాడు. "ఏం జరిగింది నాయనా?" అని అడిగాడు తండ్రి. శ్రీధర బలవంతాన కన్నీళ్ళ నావుకుని "జరిగేదేముంది నాన్నా. ఏమైనాసరే, ఇక నేను బాదలుచుకోలేదు. ఏదోవిధంగా ఇక్కడే కాలం వెళ్ళిపోతాను." అన్నాడు. శ్రీధరలోపలిబాధని తండ్రి వెంటనే గ్రహించి ఇక ఆవిషయం ప్రస్తావనతీసుకురాలేదు.

కొన్నాళ్ళు పోయాక శ్రీధరకి తెలియకుండా తండ్రి రెండో కొడుకుని పంపాడు. వదిలెగానిని తీసుకురావటానికి మరది కల్లాడు. కానీ అనకున్నట్టే జరిగింది. శ్రీధరమామగారు "నువ్వెవరివో నేనెవరను ఫో" అని తిప్పిపంపేశాడు. మరది పుట్టెడు అభిమానం మూటగట్టుకుని ఇంటికి తిరిగివచ్చాడు. సరళ అతన్ని గుర్తుపట్టింది. కానీ పలకరించలేదు. అంకుకే మరది మనస్సు మరీ కష్టపడింది. తరువాత ఈ సంగతి శ్రీధరని మరీ మండిపెట్టాడు. ఈఘటనవల్ల అతని మనస్సు మరి గట్టిపడింది. ఇక ఏమయినాసరే ఆడప తొక్కను, తొక్కిన ను అదికాదు.

కొన్నాడు శ్రీధర భాగ్యదగ్గరనుంచి ఏమైనా ఉత్తరమును, నమోది ఎదురుమాటాడు. చివరికి ఆ ఆశీర్వాదా వదిలేశాడు.

బహిష్కరింపబడిన తన పిల్లలయినా అతని వాడు. వాళ్లందరూ అతన్ని నిమిషమైనా విడవకుండా చుట్టేసేవాళ్లు. అతనికి మారమైన కూతురు ప్రతిబిల్లగా మా కనిపించి అతన్ని ఊరడించేది. అతని కళ్లకి అందరూ ఆశ్చర్యం కనిపించేవాళ్లు.

ఇదివరకెప్పుడూ లేని ఆనందం శ్రీధరజీవితంలో నలుమూలలా వెన్నెలలాగా వ్యాపించింది. ఇంతకాలమూ అతని జీవితంలో సుఖ రోహిణికాల్లాగా ఎండలాగా అధికారంచలాయించింది. ఇంతకాలమూ చీకటికోణంలో అతని హృదయం బంది. ఇప్పుడో? తంతకాలంలోని చల్లటివెన్నెలలాటి స్నేహంతో అతని హృదయాన్ని లలిత కమ్మివేసింది. తొలకరినానకు బీటలువారిన కేదారం ఏ విధంగా పులకించిపోయి గుండుధాన్ని వెదజల్లుకుంటే ఆనందిగానే లలిత పరివరుండల్ల శ్రీధరజీవితం నేడవీరి కొత్తఆనందంతో గంతులు వేస్తోంది. లలిత అతని దుఃఖాన్నంతనీ మరి పించివేస్తోంది. ఇదివరకెప్పుడూ తొక్కి యెగురి సేసుకొని దాడులుమాపుతోంది. ఇదివరకెప్పుడూ విరియెగురి మాధుర్యాలతో అతని హృదయం మోగిపోతోంది. ఇప్పటి శ్రీధర ఉత్సాహం విడుదలబోయినట్లేంది ఆనందం. ఇప్పుడతని జీవితం మనువు చవిచూడని స్వేచ్ఛతో మత్తైపోతోంది. అందుకే ఆనాడు శ్రీధర లలితకి ఇంగ్లీషుపాఠం చెప్పటం మరచిపోయి "లలితా, నాచీకటిలో వెలుగు చూపించావు. నీ మేలు ఎన్నటికీ మరిచిపోను." అన్నాడు. లలిత వినకూడా విననట్లుగా "ఇవాళ పాఠంలేదా?" అంది. "లేదు లలితా, నీ దగ్గర నేను నేర్చుకోవలసిన పాఠాలన్నీ వున్నయ్యే." అని శ్రీధర లలితముఖంకేసి చూస్తూవుండిపోయాడు. "అదేమిబావా, నువ్వుమాట్లాడేదేమిటో నీకు అరమవుతోందా?" అని కొంటెగా అడిగింది లలిత. క్షణం నేవుండి శ్రీధర అందుకున్నాడు. "లలితా, నువ్వు మరిచిపోయావేమోగాని నేను మరిచిపోలేదు. మరిచిపోలేదు. ఆనాడు మీనాన్న ఎంతో దీనంగా అడిగాడు. నీ జీవితంలో వెలుగు లేకుండా చేసే చీకటితోనాపిస పాపిని నేను, అటునంటి అపరాధిని చీకటిలోంచి వెలుగులోకి తీసుకొచ్చావు. ఉపకారంద్వారా నామీద పగపాధించలేదావుకాబోలు."

ఈమాటలు విని లలిత కంపించిపోయింది. తల ఎత్తి మునుపటిలాగా శ్రీధరముఖంకేసి చూడలేక పోయింది. మునుపటిలాగా చూపుగా 'బావా' అని పిలవలేకపోయింది. భటుక్కునలేది వెల్లిపోయింది. తనతో శ్రీధర ఈ మాదిరిగా మాట్లాడటం వింతగావుంది. అతను అన్నమాటల్లో అబద్ధమేమీ లేదు, కానీ అటువంటి మాటలని శ్రీధర నోటినుంచి వింటానని మాత్రం లలిత కలలోనేనా తలపోయలేదు.

ఈ అన్నతరవాత శ్రీధర సిగ్గుతో నుగిసిపోయాడు. లలిత ఇక తనతో ఎన్నడూ మాట్లాడమోనని చెబిపోయాడు. తన అన్నదానిలో అక్రమమేమీ లేదు, కానీ నాటిలో తప్పుకేకపోతే లలిత ఆ విధంగా ఎందుకు వెల్లిపోవాలి? ఆమాటలు విన్నసరికి ఆమెముఖం ఎందుకు కంపిపోవాలి? ఇక తన హృదయంలోకి చల్లటి నీడ ఎక్కడ దొరుకుతుంది? ఇక తన మీద అంతకాయని నచ్చే సఖ్యాన్నీ, స్నేహాన్నీ, సానుభూతిని ఎవరిస్తారు? తనమాటలవల్ల నిజంగా అటువంటి ఉపద్రవమే వస్తే ఇక తన కేదిదారి?

* * *

వారాలు గడిచినయ్యే. నెలలుగడిచినయ్యే. ఏడాది గిర్రున తిరిగిపోతోంది. కానీ శ్రీధరకురులేదు. జాడలేదు. నాన్న, నాన్న అని ఆకలికేకలవరింపు. తోడికొల్లలు తండ్రులని గురించి చెబుకుంటే ఆకలి అమాట, నాన్న ఎప్పుడొత్తాడో అని దీనంగా అడిగేది. ఏం చెప్పాలో తెలియక సరళ తికమకపడిపోయేది. ఏదో చెప్పలేకానీ ఆకలి ఊరుకోదు. అందుకని "వస్తారమ్మా రేపొస్తారు" అనేది, కానీ అటువంటి రేపు రెన్నో వెల్లిపోయినయ్యే.

పుట్టింట్లో భర్తని ఎవరైనా తనూ, కూతురూవున్న ఈ ఏడాదిలో ఎన్నో అనుకోని మార్పులు జరిగినయ్యే. సురేశ్ అడుగుడునూ చెబుతాకే సంఘటనలే. అదేమి చిత్రమోకానీ తానక 'చెబ్బమిదే' మళ్లీ చెబ్బతగులుతుంది. ఈ ఏడాదిలోనే తండ్రి ఉద్యోగం మని పింఛను పుచ్చుకోవటం జరిగింది. అమ్మకి భార్య తార కాపురానికేవచ్చింది. తాళం చెవి తండ్రిచేతుల్లోంచి తమ్ముకిచేతుల్లోకి పోయింది. పేదకి తమ్ముడుగాని పెత్తనముతా తారడే. అందువల్లనే సురేశ్ పని మరి ఇరుకునపడింది. ఇంట్లో ఇన్నాళ్లమాదిరిగా స్వతంత్రంగాపోయింది. గౌరవమూ తగ్గింది. నూటిపాటి మాట

లతో సరళమైన తార దాడి ఆరంభించింది. ఇంత కాలమూ అక్కగారంటే పువ్వుల్లో పెట్టి పూజించే వాడు తమ్ముడు. ఇప్పుడు తనముందరే తార అక్కని చూటలంటున్నా నోరు మెదపకుండా చూస్తూ ఊరుకునే పరిస్థితివచ్చింది. మగదలు చూటలగల్గి కలిగిన తల వంపుకంటే తమ్ముడు మెదలకుండా ఊరుకోవటమే సరళ సహించలేకపోయింది. ఇక ఈ యిట్టో ఎక్కడకాలం వుండటం అసంభవమని సరళ మనసులో నిశ్చయించుకుంది. కాని ఎక్కడికి పోవటం? ఏడాది అవుతుంటే తన అతీ గతీ కనుక్కొని శ్రీపరని వెనుక్కుంటూ వెళ్ళాలా? అతనుంటున్న పల్లెటూరికి, అతని పూరిగడిసేకీ తిగిపోవాలా? అక్కడ అడుగు పెట్టటమే ప్రాణసంకటంకదా? కాని తనకి వేరేదారి ఏముంది?

ఇలావుండగా ఒకనాటి పొద్దున్నే సరళ తండ్రి సామానం తానెప్పుడునీ కూసుకుంటానని కబురంపాడు. "ఎక్కడికి నాన్నా ప్రమాణం?" అని అనురాగా అడిగింది సరళ. ఎన్నార్లనుచో తనకి యాత్రలు చెయ్యాలని వుందనీ, ఉద్యోగంనుంచి విరమించిన దగ్గరనుంచీ ఏమీ పొద్దుపోవటం లేదనీ, అందుకని యాత్రలు చేసేగద్దామని బయలుదేరాననీ తండ్రి చెప్పాడు. తనని కూడా వెంట రమ్మంటూడేమోనని ఆశపడింది సరళ. కాని తండ్రి అమాటలేమీ లేకుండా "అమ్మా, అతని సంగతేమయినా తెలిసిందా?" అని అడిగాడు. సరళ లేదని తలపూసింది. "ఇరుగోనమ్మా, తీసుకో, మీ అమ్మ పోతూపోతూ నీ కిమ్మి చెప్పి పోయింది. ఇవిగో నాలుగువేల రూపాయలు. తీసుకో. అతనికి ఉత్తరంరాని ఎక్కడున్నాడో కనుక్కో. ఇక ఏదయినా ఉద్యోగంలో చేరటం మంచిది చెప్ప. బండికి వేళయింది, వెళ్ళొస్తా" నని చెప్పి సరళ బదులు చెప్పేటావుగానే బండి ఎక్కేలాడు.

ఈఫుటన సీరంగిదెబ్బలాగా తాకింది సరళకి. ఇక ఎవరి అండ చూసుకుని తనూ, తన కూసుకూ ఆయిట్టో వుండాలి? ఇక తమని వెనకేసుకొచ్చేనా న్నెవరు? తమని అప్రాయంగా ఆదిరించేనానెవరు? వెళ్లి తీరానిపించేనా? వేరేమార్గంలేదా? అనేదగడిసె తప్ప తనకి పోదగినతావు లేదా? అని దరి తెన్నూ లేని అభావంతోపడి తన్నుకుంటోంది సరళ. ఆశ పరిగెత్తుకుంటూవచ్చి "అమ్మా, ఉత్తరంవచ్చిందే, నాన్నరా కాడే" అంటూ పట్టలేని ఆనందంతో గంతులు వేసింది.

సరళ ఆశ్చర్యం పట్టలేక ఆశీని అమాంతం ఎత్తుకుని చేతుల్లోంచి ఉత్తరం తీసుకుంది. "నాన్న రాశారని ఎల్లా తెలుసే?" అంది సరళ. కారణమేమీ చెప్పకుండానే "నాను తెలుసుగా." అంది ధీమాగా ఆశ. పట్టలేని ముద్దవచ్చింది సరళకి.

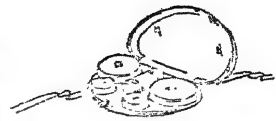
అది చాలా చిత్రమైన వుత్తరం. ఉత్తవాళ్ళని కూడా తలకిందులుచేయగల వుత్తరం. అందులో సరళ చిక్కుకున్న పరిస్థితుల్లో ఆ ఉత్తరాన్ని చదివి తట్టుకోలేకపోయింది. "నీభర్త నీకు దక్కాలి. కుంటే నవ్వు ఈనిమిషంలోనే బయలుదేరిరావాలి. చేతులు కాలి నాక ఆసులుపట్టుకుని లాభంలేదు. — ఇట్లు, నీప్రియ మిత్రురాలు హితకారిణిడీని." అనివుంది.

ఎందుకనో మొదటినుంచీ అనుభవమే శంకిస్తున్నది సరళ హృదయం. అందులో ఈ ఉత్తరాన్ని చదివే సరికి ఆమెని తట్టుకోలేని భీతి, ఆందోళనా ఆవరించి నయ్య. శ్రీధర ఏదైనా ప్రమాదంలో చిక్కుకున్నాడేమో? అతని కేసునా జబ్బుచేసినదేమో? అతనిక తనకి దక్కడేమో? తన అనివేకానికి ఎంతో విచారం వేసింది. అతను ఆనాడు 'సువ్రస ఒకరోజు పశ్చాత్తాపపడతా' వన్నమాటలు చూటిమాటికి గుర్తొచ్చి సరళ జలదరించిపోతోంది. ఏమో, ఏం జరుగబోతున్నదో? తల్లి తత్తరపాటుగా చూసి ఆశ "ఏం రాకాడమ్మా? నాన్న ఎప్పుడొస్తాడు? చెప్పవే? ఎప్పుడొస్తాడే?" అంటూ తల్లిని చూస్తుకుంది. తుణంగేపు ఊరుకుంది సరళ, ఏం చెప్పాలో తెలియక. చివరికి అశ్రుయత్నంగా అనేసింది. "మనమే బ్రాం తల్లి, నాన్న దగ్గరికి"

"ఎప్పువమ్మా? ఎప్పుడు?"

"ఇవాళే వెర్తాం. ఈరాత్రి లైట్లోనే వెర్తాం. పద బట్టా సద్దకుండాం" అని బయలుదేరింది.

సరళ ప్రయాణంమాట విని తార పొంగిపోయింది. ఎన్నడూ లేని ఆశేతో ఒక్కసారిగా నవ్వుపడింది. నోటికిందా 'నది నా' అని వినిపింది. ఎన్నడూ లేనిది ఆశీని దగ్గరికితీసి "మీ ఇంటికి వెళ్తున్నావా?" అంది. రోజూ తార చూపే నిరాదరణకంటే అమాంతం కలిగిన ఈ ఆనందమే మరి దుర్బలమైంది సరళకి. తను వెళ్లి పోతున్నందుకు తారయనకులో కలిగిన సంతోషమే ఈ ఆనందంగా మైబపడింది. ఇది గ్రహించగానే సరళ గుండె మండి, ఇక ఏమయినానరే ఈ గండె లొక్క

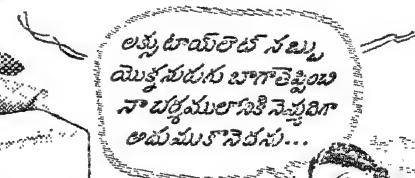

ఇది
కన్నాంబయొక్క
లక్ష్మీ టాయిలెట్
సబ్బుతో నిత్యము
చేసే సౌందర్య సాధన

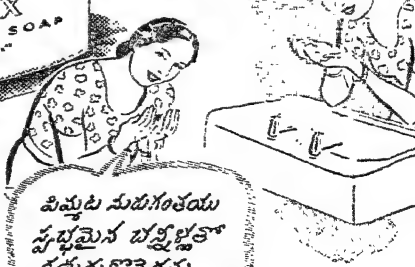
సినిమా కాలకు
సౌందర్యము లిచ్చు
సబ్బు

ఈ మనోహరమైన డర్మము మృదువుగను చుప్పట
లేకుండగను మృదుటకు తగినసంరక్షణ కావలయునని
కన్నాంబు తెలియును. మీరుకూడ మీదర్మమునకు
విత్తము సాధన విచ్చెడదా? ఈ మలతమైనట్టి
సౌందర్య సాధనను 30 దినములు మీరేయిత్పించి
చూడుడు — ఈ సున్నితమైన తెల్లని నమ్మయొక్క
చర్మదనము విచ్చు పరిమళమునకు మీరెంతయో
యిష్టపడెదరు. మరియూదానియొక్క చాళమైననురుగు
మీదర్మమును పరిశుద్ధముగను వ్యర్థముగను ప్రకాశ
వంతముగను వుంచును. మీదర్మమునకు కావలసిన
రక్షణ నీయుడు — లక్ష్మీ టాయిలెట్ సబ్బుతో
పరిష్కరింప సౌందర్య రక్షణ నొసంగుదు

లక్ష్మీ టాయిలెట్ సబ్బు
యొక్కనురుగు బాగాతెచ్చింబ
నా చర్మములానికీ నెమ్మదిగా
అదుముకొనెదను...

విప్రుడు మరుగంతయు
హేళమైన బజ్జీల్లతో
కడుగుకొనెదను...

అబురున వ్యధు-
వైన తువ్వారుతో
తడిపొప్పునట్లు
నెమ్మదిగా ముఖ-
మును ఉత్తరకొనెదను

పరిశుభ్రతకు పూచీ

తాము తయారుచేసే సరకుల్లో అతి
అమితమైన పరిశుభ్రత ఉండేటట్లు
చూడటం పెప్పర్ మింట్లు వస్తే రా
తయారుచేసే ప్రతివారికీ విధి. స్వీట్లు
అపరిశుభ్రంగా ఉంటే, వాని చేస్తవి.
స్వీట్స్ ఎక్కువగా తినేది చిన్న పిల్లలు.
అందువల్ల తమ సావరిన్ స్వీట్స్ ప్రతిదీ
కూడా అమితపరిశుభ్రంగా ఉంటుందని
కె.సి.వి.వారు గట్టిగా చెబుతున్నారు.

సావరిన్ ఆదరించబడినది

సావరిన్

కె. సి. వి. తయారీ

ననే నిశ్చయంతో బయటదేరి వెళ్ళిపోయింది. ఇక ముందు తన జీవితంలో ఏ ఆపద వచ్చినా, ఏ సుఖం వచ్చినా ఇంకెక్కడి కయినా పోవచ్చునుకాని తమ్యుకి ఇంటికినూత్రం తలదాచుకోటానికి రానని గట్టి పట్టుతో వెళ్ళిపోయింది.

దారిపొడుగునా ఆ "ఇంకా ఊరెంతమూర మయ్య" అని అడుగుతోంది. నాన్నని తలుచుకుంటూ ఏవేవో కబుర్లు చెబుతోంది. సరళికినూత్రం మనసు మనసులోలేదు. ఇన్నాళ్ళ నుంచీ ఆమెనుమనని కమ్మిర మబ్బుల్ని విడిపోయినయ్యే. ఇంతకాలమూ ధనమూ, దర్శనమూ అని అంతరాలూ కల్పించుకున్నయ్యకు ఎంతో సిగ్గుపడుతోంది. ఆసలు ఇంతకాలం ఎందుకు తన శ్రీసరకి ఎడంగా వున్నానని ప్రశ్నించుకుంది. మనస్సు ఎన్నో కారణాలు చెప్పింది. కాని అన్నిటిని సరళి తుంచితేసింది. ఇంతకాలమూ ఎవరో తనని పెడదారిలో నడిపించారు. తాను నుడిగా నడిచింది. ఇప్పుడు కళ్ళు తెరిచింది. తన తాపాన ఏమిటి? తన ధన మేమిటి? శ్రీసరవైపు వాళ్ళకు లేనిదేమిటి? ఇంతమాత్రానికే తాను వారందరినీ వెలివేసినట్లు చూడటమేమిటి? ఒక్కొక్కటి తలుచుకుంటుంటే సరళికి తనమీద తనకే పట్టులేని కోపం వస్తోంది. తమ ఈ జన్మలో శ్రీసర పుట్టిన పక్కటూరి పూరినడిసేలో అడుగుపెట్టనని ఇవర కెన్నోసార్లు బడాయాలుకొట్టింది. కాని నిజం చెప్పాలంటే ఇవాళ ఆ పూరినడిసే ఎప్పుడు కళ్ళపడుకుందా అని ఎంతోకొట్టుకుపోతోంది సరళి. శ్రీసరకి ఏంప్రమాదం జరిగిందో అని భయపడిపోతోంది అతను సురక్షితంగా వుండాలని ఎంతో ఆరాటపడుతోంది.

దోపలో పెద్దదైల్లోజుక్కను. అక్కడ బండి చాలానేవు అగుతుంది. అది కాఫీయినా ఇప్పిద్దామని సరళి ఆకని చెయ్యపుముకుని నడిపించుకుపోతోంది ప్లాట్ ఫారంమీద. రెండవరులు వేసిందో లేదో వెనకనుంచి ఎవరో "హూహూ మేడియర్ సరళా" అని కలవేసి పిలిచారు. సరళి నిలబడిపోయింది. ఆమనిపిలి చూడగానే సరళి వెలచెలబోయింది. ముఖాన కత్తివేసినా నెత్తున చుక్కలేదు. అడుగు ముందుకి పడలేదు. ఆపుకోలేకుండా లోపలినుంచి గజగజ శబ్దం కొస్తోంది. ఆమనిపి గజగజా అడుగులువేస్తూ సరళి దారికి అడ్డంగా నిలబడ్డాడు. అతని నూటూ, బూటూ, దొరటూపి, నోట్లూ పైపు చూసి ఆ "దెదితి తల్లిచాటున నక్క కొంగు గట్టిగా పట్టుకుంది. పిలయితే ఆమనిపిని దులుపుకుపోవాలనుకుంది సరళి. కాని మిలిటరీ వేషంలో

వున్న క్యక్తి సరళికి షేక్ హాండ్ లోనం "ఎంత అవ్వచ్చి! అబ్బా, ఇన్నాళ్ళకి ఇక్కడ కలుసుకున్నాం" అన్నాడు. సరళి అతని చేతిని అందుకోలేదు. అతనికి బదులుచెప్పలేదు. కాని ఆ క్యక్తి వెనక్కి తగ్గలేదు. ఒక్కొక్కటా ఆ కళ్ళకింట్లు తన యుద్ధంలో దాక్కుకుని చేసినదారినించి జరిగిన ఘటనలన్నీ చెప్పకున్నాయాడు సరళి వింటుందా లేదా అన్నది అతనికి పట్టలేదు. యుద్ధంలోంచి సుఖంగా తిరిగినవాడే. క్యక్తిగా ప్రాప్తమైన తాడట. సరళి ఇదంతా విన్నదో లేదో కాని ఈ క్యక్తి యుద్ధానంచి తిరిగి రాకపోయినా ఆమెకి చీమకుట్టినంత బాధకూడా వుండేది కాదు. ఇప్పుడు సుఖంగా తిరిగివచ్చినందుకు లేకనుయినా సంతోషమూ లేదు. అంతా విని "మంచిది. నేను వెళ్ళా" నని ముందడుగువేసింది. ఆమెపై తల్లిచెనక కక్కిన ఆకని బలవంతం చేతుల్లో ఎత్తుకుని "హూహూ మేడియర్ సరళా" అని ముద్దుపెట్టుకోబోయాడు. ఆ అతని ముఖాన్ని చేతుల్లో మారంగా త్రోసేసి అతనితో "వెనకనడి కిందికి వారిపోయింది. "అబ్బా నుడేలే" అని ఆ క్యక్తి ఎంత ఆసక్తికంగా ప్రత్యక్షమయ్యాడో అంత వాతావ్రతంగా అదృష్టవశాత్తూ, అతను వెళ్ళిపోయినాకా ఎంతోనీటిదాకా ఆ భయం పోలేదు. తల్లికొంగు విడవశీను. రైలు కదిలకా ఇక భయంలేదనుకుని కాబోలు "ఎవరమ్మా, బూచాడా?" అంది. వెంటనే సరళి అవునంది. కాని ఆమనిపిలి చూసిన దగ్గరనుంచి సరళిమనస్సు వికలమయి పోయింది. కొన్నాళ్ళకింట్లు వచ్చిన పీడకల మల్లి వస్తే ఎంత భయపడతామో అంత దెదిరిపోయింది సరళి అతని చూసి. అతని ఈజన్మలో చూసినవరకేలేదు. చూడాలని కోరుకోనూలేదు. కాని భద్రకోసం ఆరాటపడుతూ పోతున్న ఈ తరణంలో ఆ క్యక్తి వాతావ్రత ప్రత్యక్షమయేనికి ఆమెకి పిడుగుదెబ్బ తాకిట్టుయింది. గడచిన ఘటన లెన్నో మెరుపులాగా తళుక్కునున్నయ్యే. తనూ, అతనూ కాలేజీలో కలిసిచదువుకోవటం, తమ ఇంటికి అతను వస్తూపోతూ వ్రాడటం, తమ పరీక్షమూనికి తండ్రి సంతోషించటం, అతని కిచ్చి పెల్లి చెయ్యాలనకోవటం, అతనితో కలిసి విచ్చలవిడిగా తమ కారులో పికాపు చెయ్యటం, అప్పుడు లోకంలో అపవారు లొక్కసారి తుమానుగాగా రేగటం, తనని నడినడకడంగా మంచి ఆమోసగాడు ఎవరికి చెప్పకుండా యుద్ధంలోకి పారిపోవటం, ఆ అపవాదువల్ల

తనకి ఎన్నో కష్టములు కలుగజేసినట్లు, చివరకి దబ్బు ఆకలితో ప్రధాన తన తండ్రి వలలో చేయటం... అన్నీ ఒక్కసారి గిర్రన తిరిగినయ్యే. తలచుకుంటుంటే సరళి తెలియకుండానే కళ్లు తడిసినయ్యే. నిజంగా ఆవృత్తి కదా తన సర్వనాశనానికి కారణం ? అతనికంటే తనకి పరమశ్రేణు వింకెరూలేరు. అతను ఎదుటపడేసరికి ఆమె సహించలేకపోయింది. తన గతజీవితమే ఆవృత్తి రూపంలో ఎదుటపడి వెక్కిరిస్తున్నట్లు నీపించింది. ఆ మేళననుంచి తలదాచుకోటానికి చూస్తుంటేదా ? ఆ పీడల మరీచిహ్నాలు సుఖంగా కాలంగడిచే అవకాశం లేదా ? పీటన్నిటిని మరీపించి చల్లటి నీదనిచ్చే హృదయం లేదా ? అక్కడికి ఎగిరిపోవటంకంటే, అక్కడ గూడు కట్టుకోవటంకంటే తనకి వేరే దోష ఏమున్నది ? అని సరళి ఆలోచనల్లో సుడితీసుకుంటోంది. ఊరు వచ్చింది, శబ్దబోంబు నిద్రపోతున్న ఆశని లేపి గైలు దిగింది.

అక్కడినుంచి సరళి వెళ్లాల్సిన ఊరు అయిదు మైళ్ళకి తక్కువైతే. సరళి బండి మాట్లాడుకుని ఎక్కడో పోతుండగా వెనకనుంచి “అమ్మయ్యో, కాస్త ఆగు తల్లీ !” అని ఎవరో పిలిచారు. ఒక విధవావిడ — ముసలిది మోయలేనంత పెద్దమూటని తోడుకుంటూ వచ్చి “మాతల్లికాదూ, నీకడుపున పుడతాను. నీకు పుట్టమంటుంది. నన్ను కూడా బండి ఎక్కినియ్యి తల్లీ !” అంది రొమ్మతూ. తన వెళ్లాల్సిన ఊరే వెళ్తోంది ముసలమ్మకూడా. పోదు దొరికిందనేకాకుండా శ్రీధరసంగతులకూడా వినవచ్చునే ఆకలితో సరళి ముసలమ్మకి బండిలో చోటిచ్చింది. బండి నాలుగడుగులు సాగిందో లేదో ముసలమ్మ కుటకప్రశ్నలు అరంభించింది. సరళి ఎక్కడి నుంచి గోనోదో, ఎవరింటికి వెళ్తోదో అడిగి తెలుసుకుంది. “నువ్వుచే తల్లీ. మా శ్రీధరాన్ని వెళ్లనివా ? ఒక్కసారయినా మామూరు రాకపోతివి. కలహించితివి న్నానీ, పెద్దపదుపులు చదువుకున్నాననీ విన్నాం కాని మాబంగారుకల్లని ఇన్నోకాచే చూశాను. నా పుణ్యం ఏం చెప్పను.” అని అంతటితో ఆగక సరళి గడ్డాన్ని మునివేళ్లతో తాకి ముద్దాడింది. ఆ రాసంట్టునా బలవంతం లాగి ఒక్కో కూచోబెట్టుకుంది. కొంచెంసేపు మెదలకుండా కూచుని ముసలమ్మ ఒక్కసారి “అమ్మయ్యో తల్లీ, నాబంగారుకల్ల, నిన్ను చూస్తే నాకడుపు తడవకపోతుందమ్మ, ఇంత చిన్నతల్లికి ఎటువంటి కష్టం వచ్చిపడిందే” అని వెక్కిరిస్తో

వోకాలు పెట్టసాగింది. ఇది వినగానే సరళి తేనెరైపోయింది. శ్రీధరకి ఏదో ప్రమాదం జరిగిందనే భయం మరి వడికించుకుంది. కారణం చెప్పకుండా ముసలమ్మ వోకాలు పెట్టేసరికి మరి టెడిరిపోయింది. “ఏం జరిగిందో చెప్పండి మామ్మగారూ” అని సరళి విన్నవించుకున్నది. మారుగా ముసలమ్మ “ఏం చెప్పేది తల్లీ ? నానోరు రావటంలేదు. ఏం జరగాలో అదే జరిగిందమ్మ. ఒక్కసారి నానోరు పడిపోరాదూ” అంది. ఇది విని సరళి మరి కంపించిపోయింది. “మామ్మగారూ, వారేమయినా ఆపదవచ్చిందా ? ఏమిటో చెప్పండి. నన్ను చంపండి. చెప్పండి” అని దీనంగా అడిగింది. ముసలమ్మ దుఃఖాన్ని ఒక్కసారి దిగమింగి వేసింది. సరళిని తన గుప్పెట్లో చిక్కించుకున్నది. ఇక ఏడుపుతో పలికేదు. సావకాశంగా చెప్పనారంభించింది. అంతా చెప్పేవాడిని అనవలసిన పనేముంది తల్లీ ? ఆ జీవులమరి వలలో వేసుకుంది. నా బంగారు తల్లికి ఇంతద్రోహం తలపెట్టింది. దాని కిక ఏడుజన్మల కైనా ఫట్టగతులుంటాయ్ ?” అని ముగించింది. అంతా విన్న సరళి వెలవెలపోయింది. ఇటువంటి ప్రమాదాన్ని సరళి కలలోకూడా శంకించలేదు. ఆమెకి దరి తెన్ను కనిపించలేదు. ఇక తిను అక్కడికి పోవలసిన పనేముంది ? వెక్కిరి బండి తిప్పుమంటే ? తిరుగులైలలో వెళ్లిపోతే ? కాని ఎక్కడికి తిరిగివెళ్లటం ? ఆశని ఎల్లా మరీపించటం ? అయినా ఇంతలా నిజమేనా ? ఏమో ? ఏం, ఎందుకు నిజంకాకూడదు ? అవును. తను అతని మనసుని కష్టపెట్టిన ఘట్టాలూ, బాధపెట్టిన సమయాలూ వందలు వేలు కళ్లకు కట్టుకున్నయ్యే. తనకి అతనికి మధ్య ఉన్న సంబంధం ఎంత బలహీనమైనదో సరళికి వెంటనే గోచరించింది. ఇంతకాలమూ తను తాళం చెవి చేతులూ వుంచుకుని ఆతన్ని చీకటికొట్టో పడిసి వుంచింది. అతను తను చేసిన పనులన్నీ ఎందుకు తుడుస్తాడు ? అతని సహనాన్ని తను ఎంత ప్రూరంగా పరీక్షచేసింది ? అవును. శ్రీధర నిజంగా ఇంకో స్త్రీకి హృదయం అర్పిస్తే అందులో అతని తప్పేమీ లేదు. ముమ్మాటికీ లేదు. అతనిమీద ఎంత నిందమోపాలన్నా సరళికి సాధ్యంకావటం లేదు. అతను లేకమైనా దోషం లేనివాడిలాగా నిరుపవృత్తి సరళిహృదయంలో ప్రతిబింబిస్తున్నాడు. అయినా అతని కిటువంటి ప్రమాదం సంభవిస్తుందని తను ఎన్నడూ భయపడలేదు. అది తన తప్పే. బంగారుపంజరంలో పెంచినంతమాత్రాన చిలక

అక్కాన్నీ, తోటన్నీ మరిచిపోయి పంజరాన్నీ ప్రేమిస్తుందా? కత్తిమేలులాటి ఈ వార్తతో సరళ ఒక్కసారి కళ్ళు తెరిచింది. మునుపటి సరళ పనులన్నిటినీ ఇంకెవరో చేసినట్లుగా ఇప్పటి సరళ నిర్దాక్షిణ్యంగా ఖండించివెళ్ళగొలుగుతోంది. కానీ ఏదో నిరాశా నిస్పృహ వచ్చి ఆమెను నుంచి కమ్మివేస్తున్నాయి. తన శ్రీధరదగ్గరికి వెళ్తే అత నేమంటాడో? తనని ఏవిధంగా చూస్తాడో? ఒకటిమాత్రం నిజం. తన మనసు ఏ మాత్రం చిన్నబుచ్చినా తాను సహించదు. అక్కడ తానొక నిమిషంకూడా నిలవలేదు. ఆసని అతనికి అప్ప గిస్తుంది. ఈమెభారం నీదేనని చెబుతుంది. తానుమాత్రం అక్కడినుంచి మాయమైపోతుంది. ఎక్కడికి పోవాలో అప్పుడే నిశ్చయించుకుంటుంది.

వారిపాడుగునా త్తణంలో ఎండా, త్తణంలో మబ్బు, కైలుదిగిన దగ్గరనుంచీ ఆశ తలెత్తితే తల పెట్టి సీద్రపోతూవుంది. సరళ ఎడతెరిచిలేని ఆలోచన లలో గిరగిర తిరిగి పోతోంది. ముసలమ్మ తాను చెయ్యి వలసింది ఇంకేమీ లేదనుకునికాబోయి మెదలకుండా రద్రాక్షతావళం తిప్పుతూ రామనామజపం చేస్తోంది.

ఊరిబైలే ముసలమ్మ దిగిపోయింది. బూడి సరా సరీ శ్రీధర బడివాకిటినుండు వచ్చి అగింది. తిరిగి వెళ్లి పోదామనే ఊహతో బండివాడిని ఊడతీసి ఎడ్డుకు మేత వేసుకోమని చెప్పింది. బండి ఆగగానే ఆశ ఎవరో కొట్టికేపినట్లు లేచింది. అబ్బలు తను ఇదివరకునుంచీ ఎర నున్నట్లుగానే లోపలికి ఒక్కపరుగుతీసింది. సరళ సంకొచ్చుంతో వీధివాకిట్లోనే నిలబడివుంది. ఆశ పరుగు తీసి 'నాన్నా' అంటూ లోపలికి పోయింది. వచ్చి రావటమే తండ్రిపక్కమీదికి ఎక్కి కూచుంది. "అమ్మకచ్చించా?" అన్నాడు శ్రీధర. "వచ్చింది." అని చెప్పింది. చిక్కిపోయిన చేతులతో ఆశని గుండెలకునుకుని విడవలేదు. ఆశమాటలు విని లలిత గబగబా వాకిట్లోకి వెళ్లి "లోపలికి రా అక్కా. నీ ఇంట్లోకి నువ్వు రావటానికి విడియపడతా వేమిటి? లోపలికి రా" అని సరళ చెయ్యి పుచ్చుకుని గుంజుకుపోయింది. "ఎంత నలన! ఎంత కపటం! నాకేమీ తెలియదనకుండాకాబోయి." అని సరళ లోపల అనుకుంటోంది. లలితచెయ్యి విడిలించేసుకోవాలనిపించింది. కోపంతో లలితముఖంకేసి చూసింది. మారుగా లలిత కళ్ళల్లో చిరునవ్వులు మెరి పించింది. "కోపమెందు కక్కా? నీ ఇంట్లోకి నువ్వు రాక నెనకాడుకుంటే బలవంతాన లాగుకువచ్చాను.

అందుకేనా కోపం?" సరళ బదులుచెప్పలేదు. ఇంత మాటలు నేర్చిన మనిషి ఎందరి హృదయాలనైనా వలలో వేసుకుంటుంది. అందులో ఆనుమానమేమీ లేదు. ఇంత నేర్చరి ఎందరినైనా ఓలుబొమ్మలుగా చేసుకుంటుంది. అనుకుంటుండగా మళ్ళీ చెయ్యిపుచ్చు కుని లాగుతూ "బావా, ఇదుగో వచ్చింది అక్కా. నువ్వు పిలిస్తే కానీ లోపలికి రాదు. అవునుమరి. పియ." అంటూ శ్రీధరనుంచందగ్గరికి గుంజుకుపోయింది. సరళ తలనుంచుకుని నిలబడింది. "ఎందుకు వచ్చాను ఒక్క డికి?" అని తనని తాను లోపల నింపించుకుంటోంది. స్వేదనకు తిరిగివెళ్ళిపోతే ఎంత బాగుండేది? ఇప్పుడు నేనక్కడ ఎల్లా నిలవగలను? ఇప్పుడు శ్రీధరని ఎల్లా వలకరిస్తాను? ఇక శ్రీధరమీద తన కేమి అధికార ముంది? ఇంకొకరి చేత జిక్కిన సొత్తు నాది అనుకు న్నంతమాత్రంలో మనస్సుకి తీర్థ తప్ప కలిగినచ్చే దేముంది? అయినా ఆశ ఎంత నిశ్చయంగా వెళ్ళి తండ్రిమీద కూర్చుండో? ఆశకిమాత్రం అక్కడ చోటుందా? అనుకుంటుండగా శ్రీధర సరళముఖంకేసి చూసి ఆమెకి తెలియకుండానే తలతిప్పవస్తాడు. ఏనుట్లాడాలో అతనికి అంతకంటే తెలియటంలేదు. పోనీ, సరళ మాట్లాడుకుండేమానంటే అది కనబడటం లేదు. ఈ మానం అక్కడున్నవారినుంచినీ మోయ లేనిబరువుతో కుంగడీస్తోంది. అందరిమాటా అటుంచి లలితకి మరీ దుర్భరంగావుంది. "మాకానా, బావా, పండెంటో నేనే గాలిచాను." అంది లలిత. "ఏమో, నాకు నమ్మకంలేదు" అన్నాడు శ్రీధర. ఈమాటల అర్థం తెలియక సరళ ఒకసారి లలితని, శ్రీధరని చూపు లతో గాలించింది. ఏమీ బోధపడలేదు. తండ్రిగుం డెని దిండుగాచేసుకుని ధీమాగా పడకున్న ఆశ "నాన్నా, ఎప్పుడూ ఇక్కడే వుంటాను నాన్నా. ఇక తాతయ్యగారింటికి పోవద్దమ్మా. ఇక్కడేవుండాం." అంది. సరళ ఏమీ మారుచెప్పకుండా నిలుచుని శ్రీధర ముఖంకేసి చూస్తూ వుండిపోయింది. చిక్కిపోయిన అతని ముఖంలో ఒక అనందలేఖ తళుక్కున మెరి సింది. శ్రీధరప్రయత్నమీద అడిగాడు- "నువ్వు కులా సాగా వున్నావా?" అని. సరళకి ఈశ్రక్తి చురు క్కున తాకింది. ఇంతసేపటినుంచీ తన భర్త తన మానిని గురించయినా అడగలేదు. అతను మంచంపట్టి చిక్కి పోయి, పాలిపోయి కనబడుతున్నా తన నోరుతెరిచి అడగలేదు. "నా యోగక్షేమాలతో మీకు అనసర మేముంది?" అనాలనుకుంది. కానీ నోరుతెగలేదు. చివరికి తలమాత్రం ఊపింది కూసాదా అన్నట్లు.

ఇంతలో లలిత కాఫీ కాచి తెచ్చి ముందు పెట్టింది. ఎంత బతిమాటినా సరళ వద్దంది. లలిత ఇది కనిపెట్టి “నవవ్రస చెబితేగాని తాగదు బావా. అక్కని తాగమని చెప్తు.” అంది. శ్రీధర వెంటనే మంచంమీద లేచి కూచుని “తాగు సరళా, నీ ఇంట్లో నవవ్రస బతి మాళించుకుంటావా?” అన్నాడు. ఆమాట వినిగానే సరళ కన్నీళ్ళ నాట్రతోలేకపోయింది. కాఫీకప్పు వేళ్ళతో ఎత్తిందికాని ఒక్కగుక్కయినా వెయ్యలేక పోయింది. వేళ్ళ కడికి కప్పు జారి కిందపడిపోయింది. ఇది నా ఇల్లా ? నిజంగానా ? ఎందు కిమాం ? నిజం చెప్పండి. ఈ ఇంట్లో నాకు అడుగుపెట్టే అధికార ముందా అని నూటిగా అడగడలచింది. కాని ఆ ఉత్స యంలో కాఫీ ఒలికిపోవటం చూసి సిగ్గుపడింది. నోట మాటరాలేదు.

సరళకునోభావాని లలిత వచ్చినదగ్గరనుంచీ కనిపెట్టకూనేవుంది. ఆమె సమయంకోసం వేచివుంది. ఇంకా సమయంరాలేదు. నిజంగా రాలేదు.

అనాడంతా సరళ పేడపేడగా వుంది. శ్రీధర దగ్గరికి పోలేడు. ఒక్కమాటయినా మనసారా మాట్లాడ లేదు. అతనికి వేళకి జావా, కాఫీ అన్నీ లలిత యం త్రంలాగా అంస్తోంది. తుణచినా అతనికి ఆలస్యం జరగనివ్వను. పలంతా బడిపనిలో తీరిక చేసుకుని ముగ్ధులవచ్చి ఏంకావాలని అడిగిపోతుంది. రాత్రి అతనికి నిద్రపట్టకపోతే అతనిపక్కదగ్గర కుర్చీవేసు కుని కూచొని విసుగుతూ తను చదివిన హిందీపుస్తకా ల్లోని కథలన్నీ కళ్ళకిట్టినట్లు చెబుతుంది. వినివిని శ్రీధర నిద్రపోతాడు. అప్పుడు వచ్చి పడకుంటుంది. రాత్రి వెలకు వచ్చినప్పుడెల్లా లేచివెళ్లి శ్రీధరనిద్రపోతు న్నాడో లేదో చూడవచ్చుంది. ఇల్లా శ్రీధరకు జబ్బు చేసిన దూరనంచీ జరుగుతూవుంది. సరళవచ్చిననాడు కూడా ఆనాదిగానే లలిత తుణు ఏమరకుండా శ్రీధరకి సేవచేస్తుంది. ఇది చూస్తూంటే సరళకి మరీ రూఢిగా కేలిపోయింది. శ్రీధరమనసులో తనకి చోటు లేదు. తన సేవకల్ల ఈ స్త్రీ అతన్ని పూర్తిగా వశపరు చుకుంది. ఇక తనకి అక్కడ ఆశ్రయం లేదు అని బాగా నిశ్చయించుకుంది. శ్రీధర కళ్ళలు విని నిద్రపో యాడు. లలితకూడా నిద్రపోయింది. తండ్రి పక్కలో ఆకేకూడా గాఢంగా నిద్రపోతోంది. చప్పుడు చెయ్యి కుండా పిలిఅడుగులు వేసుకుంటూ సరళ శ్రీధరమంచం దగ్గరికి వెళ్ళింది. తుణునేపు అక్కడ నిలబడింది. ఆకే తండ్రినుండేలమీద సుఖంగా నిద్రపోతోంది. అప్రయ

త్నంగా సరళకళ్ళు చెమ్మికిల్లినయ్యే. ఇక అక్కడ తనకి నిలబడే అవృష్టం లేదు. అనకాశం లేదు. తను వెళ్ళిపోవలసిందే. ఎక్కడికి వెళ్ళాలో తెలియదు. కాని అక్కడ నిలవటానికిమాత్రం మనసాపుటం లేదు. మరకచీకటిలో మెల్లిగా అడుగులువేస్తూ వెనదిరిగి ఆకేకనీ, శ్రీధరకనీ చూస్తూ గుడిసెవైటికి వచ్చింది. ముందుకి పోవటానికి కాళ్ళొడలేదు. ఎవరో వెనక్కి బలవంతాన గుంజాతున్నారు. ఇంతమాత్రానికే ఓడిపో యానని ఒప్పుకుంటావా ? గెలిచే శక్తి నీదగ్గరలేదు ? ఉండికూడా పిరికిపందలాగా పారిపోతావా ? నీధర హృదయసామ్రాజ్యాన్ని పాలించే అధికారం నీదికాదా ? అక్కడ ఇంకొకరి విజయపతాకం ఎగురుకుంటే చూస్తూ ఊరకుంటావా ? ఇంతమాత్రం చేతకాదా ? అని సరళలోపలినుంచి ఎవరో ఖంకున మ్రోగే కంఠంతో చెబుతున్నారు. అవును, నేను ఓటమిని ఒప్పు కోను. ప్రయత్నిస్తాను. అన్నివిధాలా ప్రయత్నిస్తాను. అప్పటికిగాని ఇక్కడనుంచి కదలను. ఏమయినాసరే కదలను. ఎవరు నన్నిక్కడినుంచి గంటివేస్తారో చూస్తాను. ఎవరికి అధికారముంది ? ఎవరికి ధైర్య ముంది ? నిజానికి తను ఇంత నిరాశపడవలసిన అవసర మేముంది ? అయినా ఆ ముసలమ్మకుబలకి తను అంత విలువ ఎందు కివ్వాలి ? ఎన్నడూ అబద్ధకూడి ఎరుగని శ్రీధర నీఇంటికి నవవ్రసమ్మని పిలుస్తుంటే తనెందుకు వెనకొడాటి ? లలిత అంత ఆస్థాయంగా ఆదరిస్తుంటే తను ఆమెని ఎందుకు దులుపుకుంటూ దూరంగా తిర గాలి ? ఒకవేళ లలిత శ్రీధరహృదయాన్ని వశంచేసు కున్నా తను తిరిగి జయించాలి. ఈ ప్రయత్నంలో తనప్రాణం పోయినాసరే. అంతకంటే తనకి కర్తవ్య మేముంది ? ఇక్కడినుంచి పారిపోయి తను ఈ ప్ర పంచంలో ఏంచెయ్యాలి ? రాత్రంతా సరళకి నిద్ర పట్టలేదు.

“అక్కా, నిద్రపట్టిందా బాగా” అని అడి గింది లలిత పొద్దున్నే. పట్టిందని సరళ అబద్ధమాడింది. లలితకి అసాంసంగితి తెలుసు. ఎందుకు పట్టలేదోకూడా సరిగ్గానే ఊహించగలిగింది.

శ్రీధరలేవగానే ముఖం కడుక్కోటానికిచెంబూ, నీళ్ళూ, వళ్ళిపోడి ఎదురుగా పెట్టివున్నయ్యే. నంటనే కాఫీకూడా వచ్చింది. కాని తెచ్చింది లలితకాదు, సరళ. ఆనాడు పలంతా శ్రీధరపక్కదగ్గర కూచుని ఉంచారాలుచేసింది లలితకాదు-సరళ. రాత్రి అతనికి

చేర్చియర్ నాటకం చదివి వినిపించింది సరళ. సరళ పక్కనే కూచుని వింటూ లలిత లోలోపల పొంగిపోతోంది.

ఇదంతా శ్రీధరకి అస్పృశంగా వుంది. ఇట్లా జరుగుతుందని కలలోనైనా అనుకోలేదు.

రోజులు తిరిగిపోతున్నయ్యే. లలిత పగలంతా బడిపనిలో ముగిసిపోతోంది. క్రమంగా శ్రీధర కోలుకొని బడికి వెళ్ళే ఓషిక వచ్చింది. “సరళా, లేపటినుంచీ బడికి వెళ్ళాను.”

“అప్పుడేనా ? ఇంకా బాగా ఓషికరాలేదు.” అని సరళ ఆడ్డుపెట్టింది. ఈ సమాధానం పని శ్రీధర మరి చకితుడైపోయాడు. కానీ సరళ ఈమాదిరిగా ఎందుకు మారిపోయిందో తన్నుకున్నా ఆతనికి తెలియబులేదు.

కొన్నాళ్ళు పోయాక శ్రీధర సరళని పరీక్ష చేయబంకినా “సరళా, నాకు ఆపదసమయంలో వచ్చావు. కాపాడావు. ఇక నీకు ఇక్కడ ఉండటం సుఖంగా లేకపోతే మీనాన్నగారి ఊరు వెళ్ళిపోవచ్చు” అన్నాడు. వెంటనే సరళ ఆతన్ని మధ్యలోనే ఆపి “ఇక ఎన్నడూ ఆమాట రానివ్వనని ఒట్టుపెయ్యండి.” అని కన్నీటితో అడిగింది. నూర్చుడు పడమట ఉదయించాడా అనిపించింది శ్రీధరకి.

ఆరోజు ఆళీ ఫుట్టిసరోజు. అందరి మనసులూ ఆనాడు అనందంతో నిండితోలుకుతున్నయ్యే. భోజనాలయినాక లలిత శ్రీధరని అడిగింది—“బావా, ఇప్పుడు చెప్ప, పండలలో ఎవరు గెలిచారో?” శ్రీధర నవ్వుతూ వెంటనే అన్నాడు—“నువ్వే గెలిచావు లలితా. ఎట్లాగైనా మీ ఆడవాళ్ళ మనసులు ఆడవాళ్ళకే తెలియలిగాని మాకేం తెలుస్తయో?” ఇన్నాళ్ళ నుంచీ అడిగి తెలుసుకోవాలని తపాతపాలాడుతున్న సరళ ఆరాటం పట్టలేక అడిగింది—“ఏంపందెలలితా ? నా కుక్కడా చెప్పవో ? ఎవరు గెలిచారో నేను చెబుతాను.” అని. లలిత కుణంసేపు ఊరకుని శ్రీధరముఖంకేసి చూసి చివరికి నవ్వుతూ బదులుచెప్పింది. “ఏంలేదు అక్కా. ఒకనాడు బావకి జ్వరం బాగా తీవ్రంగా వుంది. ఆశని చూడాలని ఒకటే కలవరించాడు. అప్పుడు నేను

‘బావా, అక్కనీ ఆశనీ రమ్మని రాయనా’ అని అడిగాను. ‘వద్దు. నీ చేతకాదు. మీ అక్క ఎన్నటికీ రాదు. రప్పించటం సీతరంకాదు.’ అని నిరాశతో అన్నాడు. అప్పుడు నేను రప్పిస్తానని పందెంపేశాను. ఎట్లా రప్పిస్తావన్నాడు. ఒక్క ఉత్తరంతో రప్పిస్తానన్నాను. సీతరం కాదన్నాడు. చూద్దాంగా అన్నాను. అదీ మాపందెం. ఇప్పుడు నువ్వే చెప్ప అక్కా, ఎవరు గెలిచారో ?”

సరళకూడా నవ్వింది. ఆ ఒక నవ్వుతో లోపలి బడవంతా ఎగిరిపోయింది. “అయితే, లలితా, నిజం చెప్ప. నువ్వేనా యేమిటి హితకారిణి చేదని ?” అని అడిగింది. లలిత నవ్వుతూ నేనేనని తలవూపింది. సరళకి పట్టలేని ఊగ్రి, చెప్పలేని సంతోషమూ ఒక్కసారి వచ్చి “లలితా, నీమేలు జన్మజన్మలకీ ముగిచిపోను” అంది. “అల్లా అనబోకు అక్కా. నేను చేసిందేముంది?” అంటూ లలిత వెల్లి పోవటానికి లేచింది.

ఇంతసేపూ ఆమాయకద్రేకువడిగా వుండి పోయిన శ్రీధర లేచివచ్చి “నువ్వు చేసిన మేలు ఇంకెవరు చేస్తారు లలితా ? మనస్థూల సంగతి ఆటించి దేవతలకూడా చెప్తారో లేదో చెబుతేను.” లలిత నిలబడిపోయి తలవంచుకుంది. శ్రీధర మళ్ళీ అందుకున్నాడు—“అయితే లలితా, మన ఆళీకి ఆత్మరభాగం ఎప్పుడు ?”

“ఇవాళే చేద్దాం. ఏం ఆకా, వస్తావా ఒళ్ళోకి?”

ఆళీ వెంటనే లలితనంక ఎక్కి కూచుంది. “ఆళీతోపాటు నన్నుకూడా నీఒళ్ళో చేర్చుకుంటావా లలితా ?” అని అడిగింది సరళ. లలిత నవ్వుతూ బదులు చెప్పకుండా ఊరకుంది. “నవ్వులాటకాదు లలితా, నిజంగా నీదగ్గర మళ్ళీ ఓసమాలు దిద్దుకోవాలని వుంది. నన్ను నీఒళ్ళోకి రానివ్వకపోతే పీల్చేదు.” అంది. శ్రీధర “ఇదిగో లలితా, కొత్తకోమల్లులు వచ్చారనే సంతోషంలో ఈ పాతకోమల్లి మాట మరిచిపోకు. తెలిసిందా ?” అన్నాడు.

చెదిరిపోయిన మబ్బుల్లోంచి నూర్చుడు మిలమిల మెరుస్తూ కిలకల నవ్వాడు.

ఆ రా మం తో పిల్లల పటాలం

= శ్రీ ముద్దా విశ్వనాథం =

తో గడ ఎంతోమంది మిత్రులు చెప్పారు. ఎవ్వరినీ
నించో నాకు కుతూహలంగానే వుండే.
అంతమాత్రాన కలిసిరావడ మెట్లా?—చేసికయినా
టయిమ్ రావాలికదా అని చెప్పి నిరీక్షిస్తూ వూరు
కున్నా.

సరి—పండ్లూ పండింది, కాకి వారింది
అన్నట్టుగా, ఈమధ్య ఒకనాడు దానంతటదే అవకాశం
తగిలింది. తలవీ తలంపుగా శ్రీ వేయిరి శివరామకృష్ణ
గారి వూరికి బయల్దేరా.

అంపాపురంలో బస్సు దిగి ఒక్కసారి దశ
దిశలూ కలయజూచా. అక్కణ్ణించి నాలుగుమైళ్లు
నడిచివెళ్లాల్సి, సూర్యానికి. నేనూ, నా హోటల్లో పట్టు
కున్న బుడ్డోడ్డు (ఇది కృష్ణాజిల్లామాండలికం) కాలు
సాగించాం. ఆ పొలాలూ, పొలంగట్లంట అద్దతగితే
ముళ్లు, నువ్వు మధ్యిరి తరుచ్చాయ్య, ఎండిపోయినకాళ్లను
తడుపుతూవుండే పిల్లకాలటలు, నడక సాగనీయక
అటంకపరిచే యికికపురలూ, మానవుడి శక్తియుక్తుల్ని
పరిశోధించే రాతిగుట్టలు—ఇవన్నీ చాటుకు వెళ్తూంటే
ఇళుడు మహాశుక్లం సాగిస్తున్న మహాప్రస్థానం టకీమని
తలపుకునవ్వింది.

దారంట వెళుతూంటే, మదరాసు వాతా
వరణం ముగిసోయింది. అంతేకాదు. మనస్సునుండి
మరలిపోయింది. నాకు తోడుగా ఒక క్రీష్టియన్ ముసి
లతడు తారసపడ్డాడు. నా భోగట్టా యాత్రా అతడు
చిటికలో కూపీ లాగేశాడు. శివరామకృష్ణగారు
సూరారంతోటలో స్థావరం ఏర్పరుచుకోటానికి గల
పేకుపులు. మరి, వారి ప్రతిభావిశేషాలూ నిండు
వృద్ధయంతో వినికిడి చేశాడు. అతడు చెప్పిన చరి
త్రంతా అయనపట్ల అనుకూలంగానే వుంది. అతడి అభి
ప్రాయాల్ని క్రోడతో అలింశా.

క్రమంగా భోరణి మార్చి, తన ఆత్మచరిత్రను
(దారిలోనడుస్తూనే) నాకు అంకితం చేదామనే కుతూ
హలూ అగపరిచాడు. నేనూ కాదనలేదు. తన శేషిరి
తమా, వృద్ధావస్థలో సుఖజీవనానికై ఓచిన్న
కొండ సంపాదించాల్సి అభిలాష, అధికార్లకి
ఆతడు పెట్టుకునివున్న అర్జీల తీరులూ— ఇవన్నీ చెప్పి
చెప్పి, చివరికి పర్యవసానం ఏమిటవుతుం దంటారని
ప్రశ్నించాడు ఆత్రంతో— అమృతమృతమయిన నా
నోటిమాటోసం చెబులు రిక్కించివున్నాడు.

ఒక్కో, ఇదెంతపనోయి త తా!—నవు ఈవిధంగా
చెయ్యి అని కొన్ని కిటకులు సూచించా. ఇటువంటి
విషయాల్లో చాలామంది మితిటరీవాళ్లు మనస్ని ఆ శ్ర
యించి, మన శిఫారసుమూలకంగా పేలు పొందార
నిన్నీ, మదరాసులో అధికారవర్గము యావన్మందీ మన
గుప్పిట్లో ఉన్నారనీ, అతని మనసుకి తియ్యగా తగితే
టట్టు కోతలు కోశా. మీరు తండ్రిలాటివారని ఒక
చిన్న బిరుదు పడవేశాడు నాపయిన, కోరకుండానే.
ఈ దృష్టిపరిచయానికి ఆక్రిస్టియన్ తాత కృతజ్ఞతా
సూచకంగా వూరేపాలిమేర చాలేవరకు ముమ్మల్ని
సాగనంపి, సూరారందారి అడుగో అని చూపించి,
విడవలేక విడవలేక విడనాడిపోయాడు.

ఇక నొక్క అరగంటసేపట్లో శాస్త్రీగారి
గృహం చేరకుంటా మన్నమాట. లోగడ ఒకప్పుడు
వారి దర్శనం చేసినప్పటినించీ శాస్త్రీగారినిగరించి
ఒకరకమయిన వుద్దేశాలూ మనస్సులో నాటుకుపో
యాయి: ఆయన మితభాషి అనీ, కోపానికి దూర్వా
నుడనీ, సామాన్యులు దర్శించటానికి సుగమసాధ్యులు
కారనీ, అస్తమానం ఏ శత్రుత్వాలు నవలలో ఊహా
అశకరిస్తూ కూర్చుంటారని—ఇట్లా...

ఇటువంటి వ్యక్తితో ఎట్లా ప్రసంగించటం?—
అంతా కల్పిచింది నడక!—అనుకుని పంకయాత్రతో
అడుగులు వేస్తున్నా.

అసలు గ్రామానికి ఇంకా రెండున్నెలలు కన్ను చెదిరేటటువంటి ఒక తోట అందులో ఒకేఒక యిల్లు. అదే అయివుంటుం దనుకున్నా కాస్త్రేగారిది. అవును, నావూహ నిజమే అయింది. అప్పటికప్పుడే ఒక అబ్బాయి చూ రాక తెలియజేసినట్లుంది, గారు ఎదురొచ్చేశారు, మందహాసంతో.

[శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి]

‘ఏబండిలో వచ్చారా?’ అని పలకరించారు.

‘వ్యాసేంజిల్లో వద్దామనుకున్నానండి చూడు. కానీ, మొయిల్లోనే బయల్దేరడం పడింది’ అన్నా. కాళ్లు కడక్కో నీలిచ్చి, స్వయంగా పడమరై పట్టుకొచ్చి వేశారు. పాదపక్షులైన కావడం తోనే ‘ఆ’ హాల్లోపడమరైపోతూ పోయినా.

‘ఆ’ హాల్లోనే మామూలేమో అనుకునేరు గనక. అటువంటి హాల్ ఇంతవరకూ చూసి యెరగనను. సారస్వతాక్షులను ఎంతోమంది—మన కిటువంటి హంగుల్లో యిటువంటి ప్రదేశం ఉండిఉన్నట్లయితే ఎంత చక్కటి రచనలు సాగించగలమా!— అని ఉవ్వెత్తారడం నాకు తెలుసు. నేనూ అందులో ఒకణ్ణిగనుక. ఊహగా నమే తప్పు, ఇదమితమని ఒక నిర్మాణానికి జేసిన గాధనకు ఒక్కడూ నేటివరకు నాకు అగపడలేదు.

ఇట్లా అనేకులు వ్రాయసకాండు కావాలని మనస్సులో సంకల్పించేదానికి కాస్త్రేగారు యాప విచ్చి ప్రత్యక్షంగా చూపగలిగారని అవగతమయింది.

గాటికి గాటి, వెలుక్కి వెలుగూ—తలుపులు తీయనక్కరలేదు, కిటికీలు మూయనక్కరలేదు! మనతో పరిచయమున్న గ్రంథశాలను యావత్తూ కను మూసినా తెలిచినా ఎదట కవబుతువుండటం! రా అనేసరికి తోరిన పుస్తకం తలుచుకున్న వీరువారోంచి చేతులొక రావడం, పని కాంగానే పో అంటే వెళి పోయి అలమారాలలో దాని స్థానంలో అది అమరి పోవడం!—ఉత్తరాలు కొట్టివెట్టడానికి ఒక పైపు వినుచు—రాసిన గ్రంథాలకు అనువయన బొమ్మలు తయారుచేసేవెట్టడానికి ‘ఒక్కనే’ మనసుకులిసిన చిత్ర కాశుడు—ఇదంతా చూచి ఉండ్రబాలమా అనిపించింది. ఈ నట్టవనిలో—పల్లెటిపట్టులో—అబ్బా, ఎని, హంగులు! అని వినుపోయా.

ఇంతింత గొప్పపుస్తకాలు రాసేవేస్తున్నారు కాస్త్రేగారూ అంటే—ఇదేదయినా మంత్రబలమా, ఉపాసనాబలమా అనుకునేవాణ్ణి, చెప్పాడూ— ఇంతకు మునుపు.

అమృత్యాగి, తెలిసిపోయింది కీలకం!—వేలూరి వారి ఉద్వేగభరచనకి కారణమయింది కేవలమూ వారి పాండిత్య ప్రకర్ష కాదు. కానేకాదు. మానవహృదయంలో కవిత్వాన్ని మొలకలేత్తించే ఆ మామూలేర మయిన కుటిరం. ఉహ—కటిరమూ కాదు. ఆ బుద్ధిచాటికలోని ‘ఆ’ హాల్.

మీరు ఖండంతరాలు దాటి ఆమెరికావంటి బ్రహ్మాండమైన దేశాలు చూచిఉండవచ్చు. అక్కడ ఆకాశాన్నంతే అరవై అంతస్తుల భవనాలున్న చూశా తేమో. ఇందుకు సుతరామూ ఆశ్చర్యపడను. కా— సారస్వతసేవకుడికి సరిగ్గా సరిపడేటటువంటి హాల్ నటుకి చూచివుండరని ఘంటాశంగా చెప్పగల.

కుర్చీలో కూచున్నాను. కాస్త్రేగారు ఎవో కుశలప్రశ్నలు వేస్తున్నారు. నేను అరకుకుగానే జవాబులు చెబుతున్నా. నా దృష్టి అంతా ఆ హాల్ మీదనే వున్నదాయి. జీవితంలో మనకి గృహనిర్మా యోగ మంటూ వుండకి వీరవజ్ఞుడైనా కాస్తంత మంచి చూట చెప్పడమే తలసించినపక్షమందు, ముందు ఇటు వంటి హాల్ నిర్మాణానికి శంకుస్థాపన చేసి కాని మరోపనికి వెళ్లనన్నమాట. ఇది నా దీక్ష. ఈ నిశ్చయంతోనే మళ్ళిమళ్ళి నలుమూలలూ పరికించి ఆ కొలతలప్రకారం మనఃఫలకంమీద ప్లాను గీసుకున్నా. తదుపరి.

నే వచ్చిన కార్యపరంపర గబగబా వారికి నివేదించేవాను, తెచ్చిన సరహా సప్తరా అందించేవాను. వారి సంభాషణాచారానికి, అంతకు మించిన ఆ కల్పిని డిక్ అవరణకు అభిమానానికి ముగ్ధుణ్ణువాను. కాస్త్రీగారి సదయవృత్తం నాకు స్పష్టంగా అగపడింది. ఒక ప్రాణన్నే హితునితో ప్రసంగించివట్టుగానే ఆయనతో మనసువిప్పి మాటాడవచ్చునని నిబ్బరం కల్పింది. ఆ నేత్రబలంకూడా అగలమైంది.

ఆయనవచ్చిన చవపు ఊతగా, పిచ్చాపాటి వెలిపోతోంది. నా ధోరణికి చెవియిచ్చినట్టు, శ్రద్ధమాతృతున్నట్టు వారి వదనంలో కనిపెట్టా. సుధామధురమయినటువంటి ఆ సమాధానాల నన్ను చీకెట్లు చేశాయి.

ఇంతలో భోజనానికి రెండని పిలిచారు. ఆయన పిలుపులో గోచరించిన అపారాయత అవభవించతగ్గదేకాని, వ్రాసిచెప్పటం సాధ్యంకాని పని. ఆ విశిష్టమయిన ఏర్పాట్లన్నీ నాలో ఒక అవిరుతమైన ఆనందాన్ని జనింపజేశాయి. ఈసందర్భంలో ఒకటిరెండు మరవరాని చిత్రసంఘటన లున్నాయి. అయితే—నన్ను తనిపిన ఆ మృషేన్న భోజనాన్ని గురించి ఏమో వరిస్తా ననకుంటారు బహుశా, కాదుకాదు.

అక్కడికి ఒక పిల్లి వచ్చింది. చాలా చక్కగా, పుష్టిగా వుంది. అది అభిమానంతో పెంపకుపుతున్న మార్జాలచక్రవర్తి అని దాని రూపురేఖలే చెబుతున్నాయి. నేత్ర కాలేదు, అప్పుడే వచ్చావా? అన్నారు కాస్త్రీగారాపిల్లితో.

భోజనంముందు కూర్చునివుండే—దాని నెంతో మక్కువతో యెత్తుకుంటూ, దింపుతూ 'ఇది కాదు సమయం' అన్నట్టుగా నూచించారు. అది మళ్ళీ మళ్ళీ వస్తూనేవున్నది. వచ్చినప్పుడల్లా వినుకూ విరానం లేకుండా 'భోజనాలై నాకే వద్దగాని' అని అంటూ దానికి నచ్చజెపుతూనేవున్నారు. వారి సహనశక్తి నిజానికి అచ్చర్యగొల్పింది.

అదే కాదు. మరోపిల్లి—పరిగ్గా అయ్యున్న అటువంటిదే వచ్చింది. ఈ రెండూ కవరమే ననిపించింది. ఉండబట్టలేక అడిగేశాను: 'కాస్త్రీగారూ, ఇవి పెంపుడుపిల్లలా?'

'అవునండీ. ఇదివరకు ఇంకా రెండుండేవి...'

'మరి, వీటికి పేర్లెన్నా పెట్టారా లేదా?'

'పెట్టకే!—ఒకదానికి పిట్టా పేరు పెట్టాము. అది అతడితోపాటే వచ్చిపోయింది. ఇదిగో, దీని పేరు ప్లాటన్. ఇంకా ప్లాటన్ బతికున్నాడుగా? అందుకే యిదిన్నీ...'

నాలో కల్గిన భావపరంపరకు పారం లేకపోయింది. ఇటువంటిదే మా పితాపురంలో జరిగిన నా చిన్ననాటికేను ఒకటి ఆయనకి వినిపించా. వారి సరదా వీమని చెప్పను?—

ఇంతలో ఇంకోపిల్లికూడా వచ్చింది రంగానికి. మొత్తం ఈ ముచ్చటయిన మాడు పిల్లలూ ఒక్క ఆయన పోసిన ట్రనిపించింది. భోజనాలనే ఈ పిల్లల పటాలన్నీ పెట్టుకుని ఆ బ్రాహ్మకు అడే అటలూ, వాటికి ఆయన చెప్పే మాటలూ బలే విన్నదంగా వున్నాయి. ఈ పిల్లలు ఒకటొకటే వస్తూంటే, వాటిని మర్యాదగా ఆవలకు సాగనంపడంలో కాస్త్రీగారు పడే కాయకష్టం చూడలేదానిదానంటే నమ్మాలి. ఈ విషయంలో పసిపాపలుసయితం ఆయనకి చాలరని పించింది.

అప్పు డనుకున్నా :

కాస్త్రీగారి ప్రతిభకీ, తత్పరితమలయిన దివ్యరచనకీ హేతుమూలమయినది ఈ భౌతికనాతావరణం మాత్రమే కాదు. ప్రకృతికి చేరువగా వుండేట్టు ఆయన సృష్టించుకున్న ఆరామమూ, ఆరామమూ కుటీరమూ, కుటీరంలోని 'అహాలూ—ఇవిమాత్రమే కాదు. ఇన్నిటిని మించిన ఆయనపరిపక్వసృష్టయం—ప్రకృతివైచిత్ర్యంలో లీనంకాగల ఆ నిండారిన ప్రేమపూరిత సృష్టయం !! ఆ సృష్టయజ్యోతి వెలుగుతున్నప్పుడే ఈ నాతావరణం కవికి సహాయపడుతుంది.

అటువంటి సృష్టయం, దాన్ని విప్పిచెప్పటానికి ఆనకూల్యమయిన ప్రకృతివాతావరణం—ఈ రెండూ అమరి, మేళవింపబడినప్పుడు మానవుడు కవి కావడంలో విద్వార మేమి టుంటుందీ?

కవికి ఆశక్త్యకమయిన మానసిక, కారీరక సాధన సామగ్రి అమరటం తప్పకుండా మూలం. నేర్లపై లెక్కింపలేక అటువంటి అద్భుతకాలంలో కాస్త్రీగారొకరు, ఇట్టి ఆనకూలాలూ నాకే అమరివున్నట్టుయితేనా?—

వేదముల గణితయంత్రము

శ్రీ గోబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావు =

అయిదారువందల సంవత్సరముల క్రిందట వేద విద్యను, వేదకర్మలను పునరుద్ధరించవలెననే సద్భావముతో వేదములకు వ్యాఖ్యానము చేసే భావ్యములు గ్రాసిన సాయణవిద్యాబిరుదు శబ్దార్థమిత్రము గ్రహించి కర్మపరముగా వ్యాఖ్యానుచేయ నుపకరించినట్లు ప్రారంభమునందే తెలియజేయున్నార:-

“కర్మాంగతా యాద్యక్
కర్మితా బ్రహ్మజేన తాం,
బోధం శబ్దార్థసూత్రైః
విమృతైః క్రియతే స్ఫుటమ్”

ఈనాటి కాస్త్రజ్ఞులకు గల నిశితవైజ్ఞానికదృష్టితో వేదములు చదువుటకుగాని, వైజ్ఞానిక పరిష్కారమునకు వ్యాఖ్యానములతో భావ్యములు వ్రాయుటకుగాని పూనుకోవలసిన అవసరము విద్యారణ్యుని వారికి ఆకాలములో కలుగలేదు. ఒకమూల మహమ్మదీయుల విజృంభణము, మరొక ప్రక్క వేదభావ్యులై వేదవోదితకగ్యకాంక్షపై ధ్వజమెత్తుచుండిన కైఫియాద్వాదుల యొత్తిడి గానగు చీకాకులనుండి వేదములను, వేదకర్మలను సంరక్షింపవలె నను సద్భావముతో సాయణాచార్యులు కర్మపరముగా వేదము లభ్యయించుకొనటకు పిలువనట్లు శబ్దార్థములను గ్రహించి భావ్యములు వ్రాసెను.

ఆభావ్యవ్యాఖ్యానములనే ముఖ్యముగా పురస్కరించుకొని, శ్రీ విజయనగరమువారిజా లత్యైవార్యముతో నొసగిన మాపునివేల రూపాయల విరాళముతో మాక్కుసుల్లదొర వైఘంటికశబ్దార్థముల నశేతెలిసికొన యత్నించి ఋశ్యవరచన కెల్లెట్లో ఇంగ్లీషుభాషాయాపము తేలెనని తెచ్చుకొని వేద మాక్తుల జీవవైకల్యముల నింగ్లీషుగ్రంథములో

ప్రవేశపెట్టబాగుపోయెను. భారతీయేతరులకు వేద భాషాజీవనముల నవగాహన చేరికొనుట సాధ్యమైన పని కాదు. వేదములను నావేశించియున్న విశిష్ట వైజ్ఞానికవాదనల నెంతమాత్రమును గ్రహింపబాలక మాక్కుసుల్లదొర వేదము నట్లు విమర్శించినాడు:-
“ఓ భారతీయుడా! వేదము వేదముని మరీసేవు! మీ వేదంగా ఏమిందోయి? కర్మనాయకారలైన మీ పూర్వులు-ఆర్యులు - ఇంద్రుడా! వర్షం కురిపించవయ్యా! ఇగ్గిదేవుడా! జచ్చుగా వెలగవయ్యా! దేవతలారా! పుత్ర, పాత్ర, ధన, పను, ధాన్యపన్ను నితో క్రమజయం దనుచేయుండయ్యా!” అని స్తోత్ర పాఠాలతో దేవతాస్మారణం. అంతే. ఈ వేదం చదవడం అంటే ప్రాణం విడిగిపోతుంది. దానినిండా ఊక ఎక్కువ; గింజ తక్కువ. ఆహుతుకు నీ నీ మా వైదికులలో ఉండే మహత్తైఘంటిక-విద్యమైనవనలు, దేవీద్యులనుమైన కావ్యభాగాలు వేదంలో కంచుకాగదాలు పెట్టి వెలికినా కనపడవు” అంటూ పోలేగా అనేకాడు. సంస్కృతభాషలో పాండిత్యం సంపాదించి వేదం ఇంగ్లీషుగా వ్రాయు సాహసించినందుకు మనము ఈ దొరను ప్రశంసించవలసినదేకాని—కూర్మలో ఎంత తిగినినా శిష్టుకు రుచి అంటుంటు మాక్కుసుల్లదొర ఎంత గింజుకున్నా వేదసారం మాన్రిం ఇతినికి ఏమీ అంటలేదు. అహోచించిచూస్తే అంటిం దనకోవడము కూడా అసంభవమే. నిఘంటుమూర్తిపాండిత్యం ననకూ, సాగ్రహణమునకూ చాలా తేడా వున్నది కదా? అయినప్పటికీ భృతిఖండము పరాధీనంలో వుండవలగల్గ ఆ దొరగారి చూటలకు చెల్లుబడి చాలా ఉంటూ వచ్చింది. అతని విమర్శలంతా పూర్తిగా అంగీకరించక పోయినప్పటికీ, మన దేశింగో ఇంగ్లీషుదావ్యాభ్యాసం చేసి పెద్ద డిగ్రీలు వుచ్చుకొన్న పండితులు

చాలామంది "The vedas have high spiritual philosophical and religious value" అని భావింతుంటారు. దేవతలనుగూర్చి, ఆధ్యాత్మిక మతవిషయములనుగూర్చి వేదాలు చక్కగా వివరిస్తవి. వేదములకు నమస్కారము. అంతే. అంత మాత్రమే. అది తప్ప శాస్త్రదృష్టితో, వైజ్ఞానికంగా చూస్తే వేదములకు విలస లేదు— "The vedas have no scientific value in the modern sense of this word—science" అనేది యీ నాటి విజ్ఞాన శాస్త్రం ఆధారించి అందులో ఆఖండపాండిత్యం సంపాదించిన మన సోదరు లనేకుల అభిప్రాయమై ఉన్నది.

ఈ సందర్భంలో మనము ముఖ్యంగా ఒక విషయం గమనించాలి. ఏమిటంటే—ఈ వైజ్ఞానికులకు సంస్కృతభాష బాగా తెలియదు. స్వయంగా వేదము యొక్క మూలములు చదవరు. చదివినప్పటికీ, వేదములు ఏదృష్టితో చూచి మంత్రద్రవ్యలు కాగలిగిరో, ఆ విశిష్టవిషయములు అవగాహనచేసుకొనటకు ప్రయత్నింపరు. ఏ మాతృములలో వ్రాసిన తప్పనిగావు వేదము చదివి సంకీర్తనలై విమర్శ ప్రారంభిస్తారు. అంగ్లానువాదములమైన వేదవిమర్శ మన భారతభూమి యొక్క దుర్మోగములన్నిటిలో గొప్ప దుర్మోగమని దుఃఖంపకతప్పదు. వేదములకు గణితము ఏమీ రాదనినీ, వారికి యంత్రపరిచయ మేమీ లేదనినీ, వైజ్ఞానికవిషయముల వాసనే వారి కక్కడనూ లేదని దృఢనిశ్చయంతోనే మన వైజ్ఞానికులు వేదవిమర్శ ప్రారంభం చేస్తారు. ఈ అభిప్రాయాన్ని ఎంత సత్య దూరములో నిరూపించుటకు రెండవమాడు వేదమంత్రములు విమర్శించి చూతాము.

చంద్రుడు భూమిచుట్టూ ఒకవారు తిరిగివచ్చుటకు పట్టు కాలము ఒకసెల. భూమి నూర్చునిచుట్టు తిరిగివచ్చుటకు పట్టు కాలము ఒక సంవత్సరము. భూమిచుట్టు చంద్రప్రదక్షిణకాలము ౨౯౬ రోజులు. పన్నెండు చంద్రమాసములు ౨౯౬ X ౧౨: అనగా 3౫౫ రోజులు చిల్లర; సౌరసంవత్సరము. 3౬౫ రోజుల చిల్లర. సకటున చిల్లరల నటుంచి చూచినపక్షమున 3౬౦ రోజులు ఒక సంవత్సరము. రోజుకు ఒక పగలు, ఒక రాత్రి: సకటుసంవత్సరమునకు 3౬౦ రోజులు.

ఇందు 3౬౦ పగళ్లు, 3౬౦ రాత్రులు: ౭౨౦ అర్ధ దినములు. కాబట్టి సౌరచంద్రమాసములను సరిచేయుటకు వలయు సవరణల నటుంచి సకటులెక్కను సరిగా చూచుకోగా, సంవత్సరచక్రమునకు 3౬౦ దినము లనే రేఖలు; ౭౨౦ దివారాత్రము లనే ఆర్ధదినములు. ఈ యంశములు ఋగ్వేదముయొక్క ప్రథమ మండలము— ౧౬౪ నూక్తము—౧౧, ౪౮ సంఖ్యలు గల మంత్రము లలో దీర్ఘతిమబుషివృద్ధముగా వర్ణించియున్నాడు:—

"ద్వాదశారం నహి తజ్జరాయ
వర్షర్షి చక్రం పరిద్యామృతస్య
అప్రతా అశ్న మిథు సాహిత్ర
సప్తకతాని వింశతిశ్చ తస్య"
"ద్వాదశ ప్రథయ శ్చక్రమేకం
త్రీణి నభ్యాని క ఉత చ్చిక్త
తస్మిన్మాకం త్రికతానీకంవో
ర్పితా వష్టి ర్మచలా చలాసః"

కాబట్టి సంవత్సరమునకు మున్నుట అరువది రోజులు. అందులో మున్నుట అరువది పగళ్లు; మున్నుట అరువది రాత్రులు. మొత్తము ౭౨౦ అర్ధ దినములు ఉన్నవి. సంవత్సరచక్రంలో నూక్తము గడిచినట్లు కనపడేది దినమునకు ఒక డిగ్రీ—3౬౦ రోజులకు మున్నుట అరువది డిగ్రీలు. సంవత్సరాత్మక మైన కాలచక్రమునకు 3౬౦ డిగ్రీలు. క్రమముగా సంవత్సరకాలచక్రమునకేగాక ప్రతిచక్రమునకు, రేఖా గణితాత్మకమైన ప్రతివలయుమునకు 3౬౦ డిగ్రీలుగా గణములు గైకొన్నారు. డిగ్రీలను మనవారు భాగలన్నాడు.

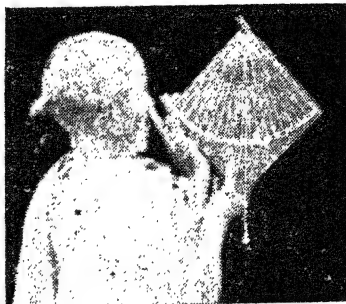
కాబట్టి సంవత్సరచక్రమునందలి దినసంఖ్యను బట్టి మొట్టమొదట దీర్ఘతిమబుషి వలయుమునకు మున్నుట అరువది భాగ లేర్పరచినాడు. ఈ నిర్ణయమును భారతీయులను, ఇతరదేశముల గణకులను అలాగే ఆమోదించి రేఖాగణితశాస్త్రము నభివృద్ధిచేసుకొన్నారు.

ఇప్పటికి వేయిసంవత్సరములక్రిందట నుండిన భాష్కరాచార్యులవారు సిద్ధాంతశిరోమణి అనే గ్రంథం పదన ఆధ్యాతమం—యంత్రాధ్యాతమం—లో వలయుమును, వలయభాగములను చక్కగా తెలిపి యున్నారు.

“సశీకృతం చక్ర ముకేతి చాపం,
కొండఘండం ఖలు తుర్యగోళం” (X-౧౫)

అనగా ఒకచక్రము అనే వలయును (Circle) రెండు సమభాగాలకైండ్ ఖండించగా రెండు అర్థ వలయులు (Semi-circles) వస్తవి. ఇం దొక్కొక్కటి చాపము, లేక కొండము అందుము (Semi-circle) ఒక్కొక్క కొండమును రెండేసి సమభాగములు చేయగా, చక్రము నాలుగు సమభాగము లవుతుంది. ఇం దొక్కొక్క ద్వి భాగమునే తురీయము, తుర్యగోళము అందురు. చక్రమధ్యమున మొత్తము ౩౬౦ భాగములు. అందు నాలుగవభాగమైన తురీయములో $360 = ౯౦$ భాగలు. ఒక సున్నని కట్టపలక మీద చక్రచతుర్థభాగమును లిఖించి, లోంబదిభాగల క్రింద విభజించినపు డది తురీయ మగును. దీనివలన ఒకానొక గ్రహముగాని, నక్షత్రముగాని, సూర్యునివలన బింబములుగాని మనకు కనబడుచున్నపు డయ్యది దిక్పక్రముపై సన్నిభాగ యొత్తున సున్నదో తెలిసికోవచ్చును. ఎట్లనగా:— పలకయొక్క వైశాల్యములు రెండింటిపైన చిన్న కొమ్మలవంటి కొయ్యముక్కులవర్చవలెను. పలకఅంచుకు సరిమారమున నుండునట్లు ఈ ముక్కులద్వారా రెండు చిన్నరంధ్రము లమర్చవలెను. మరిన్ని సుమారొకగజము పొడుగు గల గట్టి దారమున కడుగున ముడిచేసి, ఆపైన ఉనికిగకాయంత సున్నపుకొండ దారముచుట్టును ఒకేమందము కలిగి యుండునట్లు చూచుకొని సరిచేయవలెను. సున్నపుటండ అతి గట్టిపడును. తాపిపైవైపుల చేతి తొక్కున గుండువలె ఈ సున్నపుకొండతో దారము Plumb-line వలె సరిగా వ్రేలుచుండును. దారపు రెండవ కొనను చక్రనాభిరంధ్రములో దూర్చి, దూరరాకుండ అనతల ముడిచేయవలెను. ఈ యంత్రయంత్రకే తురీయమని పేరు.

ఈ తురీయయంత్రము వేదకాలమునండి మన దేశములో వాడుకలో నున్నది. ఇక్కడి పటములో బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద వెంకటరమణదైవజ్ఞ శర్మగారు తురీయయంత్రమును చేతబట్టి నిలుచున్నారు. ఈ యంత్రము చాలాకాలమునుండి వీరింట్లనున్నది. వీరు తూర్పుగోదావరిజిల్లా కొటరామచంద్రపురం కౌపురస్థులు. దైవజ్ఞులు. ఖగోళవేద చేయనపుడు పలకపై సున్న కొమ్మలోని బెజ్జము నేత్రమునకు సరిగా పెట్టుకొని, రెండవ కొమ్మలోని బెజ్జముగుండా గ్రహణ ప్రారంభితే తమ గూర్కని చూడగలము. పలకమీద ౧౮

(తురీయయంత్రమనబడు గణితయంత్రము)

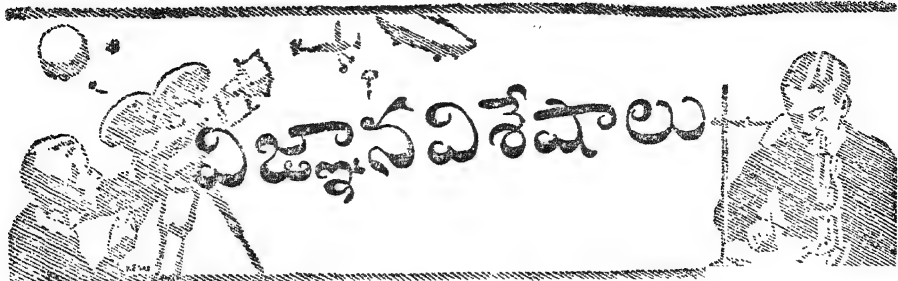
పెద్దభాగములు చూడగలము. అం దొక్కొక్కటి ౫౦ చిన్న భాగములుగా విభజింపబడినది. మొత్తము ౯౦ భాగలు. సున్నపుకొండతో దారము స్వేచ్ఛగా వ్రేలుచు గ్రహణప్రారంభమున నేభాగమును నూచించు నో గ మ ని య కొం ద ము. గ్రహణాంతమున బింబము చాలదూరము గడిచిపోవును. అప్పుడుకూడ బింబము ఏ యొత్తున సున్నదో గమనితము. సంపూర్ణ గ్రహణమొనవలయున్నపు సన్నిభాగ లగునో తెలిసినపుడు, పరీకిలలోనున్న గ్రహణభాగల భేదమునుబట్టి గ్రహణము పాదాధికమో, అధాధికమో, కించిన్నులవలెనో సరిగా గుణించి చెప్పగలము.

ఋగ్వేదము పంచమ మండలములో నలభయ్యో నూ క్తపు ఆరోమంత్రములో అత్రిమహామని ఇట్టి తురీయయంత్రములముగా సూర్యగ్రహణము తెలిసికొనెనని స్పష్టముగా తెలియుచున్నది.

“స్వర్వాకో రథ య దింద్రమాయా
అనోదివోవర్తమానాఅవానాన్
గూహ్యం సూర్యం తమసాపక్రతేన
తురీయేణ బ్రహ్మణా వింద ప్రితిః”

ఇక్కడ తురీయ మనేది ఒక యంత్రసాధనమని అర్థము చెప్పక విద్యారణ్యులు సంఖ్యావాచకముగా గ్రహించి ఈ ఆరవయంత్రమునకు నాలుగంక చేర్చి పదోమంత్రమునల్ల గ్రహణము అత్రి తెలిసికొనెనని వ్రాయట చాల తప్పు అని లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్ గారు కూడ విమర్శించియున్నారు. వేదములమున మనుకొనుచున్నంత గణితయంత్ర విజ్ఞానశూన్యులు గారు; వారి వైజ్ఞానికప్రతిభ గ్రహించుటకు మనము సరిగా యత్నింపవలెనని విన్నవము.

పట్టీలు (Plastics)

రోజూ వార్తాపత్రికలను చదివి నేటి ప్రపంచపరిస్థితుల నెరిగియున్నవారిలో, పట్టీలను వివరించినయుగమునకు చెందిన నూతనస్తువు లు తెలియనివారగుదురు. పట్టీరస్తువు లీవాడు అన్ని పరిశ్రమలలోనూ, అన్ని గృహములలోనూ వాడబడుచున్నవి. బహుళ; ఇక కొలదిసంవత్సరములలోనే పూర్తిగా పట్టీలతోనే నిర్మితమయిన ఇళ్లనుగూడా చూడగలమేమో! ఇవనకు ఆధునికయుగములో వెలలేని వస్తువును ఉక్కుయొక్క స్థానముగూడా తొందరలోనే పట్టించే ఆర్మింపబడగలదని కొందరు కాస్త్రజ్ఞులు భావించుచున్నారు.

అయితే, పట్టీలకనవి ఏమో తెలిసినవారు బహుశా చాలామంది ఉండరు. కొంతమంది పరిశోధించిన పాలకండి చేయబడిన దొక పట్టీ అరియు, బేకల్ బాక పట్టీ యనియు చెప్పుచుండురు. వీటినిగూర్చిన అభ్యాసమునకు కారణము లేకపోలేదు. ఏలననగా, పట్టీ పదార్థములు బాగా అభివృద్ధికివచ్చినది క్రీ. శ. ౧౯౨౦ వెనుకనే.

పట్టీ (Plastic) అనగా నేమి? ఉష్ణ, పీడనముల (Heat and Pressure) వల్ల కావలసిన ఆకారమున కచ్చువేయబడగలగున వేపట్టీ. ఆంగ్ల పదమైన 'ప్లాస్టిక్' అనుదాని అర్థము 'అచ్చువేయబడగలది' అని. వీటిని రెక్టింపరాని అనుదినోపయోగములలో వాడుదురు. ఈ రకము పదార్థములే లక్కి, పెల్యలాయిడు మొదలయినవి. పూర్వపు పట్టీలు స్రుతి, వాలజాన్ను మొదలగు ప్రకృతిలోని పదార్థములనుండి చేయచుండిరి. నేటి పట్టీలు ఫేనాలులు, మూత్రిక (uric), ఫోర్మార్డి

హైడు (Formaldehyde), అసిటిల్త్, ఎథిల్త్ మొదలగు రసాయనికపదార్థములచే తయారగుచున్నవి.

పట్టీలు రెండు ముఖ్యమయిన విధములుగా నుగ్గువి. ఉష్ణముచేసిన యెడల మెత్తగా అవ్వే రకము మొదటిది. ఇవి కావలసిన ఆకారమునకు ఉష్ణఃహేయముతో సులభముగా అచ్చుత్తరచ్యును. ఇవి ఉష్ణము యెడల మైనముకలై ప్రవర్తించును. వీటికి థెర్మోప్లాస్టిక్స్ (Thermoplastics) అని పేరు. రెండవ రకముపట్టీలు ఉష్ణఃహేయముతో ఒక్కసారి అచ్చుత్తరపిమ్మట మరల ఉష్ణమువల్ల ఏ మాత్రముగూడా మెత్తగా చేయబడవు. ఏలననగా, ఈరకముపట్టీలు ఉష్ణముగల్గ రసాయనికసంయోగము నొందుటచే నేర్పడినవిగాన మరల వీటిని ఉష్ణ మేమియు చేయజాలరు. ఈరకములో బాగా ప్రసిద్ధమైయున్నది బేకల్ టను పదార్థము. దీని నొకసారి కరగించి కావలసిన ఆకారమున కచ్చువేసిన పిమ్మట మరల కరగించి ఇంకొక ఆకారము ఇచ్చుటకు సాధ్యముగాదు. ఈరకమునకు థెర్మోసెటింగ్ ప్లాస్టిక్స్ (Thermo-setting Plastics) అని పేరు.

పట్టీల పదార్థములు చాలావిధములుగా పొడిగా, కేకులుగా, గొట్టములుగా చేయదురు.

వేర్వేరుపట్టీలకగుర్చి తెలిసికొనటకు మునుపు వాటిని మనము దైనందినజీవితములో ఎట్లు ఉపయోగపరుచుచున్నామో తెలిసికొందము. రేడియో పూర్తిగా పట్టీలమయమే. సినిమాకు కెల్లినపుడుగాని, ఫోటోలు తీయునపుడుగాని ఛాయాగ్రాహకక్షీరము (Photo-

graphic emulsion) ఒక పట్టికారక (Plastic Film) అంటించబడియున్నదని మీరు ఎరుగుదురా?

అప్పుచేసేటట్లుగూడా పట్టిలచే చేయబడినవే. స్త్రీలు వాడే గుండీలు, అల్లె నూదులు మొదలయిన వన్నీ పట్టికారకములే.

రకరకములయిన దువ్వెనలు, చాకుపిడులు, పళ్లతోముబ్రష్టులు ప్రతియేదూ చేయుట కన్నీ పట్టిలు వాడుచున్నారు. పళ్లతోమేబ్రష్టులలో వాడే బిరుసువెంట్రుకలగూడా క్రొత్తగా పట్టపదార్థముతో చేయుచున్నారు. ఈపదార్థమునకు నైలాను (Nylon) అని పేరు. దీనితో ఆపవాళ్ల స్టాకింగ్స్ (Stockings) గూడా చేయుదురు. టేబిల్ కున్నీస్ ఆడే బంతి పురాతన పట్టి యగు సెల్యూలాయిడుచే చేయబడినదే.

యద్ధకాలపు ఉపయోగములు

యద్ధకాలములో పట్టిలను వాయువిమానము లోని కిటికీలు, వైనునీకుని కుప్పీలు, విమానములోని భాగములు, నివాయూరితోఫోట్యులు (Gas-masks) లోని సేకరికటకములు చేయుటకును, టాంకులలో పగులని ముఖకవచముల కిటికీలు మొదలగునవి చేయుటకును ఉపయోగింపరు. మొన్నటి యద్ధకాలములో రబ్బరుకుబడులుగా పట్టిలనే చాలవరకు వాడిరి.

పోయిన శతాబ్దములో ఉపయోగించిన పట్టి సెల్యూలాయిడుఒకటి మాత్రమే. ఇప్పుడు వేర్వేరురకముల పట్టిలు చాలా వాడుకలోనికి వచ్చినను అన్నింటికంటే ఎక్కువగా మనము సెల్యూలాయిడునే వాడుచున్నాము. ఇది అతినిరుసయునది-ప్రతిమండి చేయబడిన పట్టి. దీనిని కావలసిన రంగులలో అద్దమువలె పొర దర్శకముగా ఉండునట్లు చేయవచ్చును. దీనిని, ఇంటిలో చాకుపిడులు మొదలుకొని చిన్నసిల్లల ఆటవస్తువుల వరకు చేయుటకు ఉపయోగించుచున్నారు. కాని సెల్యూలాయిడు తొందరగా నిప్పుంటుకొగదు.

సెల్యూలాయిడు తయారుచేయుటలో మొదట ప్రత్తిని సత్రితశేషముము (Nitro-cellulose) గా చేయవలెను. ప్రత్తిని బాగా కుర్రవరది సత్రిత, గంధ

కాములు మిశ్రణద్రావణములో ముంచి కొంతసేపయిన తర్వాత బాగుగా కడిగి ఎంపవేయుదురు.

గూగిలలో పార్గిన్ అనే బర్నింగ్ హాసు కాస్త్రజ్ఞానోడు కృత్రిమముగా కొమ్ముకేయారుచేయుటకు పరిశోధనసమయ సత్రితశేషముమును, తుపాకి ప్రత్తిని (Gun-cotton) కర్పూరము, అసిటోను మిశ్రణద్రవములో కరగించెను. ఈ విధముగా సెల్యూలాయిడు తయారుచేయబడెను.

నిప్పుంటుకొని సెల్యూలాయిడు

సెల్యూలాయిడు దహనశీలత్వము గలది, అనగా అగ్నిచే తొందరగా కాలిపోవును. దీనివల్ల అగ్ని ప్రమాదములుగూడా సంభవించుచుండును. అందువల్ల కాలిపోని సెల్యూలాయిడుకోసము వెదకుచు కాస్త్రజ్ఞులు సెల్యూలాయిడును పోలియుండే సెల్యూలోసు అసిటేటు (Cellulose Acetate), లేక శేషిమయఅశిత మనే పదార్థమును కనుగొనిరి. ఇది సెల్యూలాయిడువలె వృక్ష త్వము గలది కాదు కాని అంత త్వరగా నిప్పుంటుకొనుదు.

శేషిమయఅశితము తయారుచేయుటకు ప్రత్తి నారను సత్రికామ్లముబడులు హిమానీలతామ్లము (Glacial Acetic Acid)లో ముంచుదురు. అప్పుడు లభించు సెల్యూలాయిడునుండి పదార్థము నిప్పుచే కాలినది గాదు. కాని ఇది సెల్యూలాయిడుస్థానములో వాడునంతటి ప్రాముఖ్యతను పొందలేదు.

సిసీహాఫీల్సుల నింకను సెల్యూలాయిడుతోనే చేయుచున్నారు. ఏలననగా శేషిమయఅశితము ఫీల్సులు ఎక్కువ బాధిక (durability) గలవి కావు. అనగా సినిమాచిత్రపు వాడుకవల్ల ఈఫీల్సులు తొందరగా సమసిపోవును. ఇంతకన్న ఈ శేషిమయ అశితము పెయింట్లు, వార్మి ఘట తయారుచేయుటకును, కృత్రిమసిల్క చేయుటకును ఎక్కువగా వాడబడును.

పాలనుండి గుండీలు

ప్రత్తిపాలమునుండి విజ్ఞానకాస్త్రము తనదృష్టిని సాధనయిన గోమతపై మరల్చినదాని! ఫలితము—

ఈనాడు గుండీలు, తళుకు తళుకు ఫౌంటెన్ పేనాలు, 'తాజేటిచిప్ప' సులూచనాలు మొదలగున వన్నియు విూగడదీసిన పాలనుండి లభించుచున్నవి. పాలనుండి పాలవిరుగుడు పదార్థము కాసీ (Casein) ననుదానిని తయారుచేయుదురు.

పాలవిరుగుడును పెరుగునుకి వేరుజేసి ఉష్ణముచేయుటవ్వారా అచ్చొత్తుదురు. దీనిని వివిధవర్ణములలో అచ్చువేయవచ్చును. ఈ కాసీనును ఫార్మాలిడైడ్ హైడ్రావలనులలో మంచి వేడిచేసినచొడల ఇది ఉష్ణనిరోధకమయిన స్వచ్ఛమయిన తెలుపుగల పదార్థముగా తయారుచున్నది. దీనినే గలాలిథ్ (Galalith), లేక కృత్రిమపుపాలరాయి యని పిలుదురు. ఇది ఏయగు దంతమును బోలీయందుటచేత దీనికి కృత్రిమదంత మనికూడా పేరు. ఇది దృఢమయిన, దహనశీలువులేని, బాగా మెరుగుపట్టు పదార్థము. అందువల్ల కొమ్ము, దంతము, తాజేటిచిప్పలకు బదులుగా దీనినే వాడుచున్నారు. దీనిని ముందుచెప్పిన ప్రయోజనములకేగాక స్త్రీలకై అల్లికనూదులు చేయుటకు గూడ వాడుచున్నారు.

పాలరాయిని బోలీన పట్టియే బేకరై టునది' ఈనాడు దీనితో చేయబడిన పదార్థమే అరుదు. దీనిని డాక్టరు బేకరింగ్ అనే డెబ్బియనుకాస్త్రజ్ఞుడు మొట్టమొదట తయారుచేయుటచే దీనికి బేకరై టుని పేరు. దీనిని తారు, లేక వాడకీలు (Coal tar) నుండి చేయబడిన ఫీనెలును ఫార్మాలిడైడ్ హైడ్రావలనులతో కలిపి, రసాయనికక్రియకు తోడ్పడుటకుగాను కొంత ఆమ్లనియా వేసి వేడిమిసహాయముతో తయారుచేయుదురు. పిమ్మట కచ్చిన లక్కవంటి పదార్థమును నున్ననిపాడిగా చేయుదురు. ఈ పొడిలో కొంత కొయ్యపొడి కలిపి ఉల్ల, పీచునముల సహాయముతో కావలసిన ఆకారమున కచ్చువేయుదురు. దీనిని చాలావరకు విద్యుత్పరికరములు చేయుటకు, నీటిగొట్టములు, బంతులు, రేడియో సెట్లు, కృత్రిమవజ్రములు చేయుటకు, బట్టనుగాని, కాగితమునుగాని నింపుటకు ఉపయోగించుదురు. బేకరైటు చే నింపబడిన కాగితము, లేక బట్ట ఒకధాతువువలె దృఢమయినదిగా నుండును.

బేకరై టుగుంపుకు చెందిన పట్టిలు అంతఆకర్షణీయమయినవి కావు. తళుకురంగుల, ఇంద్రధనస్సు వర్ణములు కావలయునన్న ఇంకొక రకపు పట్టిలు— మూత్రిక (Urea) చే తయారుచేయబడిన అమినో—పట్టిలు (Amino-Plastics) అనునవిగలవు. ఈమూత్రిక అన్నది వ్యవసాయములో ఎరువుగా వాడబడును. ఇది ఆమ్లనియా, కర్బనద్రవ్యస్థుజనుల రసాయనిక సమ్మేళనముచే తయారుచేయబడుచున్నది. కర్బనద్రవ్యస్థుజని మనము ఊపిరితిత్తులనుండి బయటికి వదిలే బొగ్గుపులుసు వాయువు. ఆమ్లనియాగాలిలోని నత్రజనినుండి సమన్వయింపజేయుదురు. ఈ క్రొత్త పట్టిని ఆకర్షణీయమయిన రంగులు గల పాత్రలుగా చేయుదురు. దీనిని సీసామాతలు, గుండీలు, విద్యుత్పరికరములు చేయుటకుకూడా ఉపయోగించెదరు. దీనితోనే దోమవంటి వాయువిమానములు (Mosquito airplane) నిర్మింపబడినవి.

కృత్రిమపుగాజు (Synthetic Glass)

గాజును పోలియుండే పట్టిలగుడా నేడు చేయబడుచున్నవి. ఇవి కేమేరాలు, నూత్నుదర్శిని యంత్రములు మొదలయినవాటికి కావలసినటువంటి నాణాకాయిన కటకములను బాగుగా మెరుగుపెట్టజేయుట కుపయోగించెదరు.

ఈ రకపు పట్టిలు తయారుచేయుట చాల రహస్యముగా ఉంచబడిన వాణిజ్యపుగుట్టు. వీటిని డయకను, పర్సపెక్స్, లూసైలునుపేర్లతో బజారులో అమ్ముచున్నారు. వీటిలో పర్సపెక్స్ (Perspex) అనునది వాయువిమానముల కిటికీల అద్దములుగా వాడుచున్నారు. ఇది గాజుకంటె స్వచ్ఛమైనది. దీనితో కృత్రిమపు పళ్లు (Teeth) చేయుదురు.

లూసైలునే క్రొత్తపట్టినుండి వంకరదీపముకంటి తేజాసంబంధ (Optic) కార్యములకొరకు తయారు చేయబడును. ఈపట్టి తేలికదనము గలిగి స్వచ్ఛమైన, దృఢమయిన వస్తువు. దీని విశేషగుణ మేమనగా, ఇది వెలుతురును వంకరలగుండ ప్రవహించునట్లు చేయగలదు. మైన చెప్పబడిన వంకరదీపము సహాయముతో

A PINCH OF
"TILAK" BRAND
MISKY ASAFOETIDA.

IN
EVERY DISH
APPRECIATED
FLAVOUR

GOPAL CHAMPSHI & Co
30 Govindappa Naick St.,
Madras.

ప్రసిద్ధి కెక్కిన

తిలక్ మార్కు

మిస్క్రి యింగువనే వాడండి.

వాసనకు న్నూ, రుచికి న్ని

శ్రేష్ఠమయినది

అన్ని చోట్ల దొరకును.

గోపాల్ చాంపీ అండ్ కంపెనీ

ఇంగువ, మర్చంట్సు,

30, గోవిందప్ప నాయక్ వీధి, మదరాసు.

హెడాఫీసు :

బొంబాయి.

బ్రాంచి :

మధుర.

ఆరరసాయనశాల
ముక్త్యాల, కృష్ణ

ఫౌ పి త ము 1925

ప్రశస్తాయుర్వేదోపదములకు
నిలయుము. ఏమందుకావల
సినను మాకు వ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

అయుర్వేదభూషణ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. ఎ. సి.

Consulting Physician.

దోంగ్రేగారి

బాలామృతము

బలహీనమైన బిడ్డలకు
పుష్టియున్ను, బలమున్ను
ఆరోగ్యము నిచ్చును

లోకప్రసిద్ధిపొందిన
పి. వి. రాజన్
 అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నక్యం
 R. S. సుగంద ముక్కుపొడి.

అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారుచేయువారు :—

పి.వి.రాజన్ & కంపెని,

అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt

మదనకామేశ్వరలెహనం

ఇది రక్తకృష్ణినిచేయు విలువ గల వస్తువు. చేతయారు చేయబడినది. మేహములు, నిక్కాక, నిస్పష్టన, కుళ్లనష్టము, అతిమాత్రము మొదలగు వాటిని ఖండించి, మంచిబలమును పీర్వపటుత్వమును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది. అనేక పత్తిపీకెట్లు గలవు. 2 డబ్బీలు చాలును.

20 తులముల డబ్బీరు. 2/-

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. సి. వి. అండ్ కంపెని,

వెరి చేపి, (నెల్లూరు జిల్లా).

మదరాసు వ్రాంది :

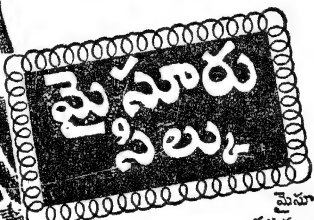
7, పీనుమొరలి వీధి, (మిడ్లెమీద)

వెల్లెత్తు టాకీస్ ఎదురుగా, జార్జిటవుగా.

నిజమైన...చక్కనిసిల్కుతో ఆనందించు

సైమారు ఏర్పాటు దొరికినట్లయితే, విజంగా
 మృదువైన ఏర్పాటు ఎంత మృదువు కలిగి
 ఉంటుంది. ఎంత దృఢంగా ఉంటుంది? మీకు
 తెలియగలదు. సైమారు ఏర్పాటుకంటే
 ఇది రహస్యం మన్నించండి.

సైమారు
 ప్రభుత్వం సరుకు
 ప్రభుత్వం ఏర్పాటు ఏమింగ్ ప్యాకేజీ, సైమారు.

దంతవైద్యుడు తన కార్య సుతిసులభము: చేయ గలడు.

అమెరికాలో క్రొత్తగా పొంటలైట్ (Pentallite) అనేపట్టి కనిపెట్టబడినది. ఇది ఉష్ణముచే మెత్తబడును. అతినీలలోహిత (Ultra-violet) కిరణముల నెక్కువగా ప్రసారముచేయు పాదరసపు ఆవిరీడిపము (Mercury vapour lamp) ముందుగా నుంచిన యెడల ఈ పొంటలైటు దేదీప్యమానమగుచున్నది. ఒక్కసారి మిడిపము ముందుంచుటవల్ల పొందిన ప్రదీప్తి దీపము తీసివై చింతర్యాతకూడా పది నెకనుల వరకు అగ్నిపై ఉండును.

పట్టికలు (Plastic Lenses) చాలా చొక్కాయయినవి. ఇవి గాజువలెగాకుండా, అతినీల లోహిత కిరణములను బాగుగా ప్రసరింపజేయుగలవు.

౧౯౩౭ సం. లో అమెరికాలో కనిపెట్టబడిన చాలా క్రొత్తపట్టి నైలా ననేది. ఇది వేళ్ళనుమందములు గలిగియుండే ఈనెలగా తయారుచేయుదురు. ఈ ఈనెలు బిరుసువెంట్రుకలుగా పళ్లుకోముకుంచెల (Tooth-brushes) కనుర్పబడును. టెన్నిస్ రాకెట్లకు గట్ల(Guts)గా, శస్త్రసంబంధపుకుట్లు వేయుటకు గాను వీటినే వాడుచున్నారు. ఈనైలానునారలు చాలా కఠిమముగా నుండుటవల్ల త్రాళ్లనుగూడా వీటితో చేయుదు.

పట్టిలకు గల ప్రాముఖ్యతకు అది అన్ని వస్తువుల కంటే సులభముగా వేళ్ళకు రూపములలో పరిణామము పొందగల్గుటయే కారణము. వీటి నొక చిన్న నూదిమొదలుకొని, మోటారుభాగములవరకు ఒకటివెంట నొకటి అచ్చువేయవచ్చును. మరొకటి: పట్టి మంచి మెరుగును పొందగలవు. కొయ్యాయితే మరీమరీ మెరుగుపెట్టుచుండవలెను. కాని పట్టిపదార్థముతో చేయబడిన ప్రశిష్టపు పుట్టుకతోనే మెరుగయిచచ్చుచున్నది. వీరి కాంతి ఎప్పుటికినీ చెడదు— సాధారణముగా రోజూ మురికిని పోగొట్టుటకు ఒక గుడ్డతో తుడిచిన చాలును.

మెరుగుతనవరకులేకున్నను పట్టి అలంకారము రంగులలో అద్దబడును. పట్టిలకు వేసిన రంగు డిబోదు. పట్టిపళ్లెములలో ఆహారము పెట్టినయెడల అది ఏమాత్రము చెడదు.

ఇకమీద పట్టిలు చాలా ఆభివృద్ధికి రాబోవుచున్నవి. అప్పుడే పట్టిలతో అమెరికాలో మోటార్లు చేయబడుచున్నవి. ఇండ్లుగూడ కట్టబడినట్లు. పట్టి రేకుల ఇంటి నొకదానిని రెండురోజులలో ఇద్దరు మనుష్యులు నిర్మింపగలరట!

రోజూ మనము చూసే లక్క ప్రకృతియొక్క పట్టిపదార్థము. కాన వైజ్ఞానికుని కృత్రిమపు సృష్టి ప్రకృతి నే చిన్న బోవునట్లు చేయుచున్నదిగదా!

“రాము”

భూ ప్ర ద ణ ము

శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య

ప్రసారా ఒకవర్షాయం భూప్రదక్షిణం చేసి, అక్కడ క్కడ జరిగిన వింతలు విశేషాలు సాధిస్తాయంగాను. సవ్యాభ్యానంగాను వివరించడమే ఈ వ్యాసముయొక్క ఉద్దేశం. ప్రపంచంలో జరిగిన చర్యల నన్నిటిని వివరించడం బ్రహ్మతరంగా కాదు. అట్టి వివరణ అవసరంకూడా కాదు. చర్యలలో ఏవి గమనార్హములో ఏవి కావో, ఏవి ప్రధానములో ఏవి అప్రధానములో వివక్షణచేయడం అవసరం. పిఠావరి నెలకు సంబంధించిన వివరణచేయుటకు పూర్వం కొన్ని సామాన్య విషయాలను గ్రహింపవలసియున్నది. ఇవి భూప్రదక్షిణ వ్యాసాలన్నిటికీ ప్రాతిపదిక అని చెప్పవచ్చును.

సామాన్య విషయములు

(౧) ప్రపంచంలో ఇప్పుడు సుమారు దెబ్బై స్వతంత్ర రాజ్యాలున్నవి. వీటిలో కొన్ని అగ్రస్థానాన్ని, కొన్ని మధ్య స్థానాన్ని, తక్కినవి అల్పస్థానాన్ని వహించినవి. అగ్ర స్థానాన్ని వహించిన రాజ్యాలకు ఎక్కువ పలుకుబడి. వాటి మాట సాగడం సులభం. వాటిని పరిపాలించేవారు చెప్పే మాటలకు, చేసే పనులకు ఎక్కువ విలువ. వీటిద్వందను, జన సంఖ్యయందును, భౌగోళ్యాగమందును, యుద్ధముచేయుటకు కావలసిన సర్వాంగబలమందును వీటికిగల ఆధిక్యతనుబట్టి ఈ అగ్రస్థానము వీటికి లభించియున్నది. ప్రస్తుతము (౧) యునైటెడ్ స్టేట్స్ (౨) రషియా రాజ్యములు ఈ తరగతిలో చేరియున్నవి. ఇంగ్లండు ఇటీవలకు ఇందులో చేరియుండెను కాని రెండవ ప్రపంచయుద్ధానంతరం ఇట్టి స్థానానికి దీనికి అర్హత ఉన్నదా, లేదా అనే విషయాన్ని గురించి కొంత సందేహానికి అవకాశం యేర్పడ్డది. కాని మొత్తముమీద దీని కింకను అగ్రస్థాన మున్నదని చెప్పుటలో విస్తారప్రమాదం లేదు. ప్రాణము, కనదా, ఆస్ట్రేలియా, బ్రెజిల్ మొదలైన

దక్షిణ అమెరికాలోని కొన్ని రాజ్యములు మధ్యతరగతిలో చేరినవాటిలో ముఖ్యములైనవి. తక్కినవి అల్పరాజ్యములని చెప్పవచ్చును. ప్రపంచయుద్ధము జరుగుచుండిన రోజులలో చైనా దేశమును అగ్రరాజ్యములలో లెక్క పెట్టుచుండిరి. కాని అట్టి పదవికి ఆ దేశము వచ్చుటకు కొంతకాలమువట్టును. ఆ దేశములో ప్రస్తుతము జరుగుచుండు అంతర్యుద్ధము ముగిసి, స్థావరమైన కేంద్రప్రభుత్వము స్థిరముగ స్థాపింపబడిన గాని అది అగ్రరాజ్యమని అనిపించుకొనజాలదు.

(౨) ప్రపంచమున కంతకు సంబంధించిన సమష్టి వ్యవహారములను పరిశీలింపి పరిష్కరించుటకు ప్రస్తుతకాలమున కొన్ని సంస్థలు ఏర్పడియున్నవి. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధము ముగిసిన తర్వాత నానాజాతీసమితి (League of Nations) అను పేరుతో ఇట్టి సంస్థ ఒకటి స్థాపింపబడినది. కాని ఇందులో అనేకలోపములుండినందున దానిని రద్దుచేసి దానికిబదులుగా ఐక్యజాతీయ సమితి (United Nations Organization) అను పేరుతో ౧౯౪౫ లో మరియొక సంస్థ స్థాపింపబడియున్నది. ఇందు ౫౫ రాజ్యములకు సభ్యత్వ మున్నది. తక్కిన ౧౦, ౧౫ రాజ్యములకుకూడ అచిరకాలములోనే సభ్యత్వము లభించవచ్చును. రాజ్యానికి రాజ్యానికి వివాదాలు పుట్టినప్పుడు ఆ వివాదాలు యుద్ధరూపము ధరింపకుండునట్లు శాంతివర్ధిని మధ్యవర్తుల ద్వారా వాటిని పరిష్కరించుటకును, సామాన్యముగ యుద్ధములు రాకుండచేయుటకును, శాంతిభద్రతలను ప్రపంచ మందంతట నెలకొల్పుటకు కావలసిన ఏర్పాటులు చేయుటకును ఈ సమితి ఏర్పడియున్నది. పూర్వకాలానికి, ప్రస్తుత కాలానికి అనేకభేదము లున్నవి. రాకపోకలకు కావలసిన సౌకర్యములు సులభమగుటచేత ఈకాలమున ఏదేముగాని ఏకాకిగా ఉండుటకు వీలులేదు. ఇతర దేశములతో ప్రతి

దేశమునకు సంబంధ మేర్పడియున్నది. ఏదేశము దాగువద వర నన్నును ఇతరదేశములతో సాంగత్య మవసరమైనది. ప్రపంచ మీకాలమున వరస్యరాశ్రయ మైనదని చెప్పటలో ఇదే అర్థము. ఇట్టి ప్రపంచములో యుద్ధములు ప్రారంభ మైనయెడల అవి ఏదోఒక ప్రాంతమును మాత్రమే జరుగు ఁకు వీలులేదు. ఎక్కడ ప్రారంభమైనను అవి క్రమక్రమ ముగ ప్రపంచమందంతట వ్యాపించుట స్వధావము. మొదటి ప్రపంచయుద్ధము, రెండవ ప్రపంచయుద్ధము యూరపు ఁద ముతో ఒకమూలలో ప్రారంభమై తుదకు ప్రపంచమందంతట వ్యాపించినవి. ఇదిగాక ఇప్పటికాలపు యుద్ధములు నర్స నాశరములు. బాంబుల ప్రయోగమువలన నిమిషకాల ములో గొప్పగొప్ప నట్టణములు, లక్షలకొలది మనుష్యుల ప్రాణములు దగ్ధమలగుచున్నవి. గనుక యుద్ధములు రాకుండుటకై మానవకోటి అంతయు కలిసి అనేక ఏర్పా టలు చేసుకొనవలసిన అగత్యము ఎప్పటికంచే ఇప్పుడు ఎక్కువగా ఏర్పడినది. అందునిమిత్తమే ఐక్యరాజ్య సమితి, దానికి సంబంధించిన సభలు, సంఘములు నిర్మింపబడినవి. భూప్రదక్షిణం చేయడంలో ఈ సభలు, సంఘములు చేయు సనులను వివరించవలసి యున్నది.

(౩) భూప్రదక్షిణము చేయనపుడు ప్రపంచముయొక్క న్యూరూపము కండ్లకు కట్టినట్లుండవలెను. ప్రపంచములోని వివిధభండములు, దేశములు, సముద్రములు మొదలైనవి ఎవరు నుండనది తెలియనియెడల ప్రపంచవ్యవహారములకు గల పరస్పరసంబంధమును గుర్తెడుగుట సాధ్యముకాని పని. సాధారణముగ కొన్నిభూభాగములు ప్రస్తుతకాలమున ప్రాధాన్యము వహించియున్నవి. వాదప్రతివాదములకు, క్లిష్టసమస్యలకు ఇవియే మూలస్థానములు. పాల్స్తయిన్, ఈజిప్టు, ఇరాన్, గ్రీసు, ఇండోచైనా, ఇంకోసిషియా ఈలా డివి. స్థూలముగ పరిశీలించినయెడల భూగోళదృష్ట్యా ప్రపంచమును ఒకవిభముగ విభాగముచేయవచ్చును. ఇందు పల్లి మార్గగోళము (లేక ఆమెరికా) ఒక ప్రధానభాగము, అమెరి కాలో యునై టెడ్ స్టేట్సు కేంద్రస్థానమును వహించియు న్నది. కనడా దేశము, దక్షిణఅమెరికాలోని రాజ్యములు దీనిచట్టు తిరుగుదుండు ఉపగ్రహములు. అమెరికానుండి పశ్చిమముగ పసిఫిక్ మహాసముద్రము మీదుగ ప్రయాణము చేసినయెడల (౧) ఆస్ట్రేలియామ్యాజీరంకులకును, (౨) ఆసియాఖండమునకును రాగలము. ఆస్ట్రేలియామ్యాజీరం కులు ప్రస్తుతబ్రిటిష్ సామ్రాజ్యములో భాగములుగ నున్నవి.

కాని రెండవ ప్రపంచయుద్ధకాలముందు వీటిని సంగతీం చుటలో యునై టెడ్ స్టేట్సువాడు ఎక్కువసహాయము చేసి నందున వీటికిని, యునై టెడ్ స్టేట్సుకును దగ్గరసంబంధము ఏర్పడినది. అందువలన రాసురాను వీటికి బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య ముతోటి సంబంధము చూరవగు నను సంచేహ మేర్పడు చున్నది. ఆసియాఖండములోని ప్రదేశములను కొన్ని భాగములుగ విభజింపవచ్చును. వీటిలో ప్రధానములైనవి (౧) జపాన్ (౨) కొరియా (౩) మంఛూరియా (౪) మంగోలియా (౫) రషియాలోని రాజ్యములు (౬) చైనా (౭) పర్షియాదీప్రదేశములు (౮) ఇండోసిషియా, ఇండోచైనా, తైలాండ్, బర్మాలతో కూడిన ప్రాగ్జిణ ఆసియా (౯) ఇండియా (౧౦) అఫ్ఘానిస్తానము, ఇరాన్ (పర్షియా), ఇరాక్, టర్కీ, సిరియా, పాల్స్తయిన్ లతో కూడిన మధ్యప్రాచ్యము ప్రధానములు. సామాన్యముగ వార్తాపత్రి కలతో ప్రాగ్జిణఆసియా (South-east Asia) మధ్యప్రాచ్యము (Middle East) అను విభాగములను గురించి ఎక్కువ ప్రశంస కనుపించుచుండును. ఈ విభాగ ములు ప్రస్తుతకాలపు అంతర్జాతీయ వివాదములలో అనేకము లకు జన్మభూములు. ఆసియాఖండమునుండి పశ్చిమముగ ప్రయాణము చేసినయెడల యూరపుఖండమును చేరదము. భూప్రదక్షిణదృష్ట్యా ఈఖండమును ప్రస్తుతము కొన్ని భాగ ములుగ విభజింపవచ్చును. వీటిలో (౧) రషియా (౨) రషియానలుకుబడిలో నున్న యూరూపరపు. ఇండులో ఇగ్నేరియా, కుమేనియా, హంగరీ, ఇక్స్టోవేకియా, పోలాండు, యూగోస్లేవియా, ఆల్బేనియా దేశములు చేరియున్నవి. (౩) గ్రీసు, ఇది తూర్పుయూరపులో ఇంగ్లీషువారి పలుకు బడియం దుంచదేశము. (౪) మిత్రమండలి వశమండన్న జర్మనీఆస్ట్రేలియాదేశములు (౫) ఇటలీ, స్పెయిన్, పోర్చు గల్, ఫ్రాన్సు, బెల్జియం, హాలెండు, దెన్మార్కు, నార్వే, స్వీడన్ దేశములు (౬) ఇంగ్లండు (౭) ఇర్లాండు, యూరపు ఖండమునకు దక్షిణముగ ఆఫ్రికాఖండ మున్నది. ఇందులో గమనించదగిన భూభాగములు (౧) ఈజిప్టు (౨) దక్షిణ ఆఫ్రికాఅమాత్రమే. తక్కిన ప్రదేశములు ఏదోఒక యూరో పియాణాతుల సామ్రాజ్యములో చేరినవి. ప్రస్తుతము వీటికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యము లేకున్నను రాసురాను వీటికికూడ ప్రాధాన్యము రాగలదు. వీటిలో అనాగరితులను, అజ్ఞాను లను ఆగు నట్లజ్ఞాపారు వివసింపచున్నారు. ప్రస్తుతము వారు యూరోపియనులకు విధేయులై ప్రవర్తించుచున్నను.

రానురాను వీరుకూడ తిరుగుబాటు చేయగలరని చెప్ప వచ్చును. మహాసముద్రములలో నవిపిక్తమహాసముద్రము నకు ప్రస్తుతము ఎక్కువ ప్రాధాన్యము లభించియున్నది. అమెరికా ఆసియాఖండములకు మధ్యన ఇది ఉండుటచేతను. అగ్రరాజ్యములు రెండును దీనిని ఆనుకొనియుండుటచేతను ఈ మహాసముద్రమున కిప్పుడు ప్రాధాన్యము వచ్చినది. ఇంతకుపూర్వము ప్రపంచములోని అగ్రరాజ్యములు అట్లాంటిక్ మహాసముద్రమును అనుకొనియుండెను. అందుచేత ౧౬-వ శతాబ్దము మొదలు ౨౦ వ శతాబ్దప్రాంతమువరకు దీనికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్య ముండెను.

ఈ ప్రాతిపదికను ఆధారముగ జేసుకొని గతమానము లోని విశేషములను గమనించుము—

సంధిపత్రముల సంతకము

రెండవ ప్రపంచయుద్ధమున జర్మనీపక్షము వహించి మిత్రమండలివారిలో యుద్ధముచేసి ఓడిపోయిన ఇటలీ, రుషేనియా, జర్మేనియా, హంగేరీ, ఫిలాలాండు రాజ్యములపై ఎట్టి సంధిషరత్తులను విధింపవలె నను విషయమునుగురించి ఒక సంవత్సరకాలము వాదోపవాదములు జరుగుచుండెను. ఇంగ్లాండు ప్రాన్సు రషియా యునైటెడ్ స్టేట్స్ రాజ్యముల విదేశాంగమంత్రులు నలుగురితో కూడిన విదేశాంగమంత్రుల సభలలో ఈవర్షము మొదలు జరిగెను. వా రొక చిత్తసంది సత్రమును తయారుచేసిరి. దానిని విమర్శించుటకై గత సంవత్సరము జూలై అగష్టులలో మిత్రమండలి పక్షము వహించి యుద్ధముచేసిన రాజ్యముల ప్రతినిధులందరు స్పార్టిన్ పట్టణములో సమావేశమైరి. వా రాసత్రములలో కొన్నిమార్పులను సూచించిరి. అమానవలను పరిశీలించి చిత్తపత్రములను కొంత మార్చి విదేశాంగమంత్రుల సభ వారు సాఫల్యములను తయారుచేసిరి. ఫిబ్రవరి ౧౦ తేదీని ఈ పత్రములను ఇటలీ మొదలైన రాజ్యములవారు మిత్ర మండలివారు సంతకముచేసిరి. వీటి మూలమున ఓడిపోయిన రాజ్యములవారందరు నష్టపరిహారముక్రింద ఎక్కువ ద్రవ్య మును ఇచ్చుకొనవలసినవారైరి. ఇటలీ తన సామ్రాజ్యము సంతను కోల్పోయెను. ముసోలిని నియంతగ నుండినపుడును, తత్పూర్వమును ఇటలీకి ఉత్తర ఆఫ్రికాయందును, తూర్పు ఆఫ్రికాయందును కొన్ని వలసరాష్ట్రములు యుండెను. వీటి నన్నిటిని ఇటలీ ఈసంధులములమున వదలుకొనెను. ఇది గాక మొదటి ప్రపంచ యుద్ధములో ఇటలీ సంపాదించిన

బ్రీస్టురేవుపట్టణమును, దాని చుట్టుపట్లనుండిన ప్రదేశమును కూడ వదలుకొనవలసి వచ్చెను. ఫినిలాండు కొన్ని ప్రదేశ ములను రషియా స్వాధీనము చేసెను. యూరపులో ఇటలీ వదలుకొన్న ప్రదేశములలో చాలాభాగము యూగోస్లావియా వశములోనికి వచ్చెను. బ్రీస్టుపట్టణము మాత్రము ఎవరి వశముగాక ఐక్యరాజ్య సమితి పరిపాలనలోకి వచ్చెను. ఈ సంధిషరత్తులవలన కలిగిన మార్పులలో ప్రధానములైనవి ఇవియే.

సంధిషరత్తులను తయారుచేసిన సభలన్నిటియందును రషియా ఒక పక్షమును, ఇంగ్లాండు యునైటెడ్ స్టేట్సులు మరియొక పక్షమును వహించియుండెను. వీరి మధ్యన వాదోపవాదము లనేకములు జరిగి ఒక్కొక్కప్పుడు అతి తీవ్రరూపమును ధరించెను. యుద్ధకాలముందు వీరియందున్న మిత్రభావ మంతయు అదృశ్యమయ్యెను. ఈ విధముగ అగ్ర రాజ్యములలో పరస్పర విభేదము లేర్పడుట ప్రస్తుత ప్రపంచ పరిస్థితుల కొక ప్రధానలక్షణమని చెప్పవచ్చును. అంతర్జాతీయ సభ లన్నిటియందును ఈ వైరుధ్యము కనుపించు చున్నది. మూడవ ప్రపంచయుద్ధము వచ్చుట కిది ప్రధాన కారణ మగుననికూడ అనేకులు అభిప్రాయపడు చున్నారు.

సంధిపత్రములలో సూచించబడిన గొప్పమార్పుకంటే రెండవ ప్రపంచయుద్ధము మూలమున యూరపుఖండమందు జరిగెను. జర్మేనియా, రుషేనియా, హంగేరీ, యోగోస్లావీయా, పోలాండు దేశములందు రషియాయొక్క పలుకు బడి స్థిరముగ నాటుకొనెను. రషియాను కాదని ఈ రాజ్య ములవా రేమీ చేయుటకును సమర్థులును, స్వతంత్రులును కాదు. వీరు రషియాకు అనుచరులై ప్రపత్రించవలసిన స్థితి లోనికి వచ్చిరి. యూరపులో ఇంతకు పూర్వము ఏచక్రవర్తి కూడ వశపరచుకొనలేనంతటి సామ్రాజ్యమును రషియావారిప్పుడు వశపరచుకొన గలవారైరి.

భద్రతా సంఘము

ఐక్యరాజ్యసమితికి చెందిన అంగము లనేకములున్నవి, వాటిలో భద్రతాసంఘ మొకటి. ఇందు పదకొండు గురు సభ్యులు; ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, రషియా, యునైటెడ్ స్టేట్సు, బ్రెజిల్ దీనియందు స్థిరసభ్యత్వము కలదు. అనగా వారి ప్రతినిధు లైల్లప్పుడు ఇందు ఉండి తీరవలెను. వీరుగాక తాత్కాలిక సభ్యులు అధురున్నారు. వీరిని సమితి మహాసభవారు రెండు సంవత్సరముల కొక పర్యాయము

ఎన్నుకొనుచుందురు. ఈ పదకొండుగురు నభ్యులలో కూడిన భద్రతాసంఘము ఏదోఒక సమయమును గాక ప్రతిరోజు సమావేశమై అనేక వ్యవహారములను విచారణ చేయుచుండును. ప్రస్తుత మిది రెండు వ్యవహారములను విచారణ చేయుచున్నది. ఒకటి ఆయుధ విసర్జనకు సంబంధించినది. రెండవది ఇంగ్లండు ఆర్మేనియాలకు మద్దక కలిగిన వివాదము.

ఆయుధ విసర్జనము

యుద్ధములలో ఉపయోగించదగిన పిరంగులు, తుపాకులు, బాంబులు, ట్యాంకులు మొదలగు ఆయుధములను అవశిష్టతముగ కొన్ని దేశములవారు నేకరించుటయు, రయారు చేయుటయు యుద్ధములకు కారణమగుచున్న దను భావము ప్రబలుటచేత, అట్టి ఆయుధముల సంఖ్యను తగ్గించుటకును, వీలైనయెడల వాటిని పూర్తిగా విసర్జించుటకును వివిధరాజ్యములవారు సంస్థితులు కావలెననియు, అట్టి విసర్జన జరగకుటకు కావలసిన ఏర్పాటులను భద్రతాసంఘమువారు సూచించవలసిన దనియు సమితి మహాసభవారొక తీర్మానమును గత డిసెంబరులో చేసియుండిరి. ఆవిషయమై ఇప్పుడు భద్రతాసంఘమున చర్చలు జరుగుచున్నవి.

అణుశక్తి సంఘము

ఆయుధవిసర్జన విషయమునకును, అణుశక్తిని (అటంబంబు) యుద్ధములో ఉపయోగించు విషయమునకును సంబంధమున్నది. అటంబంబును రెండవ ప్రపంచయుద్ధముందు అమెరికనులు జపానులోని రెండవట్టణములపై ప్రయోగించి వాటిని ద్వంసముచేసిన విషయము అందరికీ తెలిసినదే. అంతటి వినాశకరమైన అత్తము ప్రస్తుతకాలమున మరియొకటి లేదు. తక్కిన ఆయుధము లెన్నిటిని విసర్జించినను ఎట్టి లాభము ఉండదు. అన్నిటికంటె అటంబంబును విసర్జించుట అత్యావశ్యము. కాని ఈ విసర్జనవిషయములో కొన్ని క్లిష్ట సమస్యలున్నవి. ప్రస్తుతము యునైటెడ్ స్టేట్సువారికి తప్ప మరెవరికి కూడ ఈ బాంబులను తయారుచేయుటకు కావలసిన జ్ఞానము, శక్తి, సేర్పు లేదు. వారుమాత్రము ఈ బాంబులను కొన్నిటిని తయారు చేసియున్నారు. ఇంకను తయారు చేయుచున్నారు. వీటిని విసర్జించవలయు నను తీర్మానము అమలులోనికి వచ్చినయెడల దానిమూలమున నష్టపడువారొయ్యై చెడ్డ స్టేట్సువారు మాత్రమే. ఇదిగాక ఏ అణుశక్తి

సహాయమున అటంబంబు తయారగుచున్నదో ఆ శక్తి సహాయమున చూమూలు పనులను అతి చౌకగను, శీఘ్రముగను చేయుట కవకాశమున్నది. విద్యుచ్ఛక్తి, పెట్రోలు శక్తి మొదలైన ప్రకృతికృతలవలె ఎన్నోరెట్లు ఎక్కువ ఉపయోగకరముగ అణుశక్తిని వాడుటకు వీలుకలదు. అణుశక్తి యొక్క ఉపయోగమును విసర్జించినయెడల యుద్ధములపై ఉపయోగించు అటంబంబులను విసర్జించుటయే కాక చూమూలు పనులయందు—వ్యవసాయము, రాకపోకలు, కర్మాగారములు మొదలగు వాటియందు—కూడ అటంబంబు విసర్జించుట సంభవించును. కాని ఇట్టి విసర్జనమువలన మనుష్యకోటికి వివరీతమైన నష్టము సంభవించును. అందుచేత ఎట్టి కర్మలలో అణుశక్తిని ఉపయోగించవచ్చును, ఎట్టివాటిలో ఉపయోగించరాదను అను విచక్షణ నేయుట అవసరము. యుద్ధకర్మలందు దానిని నిషేధించుట ఉచితమేకాని, ఇతర కర్మలలో నిషేధించుట అనుచితము. కాని అణుశక్తిజ్ఞానము క్రమ క్రమముగ అన్ని దేశములవారికి లభింపకతప్పదు, ప్రతిదేశముందును శాస్త్రవేత్తగోధనల జరుగుచున్నవి. ఇప్పుడు కాకపోయినను, మరి ఒకటిరెండు సంవత్సరములలో రషియావారు, తదితరులు అటంబంబులను తయారుచేయగలవారగుదురు. ఇట్టి సందర్భములలో తాము తయారుచేసి నేకరించుకొన్న బాంబులను యునైటెడ్ స్టేట్సువారు వెంటనే విసర్జించి నాశనముచేయవలె ననుట వారికి మిక్కిలి నష్టకరము, ఎవ్వరికిని ఎవ్వరూ ఈబాంబులు తయారు చేయకూడ దను మర్యాద ఏర్పరుటయు, అట్టిమర్యాదను అతిక్రమించక అందరు నడుచుచున్నారా, లేదా అని విచారించుట కొక అంతర్జాతీయ సలహాను స్థాపితమగుటయు, ఆ మర్యాద నతిక్రమించిన వారిని శిక్షించుట కాసంఘమునకు సంపూర్ణాధికారముండుటయు జరిగినగాని యునైటెడ్ స్టేట్సువారు అటంబంబులను విసర్జించుట కంగీకరించరు. ఈ క్లిష్టవిషయముల నన్నిటిని విమర్శించి అవసరమైన సూచనలను చేయుటకు గత సంవత్సరమున దిక్కుకాతి మహాసభవారు “అణుశక్తి సంఘ” మను పేర ఒక సంఘమును స్థాపించిరి. ఈ సంఘమువారు ఒక నివేదికను తయారుచేసిరి, అనివేదికలో పైన పేర్కొనిన సూచనలన్నియు ఉన్నవి. దానిని విచారించుటకును, ఆ సూచనలలో ఆచరణయోగ్యము లేదయో నిర్ణయించుటకును భద్రతాసంఘమువారు పూనుకొవలసినవచ్చును. కాని ఈ విషయములో రషియాయునైటెడ్ స్టేట్సులమధ్యన అభిప్రాయభేద మేర్పరచెను. ఈ నివేదికను ప్రత్యేకముగ విమర్శించుట అన

ససరమనియు, ఆయుధ విసర్జనసమస్యను పరిష్కరించు నపుడు దీనినికూడ వినుర్పించవచ్చుననియు రషియాసభ్యుడు వాదించెను. యునైటెడ్ స్టేట్సు సభ్యు డీబాదము నంగీకరిం పక, అణుసమస్య ప్రత్యేకసమస్య అనియు, దానిని ఆయుధ విసర్జన సమస్యతో ముడిపెట్టకూడ దనియు వాదించెను. కుదకు సభ్యులలో అనేకులు యునైటెడ్ స్టేట్సుతో ఏకీభ వించుటచేత ఈ రెండు విషయములను వేరువేరుగ విచారణ చేయుటకు భద్రతాసభవారు తీర్మానించిరి, ప్రస్తుతము అణు శక్తి సంఘమువారి నివేదిక విచారణలోకి వచ్చినది. దాని ఫలిత మెట్లుండునో కొన్ని వారములలో తెలియగలదు.

చై నా

చై నా దేశములోని పరిస్థితులు ఈ నెలలలో మరొక క్లిష్టములయ్యెను. ఈ క్లిష్టతకు రెండు ప్రధాన కారణములు కలవు. చియాంగ్ కై షేక్ నాయకత్వమున నుండు జాతీయ పక్షమునకును, రెండవ రాజకీయ పక్షముగు కమ్యూనిస్టుపక్ష మునకును రాజీ కుదరకపోవుటచే గాక, సంవత్సరమునుండి ప్రబలమైన అంతర్యుద్ధము జరుగుచుండుట మొదటి కారణము. ఉత్తరభాగమున కొన్ని రాష్ట్రములందు కమ్యూనిస్టులు అధికారమందున్నారు. దేశములోని ౪౫ కోట్ల ప్రజ లలో పదికోట్ల ప్రజలు వారి పరిపాలనయందున్నారని చెప్ప వచ్చును. తక్కినవారు చియాంగ్ పాలనలోనున్నారు. కమ్యూనిస్టులను ఓడించి దేశమంతను ఒకే కేంద్ర ప్రభుత్వ పాలన లోనికి తేవలయునని జాతీయపక్షమువారి పట్టుదల. ఇదిగాక చియాంగ్ ప్రభుత్వముయొక్క ఆర్థికస్థితి మిక్కిలి విపాక కరముగనున్నది. పరిసంవత్సరములనుండి దేశములో యుద్ధం జరుగుచుండుటచేత వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు ఎంతో నష్ట మునకు గురి అయ్యెను. పన్నులభారముచే ప్రజలు క్రుంగి పోయిరి. కాకితపున్నట్ల చెరావుణి వివరితమగుటచేత ధరలు పెరిగి పేదవారి కెక్కుదలెని పక్షములు కలిగెను. విదేశ వ్యాపారము క్షీణించెను. కమ్యూనిస్టులకును, జాతీయపక్షము వారికిని మధ్య రాజీకుదుర్పుటకు యునైటెడ్ స్టేట్సు రాయ వారి చేసిన ప్రయత్నములన్నియు విఫలము లగుటచేత ఆతరు విసుకుచెంది, అదివరకు జాతీయప్రభుత్వమువారి కియ్య దలచిన అప్పును ఇచ్చుటకు వెనుకకగ్గెను. ఇందుచేత ప్రభు త్వముచా రెడుకొనునవలసిన సమస్యలు క్లిష్టతరము లగు చున్నవి.

ప్రాగ్ధక్షిణ ఆసియా

చై నా ఎదుర్కొనుచుండు సమస్యకు అంతర్యుద్ధము ప్రధానకారణమైనట్లు ప్రాగ్ధక్షిణ ఆసియాలోని ఇండోనీ షియా, ఇండోచై నా, బర్మ దేశము లెదుర్కొనుచుండు సమ స్యలకు సామ్రాజ్యాధికారమును చెరాయించుచుండు విదే శీయులతోటి పోరాటము ప్రధానకారణము. ఈ విదేశీయులం దరు యూరపుఖండములోనివారు. వారిలో నొకరగు దచ్చి వారు (హోచియ దేశమువారు) రెండవ ప్రపంచయుద్ధమునకు పూర్వము ఇండోనీషియాకు పరిపాలకులుగ నుండిరి. ఫ్రెంచివార కల్లే ఇండోచై నాకును, బ్రిటిష్వారు బర్మాకును పరిపాలకులుగ నుండిరి. కాని జపానువా రీ ప్రదేశములపై దండెత్తినచచ్చి, దచ్చివారిని ఫ్రెంచివారిని బ్రిటిష్వారిని ఓడించి, వాటిని తమవశముచేసుకొని, అందులోని ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యమందును స్వరాజ్య మం దును అభిరుచి కల్పించిరి. ౧౯౪౫ లో జపానువా రోడి పోయినతర్వాత ఈ ప్రదేశములలో జాతీయోద్యమము ప్రబలెను, ఇండోనీషియాలో చేరిన జావాద్వీపమందు జాతీయ పక్షమువారు స్వరాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. ఇండోచై నాలో ఉత్తరభాగమందుకూడ ఇట్లే జరిగెను. కాని ఈ స్వతంత్రరాజ్యములను నాశముచేసి తమ అధికారమును పునఃదృఢం చేసుకొనుటకై దచ్చివారు జావాలోను, ఫ్రెంచి వారు ఇండోచై నాలోను ప్రయత్నములనుసాగించి కుదకు విఫలమై తమపై తిరుగుబాటుచేసి స్వరాజ్యమును సంస్థా పించిన నాయకులతో సంధిచేసికొనిరి. ఇండో చై నాలోని ఉత్తరభాగమున స్థాపించబడిన వీట్ నాం రాజ్యమునకు నాయకుడైన హోచిమిణ్ తన అధికారమును సుస్థిరము చేసుకొనెను. జావా నున్నక్రాద్వీపములలో సోకర్నో నాయ కత్వమున ఇట్లే జరిగెను. ఈ సంది షరత్తులతో రెండు లక్షణములు గుర్తింపదగియున్నవి. మన దేశములో పాకి స్థాన్ సమస్యను లేవదీసినట్లు ఈ ప్రదేశములలో దేశవిభజన సమస్య నొకదానిని సామ్రాజ్యాధికారాలు లేవదీసిరి. ఇండో నీషియాకంతకు ఒకే కేంద్రప్రభుత్వము ఏర్పరుటకు బదులు దానిని రెండు స్వతంత్రరాష్ట్రములుగ విభజించిరి. ఇట్లే ఇండో చై నాలో ఉత్తరభాగమందుండు వీట్ నాం రాజ్యమును రక్షణ భాగములోని కొచిన్ చై నానుండి వేరుచేసిరి. ఇవి గాక ఇట్లేర్పడిన రాజ్యములు సర్వస్వాతంత్ర్యమును అనుభవించు టకు బదులు కొన్ని చిషయములలో సామ్రాజ్యాధిపతులగు దచ్చివారోదను, ఫ్రెంచివారోదను కలిసియుండవలె నని

ఏర్పరచిరి; కొంతవరకు ఈ ఏర్పాటులకు కూడ జాతీయ నాయకులు అంగీకరించిరి, కాని దచ్చివారు నవంబరులో వారంగీకరించిన సందికరత్వలను భయపరచుటకు వెనుదీయదు, జావానుమత్రాలను తిరిగి జయించు ఉద్దేశముతో గొప్ప వైస్యమును తెచ్చిరి. వైదికజలము తమకు ఎక్కువగ నున్నదనియు, యుద్ధమునకు ఇప్పుడు వక్రమించిన యెడల తమకు తప్పక జయము రాగలదనియు వారు నమ్మి ఇండోనేషియాలో చిక్కులు కలిగించుచున్నారు. ఫ్రెంచి వారుకూడ బీకానా రాజ్యముతో యుద్ధమునకు దిగి మూడు మాసములుగ యుద్ధము చేయుచున్నారు. వైస్యములను అకాశవిమానములను ఎక్కువగ తెచ్చుచున్నారు. హొందిమిక నాయకత్వమును కామంగీకరించుచు చెప్పుచున్నారు. అతడు రాజీవార్గమున వ్యవహారమును పరిష్కరించు కొనుటకు సంసిద్ధుడై యున్నను ఫ్రెంచివారతని చూచుటకు పెడ చెవినితెట్టి యుద్ధముసాగించి దేశమును తిరిగి జయించ నిశ్చయముతో నున్నారు.

బర్మాలో మాత్రము జాతీయనాయకులలో కొందరికిని, సామ్రాజ్యాధికారులగు బ్రిటిష్ వారికిని కొంత రాజీకరణదీ, కాని ఈ రాజీకరత్వలను నిరసించు రాజీయ పక్షములవారు కొందరున్నారు. ఈ వివిధ పక్షములవారికి సంపర్కజ జరిగే సూచనలు కనుపించుచున్నవి.

పాలెస్టైన్

మద్యప్రాప్త్యములోని దేశములన్నిటిలో పాలెస్టయిన్ దేశమందలి చిక్కులు అపరిమితముగ నున్నవి. పాలెస్టయినులో రెండుజాతులవారు నివాసముచేయుచున్నారు. ఒకరు అరబ్బీలు, రెండవవారు యూదులు (Jews). అరబ్బీల సంఖ్య ౧౨ లక్షలు; యూదుల సంఖ్య ౬ లక్షలు. నీగిమద్యన వివాదములు మొదటి ప్రపంచయుద్ధసరితముగ కలిగినవి. ఆయుద్ధమునకు పూర్వ మీదేశములో కొన్నివేల మంది యూదులుమాత్రమే ఉండిరి. వారచట అనాదిగ కాపురముచేయుచుండినవారు. వారికిని, అరబ్బీలకును ఎట్టి వైషమ్యము ఉండినది కాదు. కాని యుద్ధకాలములో జర్మనీ యునైటెడ్ స్టేట్సు మొదలగు దేశములలోని యూదుల అభిమానమును, సహాయమును సంపాదించునెంచి బ్రిటిష్ వారు పాలెస్టయిన్ దేశమును యూదుల దేశముగ చేయ వాగ్దానముగావించిరి. అప్పటికి ఆదేశము టర్కీసామ్రాజ్యములో చేరియుండెను. మొదటి ప్రపంచయుద్ధములో

టర్కీవారు జర్మనులతో కలసి బ్రిటిష్ వారిపై యుద్ధముచేసిరి. టర్కీవారిని బ్రిటిష్ వారోడించి పాలెస్టయినును వశపరచుకొని యూదుల కీవాగ్దానము చేసిరి. అరబ్బీలు అప్పుడే ఆక్షేపణ చేసిరి. కాని వారి ఆక్షేపణకు సమాధానముగ వారి హక్కులకు భంగములేక ప్రవర్తించునట్లు వాగ్దానము గావించిరి. యూదులకు చేసిన వాగ్దానము, అరబ్బీలకు చేసిన వాగ్దానము—ఈరెంటిని నెరవేర్చుట సాధ్యముకానివని. యూదులకు చేసినదాని ననుసరించి ఏచేట వేనకువేలయూదులను యూరప్ ఖండపు దేశములనుండి తెచ్చి, పాలెస్టయిన్ లో చేర్పిరి. వారి సంఖ్య క్రమక్రమముగ పెరుగుసాగెను. అరబ్బీలు భయపడి, యూదుల రాకను అడ్డగించుటకై బ్రిటిష్ వారిపై తిరుగుబాటుచేసిరి. వారిని సమాధానపరచుటకై పాలెస్టయిన్ కు వచ్చు యూదుల సంఖ్య కొక సరిమిడిని కల్పించిరి. అందుపై యూదులకు ఆగ్రహము కలిగెను. హద్దలేక యూదులు దేశములోనికి వచ్చినయెడల అల్పసంఖ్యకులగువారు అధికసంఖ్యకులై అరబ్బీలదేశమును యూదుల దేశముగ మార్చెదరను భయము అరబ్బీలలో నాలుకొనియున్నది. విదేశములందు యూదులు మరి పాలెస్టయిన్ కు రాకూడదనియు, పాలెస్టయిన్ బ్రిటిష్ వారి అధీనమందుండక స్వతంత్రరాజ్యము కావలెననియు, ఆరాజ్యములో అధికారము అధికసంఖ్యకులగు అరబ్బీలచేతులలో నుండవలెననియు అరబ్బీల వాదము. మొదటి ప్రపంచయుద్ధములో బ్రిటిష్ వారు చేసిన వాగ్దానము ననుసరించి, పరిమితి ఏమియు లేక ఇష్టము వచ్చిన యూదులందరు పాలెస్టయిన్ లో చేరవలెననియు, పాలెస్టయిన్ యూదుల రాజ్యము కావలెననియు యూదుల వాదము. దేశమును రెండుభాగములుగ జేసి, ఒక భాగమును యూదుల ప్రభుత్వమును, మరియొకదానియందు అరబ్బీల ప్రభుత్వమును స్థాపించిన వాగుండునని బ్రిటిష్ వారి రాకప్రకటన సూచించిరి. కాని అరబ్బీలు ఈ సూచనను ప్రతిఘటించిరి. యూదులు విభజనకు కొంతవరకు సుముఖులుగ నున్నను అరబ్బీల ప్రతిఘటనవలన బ్రిటిష్ వారు దీనిని ఉపసంహరించుకొనిరి. ఈ వ్యవహారముల నన్నిటిని రాజీమాలముగ పరిష్కరించుటకు ఈ మద్యన బ్రిటిష్ వారు లండనులో ఒక సభ చేసిరి. యూదులు ఆసభను విహిష్కరించిరి. దీనినంతకు చూచి బ్రిటిష్ వారు విసుకునడి తుదకు ఈ వ్యవహారమునంతను వికృతజాతినమితివారు పరిష్కరించుటయే ఉత్తమమార్గ మని నిశ్చయించుకొనిరి.

ఇంగ్లండు : విషమస్థితి

గతమాసమున ఇంగ్లండ్ లోని ప్రజలు విపరీతములగు కష్టములను అనుభవించవలసినవారైరి. బొగ్గుజ్వలమే దీనికి ప్రధానకారణము. శీతకాలములో కావలసినంత బొగ్గు వారు నిలవజేసుకొనలేకపోయిరి. యుద్ధపరితమగను, యువకులలో అనేకులు వైద్యములలో చేరి విదేశములందుండుట చేతకు గనులలో పనిచేయుటకు కావలసినందరు కూలిజనము లభించుటలేదు. అందుచేత బొగ్గుఉత్పత్తి అధికము చేసుకొనుట సాధ్యముకాదయ్యెను. బొగ్గు కాటకమువలన దేశములో ఉత్పత్తియగు విద్యుచ్ఛక్తి తగ్గెను. అందుచేత ప్యాక్టరీలనేకములను మూయవలసినవచ్చెను. లక్షలకొలదికూలిజనము పనిలేక నిరుద్యోగులైరి. బొగ్గు, విద్యుచ్ఛక్తి లేనికారణమున సామాన్యగృహముల చాద లవరిమితము లయ్యెను. దీని కంతకు తోడుగ పరిగాలి, మంచు విపరీతము లయ్యెను. బొగ్గుకాటకము, కావలసినంత కూలిజనము దొరకక పోవుట, ఇవి తాత్కాలిక కష్టములు మాత్రములే కావనియు, కొంతకాలమువరకు—అనగా కొన్ని సంవత్సరములవరకు వీటిని ఎదుర్కొనవలసియుండు ననియు, వీటివలన కలుగు నష్టములను, కష్టములను కొలగించుటకు ఉపాయాంతరములను కనుగొనవలయు ననియు, అట్టి ఉపాయములు లభించనియెడల ఆర్థికముగ ఇంగ్లండుదేశము హీనస్థితికి వచ్చుట తప్పదనియు ప్రముఖులు అభిప్రాయపడుచున్నారు.

భ ర త ఖి ర డ ము

రెండవ ప్రపంచయుద్ధము మూలమున తమస్థితి విషమమగుటచేత ఇండియా, బర్మా మొదలగు దూరదేశములను సాలించుటకు కావలసిన ఆర్థికబలము, సైనికబలము తమకు లేదన్నభావము ఇంగ్లీషువారనేకలలో దృఢముగ నాటుకొనిన కారణముచేతనే వారిప్పుడీదేశములలో తమ అధికారమును వదలకొని, ఆ అధికారమును ఆయాదేశపు నాయకుల హస్తగతము చేయ సంసిద్ధులు కావలసినవచ్చెను. ఏద్రవరి ౨౦ తేదీనాడు బ్రిటిష్ ప్రధానియగు అట్లీ పార్లమెంటులో ఇండియా విషయమై గానించిన ప్రకటనయొక్క అంతరార్థము ఇదియే. ఈ ప్రకటనలోని ముఖ్యవిషయములను మనము గమనించి వాటి అర్థమును గ్రహించవలసియున్నది. (౧) ౧౯౪౮ జూన్ నెలనాటికి బ్రిటిష్ వారు భరతఖండముపై నాధిగత అధికారము నంతను వదలకొని, ఆ అధికారమును భారతీయుల

పరముచేతు నిశ్చయించుకొనిరి. (౨) భారతీయులలో ఎవరి పరముగా ఈ అధికారమును పరిపర్యము చేయుదురను విషయమున వారు రెండుమూడు సూచనలను చేసియున్నారు. ఇప్పుడు నమావేశమైన రాజ్యాంగపరిషత్తులో అన్నివర్గముల వారు - అనగా ముస్లింలీగువారు, సంస్థానప్రతినిధులు - కలసి అందరూ అమోదించిన రాజ్యాంగప్రణాళిక నొకదానిని ౧౯౪౮ నాటికి తయారుచేసినయెడల ఆ ప్రణాళికను అనుసరించి ఏర్పడు ప్రభుత్వమునకు అధికారమును అప్పగించు సూచన ఒకటి. కాని అన్నివర్గములు చేరి రాజ్యాంగము తయారుచేయు అపకాళము లేనదై వారు ఛాందించుచున్నారు. అట్టి నందర్పమున వారు పరిపాలనాధికారమును భరతఖండమున కంతకు చెందిన ఒక కేంద్రప్రభుత్వమునకు అప్పగించుటకు బదులు బ్రిటిష్ ఇండియాలో ఒకప్రభుత్వమునకు గాని, లేక ఆయారాష్ట్రములలో ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి ఏర్పడి ఉండు ప్రభుత్వములకుగాని అప్పగించుటకు నిశ్చయించుకొని యున్నారు. అనగా బ్రిటిష్ ఇండియా కంతకు ఒకే కేంద్ర ప్రభుత్వ ముండుటకు బదులు, అది అనేక రాజ్యములుగ విభజితమై కొన్నిటియందు ఒకరాజ్యతీయ పక్షమువారును, మరి కొన్నిటియందు మరియొక రాజ్యతీయ పక్షమువారును పరిపాలకులగుట సంభవించును. దేశమును హిందూస్థాన పాక్షిస్థానములను రెండు స్వతంత్రరాజ్యములుగ విభజించ వలయునను ముస్లింలీగువారము దీనిమూలమున కొంతవరకు క్రియా రూపము ధరింపను (౩) సంస్థానముల విషయమున ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి ప్రతిసంస్థానము నర్వస్వస్వతంత్రము కలది యగునని అట్లీ ప్రకటన నిర్ధారణ చేయుచున్నది. అనగా తేలిక సారాంశము ఒకటే. వెంటనే కాంగ్రెసు పక్షమువారు, లీగు పక్షమువారు, సంస్థానాధీశులు వారివారి అభిప్రాయభేదములను విసర్జించి, అందరూ కలిసి, రాజ్యాంగపరిషత్తులో నమాలోచనచేసి, భరతఖండమున కంతకు వర్తియ రాజ్యాంగమును తయారుచేయని పక్షమున ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి భరతఖండము అనేక చిన్నచిన్న రాజ్యములుగ విభజితమగును.

ఇట్టి ప్రకటనను అట్లీ ఎందుకు చేసెను? భరతఖండములో జాతియోధ్యమము ప్రబలించేతను, రాష్ట్రములను సాలించు అధికారము ఇదివరకే భారతీయుల హస్తగతమగుటచేతను. బ్రిటిష్ పరిపాలనమును యధాభూర్యముగ నడుపుట సాధ్యముకాని పని. గనుక అధికారమును వదలుకొనుటతప్ప మార్గాంతరము లేదని బ్రిటన్ లోని తార్మిక ప్రభుత్వమువారికి స్పష్టమయ్యెను. నిర్వహించలేని అధి

కారమునుగాని, బాధ్యతనుగాని తమ చేతిలో నుంచుకొని, తమ పేరుప్రతిష్ఠలను కోల్పోవుటకంటె దేశమునుండి వెడలి పోవుటయే కర్తవ్యమనుభావము వారియందు గాఢముగ నాటకొనియున్నది. కాని తాము దేశమును వదలిపెట్టినయెడల కాంగ్రెసుకు లీగుకు రాజీ కుదరకపోవుటయు, సంస్థానాధీశులు కాంగ్రెసుతో కలియకపోవుటయు, దీని మూలమున అంతర్యుద్ధములు జరుగదేరీ ప్రజలు నానాబాధలు పడదురన్న సంశయము వారికి లేకపోలేదు. కాని అంతర్యుద్ధము మూలమున ప్రజలందరు బాధపడుదురను భావము చేత వివిధపక్షముల నాయకు లందరు రాజీకారాలరేమో అను విశ్వాసముకూడ వారి కున్నది. ఏదెట్లయినను రాజీనామిరి నను కుదరకపోయినను తాము నిస్సహాయు లగుచేత తాము చేయగలిగినది ఏమియు లేదనియు, దేశమును ఇక్కడెట్లు కొను భారమును భారతీయులాయకులే వహించవలసియున్నదనియు, వారు శక్తిసామర్థ్యములతో వహించగలిగినయెడల దేశము బాగుపడుననియు, లేనియెడల దేశమునకు కలుగు కష్టనష్టములకు అనాయకులే కారకులగుదురనియు, ఇతర జాతుల ఇండ్లను చక్కదెట్టుటకు తమ కిదివరకున్న సదుపాయము లిప్పుడు లేవనియు బ్రిటిష్ వారి నమ్మకము.

దీనిమూలమున భారతీయులపై పరిపాలనాభార మంతయు వడ్డపని చెప్పవచ్చును, రాజోవు గా నెలలు మన పరిత్రో మిక్కిలి క్లిష్టమైన కాలమని చెప్పవచ్చును. లీగు వారు కాంగ్రెసు వారికి రాజీ వచ్చునట్లులేదు. పాకిస్తాన్ వారమును కొందెముకూడ తాను వదలుకొనుట లేదని జిన్నా ప్రకటించెను, గనుక లీగువారు రాజ్యాంగ పరిషత్తులోనికి రాజాలరు. పరిషత్తువారు హిందువులు అధికసంఖ్యాకులుగ నుండు మద్రాసు, బొంబాయి, మధ్యరాష్ట్రములు, సంయుక్త రాష్ట్రములు, బీహారు, ఆసాంరాష్ట్రములతో కూడిన బ్రిటిష్ ఇండియాలోమాత్రము అమలులోకి రాదగిన రాజ్యాంగమును తయారుచేయుటమాత్రమే జరుగును. ఇహళాః ఈ రాజ్యాంగమును బ్రిటిష్ వారు ఆమోదించి, దాని మూలమున ఏర్పడు ప్రభుత్వమునకు ఈరాష్ట్రములలోని అధికారమును అప్పగించెదరు, గనుక ఈ ఆరు రాష్ట్రములు కలిసి ఒక ప్రత్యేక రాజ్యము కాగలదు. కక్కిన రాష్ట్రములలో ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి ఎవరు అధికారములో నుండెదరో వారికి తమ అధికారమును అప్పగించుటకు బ్రిటిష్ వారు సంసిద్ధులగుదాః నిండు రాష్ట్రమున అప్పటికి లీగువారు అధికారములో నుండెదరు. ఆరాష్ట్రము వారి పరమగును. ఇంగళముతోకూడ ప్రస్తుతము లీగువారు అధికారములో నున్నారు. కాని, అందు హిందు

వులు లీగుప్రభుత్వమును నిరసించుచున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో లీగు ప్రభుత్వము రాష్ట్రముందంతట స్థిరముగ నాటకొనుటకు వారంగీకరింపజాలరు, హిందువులకును, లీగువారికిని ఆ రాష్ట్రములో సంపూర్ణ తప్పదు. అదియే అంతర్యుద్ధము. ఇట్లే వంజాబాబ్ తోకూడ జరుగవచ్చును. ప్రస్తుత మవటమున్నది, హిందువులే, శిక్కులు కలిసిన మంత్రివర్గము అధికారములో నున్నది. కాని లీగువారు తమ అధికారమును స్థాపించుటకు సర్వ ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. కానన సభకు ఎన్నికలు జరుగవలెననికూడ అందోళన చేయుచున్నారు. ఇట్టి సందర్భముతో హిందువులు, శిక్కులు చేతులుముడుచుకొని కూర్చుండరు. అధికారము లీగువారి హస్తగతము కాకుండుటపై వారు అన్ని ప్రయత్నములను చేయగలరు. అవసరమైనయెడల అంతర్యుద్ధమునకు కూడ వారు దిగెదరు. సరిహద్దు రాష్ట్రముతోకూడ కాంగ్రెసు పక్షమువారికిని లీగుపక్షమువారికిని ఇట్టిపోరాటమే సంభవించును.

అట్లే చేసిన ప్రకటనలోని లోపము ఇదియే. ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి ప్రస్తుతము అధికారములో నుండు రాజ్యాంగ ప్రభుత్వమునకు (Interim Government) బ్రిటిష్ వారు అధికారమునంతను అప్పగించ నిశ్చయించుకొన్నారని ప్రకటించినయెడల ఇట్టిఅంతర్యుద్ధప్రమాదములు కొంతవరకు తగ్గియుండునేమోః కాని అట్లు చేయక రాష్ట్రప్రభుత్వములకుకూడ అధికారమును అప్పగించుటకు వారు సంసిద్ధులగుటచే అంతర్యుద్ధప్రమాదములు తప్పనిసరియగుచున్నవి.

మరియొక సమస్యకూడ ఈ ప్రకటనమూలమున ఉత్పన్నమైనది. ౧౯౪౮ జూన్ నాటికిని ఇప్పటికిని మధ్యన రాష్ట్రములం చెప్పుటవైన అల్లరులు, అంతర్యుద్ధములు జరిగినయెడల, వాటిని అణచుటపై బ్రిటిష్ వారు భారతఖండమున ప్రస్తుతము వారి వశముందున్న నైస్యములను ఉపయోగించుటః దీనికి ప్రకటనలో సమాధాన మేమియు కనుపించదు.

ఇప్పుడు జరుగవలసిన పని ఎట్టిదిః ఏయేరాష్ట్రములలో కాంగ్రెసుపక్షమువారు అధికారమును వహించి యున్నారో ఆరాష్ట్రములందు వారు ఆ అధికారమును సుస్థిరముచేసుకొనుటకు ప్రయత్నింపవలెను. అందుకు కావలసిన నైస్యములను, పోలీసులను, న్యాయదేవీవాదశములను వారు నిర్మించుకొనవలెను. వారి అధికారము సడలకుండుటపై కావలసిన చట్టములను వారు సిద్ధముచేసుకొనవలెను, కాంగ్రె

నుక విరొధులుగ నుండు కమ్యూనిస్టులు మొదలగువారి వలన అల్లరులు రాకుండ రాష్ట్రములను కాపాడవలెను. ప్రస్తుతము కాంగ్రెసుపాలనమందుండు రాష్ట్రములలో ప్రజలందరు కాంగ్రెసునందుమాత్రమే అభిమానము కలవా రనుకొనుట ప్రమాదకరము. అనేకులు కాంగ్రెసుకు విరోధులుగ నున్నారు. అట్టివారి మూలమున ప్రమాదమురాకుండ చేసుకొనవలెను.

బంగళము, పంజాబురాష్ట్రములలో లీగుపక్షము నెదుర్కొని, పాకిస్తాననిర్మాణమును ప్రతిఘటించు హిందువులకు, శిక్షులకు కాంగ్రెసుపక్షమువారు సహాయముచేయ నంగీకరించెను. అందుకు కావలసిన ఏర్పాటుల నన్నిటిని చేసుకొనవలెను.

సంస్థానములలో కొన్ని కాంగ్రెసుపక్షమునకును, జాతీయనాయకుల ఆశయములయొకను అభిమానము కలిగియున్నవి. అట్టివాటితో కాంగ్రెసునాయకులు సంప్రతించి, ౧౯౪౮ జూన్ లో ఏర్పడబోవు భారతీయరాజ్యములో ఆ సంస్థానములు చేరుటకు కావలసిన ఏర్పాటులను చేయవలెను.

ఇంతకూ అధికారమును బ్రిటిష్ వారు అప్పగించెదరను వాక్యమునకు అర్థము లేనేలేదు. ప్రస్తుతము వారికున్న అధికారము ఎంతటి స్థూత్రము? అధికారమును తిరిగి సంపాదించుటకు సాధ్యముకాదన్న కారణముచేతనేకదా వారు దేశమునుండి వెళ్లిపోవుట? గనుక వారు అధికారమును ఇతరులకు ఇచ్చుటయు, ఇతరులు వారినుండి అధికారమును సంపాదించుటయు అర్థములేని మాటలు. అధికారము బ్రిటిషువారి చేతులనుండి ఇప్పటికే వెళ్లిపోయెను. వారి స్థానమున ఏ పక్షమువారు ఈ గజ నెలలమధ్యన అధికారమును సంపాదించగలరో వారే దేశపరిపాలకులు కాగలరు. కొన్ని రాష్ట్రములలో కాంగ్రెసుపక్షమువారును, మరికొన్నిటిలో లీగువారును ఆ అధికారమును సంపాదించగలరని ఊహించుట కవకాశమున్నది.

కాని, ఇవన్నియు ఊహలుమాత్రమే. జరుగబోవునది ఫలనిదని నిస్సంశయముగ చెప్పుటకు ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి ఇంగ్లండులో ప్రభుత్వము మారవచ్చును. క్రొత్తప్రభుత్వమువారు అట్టిప్రకటనను మార్చవచ్చును. లేక పక్షితులు మారినవని లేబోరుమంత్రివర్గము వారే తాము చేసిన ప్రకటనను మార్చుకొనవచ్చును. ఈ రెండు సంవత్సరములమధ్యన ఎన్నిప్రకటనలు మారలేదు? క్యాబినెట్ మిషన్ వారు ౧౯౪౬ మేనె ౧౬ తేదీ

చేసిన ప్రకటనకు విరుద్ధముగ ౧౯౪౭ ఫిబ్రవరి ౨౦ తేదీన అట్టి ప్రకటన చేసియుండలేదా? ఇదిగాక బ్రిటిష్ వారు వసలి సకరాక అగ్రరాజ్యములుగ నుండు రషియా యునైటెడ్ స్టేట్సువారు మన దేశములో జోక్యము కలుగజేసుకొనజాలరని ఎవరు చెప్పగలరు?

మద్రాసు రాష్ట్రము

ఫిబ్రవరి మాసమున మద్రాసు రాష్ట్రములోని రాజకీయములు అంత తృప్తికరములుగ లేవు. కానననభతోని అధికార పక్షవితో నున్న కాంగ్రెసు పక్షమువారిలో ననేకులకును పక్షమునకు నాయకుడును, రాష్ట్రమునకు ప్రధాన మంత్రియు నగు టంగుటూరి ప్రకాశంగారికిని అభిప్రాయ భేదములు కలిగి వారి నాయకత్వమందు తమకు విశ్వాసము లేదని, వారిస్థానే మరియొకరిని నాయకుడుగ నెన్నుకొనుటకు కాంగ్రెస్ పక్షము వారి ప్రత్యేకసభ నొకదానిని సమావేశ పరచవలసినదని కొందరు కోరగా, ఆ కోరిక ననుసరించి ౨౮ తేదీన ప్రకాశం పంతులుగారు ప్రత్యేకసభను సమావేశపరచిరి. కాని నాయకునిలో విశ్వాసరాహిత్యమును ప్రకటించుటకు కాంగ్రెస్ పక్షమువారి నిబంధనలలో అవకాశము లేదన్న కారణమున అట్టి తీర్మానమును గురించి చర్చించుట ఆశ్రమమని అదృశ్యులగు ప్రకాశంపంతులుగారు అభిప్రాయపడి సమావేశమును వెంటనే రద్దుచేసిరి. అదృశ్యులగు వారి అభిప్రాయమును మన్నించక, వారికి వ్యతిరేకులుగ నున్న ౧౪౪ సభ్యులు ప్రత్యేకముగ వెంటనే సమావేశమై తమకు ప్రకాశంపంతులుగారి నాయకత్వమందు విశ్వాసము లేదని తీర్మానించి, వారి స్థానే శ్రీ బ్రహ్మాంధూరు రామస్వామి రెడ్డిగారిని నాయకునిగ నెన్నుకొని, ఈ ఎన్నికను ఆమోదించి వీరి నాయకత్వమున క్రొత్త మంత్రివర్గమును ఏర్పాటుచేయుటకు అనుజ్ఞ ఇయ్యవలసినదిగా కాంగ్రెస్ మోకమాండవారిని కోరుట జరిగినది. శ్రీ రామస్వామిరెడ్డిగారి ఎన్నిక సక్రమమైనదా, కాదా అను విషయమును మోకమాండవారు విర్ణయించి, మద్రాసులో క్రొత్త మంత్రివర్గమును ఏర్పరచవలసియున్నది. ఒహాళ! ఈ నెలాఖరులోగా మద్రాసులో మంత్రివర్గము ఏర్పడవచ్చును.

ఇట్టి మార్పు ఈరాష్ట్రములో జరుగుట కొంతవరకు విమర్శనతగ్గ విషయమే. ప్రకాశం పంతులుగారికి విరోధులుగ నున్న కాననసభ్యులు కొంచెము కొండరపడిరిని చెప్పవలసియున్నది. వారు ప్రస్తుతము సాధించినదికూడ ఏమియు లేదు. సంవత్సరమున కొక పర్యాయము నాయకుని ఎన్ను

కొను హక్కు వారికే ఉండనే ఉన్నది. ఈమార్పి ౩౦ రేది ఈ సాంవత్సరికనభ సహజేళమగుటకు ఆద్యజ్ఞులు ప్రకాశంవంతులుగా రిదివరకే ఏర్పాటుచేసియున్నారు. ఈనెల రోజులు ఓపికపట్టి, ఆ సభలో వారి స్థానే మరియొకరిని ఎన్నుకొనినయెడల అట్టి ఎన్నిక క్రమమైనదా కాదా అన్న సంచయము లేకుండెడిది. ఏలాగైనా ప్రస్తతమంత్రివర్గము మార్పి ఆఖరువరకైన ఉండికతప్పదు. హైకమాండువారు రామస్వామిరెడ్డిగారి ఎన్నికనుగురించి విచారింతుకును, అటుపైన వారు గవర్నరుతో సంప్రకించి కొత్తమంత్రివర్గమును ఏర్పరచుటకును కొన్నిరోజులు పట్టును. గనుక ఫిబ్రవరి ౨౦ రేచిన రెడ్డిగారిని ఎన్నుకొనుటమూలమున మంత్రివర్గము మారుట సంభవించలేదు.

ఇంతకూ ప్రకాశంవంతులుగారియెడ ఏకారణముచేత శాసనసభ్యులు విశ్వాసమును కోల్పోవలసినదొనదో విదిత

ముకాలేదు. విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానమును ప్రకటించినవారు కారణములను వివరించియుండలేదు. కారణములను వివరించుట వారి ధర్మము. శాసనసభ్యులు ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడినవారు. వా రనునరించు కార్యక్రమమునుగురించి ప్రజలకు తెలియపరచుట వారివిధి. ఈ ధర్మమును వా రి సందర్భములో అనుసరించినవారు కారు.

రాజాజీముతాకు రెండు మంత్రిపదవులుమాత్రమే ఇచ్చుటకు ప్రకాశంగారు అంగీకరించినట్లును, మూడు మంత్రి పదవులను వారు కోరినట్లును, ఆకోరికను నిరాకరించుట చేతనే ఇట్టి విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానము తీసుకొనిరాబడినద నియు రాజాజీముతాకు నాయకుడగు రాజాకాగరు ప్రకటించిరి. ఇంతటి స్వల్పకారణముతో మంత్రివర్గమును అవిశ్వాసమును ప్రకటించుట ఖండించతగ్గ విషయమే.

డి. డి. టి. తో

మంచి ఫలితములను పొందు విధము

1 క్రిమీ నాశనమునకు డి డి టి ని ప్రవేశ పెట్టుటకు మూలపురుషుడగు

తె. అర్. గైగి తెచ్చిన విధముగా తయారుచేయబడిన న్యూసిడ్ పొడరుతో నూటికి 10 పంతులు డి డి టి గండు ఆసుపత్రులలోను, పాత కాలంలోను ఉపయోగించుటకు అనుకూలముగా న్యూసిడ్ పొడరు అన్ని మంచి స్తోమల యందును 2 బెన్నులు, 3 పాసు లేక 1 పాసు డబ్బాలు దొరకును. 28 పాసుల డబ్బాలు అస్పత్రులకు, పాతకాలంకు యితర వండ్లకును దొరకును.

2 పంట కాలంలోను, పురుగులు చేరుకొనితర తావులలోను న్యూసిడ్ పొడరును విరివిగా చల్లవలయును. విస్తృతముగా అనేకమార్లు ఉపయోగించుట కంటే, ఒకే పర్యాయము పేదలో అన్ని గడులయందును పూర్తిగా చల్లుట మంచిది. ఇట్లు సరియగు పద్ధతిలో పొడరును చల్లి కొద్ది రోజులుంచినచో పొద్దంకులు, ఈగలు, చీమలు, దోమలు, నల్లులు మొదలగు కీటకములు చేరకయుండును. అపునర మయినచో పొడరును తిరిగి ఉపయోగించ వచ్చును.

న్యూసిడ్

పొడరును వాడుదు మరియు దానిని సక్రమముగా ఉపయోగించుడు.

గైగి ఇన్వెక్టివైర్స్
రిమిటెడ్

వెల్లె నాథ్, వికత్ కోడు,
ఇల్లూర్ ఎస్టేట్, తాంజావూరు.
DJK. 8313

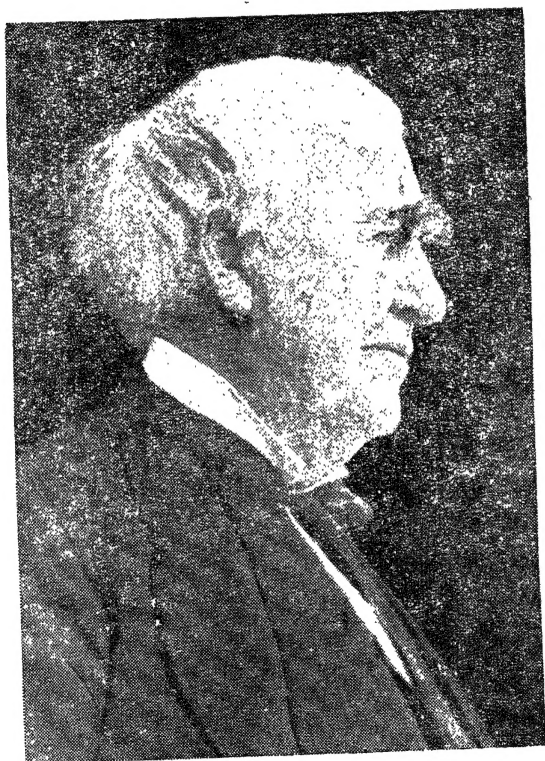
మైనారుషేటు, దక్షిణంధలాలకు దిప్తిబ్యాటర్లు : మెనర్లు మహమ్మద్ రహ్మా ఖలిల్,

99 బి, ఉస్మాకాథా రోడ్, బెంగళూరు పి.సి.

దక్షిణ యండియాలో దిప్తిబ్యాటర్లు : మెనర్లు అదినా అండ్ కో., రిమిటెడ్, మౌంట్ రోడ్, మద్రాసు.

కలగూర్కంప

అధునిక యంత్రయగనిర్మాత థామస్ ఆల్వా ఎడిసన్

ఈయన జన్మదిన శతవార్షికము మొన్న ఫిబ్రవరి 11 వ తేదీ నాడు జరుపబడింది. నాటికి ఈయన పుట్టి నూరేండ్లు నిండినవి. అధునిక యంత్రయగనికి ఎడిసన్ విశ్వకర్మ, విశ్వప్రజకు సమీప సౌకర్యాలు చేపూర్చే ప్రతి యంత్రకల్పనలోనూ ఎడిసన్ గోచరిస్తాడు.

ఆధునిక యంత్రయుగ నిర్మాత థామస్ ఎడ్విసన్ మొట్టమొదట తయారు చేసిన విద్యుద్దీపము. విద్యుచ్ఛక్తితో కాంతిప్రసారం చేసలేనని అనేక ప్రయత్నాలుచేసి, అనేక లోపాలతో పరిశోధనలు జరిపి, ఎన్నో ప్రయాసలకోర్కీ, సుమారు 100 వేల డాలర్లు ఖర్చుపెట్టి, కార్యనైజు చేసిన దారపుబొగసు శూన్య గోళ లో ఉంచి, ఆపొగులోనుంచి విద్యుచ్ఛక్తిని పంపించడంతో ఈ విద్యుద్దీపాన్ని

కల్పించినాడు. ఇది 1879నాటి మాట. ఆ లోలియత్నం లోనే ఆయన ఈ దీపాన్ని 100 గంటలపైగా వెలిగించగలిగినాడు.

ఆధునిక యంత్రయుగ నిర్మాత థామస్ ఎడ్విసన్ కేవలము తన 31-వ యేట, 1879 ఆగష్టులో తయారుచేసి ప్రదర్శించిన లోట్టెలోలి ఫోటోగ్రాఫు.

భారతి కథల పోటీ

ఆదిలో అనుకొన్న రీతిగా అంత మంచి కథలు రాసందున ఏ నెలకొనెల ఆకాశంగము చెందవలసి వచ్చుట చేతను, పలువురు రచయితలహాడ ఈ పోటీ పద్ధతికి అయిదువత్సర కనబరుచుట చేతను విధితో ఈ పోటీని విరమించుకొవడ మయినదని తెలుపుటకు మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నాము.

సంపాదకుడు, భారతి.

విమర్శనము

విప్లవ సంక్షేపం

రచన: క్రొఫార్డ్స్ అనుసరణ: జగన్మోహన్.
వెల ౧ ఆ.

క్రొఫార్డ్స్ విప్లవవాది (Anarchist). విద్యాలయాల, ఆరోగ్య సంస్థలూ అవసరం లేవనీ, అధునికరహదారిమార్గాలు తీసేసి అధికార కేంద్రీకరణకు అవకాశం లేకుండా చేయాలనీ, విదేశీవ్యాపారాలు, విశ్వస్పృహ, వ్యవసాయంలో యంత్రసాధనాలు—వీటిని నిర్మూలించాలనీ, అవతలలో జంతువులవలె మానవుని సంచరిస్తే స్వం ప్రజాస్వామ్యమే అవుతుందనే ఆశయంతో ఈ విప్లవవాది యువకులకు, న్యాయవాదులకు, బడిపంతుళ్లకు, ఇంజనీర్లకు, కళావాసులకు “విప్లవసంక్షేపం” నిర్మిస్తున్నాడు. అనువాదరచనలో శైలి, విధానం బాగున్నా, ఆశయఫలితమాత్రం ప్రశ్నాదశరమైనది. అభ్యుదయకాంతితో కాక పరిశీలనాదృష్టితో మానవతత్వవిగ్లం చేయటానికైతే ఈ పుస్తకం అందరూ చదవవచ్చును.

* * * *

లెనిన్ డిప్లేషన్

రచన: పామిదత్తు. అనువాదం: రామమోహన్.
వెల రూ. ౧

మార్క్సిస్టులకు సంపూర్ణ అధికారం (Authority) ఇవ్వకు పామిదత్తు. పామిదత్తు భారతీయుడు. ఈ గ్రంథం అతని రచన.

మార్క్సిస్టులతో లెనిన్ ఆశయాలు. లెనిన్ అవధివాలూ, ఆ అవధివాన్నుంచి సేకరించిన సంక్షేపాలూ ఈ పుస్తకంలో ఉన్నాయి.

అనువాదం బాగున్నది. సాంకేతికపదాలను లెనినించక అనువాదమడు వాటికి భాషలు వ్రాస్తే బాగుండేది.

సోవియట్ ప్రజాస్వామ్యం

రచన: తొమ్మిడుగురు సోవియట్ రచయితలు. అనువాదం: జగన్మోహన్. వెల ౧౨ ఆ.

లెనిన్ ఉపదేశాలు చూచిన అనంతరం, విప్లవానికి పూర్వపు రహస్యచక్రమంపై లెనిన్ తెచ్చిన మార్పులను గ్రహించడానికి ఈ పుస్తకం ఉపకరిస్తుంది.

అనువాదరచన ఎవనెవ కంటుకుడింది.

* * * *

బలిదాన్

‘లిమోనిన్ లిమోనోవ్’ అను రచయితరచయితయొక్క Invasion అనే నాటకానికి శ్రీమహీధర జగన్మోహన్ అనువాదం. వెల రూ. ౧

ప్రాణసుధ

క్షీణించిన వీర్యశక్తిని పెంపొందించును. నరములకు పటుత్వమును కండపుష్టి నిచ్చును.

మెదడుతోపని చేయువారికి ఆత్మమిత్రము.

పక్షవాతమునకు అమోఘమయిన ఔషధములు

క్రీరబల (101 సార్లు ఆవర్తితము)

ఆయవీరము

వాడిచూడుడు, తృప్తిచెందుడు.

కళాపట్టింపు ఫిజియల్:—

ఆయుర్వేదాచార్య ఎన్. మాధవమిసన్.

ఎ. ఎం. ఎ. సి.

మలబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు

నం. 107-108, బ్రాడ్వే, మదరాసు

‘మానవజీవితాన్ని యాంత్రికంగా చిత్రించడం’ ఈరచనలోని అనాత్మీయత. అసలు వస్తువులోనే విదేశీయ అవధివాల తెనిగింపు కావటంవల్ల “మందేం జరుగుతుందా” అనే ఆదుర్దా చదువరుల్లో కలగదు. పాత్రల సంభాషణ ఒక నాటకమా అనిపిస్తుంది. సన్నివేశంలో పాత్రల కదలికలు ఆతనిడియే ‘స్పృహ’ వాదులకు దెబ్బకొడుతోంది. మాటకేమాట అనువదించడం మూలన రచనలోని ‘రసపట్టులు’ చచ్చిపోయాయి. యాంత్రికంగా చదువుకోగలవారికి ఇది పోకేవస్తుంది.

ఈనాటి గూ విశ్వసాహిత్యమాల, రాజమండ్రి వారి ప్రచురణలు. రాంపే.

గ్రంథ స్వీకారము

ఆంధ్రకవిత్వరంగిణి

మొదటి సంపుటను. రచయిత: చాగంటి శేషయ్యగారు. ప్రకాశకులు: ఆంధ్రప్రచారిణీ టిమిటెడ్, కాకినాడ. 3 రూ.

దే వీ క థ

దేవీభాగవత తత్వరహస్యము. రచయిత: జమ్మలమడక మాధవరామశర్మగారు. ప్రకాశకులు: శంకర్ ఫౌండ్రీ, తెజనాడ.

ఆంధ్ర ప్రతిష్ఠ

పద్యకావ్యము. రచయితలు శతావధానులు సత్యగుణేశ్వరకవులు. ప్రాప్తిస్థానము: ద్వివేది సత్యకవిగారు, సీతంకేటి, రాజమండ్రి.

ప్రకృతివైద్యము

ప్రకాశకులు: శ్రీ యోగాశ్రమము, మునులతోట (మైసూరు), గుంటూరుజిల్లా. ౮ అ.

స్వరాజ్యసోపానాలు

రచయిత: ముదిగొండ సుబ్రహ్మణ్యంగారు. ప్రకాశకులు: మాడరకపల్లివరపు, తెనాలి. ౮ అ.

వి ను వీ థి

ఖండకావ్యము. రచయిత: అయ్యగారి విశ్వేశ్వరరావుగారు. ప్రకాశకులు: కాళహస్తి తమ్మారావు అండుసన్స్, రాజమండ్రి. ౧ రూ.

౧. భగవద్వైశ్ణవ-ఉపాయములు

అనువాదములు: వంద్యుర్తి వెంకటనరసయ్య, బులుసు మార్యప్రకాశశాస్త్రిగారు వెల ౪ అ.

౨. నరసదాసు తీర్థనలు

ప్రథమభాగము. కర్త: వంద్యుర్తి వెంకటనరసయ్యగారు. ౧౦ అ.

పై రెంటికీని ప్రకాశకులు: వెంకటాచార్య అండుకో., తెనాలి.

గాలియిత గ్రంథకర్తగారి

ది వ్య చూ ర్ణాలు

మొండి వ్యాధులను ఖండించును.

శ్రీ జవహర్ లాల్ నెహ్రూ, మాలానా ఆబుల్ కలాంఅజాన్, ప్రభృతుల యెదుట రాంఘరు కాంగ్రెసులో నీటిలో యాది నట్లు గాలిలో కూడా యాదవచ్చునని రుజువు చేసినట్టియు, సర్. రాధాకృష్ణ మొదలగు వారిచే కొనియాడబడిన “గాలియిత” గ్రంథమును రచించిన యోగిగారిచే యోగ శాస్త్ర రీత్యా తయారుచేయబడినది.

ప్రాచీన యోగీశ్వరులు వ్యాధి నివారణ మునకు, నిత్య యావనమునకు, పూర్ణాయుర్రాయమునకు వాడుచూ వచ్చినట్టివియు, మానవదేహమునకు అత్యవసరమైనట్టివియు, సులభముగా జీర్ణముగనట్టివియునైన, అత్యధిక పోషక పదార్థములతో నిండియున్న భోషణ రాజములు.

యోగి, యన్. వి. ఆచార్య,

శింగరాయకొండ (నెల్లూరు జిల్లా).

M. S. M. Ry.